دخليفه ياامير

تاكل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد يې پاڅونونه

ترتيب كوونكی : محمد بشير« مدني »

Ketabton.com

كال : ۱۴۲۵ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلیفه یاامیر

ټاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد یې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

کال : ۱۴۴ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالبو فهرست

سریزه :..9

دخلیفه د ټا کلووجوب او لازمیدل : 16

دامام شروط :...20

۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو څخه وي:...22

۲- هغه څوک چي د مسلمانانو څخه دیو قاضي په توګه منل کیږي باید مجتهد وي : 24

۳- بایدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:...25

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو : 25

۵:- امام بایدآزادوي : 26

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي 26

۷:- امام باید نارینه وي :...26

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با ید سالم او صحیح وي 26

۹:- امام باید بالغ وي:...26

۱۰:-امام باید عاقل وي : 27

۱۱:-امام باید عادل وي:..27

۱- اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی 27

۲:-امام بایدبالغ وي :...28

۳-امام باید نارینه وي : 28

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤:-امام باید مسلمان وي :...28

٥:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي : 28

١:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :..................31

٢:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :...31

٣:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي : 33

۴- د عادل امام دعاء نه ردیږي: 33

د مسلمان امام وظایف (دندي):..35

لومړي دنده :-..35

د امام دوهمه دنده :-...42

دامام دریم مسو لیت دنده :-..45

دامام څلورمه دنده او مسولیت :-..49

دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :-- 50

دامام شپږمه دنده او مسولیت :- 52

دامام اوومه دنده او مسوءلیت :- 53

په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي : 56

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي 58

صحیح حکم دادی چې: 64

دمسلمان امیر په واړندي دولس دندي او مسولیتونه :...65

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول 66
عقل په دوه ډوله دی :...71
لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد او عکس دی 71
دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره..72
هدايت په دوه ډوله دی :--...73
لومړي ډول : -دښودني او دلالت هدايت دی :..73
دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت : 74
دلته يوه مهمه مسأله ده چې پخواني حديث اشاره ورته کړيده:..79
په يوروايت کې راځي :...82
داقول : خيارأئمتکم، پدې حديث کې : 85
۱- داامامانو سره دميني کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعيت دليل دی :...............................85
دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :..85
لو مړي :- دامير لخوا په ګناه باندې امر کول 88
مهمه فايده :-..98
دولس دريمه دنده او مسؤوليت :- 99
- داميراو مشر سپکاوئ : 101
داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي 104
دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې : 107

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر ته په پټه سره نصیحت کول غوره دي :...110

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاڅون :...112

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصیل :...114

۱ـ څرګند خبر داده چې د ظالمو امیرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنیفه رحمت الله علیه مذهب دی 135

دوهم قول :...136

دکافر ولسمشر په ضد پاڅون :...142

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:...147

امام ابن کثیررحمت الله علیه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ 152

امام ابن القیم رحمت الله علیه د غه معنی پخپل کتاب قصیده نونیه کې راوړي وایي:...........161
:...179

لومړی: دوی ته په فئ او غنیمت کې هیڅ ونده نشته 179

دوهم: د بانده چیانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلیږي...179

خاتمه...196

اخځلیکونو فهرست...198

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه :

الله جل جلاله ددغه کایناتودجوړښت لپاره یونظام اوکړنلاره جوړه کړي ده او په بندګانو باندېي لازم دي چې دهغه په رڼا کي حرکت وکړي اوهیڅکله ورته روا ندي چې دبا کلې لارې څخه کاږه شي له همدې امله الله جل جلاله ددین درسو لو لپاره پیغمبران رالیږلي دي ترڅوبي په بشپړه تو ګه خلکو ته ورسوي او په دوی باندې دالله جل جلاله لخوا پوره دلیل او حجت قا یم شي او دخلکو لخوا په الله جل جلاله با ندی کوم دلیل پاتې نشي .

ددي معنی په اړه دقر ان کریم او نبوي سنتو څخه زیات شمیر دلایل شته .چې لدې څخه دالله جل جلاله دامبا ک فرمان دی چې فرمایي : رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » سو رت النساءآیت۱٦۵.[1]

ژباړه :(او لیږلي مو دي)رسولان چې زیری ورکونکي دي(مومنانوته په جنت) او ویروونکي دي(د کفا رو په جحیم) له پاره ددې چې پا تې نشي خلکو ته پر الله جل جلاله با ندې هیڅ حجت (دلیل ،عذ ر ،بها نه) وروسته له لیږلو در سو لا نو .[2]

او همد ارنګه الله جل جلاله فر ما يلي دي : وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ ..... سو رت النحل آیت۳٦ [3]

ژباړه : او خا مخا په تحقیق لیږلي (پو رته کـــړي) و و موږ په هر پخواني امت کـــې یو رسول چې عبا دت وکوي یواځې دالله جل جلاله اوځان ساتي له شریرانو(باطلو معبودانو)څخه.

او داسي نور.

د الله جل جلاله درحمت څخه په خپلوخلکوباندې یوداهم دي چې خلکو ته پرله پسې پیغمبران رالیږل تردې چې دالله جل جلاله داوامرو سره سم ژو ند تیرولوته راوبولي اوپه همدغه کارسره یي برابرکړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ .[4]

- سورت النساء آیت 165 .[1]
- کابلی تفسیر پښتو .[2]
- سورت النحل 36 آیت .[3]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او نه وه هيځ امت مګر چي تير شوي په هغه کې کوم ويروونکى .

په يقيني ډول الله جل جلاله د هر امت لپاره پيغمبران راليږلي چې هغوى ته به يې د يو الله جل جلاله دعبادت کولو او له هغه سره د شريک نه نيولو . او د الله جل جلاله داوامرودمنلو او نواهيو څخه يې دځان ژغو رلو په کلکه امر ورته کاوه .

بيشکه الله جل جلاله د پيغمبرى دسلسلې ختم په حضرت محمد صلى الله عليه وسلم سره سرته رسولى او له دغه وروسته يې هيځ پيغمبر ندى رااستولى .لکه چه فر مايي :(مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ .....) [5]

ژباړه : ندى محمد (صلى الله عليه وسلم) (حقيقي) پلار د هيځ يو تن له سړيو ستاسې و ليکن رسول د الله جل جلاله دى(خلکو ته په شان د معنوي پلار) او مهر د(ټولو) انبياؤ دى(چې پس له ده څخه بل نبي نه راځي) .لکه چې حديث شريف کې راغلى دى : عن آبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : إنَّ مَثَلِي ومَثَلَ الأنْبِياءِ مِن قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِن زاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ به، ويَعْجَبُونَ له، ويقولونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هذِه اللَّبِنَةُ؟ قالَ: فأنا اللَّبِنَةُ، وأنا خاتِمُ النَّبِيِّينَ رواه الامام بخارى رحمت الله عليه وامام مسلم رحمت الله عليه واللفظ له، والترمذى و احمد . [6].

ژباړه : څنګه چي محمد (صلى الله عليه وسلم) فرما يلي دي :

بيشکه زما او زما څخه وړاندي دنورو پيغمبرانو مثال دهغه سړي په څير دى چي يوه ښکلې اوښايسته کو ته جوړه کړي مګرپه يو کونج کي يي ديوې خښتې ځاى پا ته شي نو خلک پر هغې طواف کوي اوودې کوتې ښا يست ته حيرا نيږي او وايي کا شکي دغه خښته هم ايښودل شوې واى محمد (صلى الله عليه وسلم) فرمايي : زه دغه خښته يم او زه د پيغمبرا نو وروستنى پيغمبر يم دا حديث شريف امام بخارى رحمت الله عليه . امام مسلم رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړي دى .

الله جل جلاله د محمد صلى الله عليه وسلم څخه وروسته بل پيغمبر ندى راليږلى مګر لدغه څخه وروسته يي اميران ټاکلي او امر يي ورته کړى چې د الله جل جلاله د شريعت سره سم خلک رهبري کړي او په مستقيمه لارې روان کړي .

---

[4] - سورت فاطر 24 آيت .

[5] - سورت احزاب 40 آيت .

[6] - امام بخارى رحمت الله عليه په 3535 نمبر او امام مسلم رحمت الله عليه په 2286 نمبر روايت کړى دى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

-عن سلمة بن دينار المدنى أبو حازم قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، قالَ: كَانَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِيَاءُ، كُلَّما هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قالوا: فَما تَأْمُرُنَا؟ قالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ، فَالأوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فإنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ . متفق عليه، واحمد فى مسنده و النسائى وابن ماجه فى السنن .[7]

ژباړه : ابوحازم (رحمت الله عليه) وايي پنحه كاله د ابو هريره (رضى الله عنه) درس ته كينا ستم دهغه څخه مې واوريدل چې نبي كريم (صلى الله عليه وسلم) څخه يې روايت كاوه اوويل يې چې د بني اسرائيلو قيادت او لارښوونه به پيغمبرانو كوله كله به چې يو پيغمبر وفات شو بل پيغبربه د هغه ځای ناستی كيده په يقيني ډول زما څخه وروسته بل پيغمبرنشته ، بيابه خليفه ګان وي، او ستا سو شمير به هم زياتيږي .

دوی وويل : موږ ته په څه شي امر كوې ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفر ما يل : لومړی په بيعت ودريږی او حق يې پرځای كړ ی ځكه چې الله جل جلاله ددوی د رغبت په برخه كې ترې پوښتنه كوي. دا حديث متفق عليه دی ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائى رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه هم روايت كړی دی .

خلافت اوامامت پخپل ځای كې لوی ارزښت اواهميت لري ځكه چې هغه پرښتو ته د الله جل جلاله په خطاب كې ذكر شوی دي اودايي د نبووت وارث ګرځولی دی اودا دپيغمبر صلى الله عليه وسلمپه تير شوي حديث كې له ورايه ښكاري چې فرمايلي يې دي : ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ.[8]

ژباړه : زما څخه وروسته بل پيغمبر نشته خوخليفه ګان به وي». ځكه خليفه هغه څوک دی چې د خلكو كړه وړه دالله جل جلاله د مبارک دين پر اساس تنظيموي او سموي يې ،همدغه خليفه دامت په منځ كـې د پيغمبر ځای ناستی دی همدی دنيا په دين ســره رهبري كوي او برابروي يې .[9]

همدا خليفه دی چې د خلكو اخروي اودنيوي ګټې دشرعي نقطې نظره د غوښتنې سره سم پر مخ بيايي او هم دوی دي چې دين ساتي او ددنيا لارښوونه پرې كوي [10]

خليفه هغه چاته ويل كيږي چې دبل څخه وروسته راځي حضرت آدم عليه السلام يې پرې ونوماوه لكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ...11

ژباړه: او(يادكړه اي محمده!) هغه وخت چې وويل پروردګارستا پرښتو ته چې بيشكه زه ګرځوونكی يم په ځمكه كښې ديو خليفه .

- امام امام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب آحاديث الانبياء ، باب ما ذكر عن بنى اسرائيل برقم (3455) و امام مسلم رحمت الله عليه: كتاب الامارة ، باب الامر بالوفاء ببيعة الخلفاء الاول بالاول برقم (1842) . [7]
- مخكينى مصدر . [8]
- الاحكام السلطانية للامام ماوردى ص 5 . [9]
- مقدمه ابن خلدون ص 26 .[10]
- سوره بقره 30 آيت . [11]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د امام ابن جریررحمت الله علیه څخه نقل کوي چې فرمايي : د آیت تفسیر داسې دی چې : زه په ځمکه کې دخپل لوري څخه خلیفه لیږم.چې زما د مخلوق تر منځ به زما دحکم سره سم په عدل فیصله کوي اوداخلیفه آدم علیه السلام وه او څوک چې دالله جل جلاله داطاعت او دهغه د مخلوق تر منځ په حق او عدل سره د فیصلې کولو لپاره ځای ناستی او قایم مقام وي ...

تردي چې امام ابن جریر رحمت الله علیه وویل له همدې سببه لوی پاچا ته خلیفه وویل شو ځکه چې دی دهغه چا څخه چې مخکي وه دامر پراخستلو سره وروسته راغي . [12].

د فقها وو په واړندي د خلیفه ،امیر،امام اعظم اوامیر المؤمنین په نومونو سره یادیږي ، دمسلما نانو په وړاندې لوی پاچا په ډیرو نومونوسره یادیږي ، چې ځنې یې دادي : امیر المؤ منین،خوکله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم دخلیفه په نوم یادیده ،صحابه کرامو عمر رضی الله عنه ته د امیرالمؤ منین په ویلو سره سلا شول ، اوهمدارنګه امام اعظم او د مسلما نانو خلیفه هم ورته ویل کیږي .

وبالله التوفیق

---

[12] - تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 108

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه په لغت کې : هغه چا ته ویل کیږي چې دکوم کار د سرته رسولو په خاطر دبل کار فرما څخه وروسته راشي او یایي بل څوک خپل ځان ناستی ونوموي مګر دعلماوو په اصطلاح خلیفه داسلامي هیواد د کارونو دپر مخ بیوونکي او دچارو په لاس کې نیوونکي ته ویل کیږي ځکه چې په اسلامي امت کې د نبي صلی الله علیه وسلم ځای ناستی او داسلامي احکامو پلي کوونکی دی .

امام جویني رحمت الله علیه دخلافت په پیژندګلوي (تعریف) کې ویلي : دا یو کامل ریاست او عام قیادت دی چې ددین او دنیا په دواړو لوریو پورې تړاولري .د سیمي ساتل ، د رعیت پالل ، په توره او دلیل سره ددعوت خپرول، د ظالمانو څخه دمظلو ما نو د حقوقو په لاس ته راوړلو کې کوښښ کول ، د هغو خلکو څخه چې دچا حق نه ورکوي ترې اخستل او په بشپړه توګه یې خپلو مستحقینوته سپارل .[13]

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي : امامت ددنیا سا تلو او دین د خپرولو په خاطر د نبووت څخه وروسته دهمدې موخې لپاره منځ ته راغلي دي .[14]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه وایي : اصلي هدف دولایتونو څخه دخلکو ددین هغه اصلاح اوجوړښت دی چې کله هم ترې پاتې شي نو دیو ښکاره اوڅرګند زیان او تاوان سره مخ کیږي اوهغه به ګټه ورته ونه رسوي چې دوی په دنیاکې پرې آسوده شوي وي اواصلاح دهغه څه چې یوازې په همغه باندې دین قائم کیږي ددوی دنیوی کارونو پورې اړه لري .[15]

امام ابن ازرق رحمت الله علیه ویلي دي : دخلافت او امامت څخه هدف ددین د ساتنې اودنیایي امورو په چلولوکې د شارع څخه ترنیابت پورې اړه لري .[16].

امام ابن خلد ون رحمت الله علیه خلافت داسې تعریف کړی چې : دټولوخلکو داخروي او دنیوي ګټو دلاس ته راوړلو لپاره داسلامي نقطې نظرسره سم عمل کول دي....همدا دشارع څخه ددین دساتلو او دنیایي کارونو دچلولو په اړوند نیابت دی .[17]

ګټوره نقطه:

په مطلق ډول سره امام المسلمین او امیرالمؤمنین باید ونه ویل شي . مګر په هغه صورت کې چې په ګرده نړۍ کې د مسلمانانو امیروي مګر څوک چې په کوم هیواد کې په صحیح ډول سره امیر وي نو سمه خبره داده چې تر هغه ځای پورې یې ونښلوي اووایي :

د فلاني هیواد امیرالمؤ منین یا فلاني ځای کې امیر المؤمنین .

-غیاث الامم للجوینی ص 15[13]
- الاحکام السلطانیه ص 5.[14]
- السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعی و الرعیة ص 12.[15]
- بدایع السلک فی طبایع الملک ج 1 ص 90.[16]
- مقدمة ابن خلدون ص 170. حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 548. او وروسته مخونه وګوری . [17]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : کله کله د امامت نوم په یوعالم فقیه او دجوما ت په امام باندې هم ایښودل کیږي. موږ وایو : پدې خلکوباندې دغه نوم مطلق نه بلکه داضافت په صورت کې ایښودل کیږي چې ویل کیږي فلانی دیني امام اودفلاني خیلو دجومات امام دی نو پرته له کوم اختلاف څخه دامامت نوم په مطلق ډول هیچا ته نه ورکول کیږي ، مګر یوازې هغه چا ته چې د مسلما نانود چارووآکي یې په لاس کې وي .

که چیري څوک ووایي چې پرته له کوم اختلاف څخه دامارت نـوم په هغه چاباندې ایښودل کیږي چې دمسلما نانو په یو اړخ کـې دچا رووآکې په لاس کې ولري اوپه یقیني ډول هغه چاته هم د امیر نوم ورکړل شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په کومه خواکې ټاکلی وه ، یا یې د نظامي ګروپ او یا هم دلښکر مشر مقرر کړی وه او بیا وروسته نورو مسلما نانو هم همدا کارکړی دئ ، نو پدې کې څه خبر ده ؟ چې هر یو ته امیرالمؤمنین وویل شي . نوزمو ږ ځواب دادی : د الله جل جلاله څخه مرسته غواړو او وایو : دروغ ویل په اتفاق سره حرام دي، او کوم چې موږ یاد کړ ، هغه پدې دلالت کوي چې هغه د ځینو مسلمانانو امیر ؤ ، که چیري امیر المو مین ورته وویل شي نو دا نوم ایښودل به دروغ وي، ځکه چې دا لفظ ټولو مومنانو ته شامل دی نوپه حقیقت کې داسې نده بلکه هغه دځینو مومنانو امیر دی نو صحیح داده چې هیڅکله دا روا نده چې په مطلق ډول د امت او یا هم دامیرالمومنین نوم پرته له قریشو څخه چې د ټولو مسلمانانو دچارو واکې په لاس کې لري په بل چا دا نوم کیښودل شي یا ددغه منصب اخستل ورته لازمي کار وي اګر که زیات مومنان یې مخالفت وکړي او د هغه څه نه چې پر دوی یې کول لازم وه غاړه وغړوله لکه د امیر اطاعت او له هغه سره بیعت کول نو په دې کار سره دغه مسلمانان یوه باغي ډله بلل کیږي(دامیر نافرمانی ، او عدم بیعت) نو له همدی کبله له دوی سره جنګ کول او وژل یې روا کیږي .اوهمدا رنګه د خلا فت اطلاق په هغه چا باندې کیږ ي چې دیاد شوي صفت لرونکی وي اویوازي د الله جل جلاله څخه مرسته غواړي .[18]

نو همدارنګه په یو هیواد کې دامام نوم په اوچت پاچا ایښودل روادي اوشرط ندي چې دنړي دټولو مسلمانانو عمومي امام دوي ، ځکه چې عام امامت له ډیرې پخوا زماني څخه ختم شوی، او پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : عن أنس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((اسمعوا وأطيعوا، وإن استُعمل عليكم عبدٌ حبشي، كان رأسه زبيبة)) رواه الامام البخارى

18-الفصل فی لملل و النحل لاین حزم ج 4 ص 75.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه .[19]

ژباړه : ای مسلمانانو خبره يې واروی او اطاعت يې وکړئ اګرکه پر تا سو يو حبشي غلام هم امير وټا کل شي او سريې د مميز په څير وي .

نوكله چې يو مسلمان په يو مقام و ټاكل شي او په زيات او كمې اندازې شروط يې هم پوره كړل دعام امير په څيروګرځيدوامر يې بايد پلی شي او خبره يې ومنل شي داسلامي امت امامان اوعلماء كرام دډير پخوا وخت څخه دهغه اميراطاعت كوي اودوستي ورسره كوي چې د عباسي كورنی څخه پر ديخوا تر نن ورځې پورې په اسلامي نړې كې ټاكل شوی وي ، خو په خليفه څوک ندي راټول شوي بلكې هر هيوادپه صحيح ډول خپل كارونه پخپله پرمخ بيايي څكه چې كه دغه نبوي حديث شريف په هغه خليفه تطبيق اوپلی شي چې ټول مسلمانان پرې راغونډشوي وي نو بيا يې فايده اوګټه لږشوه [20]

ددي حديث شرح چې : عن آبی هريرة عن النبيُّ ﷺ:قال : مَن خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وفارَقَ الجَماعَةَ فَماتَ، ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً..........[21]رواه امام مسلم رحمه الله.

ژباړه : څوک چې دامير د اطاعت څخه ووتل اود مسلما نانو ډله يې پر يښوده او مړ شو نو داد جاهليت په مرګ مړ شو .

يقول الحافظ ابن حجر في شرح هذا الحديث وما في معناه : أي كموت أهل الجاهلية، وليس معناه أنه كافر، ولكن مات كما يموت أهل الجاهلية، كل منهم يكون وحده لا إمام له، ولا له جماعة ينتمي إليها؛ لأنهم كانوا لا يعرفون ذلك فيموتون على الضلال، وليس المراد أنه يموت كافراً، بل يموت عاصياً، ويحتمل أن يكون التشبيه على ظاهره، ومعناه :أنه يموت مثل موت الجاهلي، وإن لم يكن هو جاهلياً.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه كې وايي : يعني دد غه شخص مرګ لكه د جاهيلت په شان دی ، نه داچې هغه كافردې بلكې هغه داسې مړ كيږي لكه د أهل جاهليت والاچې مر ي ، دوی ټول يواځی وي ، امام نلري او نه هم كومه ډله وي چې هغې ته يی انتماء كيږي ،څكه دوی هغه نه پيژني نو په ګمراهی مري ، ددې دا هدف او مقصدنه دئ چې هغه كافر دئ بلكئ

- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه 693 نمبر روايت كړی دی .[19]
- سبل السلام ج3 ص 249 .[20]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ص 18.48.والحديث صحيح .[21]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناهکار مري ، دااحتمال هم دئ چې تشبيه په ظاهره ده او مطلب ترې دادئ چې : دغه شخص د جاهليت د مرګ په څېر مري اګر که هغه خپله ګمراه نه وي .

دخليفه د ټاکلووجوب او لازميدل :

علماء کرام ټول مسلمانان داهل سنتو او نورو ټولو ډلو په ګډون سره دعادل خليفه په ټاکلو متفق دي ، تر څو د خلکو تر منځ په حق او عدل سره پريکړه وکړي او دالله جل جلاله حکمونه پلي کړي داسلامي امت ګټې په لاس راوړي اودالله جل جلاله په لاره کې جهاد وکړي ، اګر که ددغه وجوبيت په دليل کې سره اختلاف لري پدې مسآله کې يوازې دخوارجو ډله چې نجدات نوميږي (کوم چې ددين څخه وتلي دي او بل ابوبکر أصم دی چې د شريعت څخه ګونګی او مخالف دی .

امام قرطبي رحمت الله عليه دالله جل جلاله ددې قول دتفسير په هکله چې [وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ .... [22]سورة بقره آيت

٣٠

ژباړه : اوياد کړه کله چې وويل ستارب پرښتو ته چې زه جوړوونکی يم په ځمکه کې .

وايي : دغه مباک آيت د امام او خليفه په ټاکلو کې اصل اواساس دی چې خبره يي وارويدل شي او اطاعت يي وشي ترڅو د مسلمانانو وحدت او يو والی پرې راشي اود خليفه احکام پلي شي ددې دوجوب په اړه اسلامي امت اوددينې امامانو ترمنځ کوم اختلاف نشته پرته له هغه چاڅخه کوم چې د شريعت نه کوڼ دی اوهمدارنګه ټول هغه کسان چې دده خبره منې د نظر يي پيروي يې کوي ابو بکر رضی الله عنه وايي: دامام او خليفه ټاکل په دين کې واجب دي بلکې دا روا دي .

خوکله چې اسلامي امت حج قايم کړ ، جهاد يي وکړ ، په خپل منځ کې يي انصاف وکړ د خپلو ځانونوڅخه يي دحق په پلي کولو کې هڅه و کړه غنيمتونه او صدقات يي په مستحقينو وويشل په چا چې حد واجب وه پرې تطبيق يي کړ ، نو داورته کفايت کوي بيا پر دوی باندې دامام تاکل ددې کارونو لپاره واجب ندي مګر زموږدليل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي : [إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...... [23]

ژباړه : زه په ځمکه کې دخليفه ګرځوونکی يم .

---

[22] -سورت بقره آيت 30.

[23] - سوره بقره آيت 30.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او فرمان د الله جل جلاله دئ چې : [يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ ....[24]

ژباړه : ای داوده ! زه ګرځوم تا په ځمکه کي خليفه .

او همدارنګه الله جل جلاله فر مايلي دي : [وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ] [25]

ژباړه :وعده کړي الله جل جلاله د هغو کسانو سره چي مومنان دي له تاسې نه اونيک عملونه يي کړي وي چې خامخابه دوی خليفه ګان ګرځوي په ځمکه کې ، يعني له دوی څخه ....

کله چې په سقيفه بني ساعده کې دخليفه په ټاکلو کې دمهاجرينو او انصارو ترمنځ کوم اختلاف منځ ته راغی بيا هم ټولو صحابه کرامو دا بوبکر صديق رضی الله عنه په ټاکلو اتفاق وکړ، سره ددې چې اختلاف دې حدته رسيدلی وه چې انصارو وويل : يواميړ به زموږڅخه وي اوبل اميربه ستاسې وي مګرابوبکرصديق رضی الله عنه اوټولو مها جرينو ددوئ خبره رد کړه اوورته ويې ويل عرب پرته ددغه کلي د قر يشو څخه بل چا ته غاړه نه ايږدي ،او دوی ته يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه راغلئ حديث واړندې کړ ، نو پدې سره انصارو دخپل عزم څخه په شا شول او د قر يشو اطاعت يې و کړ، که چيرې دا مسآله دقريشواو نورو خلکو په هکله کوم فرض او واجب نه وي چې د خلافت مسآله په قر يشو او نورو خلکو باندې هم واجب نده نو ستا سو دتنازل او وروسته والي څه لامل دی په داسې کار کې چې واجب هم نه وي دومره جنجال څه ګټه لري .او کله چي ابوبکر صديق رضی الله عنه ته مرګ راورسيد عمر رضی الله عنه ته يې د امامت وصيت وکړ او هيچاورته ونه ويل چې دا په موږ او يا تا واجب دي نودايي په واجب کيدو دلا لت کوي او دا ددين د هغو ارکا نو څخه يو رکن دی چې دمسلما نا نو جوړ ښت پرې راځي يوا زې هغه الله جل جلاله ته حمد او ثناه ده چې دټول مخلوق پالونکی دی .[26].

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : چې ټول اهلسنت ،ټول مرجئه،ټول شيعه ګان او ټول خوارج دامامت په مسآله کې په واجبيدو متفق دي اوپه اسلامي امت واجب دي چې دهغه عادل امام (خليفه) اطاعت وکړي چې الهي احکام په کې پلي کوي اوپه هغه شرعي احکامو سره سم يي رهبري کوي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته راوړي دي ، مګر يوازې دخوارجو څخه نجدات پدې ورسره مخالف

- سورت ص آيت 26.[24]
- سورت نور آيت 55.[25]
-تفسير قرطبی ج ا ص 208-282 .چاپ دارالحديث القاهرة .[26]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دوي وايي : په خلکوباندې پخپل منځ کې دحق پیروي لازم ده ، زموږپه فکر سره ددې دړلې څخه دوی هیڅوک هم نشته او ددې ډ لې قول له منځه تللی دئ ددي د رداو بطلان لپاره پخوانی یادشوي اجماع ګاني بس دي ،قران کریم او نبوي احادیثو دامام تاکل واجب ګرځولي دي لدې څخه د الله جل جلاله دا فر مان دی چې :[﴿یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللَّهَ وَأَطِیعُوا الرَّسُولَ وَأُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ﴾ (النساء: ۵۹)] [27]

ژباړه : ای مؤمنانو د الله جل جلاله اطاعت وکړی دپیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او ستاسو څخه دتا کل شوي امیر اطاعت وکړی .

همدا رنګه ډیرصحیح احادیث دامامانو داطاعت او د امامت د واجبیدو په اړه راغلی دی او الله جل جلاله بل ځای کې فرمایي :[} لاَ یُکَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا..} [28]

ژباړه : نه مکلف کوي الله جل جلاله هیڅوک مګر په هغه څه چې توان یي وي.

نودا یقین لازم دی چې الله جل جلاله هیڅوک نه مکلف کوي چې دوی په تو ان کې نه وي . په یقیني ډول موږ دعقل په ضرورت او بدیهت باندې پوه شو و چې دخلکولخوا دهغو احکامومنل چې الله جل جلاله پرې لازم کړي ددوی په مالونو په حقوقو تیری دقتل او وینې توییدو،نکاح ، طلاق ،او نوروټولو احکامو دظالم لاس نیول ، دمظلوم سره انصاف کول او قصاص یي ورته اخستل ددې د سیمو دلري والي او زیاتو مصروفیتونو سره سره او ددوی د نظریاتو داختلاف سره اوبیا هم پدې ټولو کې پام نه کول نه کیدونکي او نا شوني دي ، ځکه چې کله به یو شخص یا یوه ډله غواړي چې په دې باندې د یو شخص حکمروایي وکړي خوبل شخص اوبله ډله بیا نه غواړي چې په دوی ددغه کار وشي اویا دشوی شخص حکمروایي پرې وکړي ځکه چې دغه ډله پخپل اجتهاد کې هغه څه سم بولي چې هغه بله ډله به یي وینې او یا به یي هم هغسې کم مخالفت ګڼې ، دا کارحتمامنځ ته راتلونکی دی اوداپه ډیرو هغو هیوادو نوکې په څرګند ډول لیدل کیږي چې مشر نلري اوهلته نه دحق پریکړه کیږي اونه حد پلی کیږي تردی چې په ډیرو داسې هیوادونو کې دین له منځه لاړ . [29]

- سورت النساء آیت 59 . [27]
- سورت البقرة آیت 286. [28]
-الفصل فی الملل و الاهواء والنحل ج 4 ص 87. [29]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي : هغه چا لپاره چې دامامت تا کلوته متي رانغاړي په اجماع سره پرې واجب ده اګرکه أصم تري مخالفت کړی دئ . [30]

امام ابویعلي رحمت الله علیه ویلي دي : دامام ټاکل واجب دي ،امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :

کله چې امام موجود نه وي ترڅو دخلکو کارونه سمبال کړي نو دا کار پخپله فتنه ده لامل يی دادی چې:

کله په سقیفه بني ساعده کې دصحابه کرامو ترمنځ اختلاف راغی انصارو وویل : یو امیر د زمو ږ او بل امیر دستا سې وي .

ددوي دا قول ابوبکر اوعمر رضی الله عنهما ردکړی او ویلی دي : عرب پرته ددغه کلي دقر یشو څخه بل چاته غاړه نه ایږدي پدې کې ډیراثار او احادیث شته نو که چیرې دامامت تعین او ټاکل واجب نه وای پدې اړه به دا دومره جنجال او منا ظره روا نه وه چې ترسره شوه نوحتما بهٔ یو چا ویلي وای چې دامامت شتون نه په قریشو او نه په نورو خلکو کې واجب او لازم دي .[31]

محمد بن علي القلعي ویلي : ټول اسلامي امت پرته له هغه چاڅخه چې مخا لفت يي کومه اغیزه نه لري پدې متفق دي چې دامام ټاکل واجب دې اګر که په شرطونو او صفتو نو کې اختلاف لري [32] امام ابن خلدن رحمت الله علیه پخپله مقدمه کې ویلې دي: په اسلا مي شریعت کې دخلیفه ټا کلو وجوب د صحابو کرامو او تابعینوداجماع څخه څرګنده شوې او پیژندل شوي دي ځکه چې صحابه کرامو د هغه صلی الله علیه وسلم دوفات سره سم د ابوبکر رضی الله عنه بیعت ته ورودانګل تر ځوپخپلوکارونو کې دهغه رای او نظر ته تسلیم شي او پیروي يې وکړي همدا رنګه دده څخه وروسته په هره زمانه اووخت همدا کار تکرار شوی دی او په هیڅ وخت کې یي دا کارنه دی پریښی چې دهمدې کار په دوام او استقرار سره دامام دټاکل کیدو پر واجبیدلو اجماع ده.[33]

مګردامامت او خلافت اهمیت اوارزښت لدینه څرګندیږي چې په غیاب کې یي محرابونه او منبرونه د کار خخه لویږي او معطل کیږي ، د اسلام احکام او شرایع ټپي کیږي ،احکام وروسته کیږي اوله منځه ځي،د یتیمانو حقوق ضایع کیږي په بیت الله شریفه حج نه کیږي او دجهاد بیرغ نه پورته کیږي که چیري پاچا نه وي خلک به په عجیبه کش مکش کې را ګیروي ځینو به ځني نورخوړلي وای شاعرڅومره ښه ویلي دي :

- الاحکام السلطانیة للماوردی ص 5. شرح صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ج 7صر 144 .[30]
- الاحکام السلطانیة لابی یعلی ص 3 ، فتح الباری ج 8 ص 123 . [31]
- تهذیب الریاسة و الترتیب السیاسة ص 74 .[32]
- مقدمة ابن خلدون ص 171.[33]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو ژوند پرته دمشر له لر لو څخه نه سمیږي ---او مشرنه میندل کیږي کله چې مشري نا پوه ته ورسیږي .

په یقیني ډول عثمان رضی الله عنه ویلي دي : کوم خلک چې الله جل جلاله دپاچا په وسیله د ګناه او محرماتو څخه منع کوي تر هغو خلکو ډیر دي چې دقرانکریم په وسیله محرمات پریږدي .اوهمدارنګه ویل کیږي چې دین اساس او تهداب دی پاچایي ساتونکی دی کوم شی چې اساس ونلري ړنګ او خرابیږي او کوم شی چې ساتونکی ونلري هغه ضایع او له منځه ځي.

دامام شروط :

داچې دخلافت ارزښت په دین کې ډیر لوی دی نواسلامي شریعت دخلیفه یا امام لپاره شروط ټاکلي .نوڅوک چې غواړي دغه دروند او مهم کارته راوړاندې شي لاندې شروط لرل ورته واجب دي . له دې شروطو څخه هغه دي چې علماء کرام پرې متفق او په ځینو کې بیا اختلاف لري دلته موږ په لنډ ډول دغه شروط واړندې کوو ځکه زموږ مقصد پدې مسأله باندې تفصیلي بحث نه بلکې یوازې اشاره ورته کول دي اودغه شروط په لنډډول داسې بیانوو :

دقریشي توب د شرط والي حکم :

د نزاع ځای : پدې کې د فقهاؤ ترمنځ هیڅ اختلاف نشته چې په خاص ولایت کې قرشي توب شرط ندی لکه د لما نځه امامت ، پدې کې هم اختلاف نشته چې امام به هاشمي یا علوي وي بلکې اختلاف پدې کې دی چې امام غلام وی آیا امامت یې صحیح دی که نه ؟ .

د اختلاف سبب او لامل :

اصل اختلاف پدې کې دی چې حدیث « الأئمة من قریش » دغه حدیث امام احمد او امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کې د أنس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

هغه کسانو چې حدیث یې صحیح کړی دی په لاندې ډول دي :

١-حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي : حدیث قوی کیدی شي ، ځکه چې د حدیث دوه جید سندونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- امام بن الملقن رحمت الله علیه وايي : روات يې صحيح دي ، ابوؤاد باندې امام مسلم احتجاج کړی او په علی باندې امام بخاری رحمت الله علیه احتجاج کړی او په نورو رواتو امام بخاری او امام مسلم دواړو احتجاج کړی دی .

۳ – امام عراقی رحمت الله علیه وايي : امام نسائی ا وامام حاکم د أنس رضی الله علیه حدیث په صحیح سند سره روایت کړی دی .

۴- حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : ددې حدیث طرق (سندونه) چې په یو مستقل کتاب کې د څلویښتو صحابه ؤ څخه ټول کړی دي چې په « لذة العیش فی طرق حدیث الأئمة من قریش » نوموړی دی .

لاندې امامانو په متواترو احادیثو کې راوړی دی :

۱-امام ابن حزم رحمت الله علیه .

۲-امام ابن تیمیة رحمت الله علیه .

۳- امام ابن الجزري رحمت الله علیه .

۴- امام علی القاري رحمت الله علیه .

۵- امام السیوطی رحمت الله علیه په : فی الأزهار المتناثرة فی الاحادیث المتواتره ، کتاب کې ذکر کړی دی .

۶- امام کتاني رحمت الله علیه په : فی نظم المتناثر فی الحدیث المتواتر.

ددې حدیث په معنی سره نو ر احادیث راغلي دي :

چې ټول تقریبا نهه احادیث کیږي ، او وروسته ټول یو په بل پسې ذکرکیږي .

پدې مسأله کې د فقهاء کرامو أقوال :

۱- د جمهورو علماؤ لکه : حنفیه رح ، مالکیه رح ، شافعیه رح ، حنابله رح ، أهل الظاهر رحمهم الله أجمعین ، دوی وايي : امام باید قرشي وي .

۲- شوافع او نور وايي : که قرشي نه وي بیابه کنايي امیر کیږي که هغه نه وي ، بیابه د بنو اسماعیل څخه وي ، که هغه هم نه وي بیابه أعجمي وي ، په یو قول کې جرهمي هم راغلی دی ، که هغه هم نه وي ، بیابه د اسحاق د او لادې څخه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – امام ابن حزم رحمت الله علیه وايي : که چیرې لفظ « الأئمة من قريش » د امر په صیغې سره وي نو د غیر قرشي ټاکل حرام دي ، او که په صيغه خبر سره وي نو بیا که غیر قرشي دعوی د خلافت وکړي نو ټاکل ورته نشته (یعني په داوړه حالاتو کې باید قرشي وي) .[34]

۴ – شهید عبد القادر عوده رحمت الله علیه وايي : د امامت حق مقید دی ، د الله جل جلاله تراطاعت پورې ، او دا یواځې په قریشو پورې محصور نده .[35]

۵ – د/ يحیی اسماعیل وايي : قرشی توب د کمال شرط دی د صحت شرط نه دی .[36]

۶ – د / قرضاوي رحمت الله علیه وايي : د قرشي توب شرط د قريشو د قوت په له منځه تللو د منځه لاړ ، همدغه د امام ابن خلدون رحمت الله علیه نظر هم دی ، ځکه حکم د علت سره په و جود او عدم کې یو ځای وي .

۷- شیخ عطیه صقر ویلي دي : د قرشي توب د شرط څخه مطلب تبرک ندی بلکې د امت د مصلحت لپاره د سلطان هیبت او د نفوذ وړاندې توب ، قوت طاقت مطلب دی ....[37]

۸- شیخ شینقطي رحمت الله علیه ویلي دي : قرشی توب په شرط باندې ډیرو احادیثو دلالت کړی دی او عامو اهل العلم هدا نظر دی مګر د الله جل جلاله د دین د اقامت ، دهغه او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت پورې اړه لري خو که د الله جل جلاله د امر مخالفت يې وکړ نوغیر قرشي چې د الله جل جلاله اطاعت کوي او امر یې نافذوي د قرشي څخه غوره دی .[38]

دغه د دې بحث نچوړ او خلاصه ده او تفصیل یې په لاندې ډول دی :

۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو څخه وي:

څکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: عن آنس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : الأئمةُ من قريشٍ ،[39]

ژباړه : حضرت آنس رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړئ چې فرمایلی یې دي : باید امام له قریشو څخه وي : دا حدیث پدي لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسایي

---

[34] - المحلی ج 1 ص 57 . شبکة الالوکة مقال د / طالب بن عمر بن حیدره الکثیری .
[35] - الاسلام واوضاعنا السیاسیة ص 125 .
[36] - منهج السنة فی العلاقة بین الحاکم و المحکوم ص 276 .
[37] - صقر عطیه فتوی بعنوان حدیث : الأئمة من قریش ، (اسلام نیت)
[38] - اضواء البیان ج 1 ص 24 .
[39] - صحیح الجامع الصغیر په 2758 نمیر روایت کړی او صحیح یی بللئ دئ ، امام احمد رحمت الله علیه په 12329 نمبراو امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کی په 5942 نمبر په لږ اختلاف سره روایت کړی دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن أبى شيبه رحمت الله عليه ، امام ابويعلى رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه په معجم كبير ، امام حاكم رحمت الله عليه ، امام سعيد بن منصوررحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام طياليسي رحمت الله عليه دحضرت علي او حضرت انس (رضى الله عنهما) څخه روايت كړيدى .

عن معاوية رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : إنَّ هذا الأمر في قريش لايعاديهم أحدٌ إلاّ أكبه الله في النّارِ علي وجههِ ما أقاموا الدّينَ[40]

ژباړه : امام بخارى رحمت الله عليه د حضرت معاويه رضى الله عنه څخه روايت كړى چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : دغه كار دامامت به په قريشو كې وي هيڅوك به ددې كارمخالفت نه كوي مګر الله جل جلاله به يې دجهنم په اور كې پرمخې وغورځوي تر څو چې دوى ستاسو په منځ كې دين قائموي .

عن عبد الله بن عمر رضى الله عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : لايزال هذا الأمر في قريش ما بقي منهم إثنانِ [41]

همدارنګه ابن عمر رضى الله عنهما روايت كړى چې فرمايلي يى دي : امامت به په قريشو كې ترهغه پورې وي ترڅو دخلكوڅخه دوه كسان هم پاتې وي .

وبتفصيلٍ أكثر للحاكم في مستدركه، عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش، أبرارُها أمراءُ أبرارِها، وفجارُها أمراءُ فجارِها، ولكلٍّ حق، فآتوا كلَّ ذي حقّ حقَّه، وإنْ أمّرتُ عليكم عبداً حبشياً مجدعاً، فاسمعوا له وأطيعوا، ...»[42].

او همدرنګه په زيات تفصيل سره امام حاكم رحمت الله عليه په خپل مستدك كې د على بن أبى طالب رضى الله عنه هغه درسو ل الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت كړئ چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : امامان دقريشوڅخه دي نيكان يې دنيكانو اميران دي او بدان يې د بدانواميران دي كه قريشو پرتاسې يو پرې كړل شوي پوزې والاحبشي غلام هم مقرر كړتاسو يې اطاعت وكړى او خبره يې

- صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب الاحكام په 7139 نمبر يى روايت كړئ دئ . [40]
- صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب الاحكام په 7140 نمبر يى روايت كړئ دئ .[41]
[42] -الحاكم: المستدرك على الصحيحين، كتاب معرفة الصحابة، باب فضائل قريش، 85/4، حديث 6962. ورواه الامام الطبراني رحمت الله عليه بنفس اللفظ في المعجم الصغير،260/1، حديث 425 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واروی ...دا حدیث شریف امام حاکم رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړي .

،او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره دعبدالله بن سائب رضی الله عنه څخه اوامام بزار رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت کړی چې : عن عبد الله بن السائب رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال : قدِّموا قریشًا ولا تَقَدَّموها [43]

دحضرت عبد الله بن سائب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : قریش وړاندې کړی او په هغوی بی مه وړاندې کوی(قریش خپل امامان وټاکی) او همدارنګه عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ......... [44]

ژباړه : عتبه بن عبدرضی الله عنه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې فرمایلي دي : خلافت به په قریشو کې اومشورت به په انصارو کې وي ..... دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دعتبه بن عبد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره راویت کړی دی .

امام احمد رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه په مر فوع حدیث دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کړی چې فرمایلي یي دي : اي قریشو تاسو ددې کار لپاره اهل او وړیاست تر څو چې لاره مونه وي ورکه کړي . او بدعت مونه وي اختیار کړی ، پدې کار سره صحابه کرام په سقیفه بني ساعده کې راټول شول کله چې انصارو وویل زموږڅخه دامیر وي او ستاسې څخه دهم یو امیر وي نو ابوبکر رضی الله عنه د مخکې حدیث په استناد سره ددوی قول ردکړ ، نو انصارراضي شول اوویی ویل : تاسو امامان يئ اوموږ ستاسو وزیران یو.

امام نووي رحمت الله علیه ددې حدیث په اړه ویلي دي : دغه او ددې په څیر نوراحادیث پدې څرګند دلیل دی چې باید امامت یوازې په قریشو کې وي او پرته له دوی څخه هیڅوا ته دخلافت ورکول اوخلیفه ټاکل روا ندي ، په همدې خبره دصحابه کرامو په وخت او له هغوی وروسته اجماع شوي ده

---

[43] -صحیح الجامع په 4382 نمبر سره روایت کړی دی ، او حدیث صحیح دی.

[44] - مسند امام احمد رحمت الله علیه، مسند الشامیین نمبر د حدیث شریف 17654 :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچا چې ددې اجماع څخه وروسته دبدعتيانو او نورو مخالفينو څخه ددې مسألې په اړه څه وړاندي کول هغوی دصحابه کرامو اوبيا د تابعينو په اجماع سره د منلو وړندي [45]

۲- هغه څوک چي د مسلمانانو څخه ديو قاضي په توګه منل کيږي بايد مجتهد وي :

چې په فتوی غوښتنه او د نورو ورځنيو مسايلو په هکله بايد بل چاته اړنه وي پدې شرط سره دپخوا نه اتفاق شوی دی.

مګرخلک داجتهاد په اړه سره مختلف دي : يوه ډله علماء اجتهاد شرط بولي او ويلي يي دي په امام واجب دي چې ددين په اصولو او فروعو کې مجتهد وي تر څو وکولای شي فتوی ورکړي او احکام استنباط کړي دادي : امام ماوردي رحمت الله عليه ،امام ابويعلی رحمت الله عليه او امام جويني رحمت الله عليه ، امام غزالي رحمت الله عليه اوامام بيضاوي رحمت الله عليه نظردی امام ابن خلدون رحمت الله عليه پخپله مقدمه کې دا نظر د يوې ډلې څخه ياد کړيدی .

امام شهر ستاني رحمت الله عليه ويلي دي : داهل سنتو څخه يوه ډله داجتهاد د نه شرطوالي خواته اوښتي او ميلان يی کړئ دئ په ځانګړي ډول په وروستنيو وختونوکې تردې چې دايي روا وبلل چې امام د مجتهد نه وي مګر داتکی واجب دی چې بايد له ده سره داسې مجتهدين موجود وي چې دفتوی او احکامويه اړه ورته مراجعه کوي . [46]

۳- بايدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:

ترڅو ملت ښې او سمې لارې ته رهبری اودهغوی دنيوي ګټوته سم پام وکړي ځکه خليفه چاروکې د مرکزيت حيثيت لري او همدارنګه خليفه بايدپه جګړه او عسکري نظام پوره پوه دسنګرونو پوره ساتنه او اسلامي سيمې دساتنې اوحفاظت اواسلامي امت څخه دکفردتيري دفع کول دظالم څخه انتقام اوغچ اخستل دمظلوم لپاره حق ورکول هم دخليفه ګانو دکارونو څخه دي پخوايې ويلي دي لکه لاندې شعر :   ژباړه :

دزړورو دزړورتيا څخه وړاندې بايد ښه پام وشي - ځکه فکر کول لومړی او زړورتيا دوهم ځای لري

--39 - شرح امام مسلم رحمت الله عليهج 12 ص 441-442. کتاب الامارة . ،غياث الا مم للجويني ٦٢٢ -٦٢٣ ، احکام سلطاني للما وردي فتح الباري ج١٣ص١١٣-١٢١ مقدمه ابن خلدون ص.١٧٣.

[46] - غياث الامم ص 63   ، اصول الدين للبغدادی ص   ، احکام سلطانی ماوردی ص 6 ، مقدمه ابن خلدون ص   173

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پام او زړورتیایوه ازاد شخص کې یوځای شي--نودا به اوچت ځای اوجګ مقام ته ورسیږي کله هم یوځوان پخپلو همزولو باندې وړاندې شي -دا وړاندې والی په ښه فکرنه په کبر اوغرور سره کیږي.

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو :

اودغاړو په وهلو او پوستکو په پرې کولو کې نرموالی او ویره احساس نه کړي ددې دلیل دصحا به کرامو رضی الله عنهم اجماع ده ..

٥:- امام بایدآزادوي :

–امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي: دریم شرط آزادي ده ځکه چې مریي پخپل ځان ولایت نلري نو دا کار ددې کار خنډکیږي چې په بل چا دحاکم وټاکل شي ، ځکه چې دمریی ګواهي او شهادت نه قبلیږي نو داغوره ده چې دحکم دپلي کیدو امامت څخه هم منع کړی شي[47]

نو دامام دآزادی او اسلام په شرط ګرځیدوکې څه پټوالی نشته .

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي .

٧:- امام باید نارینه وي :

ټول اسلامي امت دلوی امامت او دمسلمانانو د او چت چار و وا کې (خلافت) لپاره دنارینتوب په شرطوالي سره اتفاق کړی دی نو دښځي لپاره دهیواد مشري کول ناروا دي . – عن أبی بکرة نفیع بن الحارث عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لن يُفْلِحَ قومٌ ولَّوْا أمرَهَمُ امرأَةً[48]

دحضرت أبوبکرة نفیع بن حارث رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : هیڅکله به هغه قوم بریالی نشي چې ښځه یي د چارو واکداره اومشره وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه د حضرت ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او بل دا چې ښځه د عقل او دین له پلوه نا قصه ده .او اسلامي امت پدې اتفاق کړی چي دښځي امامت روانه دی ....

---

[47] - احکام سلطانی ص 65.

[48] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه په 4425 نمبر سره یی روایت کړی دی ، صحیح الجامع 5252 نمبر راوړئ دی ،. حدیث شریف صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي .

۹:- امام بايد بالغ وي:

ځکه چې ماشوم مکلف ندى او دقضا لپاره يي تاکل هم روانديي ، دخپل ځان اختيار نلري نو څنګه به دبل چا اختيار لرلى شي ،له همدې امله امام بخارى رحمت الله عليه پخپل صحيح کتاب کې په مرفوع سند سره د ابوهريره رضى الله عنه څخه روايت کړى چې : زما دامت هلاکت او تباهي به دقريشو د ماشومانو په لاس کې وي ، دامام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه سره په مصنف کې راغلي چې : ابو هريره (رضى الله عنه به په بازار کې روان وه او ويل به يي :(اي الله جل جلاله شپيتو کلونو عمر ته مې مه رسوې او دماشومانو پاچاهي مه راويني .

۱۰:-امام بايد عاقل وي :

نو دليوني پاچاهي روانده ، امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : عقل دوهم هغه شرط دى چې اتفاق پرې شوى يوازي هغه عقل بسوالى نه کوي چې انسان پرې مکلف ګرځي او دضروري څيزونو علم پرې حاصليږي تردې چې دصحيح تميز غوره عقل ،ځيرکوالي، سهوې او غفلت څخه ليرې والي ښه يى.[49]
په نهم او لسم شرط کې هيڅ اختلاف نشته ..

۱۱:-امام بايد عادل وي:

عدالت دمکلف انسان دحالاتو برابر ښت دى چې هغه کار سرتري ونه وهي چې پدې يي ځرګندوي او عدالت په تقوى او صلاح کې را ټوليږي ځکه چې پاچاهي او امامت دلويو امانتونو څخه دى او فاسق امين ندى اونه يي روايت قبليږي .. امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : په ټولو امامتونو کې عدالت معتبر او معتمد څيزدى .

عدالت دادى : چې انسان بايد درښيتيني لهجې ،امانت ته پوره پام کوونکى ، دټولو حرامو او ناروا و څخه پاک دګناهو نو څخه ځان ساتونکى دشک او شبهې څخه لري ، دغوصې او رضا په دواړو حالتونو کې مينه ناک . په خپل ديني اودنيوي کار کې د مرمت او ځوانمردى کار وونکى و ي [50].
ځکه چې داسلامي امت په منځ کې پدې هکله هيڅ اختلاف نشته چې دفاسق لپاره دامامت ټاکل اوهغه امام ګرځول رواندي.[51]

---

[49] - احکام سلطانی ص 65.
[50] - احکام سلطاني ص 66.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې علماى كرامو دځينو شرطوونوپه اړه لكه :

۱ ـ اجتهاد او دغږوجوړوالئ مخالفت څرګند كړى .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي : دامامت په هغو شرطونو كې بايد كتنه و شي چې امامت پرته دهغو دشتون څخه نه رواكيږي نو دا شرط مو داسې وموندچې : بايد اصلا دقريشو څخه وې ځكه چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم خبر وركړى دى چې امامت په قريشو كې دى.

۲ :ـامام بايدبالغ وي :

دښه اوبد ترمنځ توپير وكړي.ځكه چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فر مايلي دي : ددري كسانو څخه قلم پورته دى او بد اعمال يي نه ليكل كيږي : ماشوم ترڅو چې بالغ نه وي او ليونى ترڅو چې روغ نه وي.

۳ـامام بايد نارينه وي :

ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه قوم به بريالى نشي چې خپله مشري يې ښځې ته سپارلې وي .

٤ :ـامام بايد مسلمان وي :

څكه چي الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) [52] سوره النسا آيت ١٤١ :

ژباړه : او هيڅ كله الله جل جلاله د كافرانو لپاره په مؤمنانو باندې كومه لاره نده ګرځولې (څه حكم او امر د كفارو په مومنانو نشته) .

ژباړه :- خلافت ډيره لويه لار ده، او الله جل جلاله پدې سره امركړى چې اهل كتاب دجزيو اخستلو په وخت كې ذليل كړې، او هغه كفار چې داهل كتابوڅخه نه وي ، وبې وژنى تردې چې مسلمانان شي .

- تفسير قرطبي ج 12ص 285-286. تفسير ابن كثير ج 1 ص 110، احكام سلطانى ماوردى ص 6،غياث الامم ص 76، حاشية ابن عابدين ج 1ص 548 . [51]

- سورت النساء آيت 141. [52]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:-امام باید یوداسي عالم وړاندې کړي :

چې ددین په هغه ضروریاتو او فرایضو پوه وي، دالله جل جلاله څخه ویریدونکی اوپه ټولنیزډول په ځمکه کې دفساد ښکاره کوونکی نه وي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ. [53]

ژباړه :-ځکه چې دهغه چا وړاندې کیدل چې دالله جل جلاله څخه په هیڅ شي کې نه ویریږي او په ځمکه کې فساد او منکرات ښکاره کوي هغه د داړ وړندي او یا هغه څوک چې دخپل دین څخه معلومات نلري، نو یقینا یې په ګناه او تیري کې مرسته ورسره وکړه دنیکۍ او تقوی مرسته یې ونکړه ، بیشکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- عن عائشة رضى الله عنها عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : مَن أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هذا ما ليسَ فِيهِ، فَهو رَدٌّ . [54] متفق علیه .

ژباړه : چاچې داسې یو کار وکړ چې زموږدلارې مخالف وه هغه کارې رداو نامنلی شویدی . دغه حدیث امام بخاری رحمت الله ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړي دی .

عن أبى ذر الغفارى عن النبى صلى الله عليه وسلم فقال : يا أبا ذَرٍّ، إنِّي أراكَ ضَعِيفًا، وإنِّي أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفْسِي، لا تَأَمَّرَنَّ علَى اثْنَيْنِ، ولا تَوَلَّيَنَّ مالَ يَتِيمٍ. [55]

د حضرت ابوذر غفاری رضی الله عنه څخه روایت دی چې حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل :-ای ابوذره ! ته کمزوری یې، ددوه کسانو مشري مه کوه، او هیڅکله د یتیم د مال سرپرستي مه کوه .

او الله جل جلاله فرمایلي دي: فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا . [56]

ژباړه :- .نو هغه څوک چې حق یې پرذمه وي کم عقل یا ناتوان وي .

نو داصحیح اوسمه خبره ده چې که عقل یې کمزوری وي او هغه څوک چې خپل کار نشي کولی باید ولي او سرپرست ونه نیول شي او هغه څوک چې حتما باید ولي او سرپرست ولري نو ده ته ندي روا چې د مسلمانانو سرپرست او مشرشي او دا صحیح خبرده چې په چاکې چې دغه اته شرطونه پوره نشي

- سورت مائدة آیت 2. [53]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر حدیث 2697 ، صحیح امام مسلم رحمت الله علیه1718 . والحدیث صحیح . [54]
- صحیح امام مسلم رحمت الله علیهص 1826. والحدیث صحیح . [55]
- سورت بقرة آیت 282 . [56]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستي يي باطله او ناروا ده او هيڅكله يي سرپرستي او امامت منځه ته نه راځي بيا دا كار مستحب دى چې ددينې وړو وړو مسألو له عباداتو ،سياست او احكامو څخه خبر وي فرايض په پوره ډول سره سرته ورسوي او هيڅ كمبود په كې رانشي ټولې لويي ګناوي كه پټې وي يابښكاره او همدارنګه له وړې ګناه هم ځان ترې وژغوري نو دغه څلور واړه صفات دي چې انسان يي بد ګڼي او غواړي دمسلمانانو خليفه بايد ځان ترې وساتي كه يي بيا هم مشري واخسته نو خلافت يي صحيح دى او دغه صفات يي بدبولو او په هغه كې چې دالله جل جلاله پيروي كوي اطاعت يي واجب دى او په هغه څه چې دالله جل جلاله پيروي نه كوي بيا هم دفاع كول ترې واجب دي پدې كې اصلي هدف او موخه داده چې :- په خلكو او رعيت باندې پرته له ضعف او كمزورتيا څخه نرمي كوونكئ وي ،دمنكر په له منځه وړلوكې دشدت څخه پرته او دواجبو نه دتيري كولو پرته كلک وي ،ويښ او بيدار به وي دلاوراوغيرتي نفس لرونكى دخپل ځان لپاره به دحق مال منع كوونكى نه وي . اوهمدارنګه به د هغه مال په اړه چې حق يي نه وي ، زيات مصرف كوونكى (اسراف كوونكئ) نه وي .

دغه ټول پدې كې راټوليږي چې :-امام بايد دقران كريم په احكامو او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په سنتو برابر وي ددغه كار ټول ښه والئ اوغوره والئ راټولوي .او دغه كار امام ته زيان نه رسوي چې په جوړښت او خلقت كې يي څه عيب او كمبودي وي .لكه : ړوندوالى اوګونګوالى،پوزه يي پرې وي غوږ يي پرې وي يا هغه چې دواړه لاسونه او دواړه پښې يي نه وي يا زوړ وي مګر پوهيږي اګر كه سل كلن هم وي اوخوک چې بې هوشه كيږي او بيا بيرته رابيداريږي ، او څو ک چې دمجرد بلوغ ته رسيدوسره سم بيعت ورسره كيږي او دامامت شروط په كې وي نو ددغه ټولو يادشووكسانو امامت صحيح او سم دى ځكه چې نه د قران كريم نص ،او نه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنت ،نه اجماع ،نه راى (نظر) او نه هم دليل ددې څخه ممانعت كړى دى .بلكه الله جل جلاله فرمايلي دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ .[57] النساء ايه٨

ژباړه :- اى مومنانو په عدالت سره عمل وكړى ، چاچې عدل وكړ بيشكه دالله جل جلاله امريي پرځاى كړ ،دټولو مسلمانانو ترمنځ پدې كې هيڅ اختلاف نشته چې خلافت په ميراث نه وركول كيږي او نه دپلار په ځاي زوى اونه څو ک دچا څخه وروسته په موروثي ډول خليفه ټاكل كيږي او همدارنګه د ماشوم لپاره خلافت روا ندى خو يو اځي روافض دي چې دا دواړه كارونه يي روا بللي دي او بل دا چې

---

[57] - سورت النساء آيت 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهيچا ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې دښځې لپاره خلافت رواندئ ، دالله جل جلاله څخه مرسته غواړو .[58]

پاچایان په څو ډوله دي ځیني يي عادل مسلمان ، ځيني يي : فاسق ظالم او تيرئ كوونكي اوځيني بيا كافر اوددين څخه وتلي ،دلته يوازي اول قسم ذكر كوو چې څه مسوليتونه لري او په امت يي څه حقوق دي دالله جل جلاله څخه پدې اړه‌لارښوونې او مرستې غوښتنه کوو .... امير بايد مسلمان او عادل وي :

بيشكه سپيڅلې شريعت بيان كړی چې : مسلمان عادل امير دالله جل جلاله په وړاندې تر نورو خلكو ډيره اوچته مرتبه لري اوده ته دالله جل جلاله په نزد لوی فضبلت او ډير ثواب دی چې يوازې الله جل جلاله پرې پوهيږي لدې څخه :

١ :-هغه عادل امام چې دخلكو په منځ كې په حقه فيصله كوي او عدل قايموي :

هغه به دقيامت په ورځ دالله جل جلاله دعرش تر سيوري لاندې وي په كوم وخت كې به چې پر ته د الله جل جلاله دسيوري څخه بل سيوری نه وي .

وعن أبي هريرة رضى الله عنه قالَ: قالَ رسُولُ اللَّه ﷺ :سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلَّا ظِلُّهُ: إمامٌ عادِلٌ، وشابٌّ نَشَأَ في عِبَادَةِ اللَّه تَعالى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعلَّقٌ في المَسَاجِدِ، وَرَجُلانِ تَحابَّا في اللَّه: اجتَمَعا عَلَيهِ، وتَفَرَّقَا عَلَيهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ، وَجَمَالٍ فَقَالَ: إنِّي أَخافُ اللَّه، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفَاها، حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ متفقٌ عَلَيْهِ[59].

ژباړه : د حضرت أبوهريرة رضى الله عنه څځه روايت دئ چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايي : اووه كسان به دالله جل جلاله دسيوري لاندې وي په هغه ورځ چې دالله جل جلاله دسيوري پرته به بل سيوری نه وي ، له دوی څخه يي يو عادل امير ياد كړی دی .... دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه ،دأبوهريرة او أبو سعيد خدري رضى الله عنهما څخه روايت كړی دی

- الفصل فی الملل و النحل ج 4 ص 129. [58]
- صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر 6806، او صحيح امام مسلم رحمت الله عليه نمبر 1031 . روايت كړی دی . [59]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :

دالله جل جلاله ښي اړخ ته ناست وي او دالله جل جلاله دواړه بلاكيف لاسونه يمين دي ،

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ عَلَى مَنَابِرَ مِن نُورٍ، عن يَمِينِ الرَّحْمَنِ عزَّوجلَّ -وكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ- الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وأَهْلِيهِمْ وما وَلُوا. رواه امام مسلم رحمه الله وهو من أفراد امام مسلم رحمه الله على الامام بخارى رحمه الله . [60]

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي :- هغه كسان چې عدل كوي دالله جل جلاله سره به درڼا په منبرونو ،ښي اړخ ته به ناست وي او دواړه بلا كيف لاسونه يې يمين دي دا هغه كسان دي چې پخپلو فيصلو خپلوكورونواو تر خپل لاس لاندي خلكو كې عدل كوي ،دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،او امام نسايي رحمت الله عليه ،دعبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت كړيدی.

عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحب الناس إلى الله يوم القيامة وأدناهم منه مجلسا إمام عادل، وأبغض الناس إلى الله وأبعدهم منه مجلسا إمام جائر» [61]

ژباړه : دابو سعيد خدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشكه چې الله جل جلاله ته دقيامت په ورځ ډيرګران اونيږدې دخلكو څخه هغه ته ، الله جل جلاله ته دناستې او مجلس له پلوه عادل امام دی . او همدارنګه ډير بد د خلكو څخه الله جل جلاله ته د قيامت په ورځ او ډير سخت عذاب والا ظالم امير يا امام دی . داحديث امام احمد رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ،په سننواو شعب الايمان كې اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت كړيدی اوويلي يې دي دغه حديث حسن او غريب دی (بلكې حديث ضعيف دی) خو حديث د تحسين احتمال لري ځكه چې په ځو سندو نو سره راغلی او فضيل بن مرزوق وقاصي په كې دی، امام ذهبي رحمت الله عليه په ضعفاءكې ذكر كړی او وويلي يې دي : دغه حديث امام ابن معين رحمت الله عليه او نورو امامانو ضعيف بللی دی . او همدارنګه دغه حديث دعطيه العوفی په سند سره هم راغلی ، امام ابن قطان ويلي دي :ضعيف كړی شوی دی ، امام ذهبي رحمت الله عليه ويلي : ضعيف يې بللی ، ابن قطان ويلي :حديث حسن دی اوصحيح ندی .

---

[60] - صحيح امام مسلم رحمت الله عليهنمبر 1827 ، والحديث صحيح .

[61] - سنن الامام ترمذی رحمت الله عليه، أبواب الاحكام فی الامام العادل حديث نمبر 1329 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عمر بن الخطاب عن النبى صلى الله عليه وسلم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :

أفضلُ الناسِ عند اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ عَدْلٌ رفيقٌ، وشَرُّ عبادِ اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ خَرِقٌ [62]

امام طبراني رحمت الله عليه دعمر رضى الله عنه څخه مرفوعا پدې لفظ سره روايت کړي چې الله جل جلاله دغوره بندګانو څخه دقيامت په ورځ دمرتبې او منزلت له پلوه عادل او نرمي کوونکی امام (پاچا)دی او دالله جل جلاله دبدترينو بندګانو څخه دقيامت په ورځ ظالم او سختي کوونکی امير يعني پاچا دی .

دغه سند ابن لهيعه په يوازيتوب سره روايت کړی او دحديث لپاره بل سند دامام ابو يعلى رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه سره دابو سعيد خدری رضى الله عنه نه په مرفوع ډول پدې لفظ سره روايت شوی چې :عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ[63]

ژباړه : سخت ترين عذاب به دقيامت په ورځ دظالم پاچاوي .

۳:-دامام لپاره به ډير لوی اجر وي :

که چيرې دالله جل جلاله څخه دويرې اوتقوی په خاطر باندې امر وکړي او دالله جل جلاله په حکم کې عدل او انصاف وکړي .

عن أبى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : ....وإنَّما الإمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِن ورَائِهِ ويُتَّقَى به، فإنْ أمَرَ بتَقْوَى اللَّهِ وعَدَلَ، فإنَّ له بذلكَ أجْرًا وإنْ قالَ بغَيْرِهِ فإنَّ عليه منه[64]. متفق عليه .

ژباړه : حضرت أبو هريرة رضى الله عنه ويلى دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دي : امام ډال او سپر دئ چې ترشاه به يې جګړه کيږي او په همدې سره د ځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی

---

[62] - السلسلة لضعيفة نمبر 1157 ، شيخ البانى وايى : حديث ضعيف دى .

[63] - ضعيف الترغيب نمبر حديث 1319 .

[64] - اخرجه الامام بخارى رحمت الله عليه برقم :2957 ، و امام مسلم رحمت الله عليه برقم : 1835

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره امر وکړي او په پريکړه کې عدل او انصاف وکړي پدې سره ده ته اجر ورکول کيږي ، او که په بل څه سره امر وکړي نو دئ ګناهکار دی . دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، او امام نسائی رحمت الله عليه روايت کړئ دئ .

۴- د عادل امام دعاء نه رديږي:

دا د الله جل جلاله په وړاندې د ده د کرامت او منزلت له وجهی څخه .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله عليه وسلم قال قال الرسول صلی الله عليه وسلم : ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهم : الصَّائمُ حتَّى يُفطِرَ ، والإمامُ العادِلُ ودَعوةُ المَظلومِ ، يَرفَعُها اللهُ فوقَ الغَمامِ ، وتُفتَحُ لها أبوابُ السَّماءِ ويَقولُ الرَّبُّ : و عِزَّتي وجَلالي لأنصُرَنَّكِ ولَو بَعدَ حينٍ[65]

دحضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دري کسان دي چي ددوي دعوت او غوښتنه نه رديږي عادل امير ، روژه دار ترڅو يي روژه ماته کړي نه وي ، دمظلو م دعوت او غوښتنه ، الله جل جلاله يی د قيامت په ورځ د وريځو څخه اوچته پورته کوي او داسمان دروازي ورته خلاصيږي او الله جل جلاله فرمايي :- زما دپخپل عزت سوګند وي چي حتما به ستا مرسته کوم اګر که لږ وروسته هم وي بيشګه پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امام ډال او سپر دی چي ترشا به يي جګړه کيږي او په همدې سره دځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی سره امروکړي اويه پريکړو کې عدل او انصاف وکړي پدې ورته اجر ورکول کيږي اوکه په بل څه سره امر وکړي نو دی ګناهکار دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

ددي حديث شريف څخه لاندې احکام لاسته راځي :

۱- په حديث شريف کې د اميرانو اطاعت او دهغوی د نافرمانی څخه ډډه کول .

---

[65] - ضعيف الترغيب برقم 583 . شيخ البانی وايی : حديث ضعيف دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پدي کې داميرانو په ظلم باندې صبر کول .

۳- بايد د امير او خليفه تر شا په جګړه کې برخه واخستل شي .

په بل حديث شريف کې راغلي دي :

فرواه الامام طبراني رحمت الله عليه في الدعاء والبيهقي في الشعب من حديث أبي هريرة .رضي الله عنه . ولفظه :ثَلاَثَةٌ لَا يَرُدُّ الله دُعاءَهُمْ: الذَّاكِرُ الله كَثِيراً، والمَظْلُومُ، والإمامُ المُقْسِطُ . وحسنه الألباني في صحيح الجامع [66]

ژباړه : دحضرت أبوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلی دي : دری کسان دي چې الله جل جلاله يی دعا قبلوی او نه يی ردوي ، يو هغه شخص چې د الله جل جلاله ډير ذکر کوي ، بل مظلوم او دريم عادل امام ، دغه حديث امام طبرانی رحمت الله عليه امام بيهقي رحمت الله عليه په شعب الايمان کې روايت کړئ دئ ، او شيخ الباني رحمت الله عليه په صحيح الجامع کې حسن بللئ دئ.

د مسلمان امام وظايف (دندي):

مسلمان امام دندې لري چې بايد ترسره يي کړي او ده لره حقوق او امتيازات دي چې بايد ورکړل شي هغه دندېي په قراني آياتونو او نبوي احاديثو کې ذکر شوي چې په لنډ ډول يي وړاندې کوو

لومړي دنده :-

دعدل او حق قايمول دخلکو تر منځ دشخړو ختمول د الله جل جلاله دسپيڅلي شريعت سره سم حکم کول ،دحدود و قايمول ، دشرعي احکامو سره سم دحدودو پلي کول : الله جل جلاله فرمايلي :-

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ .... [67]

- صحيح الجامع 1211. [66]
- سورت النساء آيت 58 . [67]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- داد الله جل جلاله له پلوه پاچايانو ته امر دى چې د خلكو په منځ كې په عدل او انصاف سره پريكړه وكړى كوم چې الله جل جلاله د اووه اسمانونو دپاسه راليږى دى.

په حديث شريف كې راغلي دي :-يقينا الله جل جلاله تر هغه وخته دپاچايانو قاضي ملكرى وي چې ظلم يې نه وي كړى خو كله چې ظلم وكړي بيا يې الله جل جلاله دهغه خپل ځان ته وسپاري . دا حديث امام ترمذي رحمت الله عليه اوامام حاكم رحمت الله عليه روايت كړئ او دواړو حسن بللئ دئ ، او امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه دعبدالله بن أبي أوفى رضى الله عنه څخه پدي لفظ روايت كړى چې : -

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله مع الحاكم مالم يجر فاذا جار وكل على نفسه

ژباړه : رسو الله صلى الله عليه وسلم فر مايلى دي : بيشكه الله جل جلاله دقاضي سره تر هغه ملګري وي چې ظلم يې نه وي كړي .

عن عبد الله بن أبي أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن الله مع القاضي ما لم يجر، فإذا جار تخلى عنه ولزمه الشيطان»: هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عمران القطان[68]

امام بيهقي رحمت الله عليه زياته كړي چې : دحضرت عبد الله بن أبى أوفى رضى الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى : الله جل جلاله د قاضى ملګر ئ او حامى تر هغه وخته وي ترڅو چې ظلم و نه كړي كله چې ظلم وكړي الله جل جلاله يي پريږدي او شيطان ورسره ملګري شي.

امام ابن ماجه رحمت الله عليه زياته كړي : كله چې ظلم وكړي الله جل جلاله تري بيزاره شي)، امام ترمذي رحمت الله عليه ويلي : دغه حديث حسن او غريب دي موږ يي دعمران القطان دحديث څخه پرته دبل چا له لوري نه پيژنو . امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلي : پدي كي څه خبره شته مګرمتروك ندي اوامام بخارى رحمت الله عليه استشهادپري كړي .همدرانګه امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام حاكم رحمت الله عليه يي احاديث ذكر كړي [69].

په يو اثر كي راغلي :- ديوي ورځي عدالت دڅلوښتو كالو عبادت څخه غوره دي)[70]

- سنن الامام ترمذى رحمت الله عليهنمبر 1330، أبواب الاحكام باب ماجاء فى الامام العادل .68
- تلخيص الحبيرج 4 ص 181. 69
- ابن كثير تفسير ج 1 ص 782 . 70

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرما يلي يې دی : (وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ)[71]

ژباړه:-او راولیږو موږتاته ای محمد صلی الله علیه وسلم کتاب د حق سره چې تصدیق کوونکی دی د هغه څه چې موجود دی په وړاندې دده د کتاب نه او محافظ دی په هغه کتاب نو فیصلې کوه په منځ ددوی کې مطابق دهغه قانون چې نازل کړی دی الله او مه کوه پیروي د خواهشاتو ددوی .

عن أبی هريرة وزيد بن خالد الجهنی رضی الله عنهما عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : -إنَّ رَجُلًا مِنَ الأعْرَابِ أَتَى رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، فَقالَ: يا رَسولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلَّا قَضَيْتَ لي بكِتَابِ اللهِ، فَقالَ الخَصْمُ الآخَرُ: وَهو أَفْقَهُ منه نَعَمْ، فَاقْضِ بيْنَنَا بكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: قُلْ، قالَ: إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا علَى هذا، فَزَنَى بامْرَأَتِهِ، وإنِّي أُخْبِرْتُ أنَّ علَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ منه بمِئَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ، فأخْبَرُونِي أنَّما علَى ابْنِي جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأنَّ علَى امْرَأَةِ هذا الرَّجْمَ، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ، لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُما بكِتَابِ اللهِ، الوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وعلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرَأَةِ هذا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قالَ: فَغَدَا عَلَيْهَا، فَاعْتَرَفَتْ، فأمَرَ بهَا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَرُجِمَتْ[72].

ژباړه : حضرت ابوهريرة رضی الله عنه او زیدبن خالد الجهني رضی الله عنه ویلي چې : یو بانډه چي وویل : اي د الله رسوله زموږ ترمنځ دالله جل جلاله په کتاب پریکړه وکړه دبانډه چي دښمن پا څیده اوویي ویل : رښتیا یي وویل زموږ تر منځ دالله جل جلاله په کتاب فیصله وکړه . نواعرابي وویل : - زما ځوی دده سره مزدور وه دده د ښځې سره یي زنا وکړه ، نوماته یي وویل : ځوی درجم (سنګ سار) کیږي نو دځوی یی دفدیي په مقابل کې چې سل پسونه او یوه نجلی ده ورکړه بیامې دعلماوو څخه

- سورت المائدة آيت 48 . [71]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم 1367 . والحديث صحيح . [72]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه هغوی وویل : په ځوی دسل ډري او یو کال دوطن څخه شړل دي نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - ستاسو ترمنځ به حتما دالله جل جلاله په کتاب سره فیصله کوم ،.پسونه او نجلی بیرته تاته درکول کیږي او په ځوی دسل دري او دیو کال تبعید دی اوته اي أنیسّ : هغه سړي ته یي وویل : ددغه سړي ښځې ته سبا ورشه که یي اقرار وکړ نو په تیږویي مره کړه سبا هغي ښځې ته ورغی هغې په خپل جرم اقرار وکړو او سنګساره یي کړه دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه یو بل ته په نږدې الفاظو روایت کړی دئ او دغه لفظ د امام مسلم رحمت الله علیه دئ .

وعن أبی ذر رضی الله عنه أنه قال للنبی صلی الله علیه وسلم ، قُلتُ: یا رَسولَ اللهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قالَ: فَضَرَبَ بيَدِهِ علَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قالَ: يا أَبَا ذَرٍّ، إنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنَّهَا أَمَانَةُ، وإنَّهَا يَومَ القِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إلَّا مَن أَخَذَهَا بحَقِّهَا، وَأَدَّى الذي عليه فِيهَا[73].

ژباړه : دحضرت أبوذر غفاري رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : ایامانه مقرروي ؟ یعني ماته وظیفه نه راکوي ؟ نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : - اي أبوذره ته کمزوری یي او وظیفه امانت دی اودا دقیامت په ورځ افسوس او پښیمانتیا ده . مګر هغه څوک چې په حق سره یي واخلي او هغه څه ادا کړي چې ورسپارل شوي ده دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، او امام منذري رحمت الله علیه په ترغیب اوترهیب کې روایت کړی او په عام ډول ندی راغلی بلکې دهغه چاله اړوند چې عدل نه کوي په خپل امارت کې دالله جل جلاله حق نه پلی کوي او له همدې امله امام نووي رحمت الله علیه ددې په شرحه کې ویلي دي :- دوظیفې اخستلو څخه دځان ژغورنې په هکله دا

---

[73] - صحیح امام مسلم رحمت الله علیه رقم الحدیث : 18.25، والحدیث صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث شریف یو لوی اصل دی په ځانګړي ډول دهغه چاپه باره کی چې کمزوری وي او دخپلې وظیفې حق نه شي ادا کولی مګرذلت او پښیمانتیا دهغه چاپه باره کې ده چې دوظیفې سرته رسولو توان اوورتیا نلري یا دوظیفې وړوي خو په هغوی کې عدل نکوي مګر هغه څوک چې دامارت او مشری وړ وي اوبیا په هغې عدل هم وکړي نوده لره ډیر زیات اجراوثواب دی پدې هکله ډیر زیات احادیث او دلایل شته مګر ددندې په ورننوته کې هم لوی خطرشته له همدې سببه لویو امامانو او محدثینوتړې ممانعت کړی دی امام شافعي رحمت الله علیه دمامون غوښتنه ونه منله کله یې چې دشرق او غرب دقضاء لپاره وغوښت او همدارنګه امام ابو حنیفه رحمت الله علیه هم دخلیفه منصور غوښتنه ردکړه کله یې چې دقضا منلو ته وغوښت بیایې بندي کړ او په بندیخانه کې یې ډیر وکړاوه اوویې واهه،اوهغه لوی امامان چې دوظیفې اخستلو څخه یې انکار کړی ډیرزیات دي [74]

-أخرجه الامام طبرانی رحمت الله علیه و البزار بسند صحیح عن عوف بن مالک الاشجعی مرفوعا:

قال: أوَّلُها مَلامةٌ، وثانيها نَدامةٌ، وثالثُها عذابٌ يومَ القِيامةِ، إلَّا مَن عَدَل. [75]

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه په مرفوع حدیث کي راغلي :- دامارت او مشری لومړی ملامتیا ، دوهم پښیما نتیا او دریم دقیامت په ورځ عذاب دی مګر هغه څوک چې پدې کې عدل او انصاف وکړي مستثنی دي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي .

وَأَخْرَجَ الطَّبَرَانِيُّ مِنْ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَرْفَعُهُ)) :نِعْمَ الشَّيْءُ الْإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَحِلِّهَا، وَبِئْسَ الشَّيْءُ الْإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، تَكُونُ عَلَيْهِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [76]

- شرح صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ج 12 ص 211. [74]
- کشف اللثام ج 6 ص 346. [75]
- فتح الباری ج 13 ص 125. [76]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه دزيد بن ثابت رضى الله عنه له اړخه مرفوع حديث روايت کړی چې:-
بهترين او غوره څيز امارت او مشري هغه چا لره ده چې حق يي ادا کړي اوبدترين شی هم امارت او
مشري هغه چا لره ده چې په نا حقه سره يی لا س ته راوړی وي په دغه شخص به دقيامت په ورځ
افسوس او حسرت وي.

وعن ابن عمر رضى الله عنهما أن النبى صلى الله عليه وسلم قال : لايسترعى الله تبارک و تعالى
عبدْرعية قلت أو كثرت الاسأله الله تبارک و تعالى عنها يوم القيامة أقام فيهم أمر الله تبارک و تعالى أم
أضاعه ، حتى يسأله عن أهل بيته خاصته .[77]

دعبدالله بن عمر (رضى الله عنهما) څخه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :-
الله جل جلاله چې کوم بنده ته مشري ورکړي که هغه دلږ شي وي ياد ډير شي مګر الله جل جلاله به
دقيامت په ورځ ترې پوښتنه کوي چې دالله جل جلاله امر يي په دوی باندې پلی کړی دی ، او که يي
ضايع کړيدئ ، تردې چې دخپلې کورنی په اړه به هم ترې په ځانګړې ډول پوښتنه کيږي . دا حديث
امام احمد رحمت الله عليه رحمت الله عليه رړايت کړی دی .

دانس رضى الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- لسو کسانو
مشر به هم دقيامت په ورځ ځنځير او زولنې راوستل شي تردې چې عدل او انصاف يي وژغوري اويا
ظلم يي هلاک کړي.

عن أنس رضى الله عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " إِنَّ اللَّهَ سَائِلٌ كُلَّ رَاعٍ عَمَّا اسْتَرْعَاهُ
، حَفِظَ ذَلِكَ أَمْ ضَيَّعَ ، حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.[78]

- مسند امام احمد رحمت الله عليه ج 2 ص 15 .[77]
- صحيح الجامع نمبر 1774 .[78]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت أنس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړئ دی چې :

الله جل جلاله دهر مشرڅخه دهغه درعیت په هکله پوښتو نکئ دئ أیا دا رعیت یې ساتلی یا یې ضایع کړی تردې چې الله جل جلاله سړی دخپل کور (کهول) په اړه وپوښتي . دا حدیث امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړی دی .

عن أبی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ما من أمیرِ عشرةٍ ، إِلَّا وهو یُؤْتَی بِهِ یومَ القیامَةِ مغْلُولًا ، حتی یَفُکَّهُ العدلُ ، أَوْ یوبِقَهُ الجورُ [79]

دأبوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- نه به وي دلسو کسانو مشر مګر دقیامت په ورځ به په ځنځیرونواو زولنو راوستلئ شي تردې چې عدل اوانصاف یې خلاص کړي، اویا یې ظلم هلاک کړي .

عن أبي أمامة، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: " ما من رجل يلي أمر عشرة فما فوق ذلك إلا أتى الله مغلولا، يوم القيامة يده إلى عنقه فكه بره أو أوبقه إثمه أولها ملامة، وأوسطها ندامة وآخرها خزي يوم القيامة "[80]

او همدرانګه د أبو امامة رضی الله عنه څخه مرفوع حدیث راغلی چې :_ داسي سړی به نه وي چې دلسو کسانو مشري یې اخستي وي مګر الله جل جلاله به یې دقیامت په ورځ راولي لاس به یې له ستوني سره تړل شوی وي مګرنیکي به یی خلاصوي اویا ګناه به یې کلکوي .

داحدیث په مختلفوالفاظو سره امام امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله، امام أبویعلي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي دي .

- الجامع الصغیر للسیوطی رحمه الله نمبر حدیث 7987 ، والحدیث حسن . [79]
- مسند امام امام احمد رحمت الله علیهنمبر 22300 . تتمة مسند الانصار ، حدیث أبی أمامة الباهلی الصدری . [80]

(c) ketabton.com: The Digital Library

. عن أبی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا یومَ القیامةِ إمامٌ جائرٌ [81]

دأبوسعید خدري رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دقیامت په ورځ به سخت ترین عذاب دظالم پاچا وي . امام طبراني رحمت الله علیه په معجم اوسط امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الاولیاءاوامام أبو یعلی رحمت الله علیه پخپل مسند کې دأبوسعید خدري رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

امام ماوردي رحمت الله علیه دمسلمان امیر د مسولیتو نواو دندو په اړه ویلي دي :-دثابتو اصولو سره سم او سلفوصالحو دأئمه ؤو په همغږی سره سم ددین ساتنه کوي ، خوکه چیرې کوم مبتدع ښکاره شواو یا هم کوم شک کوونکی ترې کوږشو نو ده ته ددلیل څرګند کړي او په صحیح ډول د ورته بیان کړي او په هغه څه دورسره حساب وکړي چې حقوق او حدود پرې لازموي تر څو دین وساتلی شي او اسلامي امت د ښویدو څخه وژغورل شي او دجګړه مارو تر منځ (شرعي) احکام پلي او دعوي دار و تر منځ دښمني ختمه کړي شي ترڅو عدل او انصاف عام شي ظالم تیری ونکړي او مظلوم کمزورئ ونه ګڼل شي او حدود پلي کړي ترڅو دالله جل جلاله حرام کړل شوي څیزونه دلاس وهنې څخه وساتي او بندګانو حقوق دپامال کیدو څخه وژغوري .[82]

الله جل جلاله د په عبدالله بن المبارک رحمت الله علیه رحم وکړي چې ویلي یي دي :-

الله جل جلاله دامیرپه وسیله څو مـــــــــره مظلومیتونه اوچتوي

زمـــوږ په دین اودنیا کـــــــــــــــــې له دې اړخــــــه رحمت دئ

کــه چیرې خلافت نه وای نوزموږ لا ري به په امــــــــــــــــن نه وي

- ضعیف الترغیب للالبانی نمبر 1319 ، والحدیث کماقال الشیخ الالبانی : ضعیف . [81]
- احکام سلطانی ص 15- 16 . [82]

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکمزورو به مود زوره ورولخوا څخه ښکارشوی وو اوتښتول شوي به وه

د امام دوهمه دنده :-

درعیت څخه ځان نه پټول او حاجتمندو لپاره خپله دروازه پرانستل درعیت دکارو نو مراعات کول او دهغوي دحالت پوښتل .

عن عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه أنه قال لمعاوية رضی الله عنه انی سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم قال : ما مِن إمامٍ يُغْلِقُ بابَه دونَ ذوي الحاجةِ والخَلَّةِ والمسكَنةِ ؛ إلَّا أغلَقَ اللهُ أبوابَ السَّماءِ دونَ خَلَّتِه وحاجتِه ومَسكنتِهِ [83]

حضرت عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه روایت کوي چې ده حضرت معاویه رضی الله عنه ته وویل چې ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چې فرمایل یې :- داسې امام او امیر به نه وي چې خپله دروازه یې د ضرورتمنو (حاجتمنو) او غربت والا په وړاندې بنده کړي مګر الله جل جلاله به دا سمان دروازې دده د ضرورت ، حاجت او غربت په مخ وتړي نو معاویه رضی الله عنه دخلکو دحاجتونو دپوره کولو لپاره یو کس وټاکه ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام أبوداد رحمت الله علیه،.امام أبو یعلي رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روایت کړیدی .

وعن أبي مريم الأزدي - رضي الله عنه - أنه قال لمعاوية رضي الله عنه: سمعت رسول الله ﷺ يقول " :من ولاه الله شيئًا من أمور المسلمين، فاحتجب دون حاجتهم وخلتهم وفقرهم؛ احتجب الله دون حاجته وخلته وفقره يوم القيامة "فجعل معاوية رجلًا على حوائج الناس. رواه أبو داود والترمذي[84].

دأبو مریم ازدي رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویل یې ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چې فرمایل یې :- چا ته چې الله جل جلاله کوم شی دمسلما نانو دکارونو څخه وسپاره نو دهغوي دضرورت ،یوازیتوب او بیچارګۍ څخه ځان پټ کړو نوالله جل جلاله به ددغه حاکم دحاجت ضرورت اوفقر درفع کولو څخه ځان پټ کړي ،

- صحيح الترغيب نمبر حديث 2208 ، شيخ البانی وایی : حديث صحيح لغيره دی . [83]
- رياض الصالحين حديث نمبر663 . [84]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفی رواية أخرى عن أبی مريم الازدي أنه قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم :مَن وَلِيَ أمرا مِن أمرِ النّاسِ ، ثُمَّ أغلَقَ بابَهُ دونَ المِسكينِ وَالمَظلومِ أو ذِي الحاجَةِ ، أغلَقَ اللّهُ تَبارَكَ وتَعالى دونَهُ أبوابَ رَحمَتِهِ عِندَ حاجَتِهِ وفَقرِهِ أفقَرَ ما يَكونُ إلَيها [85] .٢

په بل روايت کې راغلي دي : - چاچې دخلکو دکاروو څخه يو کار په غاړه واخست او مشر يې شو بيا يې دمسکين ، مظلو م او حاجت من په وړاندي خپله دروازه وتړله نو الله جل جلاله به دده په واړندې دخپل رحمت دروازه دده د حاجت او ډير زيات فقر او نا توانی په وړاندې چې ډير ورته اړ وي وتړي . دا حديث امام أبوداود رحمت الله،امام حاکم رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ټولو په صحيح سند سره دابو مريم ازدي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی . له همدي امله د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازه وان او ملازم نه وه چې خلک له ورتلو څخه ترې منع کړي لکه څنګه چې دا کار نن ورځ پاچايان او مشران کوي .

-عن أنسٍ قالَ: أتى نبيُّ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ على امرأةٍ تبكي على صبيٍّ لَها فقالَ لَها: اتَّقي اللَّهَ واصبِري فقالت: وما تُبالي أنتَ بمصيبَتي،فقيلَ لَها: هذاالنَّبيُّ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ،فأتتهُ،فلم تجِدْ على بابِهِ بوَّابينَ فقالت: يا رسولَ اللَّهِ،لم أعرفْكَ ، فقالَ: إنَّما الصَّبرُ عندَ الصَّدمةِ الأولى أو: عندَ أوَّلِ صدمةٍ [86]

دانس بن مالک رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويل يې :- پيغمبرصلی الله عليه وسلم د يوې ښځې ترځنګ تير شو چې ديوه قبرسره ناسته وه او ژړل يې نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته وويل :- دالله جل جلاله څخه وويريږه او صبر وکړه ، هغې ښځې ورنه وويل زما څخه لرې شه ځکه تا ته هغه مصيبت او غم ندی رسيدلی چې کوم ماته رسيدلی دی،حال دا چې هغې نه پيژانده . هغې ښځې ته وويل شو هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم دئ نو هغه ښځه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازې ته راغله او هيڅ دروازوان يې هلته پيدانکړوويي ويل : ما ته ونه پيژندې ، پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل : په يقيني ډول صبر دلومړي ټکان سره وي. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ،امام أبوداود رحمت الله

---

٢ -. مسند ابن حنبل : ج ۵ ص ۳۱۵ ح ۱۵۶۵۱ ، مسند أبي يعلى : ج ۶ ص ۴۴۱ ح ۷۳۴۰ نحوه ، مشكاة المصابيح : ج ۲ ص ۳۳۱ ح ۳۷۲۹ ، اُسد الغابة : ج ۶ ص ۳۶۱ الرقم ۶۴۶۳ ، كنز العمّال : ج ۶ ص ۳۸ ح ۱۴۷۵۱ .[85]

- صحيح سنن أبی داود نمبر 3124 ، شيخ ألبانی وايی : حديث صحيح . [86]

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه،امام نسايي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی . بیشکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې حیثیت چې دمسلما نانو امام وه دخپل رعیت احوال به یي اخسته .

دحضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم به مریض پوښته کوله ، په جنازه پسې تللواو دغلام بلنه بهٔ یي منله نو دهغه غوښتنې ته بهٔ یي مثبت ځواب ورکاوه . داحدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه،امام حاکم رحمت الله علیه ،امام ابو یعلی رحمت الله علیه،امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی اسناد یي حسن دی .

دأنس (رضی الله عنه) څخه روایت دي چي ویلي یي دي : پیغمبرصلی الله علیه وسلم په لاره کې دځینو صحابه کرامو سره وه چې یوه ښځه ورسره مخامخ شوه او ویی ویل : اي دالله جل جلاله رسوله : - په یقیني ډول مي تاته ضرورت دی ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل :- اي د فلاني مورې دلارې په هر کونج کې چې کښېنې کښینه زه هم تا سره کښینم ، ښځه کیناسته او پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورسره کینا ست تردې چې خپل ضرورت یی رفع کړ. دا حدیث امام احمد رحمت الله ،او امام أبوداود رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دأنس رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویلي یي دي لمونځ به دریده او پیغمبر صلی الله علیه وسلم به دیوسړي سره دهغه دحاجت په اړه خبري کولې او دا سړی به د پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دقبلي تر منځ دریده ترهغه به ولاړوه او دسړي سره به یي خبري کولې تردې چې کله کله به په ځینو خلکو باندې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دډیر دریدو له امله خوب راغی دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، اوامام عبدالرزاق رحمت الله علیه په مصنف کې روایت کړیدی ..

دامام دریم مسولیت دنده :-

درعیت اصلاح کول او له دوي سره نرمي کول او دهغه چا څخه چي خطاسر ووهي بیرته یي سمي لاري ته کرځول او چي څوک دحقي لاري څخه کاږه شي بیرته یی سیده کول اوله هغوي سره په عدل او انصاف عمل کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دنبي سليمان عليه السلام په هکله فرمايي چي :- (وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) [87]

ژباړه :لټونه یی وکړه (سلیمان علیه السلام) د مرغانو او هد هد، نو ویې ویل څه دي ماله چې نه وینم (زه) هد هد بلکې هدهد له غائب شوو څخه دی ،(آیاددغو الوتونکو لښکرو په منځ کې پټ دی او زه یې نه وینم) .

پدي مبارک آيت کي راغلي چي دمسلمانانو په امير باندي لازم دي چي دخپل رعيت پو ښته وکړي او دا يوځرګند دليل او حجت دي ، کله جي دسليمان عليه السلام څخه دهدهد مرغه حالت ورک شو ، نو څنګه به د لويو اميرانو او پاچايانو څخه دخپل رعيت پو ښتني کولو تقاضا روا نه وي الله جل جلاله د په امير المومنين عمربن خطاب رضی الله عنه رحم وکړي چي ويلي يي دي :- که دفرات د سيند په غاړه يو نوي پيدا شوي ورئ ٠(د ګډ بچئ) ليوه وخوري نوخامخا به دهغه په هکله دعمر رضی الله عنه څخه پوښتنه کيږي ، نو ستا به څه ګومان دهغه والي او امير په برخه کي وي چي په لاسونو يي هيوادونه يو په بل پسي درومي ملتونه يي هلاک کيږي خو داسي څوک نه مومي چي پوښتنه تري وکړي او حالت يي وپوښتي (فانا لله وانا ليه راجعون) [88].

يادشوي معنی کومه چي وارندي تيره شوه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روايت کي راغلي چي وايي ما د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايلي يي :- ټول ستاسو څخه پالونکي دي اوټول ستاسو څخه دخپل رعيت په اړه مسوليت او دنده لري امام او اميرپالونکی او مسؤول دخپل رعيت دی ، نارينه دخپل کور پالونکی دی اوهغه دخپل رعيت مسؤول دی او ښځه دخپل خاوند په کور کې پالونکې ده او دخپل رعيت په وړاندي مسؤوله ده او مريي د خپل بادار مال کي پالونکی دئ او دخپل رعيت په اړه مسؤول دي،بيايي وويل : زه ګومان کوم چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : سړي دخپل پلار دمال پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري او هريو له ستا سو څخه پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله رضی الله عنه څخه روايت کړيدي.

- سورت النمل آيت 20 . [87]
- تفسير قرطبي ج 13 ص 188 . [88]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدثنا سيارين سلامة أبوالمنهال قال: دخلت مع أبي على أبي برزة، وإن في أذني يومئذ لقرطين، وإني غلام، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " الأمراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا: ما حكموا فعدلوا، واسترحموا فرحموا، وعاهدوا فوفوا، فمن لم يفعل ذلك منهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين "[89]

دابوالمنهال سيارين سلامة څخه روايت دي ويلي يي دي چي دپلار سره مي أبوبرزة رضى الله عنه ته ورغلم پدي وخت کي مي په غوږونو کي دوه غوږوالۍ وي او زه ما شوم وم وايي چي پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : اميران به دقريشو څخه وي دري ځلي يي وويل،خوترڅو يي چي دري کارونه کول چي دحکم او امارت په وخت يي عدل کاوه، او چي چادترحم غوښتنه تري کوله رحم يي پري کاوه او پخپله وعده يي وفاکوله چا چي بيا دا کار نه کا وه نو په هغه دالله جل جلاله ملا يکو او ټولو خلکو لعنت وي . داحديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط او امام بزار رحمت الله عليه روايت کړي مګرامام بزار رحمت الله عليه ويلي دي : - پاچاهي به دقريشو وي ، دامام احمد رحمت الله عليه راويان ثقه دي . دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما په قريشو حق دى او د قريشو په تاسي حق دى هغوى چي حکم او امارت کوي عدل کوي او چي امانت ورته کيښودل شي اداء کوي يي ، او چي درحم غوښتنه ترې وشي په هغوي رحم او شفقت کوي دا حديث امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط کي روايت کړی او دامام احمد رحمت الله عليه راويان دصحيح کتاب راويان دي .

عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قَالَ: والذي نَفْسِي بيَدِهِ لقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَبحَطَبٍ، فيُحْطَبَ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلَاةِ، فيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إلى رِجَالٍ، فَأُحَرِّقَ عليهم بُيُوتَهُمْ، والذي نَفْسِي بيَدِهِ لو يَعْلَمُ أحَدُهُمْ، أنَّه يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا، أوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ، لَشَهِدَ العِشَاءَ[90]

دأبوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما دپه هغه ذات سوګندوي چي زما نفس يې په لاس کي دئ چي ماکلک قصد وکړچي دلرګيو په را غونډولو امر وکړم

---

[89] - مسند امام امام احمد رحمت الله عليهحديث نمبر 13782 ، او حديث صحيح لغيره دى . حديث الامراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا.

[90] - صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر د حديث 644 ، حديث صحيح دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو راټول کړل شي بيا به په لمانځه امر وکړم او آذان به ورته وکړی شي بيا يو کس ته امر وکړم چې خلکوته لمونځ ورکړي بيا هغوخلکو ته ورشم چې له لمانځه څخه پاتې شوي او کورونه يې پرې وسيځم زما دپه هغه ذات سوګند وي چې نفس مې د هغه په لاس کې دی که له دوئ څخه يو هم پدې وپوهيږي چې هلته غوښن هډوکي يادوه ښايسته نيزې دښکار لپاره ورته حاصليږي نو خامخابه د ماخوستن لمانځه ته راغلي وی ، دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مالک رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه ،ام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه ،امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدي .

دحضرت عائشي رضی الله عنها څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله چا چي زما دامت څخه دکوم کار مشري ترلاسه کړه او پدوي يي سختي راوسته په ده هم سختي راولي اوچاچي زما دامت څخه دکوم کار مشري وکړه او بيا يي په هغوي آساني وکړه په هغوی هم آساني وکړی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعائذ بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بدترين دمشرانوڅخه سخت ترين په معامله کي دخپل ولس سره دي : دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه اوامام ابو عوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حطمة : هغه سختي کوونکي ته وايي چې خپل ولس او تر لاس‌لاندي خلک دهلاکت اوتباهی سره مخامخ کوي او سختي پري کوي او هيڅ آساني او سهولت نه ورسره کوي ..

زيد بن اسلم دخپل پلار څخه روايت کړي چې عمر بن خطاب رضی الله عنه خپل مريي هني نومی يي په خپل(څرځاي) وټاکه اوورته ويي ويل : اي هني دخلکوڅخه دلاس اوچت کړه اودمظلوم دښيرا څخه ځان وساته ځکه چي دمظلوم ښيرا دالله جل جلاله په وړاندي منل کيږي دلږ واو ښانواو لږ و پسونو خاوندان څرځاي ته پريږده دابن عفان او ابن عوف رمي حتما پريږده ځکه چې که ددوي رمي تبا کړي نو دوي مديني منوري ته راستنيږي کرهني او دخرما وو پالني ته مخه کوي او دلږ شمير او ښانواو پسونو خاوندانو مالونه که تباه کړي بيا خپل ماشومان راولي اووايي چيغي وهي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي اميرالمومیننه،ای امیرالمؤمنینه :--آیا دوی همداسي پریږدم څکه چي اوبه او واښه ماته دسروزرو اوسپینو زرو څخه ګران دي زما دپه الله جل جلاله سوګندوي چي دا دوی پخپلو ځانونو ظلم ګڼي په یقیني ډول داددوی هیواد دی او دایي اوبه دي په جاهلیت کې یی جګړي پري کړي او په اسلام کي یي سوله پري کړي ده زما دپه هغه ذات سوګند وي چي زما روح یي په بیلاکیف لاس کې ده که چیري دغه مال چي زه یي دالله جل جلاله په لاره کي مصرفوم نو مابه ددوي دسیمي څخه یوه لویشت هم څرځاي نه وایي ګرځولاي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مالک رحمت الله علیه په موطا کي،امام شافعي رحمت الله علیه په خپل مسند او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کي او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه په مسند کي روایت کړیدی .

دامام څلورمه دنده او مسولیت :-

-دمسلمانانو لپاره نصیحت هغوي ته دخیرلاري ښوول او دشر څخه یي ویرول او دهغوي چل اوفریب پریښوول :

دحسن رحمت الله علیه څخه روایت دی چي عبیدالله بن زیادمعقل بن یساررضی الله عنه ته ورغئ او هغه په سخت دردکي وه پوښتنه یي تري وکړه او ورته یی وویل : زه تا ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یوحدیث وایم اګر چي ما نه غوښتل تا ته یي ووایم،په یقیني ډول پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - الله جل جلاله یو بنده پالونکی او مشر یوه ولس ته نه ټاکي مګرکله چي هغه مړکیږي په وخت دمرګ کې دی خپلوخلکوسره دوکه بازاوفریب کوونکی وي مګرالله جل جلاله بهٔپه ده جنت حرام وګرځوي . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی ..

په بل روایت کې دحسن رحمت الله علیه څخه راغلي دي چې : - معقل رضی الله عنه مریض شو او مریضي یي سخته شوه او ابن زیاد یي پو ښتني ته راغي،معقل بن یسار رضی الله عنه وویل زه تا ته داسي حدیث وایم چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل یي :- څوک چي دیوولس مشر وټاکل شو او هغوئ ته یي نصیحت ونه کړودا شخص به دجنت بوئ حس نه کړي او دجنت بوی به د سلو کالو په فاصله باندې لرې موندل کیږي داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په تمهيد او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء کې روايت کړيدی .

په بل روايت کې راغلي چې فرمايلي يي دي :- ما دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه واوريدل چې فرمايل يي :- داسې امير به نه وي چې دمسلمانانو مشري کوي بيا ددوی په نصيحت کې خواري او زيار ونه باسي او نيکی ته يي نه را بولي مګر له دوی سره به جنت ته داخل نه شي . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، او امام بيهقي رحمت الله عليه د معقل بن يسار رضى الله عنه څخه روايت کړيدی .

او همدارنګه دمعقل رضى الله عنه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- هر يو مشر چې دخپل ولس سره فريب او دوکه وکړه هغه به دجهنم اورته ننوزي . دا حديث امام طبراني رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، امام ابن عساکررحمت الله عليه دمعقل بن يسار رضى الله عنه څخه په صحيح سند سره روايت کړيدی.

عبدالله بن عمر رضى الله عنهما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم څخه روايت کړيدی چې فرمايي :- او ددجال يادونه يي کړې چې :- زه خامخا تاسو له دجال څخه ويره وم او داسې پيغمبر نشته چې خپل قوم يي ددجال څخه نه وي ويرولی بلکې ويرولې يي دي مګر زه تاسو ته داسې خبردرکوم چې هيڅ نبي به خپل قوم ته نه وي کړی : دجال په يوه سترګه ړوند دی او ستاسو رب داسې ندی (په يو سترګه ړوند ندی) .

داحديث امام بخاری رحمت الله عليه په خپل صحيح کې، کتاب الفتن باب ذکر الدجال کې روايت کړی اوامام مسلم رحمت الله عليه ابن حبان رحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه او امام ابو يعلی رحمت الله عليه دانس رضى الله عنه،ابن عمر رضى الله عنهما، ابن عباس رضى الله عنهما، جابر بن عبدالله رضى الله عنه او ابو امامة الباهلي رضى الله عنه څخه روايت کړيدی .

او امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله بن عمر رضى الله عنهماڅخه روايت کړی اوويلي يي دي پدي باب کې د سعد رضى الله عنه ، حذيفه رضى الله عنه،أبوهريره رضى الله عنه،أسماء رضى الله عنها،جابر بن عبد الله رضى الله عنه وأبي بکر ة رضى الله عنه، عايشي رضى الله عنها، انس رضى الله عنه، ابن عباس رضى الله عنهما او فلتان بن عا صم رضى الله عنه روايت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--

د خلکو په حقوقوکې عدل کول په ځانګړې ډول د یتیمانو،کونډو،مسکینانو،فقیرانو سره او ددوی دحالاتو لحاظ ساتل او پام ورته کول دي .

دأبوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داسې مړي ته راتله چې په هغه به پوروه نو پو ښتنه به یې کوله آیا د پور لپاره یی څه اضافه شی پریښې دي ، نو که ورته وبه ویل شول چې دپور خلاصولو لپاره یې څه پریښي دي دجنازي لمونځ به یي پرې کاوه او کنه بیایي مسلمانانو ته فرمایل :- پخپل ملګري مو لمونځ وکړئ خو کله چې الله جل جلاله په غزاګانوکې بریالیتوبونه وروبښل ویي فرمایل : زه دمسلمانانودخپلو ځانو څخه ورته غوره یم نو کوم مومن چې به وفات شي او په هغه پوروي په مایي خلاصول دي او چا چې مال پریښود هغه یي د ورثه وولپاره دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه د جابر رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

أبوهریره رضی الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یي دي :- دکوم مړي څخه چې مال پاتې شي هغه یي دمیراث خوارو دی او چا چې عیال پریښود دهغو پالنه او ساتنه زموږ پرغاړه ده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ده او خپلې لور فاطمې رضی الله عنهاته وفرمایل :- تا سو ته څۀ نه درکوم پداسې حال کې چې اهل صُفه دلوږو خیتو له امله اوړي را اوړي . یوځاي یي وویل :- کله چې فاطمې رضی الله عنها دغلامانو څخه دیو غلام غوښتنه ترې وکړه چې خدمت یې وکړي : زه ستاسوخدمت نکوم چې اهل صفه پریږدم چې دلوږې څخه یې کولمې او ګیډه یې تشي او خالي دي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبونعیم رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړیدی.

دجبیر بن مطعم رضی الله عنه څخه روایت دی چې همدئ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره روان وه اوده سره داسې خلک وه چې د حنین غزا څخه راګرځیدلي وه خلک ورپورې ونښتل او پو ښتنې یی ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولې تردې چې اغزي لرونکې ونې ته يې ورتېل وهلو ته اړکړ ځادر يې وتښتاوه نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ودرېداو وې ويل : زما ځادر راکړئ که ددغه اغزي لرونکې ونې د شمير په اندازه زما سره پسونه وی نو خامخا به مې پرتاسو ويشلي وای . بيا به ما بخيل ، دروغژن او بې زړه ونه مومئ . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه او امام بزار رحمت الله عليه روايت کړېدی .
امام احمد رحمت الله عليه دموسی بن طلحه څخه روايت کړی چې ما د عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه اوريدلي دي چې په منبر ناست وه ، او موذن دلمانځه اقامت وايه اوده دخلکو څخه دهغوی خبر اخسته پوښتنه يې ترې کوله دهغوی دحالاتو او نرخونو معلومات يې ترې کاوه .

دامام شپږمه دنده او مسوليت :-

دمسلمانانو دمالونو او دهغوی دګټو ساتل د حکومتي مامورينو او واليانو سره په حق او رښتيا حساب کول .

دابو حميد ساعدي رضی الله عنه څخه يې روايت کړيدی چې : پيغمبر صلی الله عليه وسلم د ازد قبيلې څخه يو کس چې ابن تبية يا ابن لتبية نوميده په زکات راټولولو وګوماره خو کله چې راغې ويې ويل : دغه مال ستاسې دی او دغه مال ما ته تحفه راکړل شوی دی . پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرما يل :- ايا دخپل پلار يا خپلې مور په کور کې ناست وې چې ليدل شوې وای ايا ده ته څوک تحفه ورکوي اوکنه ؟ زما د په هغه ذا ت سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی هيڅوک ددغه مال څخه کوم شی نه اخلي مګر اخستل شوی څيز به دقيامت په ورځ دهغه په غاړه بار وي که يې اوښ اخستی وي هغه به برېږي او که يې غويي اخستی وي هغه به لمبارې وهي او که يې پسه اخستی وي هغه به بغيږي بيا پيغمبر صلی الله عليه وسلم خپل لاسونه پورته کړل تردې چې مورږ يې دتخرګونو سپين والی وليد او وي فرمايل :--اي الله جل جلاله ما ستا پيغام ورساوه .. ما ستا پيغا م ورساوه دا خبر يې درې ځلې تکرار کړ ..

دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی . او دعبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي چې ما د پيغمبر صلی الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمايلي يې دي :--هريو ستاسې څخه پالونکي دی او هريو ستاسي څخه دخپل رعيت په واړندې مسوول او مکلف دی و ښځه دخپل خا وند په کور کې پالونکې ده او دخپل لاس لاندې خلکوپه وړاندې مسووليت لري او خادم دخپل بادار دمال په هکله پالونکی او مسوول دی هر يو ستاسې څخه پالو نکی او خپل لاس لاندې خلکو دامورو څخه مسووليت لري . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام تر مذي رحمت الله عليه ، د ابن عمر رضی الله عنه څخه روايت کړيدی.

دامام اوومه دنده او مسوءليت :-

د اسلامي خلافت څخه دفاع او د هغه ساتنه د مسلمانانو د ما لونو او ناموسونو حفاظت او داسلامي امت پرمختګ او هغه خنډونه دمخې لرې کول چې ورسره مخامخ دي : الله جل جلاله فرمايلي دي :--
وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً [91]

ژباړه : اوجنګيږئ له مشرکانو سره ټول له ځنګه چې هغوی جنګيږي ستاسو سره ټول .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً)) [92]

ژبا ړه : ای هغه کسانوچې ايمان مو راوړی دی ، جنګ کوی له هغو کسانو سره چې نږدې دي تاسوته د کافرانو نه او په کاردی چې بيا مومي هغوی په تاسوکې سختي .

الله جل جلاله پخپل کتاب قرا ن کريم کې په ډير و آياتونو کې د کفا روپه مقابل کې په جهاد کولو امرکړی دی دغه واجب تر امام پورې اړه لري ځکه چې همدا خليفه لښکرې برابروي دجهادي او نظامي ګرپونوليږل ، دغنيمتونو او دهغه ويشل دقرار دادونو تړل دخليفه او مسلمان امير له دندو څخه دي.
له همدي امله علمای کرامو ويلې دي : دجهاد امر تر امير او خليفه پورې اړه لري مګر کله چې امير موجود نه وي نو جهاد نه ورسته کيږي ځکه چي دجهاد ګټه او مصلحت دهغه په وروسته والي باندې له منځه ځي ،او خلک به دخپل منځ څخه هغه غوره او ښه کسان ټاکي تر څو خپل کا رونو پر مخ بوځي ..... [93]

- سورت توبه آيت 36 . [91]
- سورت توبه آيت 123 . [92]
- مغني ج 8 ص 352--353. [93]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انس رضی الله عنه څخه روايت دی چې هغه ويلې دي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم دټولو خلکوڅخه ښکلی،او دټولوخلکو څخه زړور او دټولو خلکو څخه سخي وه ، يو ځلې دمديني خلک وويريدل او دغږ په طرف ورووتل ، پيغمبر صلی الله عليه وسلم له دوی سره مخامخ شو او ريښتينی خبر او احوال يي ورکړ د ابو طلحه رضی الله عنه په لوڅ آس سپور او په غاړه يي توره ځوړنده وه او فرمايل يي :-- مه ويريږي او مه ويريږي !

د براءبن عازب رضی الله عنه څخه روايت دی چې : - يو سړي ورته وويل : ای ابو عماره دحنين دغزا په ورځ په شا راغلي ؟ ده وويل : نه زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم په شا رانه غی مګر تيزو خلکو ماتې وکړه او د هوازن قبيلې هغوی په غيشو وويشتل او پيغمبر صلی الله عليه وسلم په سپينه اوښه سپوروه ابوسفيان بن حارث رضی الله عنه يي جلب نيولی وه او پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : - زه پيغمبر يم په رښتيا سره او زه د عبدالمطلب ځوي يم). دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه و امام نسايي رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دسلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويي ويل : ما دپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره اووه غزاګانې کړې دي او په هغو لښکر وکې چې ليږل به يي په نهو غزاګانو کې شريک شوی يم يو ځلې زموږ اميرابوبکر رضی الله عنه اويوځلې زموږ امير اسامه رضی الله عنه وه)) داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، او امام ابو عوانه رضی الله عنه روايت کړيدی .

دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يی دي :- ما د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلې دي چي فرمايل يي :- زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی که چيري ځينو مومنانو دانه غوښتی چې زما څخه دوروسته پاتې شي پداسي حال چي زما سره دهغوی داکمالاتو لپاره څه نه وه نو زه بۀ دهيڅ نظامي ګروپ څخه نه وم پاتي شوی کوم چې دالله جل جلاله په لار کي جګړه کوي او زما دپه هغه الله جل جلاله سوګندوي چې زما نفس يي په لاس کي دی ما دا خوښوله چي دالله جل جلاله په لار کي ووژل شم بيا راژوندی شم بيا ووژل شم بيا راژوندی شم بيا ووژل شم بيا راژوندی شم. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، او امام طبراني رحمت الله عليه يو بل ته په نږدو الفا ظو روايت کړيدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

.دامیر دا دنده ده چې د الله جل جلاله په لارکې دجهاد لپاره نظامي ګروپونه ولیږي او دمختلفو سیمو لپاره مسوولین وټاکي همداد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت دي ، دجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي : پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو جهادي ګروپ دابو عبیدة بن جراح رضی الله عنه تر امارت لاندې دبحر غاړې ته ولیږه دوی درې سوه کسان وه او زه هم ددوی له ډ لې څخه وم موږ روان شوو خوکله چې یو ځای ته ورسیدو غذایي مواد مو ختم شول ابو عبیدة رضی الله عنه امر وکړ چې دلښکر دټولو کسانو څخه ددهغوی خوراکي مواد راغونډکړی شي دا را ټول شول زما خوراکه څۀ خرما وي وي ، موږ ته به یي لږ لږ خوراک راکا وه تردې چې ټول خلاص شول موږ ته یواځې یوه یوه خرما رسیده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبا ن رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطا کې روایت کړیدی.

د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي دي چې :--- پیغمبر صلی الله علیه وسلم دموته په غزا کې زید بن حارثه ته امر وکړاوویل یی : که زید ووژل شو بیا به جعفر امیر وي او که جعفر ووژل شو بیا به عبد الله بن رواحه امیر وي عبدالله رضی الله عنه وایي : پدي غزا کي زه ورسره ملګری وم جعفر بن ابي طالب مو ولټاوه په مړیو کې وه او موږ یي په بدن با ندې څو نوي د تورو اوغشو ټپونه وموندل . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي :--دامام ددندواو مسولیتونو څخه دسنګر ونو محکمول په عصري وسله باندي محکم اوقوي ځواک سره ټینګول ترڅودښمن ونتوانیږي چې په ناڅاپي ډول تیري وکړي دکوم مسلمان یا متعهد وینه توی نکړي او دکوم جرم مرتکب نشي او دپاک ځیزسپیڅلتیا تر پښو لاندې نکړي او همدارنګه په امام لازم دي چې داسلامي دعوت څخه وروسته ددین او اسلام سره دکینې کوونکو په مقابل کې جهاد وکړي تردې چې یا اسلام ومني او یا هم اهل الذمه شي تردې چې دالله جل جلاله حق پلی کړي چې هغه په ټولو باطلو دینونو داسلا م بر لاسی او بریا لیتوب دی.

د فاجر امیر په ملتیا د جهاد کولو ګټه :

مجاهدین زیاتره دا پوښتنه کوي چې نچوریږي دادی : په ځینو ځایونوکې لکه دجهاد مرکز ونه او سنګرونه داسې مشران او مسو لین په کې شتون لري چې په شرعي لحاظ دځینو نواقصو، فسق ، او څرګند بدعت لرونکي وي نو ایا دداسې خلکو سره جهاد کول صحیح دی یا داغوره ده چې نورو عادلو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوا لرونکو مشرانو سره سرې ملګرې شي او له دوی سره جهاد پرېږدي کله چې مجاهد بل څوک ونه مومي چې ورسره ملګرې شي او ددې فاجرو اميرانو سره جهاد په پر ېښودلو سره دجهاد ټوله ساحه او سيمه پرېښودې کيږي ، نو ايا پداسې حال کې له دوی سره جهاد کول جايز دی او همدارنګه ايا دنورو غوره او متقي اميرانو په څير دفاجر اميراطاعت هم واجبېږي ددې پو ښتنې د جواب سره سم بايد لومړی دفاجر پيژندنه او تعريف وکړو : فاجر غير عادل ته ويل کيږي او عدالت :- په دين کې دسړي دحالاتو سموالي او برابروالي ته ويل کيږي ماوردي رحمت الله عليه ويلې دي :- عدالت په ټولو ولاياتو او مشرتابه کې معتبر او داعتماد وړدی او عدالت دادی چې : - په خبرو کې ريښتينی په څرګند ډول امانت کار دمحارمو څخه پاک دګناهونوڅخه ځان ساتونکی ، دشک څخه لرې ، دغوصې او خوشالي دواړه وختونو کې مينه ناک په دين اودنيا کې يې دمروت او ځوانمردي کاروونکې دي .[94]

په دې مسأله کې دوه څيزونه مهم دي :

لومړي :-- په ديني اند جوړښت او سموالی : هغه د فرضواو موکدو سنتو ادا کول دحرامو څخه ځان ساتل چې د لويي ګناه څخه ځان وساتي او په کوچنی ګناه سره دوام ونه کړي .

دوهم :-- مروت اوځوانمردي :-- دادهغو څه په کولو سره چې ښکلی او ښايسته کوي يې او دهغه څه پريښودل چې پرې خچن کيږي او بدېرې ښکاريږي . [95]

فاجر يا فاسق : دلويو ګناهونوڅرکندوونکی او په هغه سره ټينګارکوونکی چې له پريښودو څخه مخ نه اړوي او نه ترې په وعظ، نصيحت ، امراو نهي سره توبه باسي بيا ددې پوښتنې ځواب په درې ډوله دی :

اول :-- پدې سره دعلما کرامو اجماع شوي چې دفاسق او فاجر په اصل کې دمشر تابه لپاره ټاکل رواندي او په هغه چاچاي په لاس او اختيار کې يې ټاکي بايد پرته له عادل او نيک سړي څخه بل څوک ونه ټاکل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلې دي : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [96]

ژباړه : نه شامليږي وعده زما ظالمانوته .

او همدانګه الله جل جلاله فرمايلې دي : إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿26﴾ [97]

- احکام سلطانی ص 66 . [94]
- منار السبيل ج 2 ص 487 – 488 . [95]
- سورت بقره آيت 124 . [96]
- سورت القصص آيت 26 . [97]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبا ړه :- بیشکه غوره دهغه چا چې ته یې مزدور کوې هغه څوک دی چې قوی وي امانت داروي.

له همدي امله علما کرامو ويلي دي :-- چاچې فسق ، فجور اوبدعت ښکاره کړ دمسلمانانو لپاره دامامت او مشرتابه مستحق ندی ، امارت په اصل کې د فاسق او فاجر لپاره نشته دغه فساق او بدکاره خلک باید تعزیر شي ادب ورته وشودل شي دګناهونو څخه راوګرځول شي تر څو توبه وباسي او که ترهغه پورې مقاطعه ورسره وشي چې توبه وباسي دا ډیر ښه کار دی دا مخکې تیرشول اصل او حجت پدې مسأله کې دالله جل جلاله دا قول دی چې :- وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [98] .

ژباړه :-اویاد کړی کله چې و ازمایو ابراهیم لره رب دهغه په څوخبرو نو هغه پوره کړي هغه خبرې او ویل الله چې زه جوړوونکی یم تالره دپاره د خلکو پیشوا اوویل ابراهیم اود اولاد زمانه هم ، وګرځوې،او ویل الله،نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

نو دظالم او فاجر سړي د امام او مشر په صفت ټاکل مناسب کار ندی نو په مسلمانانو باندې واجب دي چې دټاکلو مسوول شخص ته د په ګوته کړي او مشوره دورکړي چې ددې فاسق په عوض بل عا دل اونيک امير وټاکي .

دوهم :-- که داونشو او حتما فاسق ،او بدعتي شخص امير او مشر و ټاکل شي بيا مسلمان مجاهد فرصت لري چې ددې امير سره جهادپريږدي او بل غوره کړي نو پردې مجاهد دفاجرامير سره کار پريښودل واجب دي .

ځکه په دې سره دوه ګټي لاس ته راځي .

لومړي :-- جهاد کول د نيک او صالح امارت ترسيوري لاندې نه دفاجر امارت سره .

دوهم :-- ددغه فاجر امير په پريښودو او له هغه څخه دلريوالي په سبب فاجر ته تأديب دی که پدې سره پوه شي چې ټول يې دده دفسق له امله پريږدي ښايي خپل فسق او بدکاري پريږدي دا کار دلمانځه دهغه فاسق امام په څير دی چې که ځینې خلک په ده پسې لمونځ کول پريږدي او په بل چا پسې خپل لمونځ ادا کړي دغه کار دفاسق امام په دغه ورپوښل شوي منکر او بدي په ردولو سره دا اغيزه کوي چې يا توبه وباسي يا لري شي او هم خلک ددې په څيرډګناه کولو نه ځانونه و ساتي نو ددې امام څخه

---

[98] - سورت بقره آيت 124 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دلمانځه پرېښودلو کې يو شرعي مصلحت او ګټه ده پدې شرط چې د مقتدي څخه دجَمعې او جُمعې لمونځ پاتې نشي همدارنګه په جهاد کې همدا حکم دی .[99]

نو که چيرې مسلمان له ده څخه پرته بل څوک دکوم سبب او لامل له پلوه ونه مومي او له ده (فاجر امير) سره جهاد په پرېښودلو کې جهاد په ټوليز ډول پرېښودل کيږي .

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي .

لومړی فرع :-- که چيرې يی فجوراو بدي يوازې پخپل ځان کې وه لکه څوک چې شراب څښي او يا دغنيمت دمال څخه کومځيز په پټه غلا کوي او ياهم کوم بدکار اوفسق کوي او داسې کوم بدعت تر سره کوي چې زيان يي يوازې خپل ځان ته رسي او دجهاد اصلي هدف او موخې ته کوم ضرر او زيان نه رسوي نوله ده سره غزا او جهاد کيدی شي ، وروسته پسې تګ کيدی شي او دامر مخالفت يي نشته کوم چې ګناه نه وي تردې چې دغه فجور او بدي يي دجهاد ګټو ته کوم زيان ونه رسوي دغه امير ته به په دومدار ډول نصيحت ، وعظ ، ښوونه او مناسب تعليم ورکول کيږي او دعاء به ورته کړل کيږي چې الله جل جلاله يي د اصلاح کړي او حالت يي جوړکړي ددې لپاره ډير دلايل وړاندې ذکرشول چې بيا يي را ګرځولوته اړتيا نشته او کفايت کوي او دغه حکم د اهل سنتو په وړاندې يو ثابت اصل دی چې په راتلونکي کې به بيان شي دابن قدامه رحمت الله عليه دامام خرقي رحمت الله عليه ددې قول په شرح کې چې ويلې يي دي : دهر نيکوکاره اوبدکاره امير سره جهاد کړل کيږي . معنا دا چې دهر امام تر سر پرستی لاندې جهاد کړل کيږي .

ابوعبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه چې د اهل سنتو امام دی ويلې دي :--ديوسړي په هکله ترې وپوښتل شول چې ويل يي : زه جهاد نه کوم ځکه چې دعباس اولادېې اخلي او دوي ته د فئ مالونه برابروي ،ده وويل : سبحان الله : دغه ډير بدخلک دي دغه دجهاد څخه ناست اووروسته پاتي ،جاهل او ناپوهان دي ، ويل کيږي : تاسي پام وکړی که چيرې ټول خلک ستاسو په څير کښيني نوڅوک به جهاد وکړي آيا پدې توګه به اسلام ختم نشي ؟ روميان به څه ونکړي ابن قدامة رحمت الله عليه وايي : امام ابوداود رحمت الله عليه پخپل سند سره دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدی چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په تاسو جهاد کول دهر ښه او بد امير سره واجب دي. دا حديث

- شرح العقيدة الطحاوية ص 423 . [99]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام أبوداود رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت کړي دی امام ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي :-- په اسنادیې باک نشته مګر دا چې دامام مکحول رحمت الله علیه دروایت څخه دی او هغه دابوهریره رضی الله عنه څخه ندی اوریدلی .

پخپل اسنادیې دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی هغه ویلي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : درې څیزونه دایمان اصل دي دهغه چا څخه لاس نیول چې لا اله الا الله ووایي په ګناه سره یې نه کافرکوو او داسلام څخه یې دکوم عمل اوکړني په سبب نه باسو جهاد له هغه وخته روان دی چې الله جل جلاله پیغمبرصلی الله علیه وسلم رالیږلی دی ترڅو چې ورستنی امتي مې دجال ووژني او ایمان په اندازه د (اقدارو) سره دی . دا حدیث امام أبوداود رحمت الله علیه روایت کړیدی او امام مندري رحمت الله علیه دواړویي له حکم څخه چُپ او ساکت پاتې شوي او په اسناد کې یې یزید بن ابي نشبة موجوددی او هغه مجهول دی او همدارنګه امام سعید بن منصور رحمت الله علیه روایت کړی اوپه سند کې یې ضعف دی او شواهد یې هم شته [100] د فاجر او بد عمله امیر سره دجهاد پریښودل ددې باعث کیږي چې جهاد بالکل له منځه لاړ شي کفار په مسلمانانو غالب شي ،مسلمانانو بیخ وباسي او ختم یې کړي دکفر کلمه اونظام بریالی او رامنځ ته کړي چې پدې کې لوی فساد او فتنه نغښتې ده الله جل جلاله فرمایلي دي : وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ ..﴿251﴾ [101]

ژباړه : که چیرې نه وی ختمول د الله خلکولره، بعضې دهغوی نه ، په بعضې نوروسره ، نو خامخا به خراب شوی وؤ، نظام د ځمکې .

ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي :- په خلکو کې دقوت او امانت یو ځای شتون ډیر لږ دی له همدي سببه به حضرت عمر رضی الله عنه ویل :- ای الله : زه تاته د فاجر دزور او عادل دکمزورتیا څخه شکایت کوم چې په هرولایت کې تر ټولو غوره او مصلح سړی وټاکل شي تر دې چې رحمت للعالمین صلی الله علیه وسلم وویل : په جنګي امارت او مشری کې به زړور او قوي شخص اګر که څه فجور او بدي هم پکې وي په عاجز او کمزوري شخص باندې واړندې کیږي اګر که دغه کمزوری امین هم وي لکه څنګه چې امام احمد رحمت الله علیه دهغه دوو کسانو په هکله وپوښتل شو چې په غزا او جهاد کې به امیران وي یوقوي ځواکمن خو فاجر او بل نیک صالح خو کمزوری ، ضعیف دکوم یوه سره به غزا او

- نیل الاوطار : الجهد فرض کفایة و أنه شرع مع البر و الفاجر. [100]
- سورت البقره آیت 251 . [101]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد کړل کیږي ده وویل : دفاجر څواکمن قوت دمسلمانانو لپاره دی او بدي یې پخپل ځان دي دصالح کمزوري صلاح او نیکي یې دخپل ځان ده او ضعیفي یې دمسلمانانو ده نو جهاد به دقوي فاجر امیر تر قیادت لاندې کیږي ځکه چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي :-- الله جل جلاله دغه دین ته دفاجر شخص په واسط نصرت ورکوي او همدارنګه په حدیث شریف کې راغلي : الله جل جلاله دغه دین ته دداسې خلکو په وسیله برى ورکوي چې دوى ته به څه برخه دخیر اوثواب نه وي . دا حدیث امام بخارى رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړى دى. او امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه دابوبکر رضی الله عنه څخه روایت کړیدى

که چیرې فاجر او بدکاره نه وي نو بیا غوره خبره داده چې هغه څوک باید د جګړې مشر وټاکل شي چې په دیني لحاظ سره ښه او مصلح وي په هغه حالت کې چې دا تشه بل چا نشو ډکولى .[102]

او همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ددې مسألې په اړه په یو جامع او ټولیز ډول دتاتار و دجګړې په درشل کې وایي : که چیرې داسې څوک پیدا شول چې د تاتاریانو په مقابل کې په پوره ایماندارى سره جنګیږي همدغه د الله جل جلاله درضا دکلمې دعزت ، لوړوالي اوددین دپلي کیدو او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروى لپاره موخه او هدف دي که چیرې دمجاهدینو په لیکو کې داسې څوک وه چې په دوى کې فجور، بدکاري دنیت خرابوالى وه لکه چې څوک د ریاست او چوکۍ لپاره جګړه کوي یا په ځینو حالاتو کې تیرى پرې کوي او فتنه داسې رامنځته کیده چې دکفارو په ضد دجګړې مانع ګرځیده نو پدې صورت کې ددین دحفاظت لپاره ددوى په ضد په داسې نااهلو خلکو جهاد کول غوره دى تردې چې بالکل جهاد په ټپه ودرول شي ، همدارنګه دا واجب ندي چې کفار وټکول شي ووژل شي ترڅو دوه لويي فتنې پرې دفع شي او یوه وړه فتنه ومنل شي . همدغه داسلام اصول او مقرارت هم دي چې باید مراعات یې وشي ، همدارنګه داهل السنت والجماعت داصولو څخه دهرنیکو کاره اوبدکاره ترقوماندې لاندې جهاد کول روا دى .. تردې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل :-- دخلفاي راشیدینو دزمانې څخه راورسته زیاتره غزاګانې په همدې ډول منځته راغلي دي او دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې فرمایلي دي :-٠-دآسونو په تندیو کې ترقیامته پورې خیر شته چې هغه : ثواب اوغنیمت دى. دا حدیث امام بخارى رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت

-مجموع الفتاوى ج 28 ص 254-255 . [102]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، دیوي ډلې صحابه کرامو څخه روایت کړیدی دا حدیث دهغه معنی ثبوت دی چې ابو داود په خپلو سننو کې دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړیدی غزا دهغه وخته راروانه ده چې الله جل جلاله پیغمبر صلی الله علیه وسلم رااستولی دی او تر هغه وخته به جاري وي چې زمااخرینی امتي دجال ووژني غزا او جهاد به دظالم ظلم او دعادل عدل له منځه یو نسي .

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مشهوره ده چې فرمایلي یي دي :-- زمادامت څخه به یو ډله ښکاره په حق باندې ولاړه وي دچا مخالفت به څه زیان ورته ونه رسوي او دا به تر قیامته پورې همداسې وي دا حدیث او داسې نور دلایل شته چې اهل سنت او جماعت دټولو ډلو سره یو ځای ددې په کارولو متفق دي چې دهغه چا سره چې دجهاد وړوي دنیکو کاره او بدکاره امیرانو تر قوماندې لاندې جهاد وکړی شي ،، یوازي روافض او خوراج چې داهل سنتو څخه وتلي پدې کې اختلاف لري سره ددې چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبر ورکړي فرمايي :-- خامخا به وروسته ظالم ، خاین او فاجر امیران قدرت ته رسي چاچې دهغوی ددرواغو ریښتینوالي تصدیق کړه او له هغوی سره یي مرسته وکړه زما دامت څخه ندي او زه هم دهغوی نه بیزاره یم او حوض کوثر ته به نه راځي او چاچې دهغوی ددرواغو تصدیق ونکړ او له هغوی سره په ظلم کولو کې مرسته ونکړه هغه زما امتي او زه دهغوی نه راضي یم او هغوی به حوض ته راځي ، دا حدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی دی ، دکوم سړي علم چې هغه څه ته ورسید چې پیغمبرصلی الله علیه امیرانو ته تر قیامته دجهاد کولو امر کړی او د ظالمانو سره یې دهغې د ظلم کولو نه دمرستې څخه منع کړیده پدې پوهول کیدای شي چې منځنۍ لار داسلام خالص دین دی هغه دا چې : دهغه چاسره جهاد کول چې وړاو مستحق یې وي لکه دغه قوم چې ددوی تا کل شوی شخص دهر امیر سره وي او دغه په حق ولاړه ډله په اسلام کې له دوی څخه غوره ده ، که پرته له دې څخه یی جهاد کول ناشونی وي ، او دهغه ډلې له مرستې څخه ځان ژغورل چې دی ورسره په غزا کې شریک وي او هغوی دالله جل جلاله څه نا څه نافرماني کوي بلکه اطاعت یې دوکړي دالله جل جلاله په اطاعت کې، او که هغوی نافرماني کوي بیا یې اطاعت پرې نشته ځکه چې دمخلوق اطاعت د الله جل جلاله په معصیت اونا فرماني کې نشته داددې امت دغوره خلکو پخوانی او اوسنۍلارده اودهمدې اختیارول په هرمکلف مسلمان باندې وا جب ده، او همدامنځنۍ لاردحروریه ؤ او ددوی په ساري کوم خلک چې دفاسدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوی او پرهیز ګاری لرونکي دي او دکم علمی او نا پوهی څخه سرچشمه اخلي او دمرجئه ؤ په خیر او چا چې دامیرانو اطاعت په مطلق ډول منلئ پداسي حال کې چې دغه امیران نیکان هم نه وي یوه ډیره غوره او منځنۍ لارده ،[103] او همدارنګه شرح عقیده طحاویة ۴۲۲ــــ۴۲۳ مخونه وګوری ډیراوږد بحث یي ذکرکړیدی خو زموږ له یادي شوي څېړنتیااولیکنې څخه نه وځي .

دعقیده طحاوي شارح رحمت الله علیه وېلي :-- دمتن خاوند امام طحاوي رحمت الله علیه قول دی چې حج او جهاد دمسلمانانو دامیر سره که هغه نیکوکار وي او یا هم بد کار تر قیامته پورې روان دی نه یي کوم شی کمولی شي او نه یی له منځه وړلی شي ، شارح رحمت الله علیه وایي :-- شیخ رحمت الله علیه(امام طحاوي) رافضه ؤ ته د رد په درشل کې اشاره کوي وایي : دالله جل جلاله په لار کې تر هغه پورې جهاد نشته ترڅو د آل محمد صلی الله علیه وسلم څخه رضا خروج ونه کړي او داسمان له پلوه یوآوازکوونکی آواز وکړي چې : ددغه شخص پیروي وکړئ،
ددغه قول بطلان ددې څخه ډیر څرګنددی چې دلیل پرې وړاندې شي رافضه وو د امام په هکله پرته له کوم دلیل نه دټولو نه ګناهونو څخه عصمت او پاکوالی شرط بللی دی بلکې په صحیح امام مسلم کې د عوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي ما د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي چې فرمایلي یي دي :-- غوره او ښه مشران ستاسې هغه خلک دي چې تاسووړسره مینه لری او هغوی ستا سو سره مینه لري تاسو دعا ورته کوی او هغوی تاسو ته دنیکی دعاکوي او بدترین دمشرانو ستاسې هغه خلک دي چې بدیي بولی اوکرکه ورڅخه کوی او دوی هم ستاسې څخه کرکه او نفرت کوي او تاسو پرې لعنت وایی او هغوی هم پر تاسې لعنت وایي ، عوف رضی الله عنه وایي ما ورته وویل : اي دالله جل جلاله رسوله ، آیا مخالفت یی نکړو ، رسول صلی الله علیه وسلم وفرمایل:-- نه ، ترڅو یي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه، خبردار اوسی په چاچې کوم والي او مشر وټاکل شو اوویي لید چې دالله جل جلاله څخه نافرماني کوي نو هغه څه دبد وبولي کوم چې دالله جل جلاله نافرماني او ګناه کوي او هیڅکله دخپل لاس د هغه له اطاعت څخه نه باسي مخکې دامامت په مبحث کې ددي

---

[103] - مجموع الفتاوی ج 28 ص 506 – 508 ، شرح العقیدة الطحاویة 422- 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث په خيرځينې احاديث تير شول خو دايې ونه ويل چې امام بايد معصوم او د ګناه څخه پاک وي [104]

امام بخاری رحمت الله عليه په کتاب الجهاد کې ددې مسألې لپاره باب ايښی دی اوويلي يې دي : جهاد دهر فاجر او نيک امير سره کيږي ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه فرمايلي دي : دآسونو په تنديو کې تر قيامته خير او نيکي ايښودل شوې ، دا حديث دعروة بارقي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روايت شوی چې :-- دآسونو په تنديو کې دقيامت تر ورځې پورې خير ايښودل شوی چې هغه : ثواب او غنيمت دی .

ابن حجر رحمت الله عليه ددې په شرح کې ويلي دي : پدې حديث دليل نيولوته امام احمد رحمت الله عليه مخکې شوی ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم دآسونو په تنديو کې تر قيامته پورې دخير يادونه کړې او هغه خير يې په ثواب او غنيمت باندې تفسيرکړی او غنيمت يادول داجر سره يو ځای په آسونوکې يواځې په جهاد کې منځته راځي او دايې ندي مقيد کړي چې امام يا امير بايد عادل وي نودا پدې سره دلالت کوي چې ددغه بهترى او ثواب په ګټلو کې دا تو پير نشته چې غزا د نيکو کار اميرترقوماندې لاندې وي يا دبدکاراامير تر قوماندې لاندې ، او په حديث کې ديته ترغيب دی چې بايد په آسونو جهاد وکړی شي.[105] .

دغه فاجراميرچې جهادورسره کول (دهغه تر قوماندې لاندې) روادی همدارنګه دهغه څخه وروسته لمونځ ادا کول هم واجب دي که چيري په بل چا پسې لمونځ کول ناشونی وه او يا په بل چا پسې دده څخه پرته دلمونځ کولو څخه لويه فتنه او چتيده او دا هم داهل سنت او جماعت په وړاندې يو ټاکل شوی اصل دی پدې اړه ابن تيميه رحمت الله عليه وايي : پدې کې ټوليزه او صحيح خبرداده چاچې په عدل سره پريکړه وکړه اويايي په عدل سره ويش وکړ امر يې دپه ځای شي او چا چې امر په نيکی وکړاو منع يې دبدی څخه وکړه دهغه سره دمرسته وکړی شي پدې شرط چې پدې سره کومه لويه فتنه منځته نه راتله د جُمعې او جماعت لپاره حتمابايداامامان وټاکل شي که چيرې دنيک او صالح امام ټاکل ممکن وه بيا دفاجر امام ټاکل ندي روا ، اونه دهغه مبتدع چې خپل بدعت ښکاره کوي ځکه چې ددوی په وړاندې دتوان سره سم مقابله واجب ده اوددوی تعين کول رواندي ،که چيرې ددوه داسې کسانو

-[104]، شرح العقيدة الطحاوية ص ٤٣٧ .

- فتح البارى ج 6 ص 56 . [105]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررول حتمي وه چې په دواړو کې هم بدعت او هم فجور موجودوي بیا دهغه کس چې لړنیکي یې تر بل زیاته وي مقررول واجب دي ، او که چیرې په جهادکې ددوه داسې کسانو څخه چې دیو مقررول لازمي وي په یوه کې دجهاد کمزورتیا وه خو دینداره وه او په بل کې دجهاد لپاره ګټه وه خو ګناهګار او بدکاروه نو ددغه شخص تړا کل چې مسلما نانو ته ګټور وي دهغه چا دتړاکلو څخه چې مسلمانانو ته زیانمن وي غوره او بهتر دی.[106]

دعقیده طحاوي شارح رحمت الله علیه ویلي دي :-- پدې پوه شه چې الله جل جلاله دپر موږ او تاسې رحم وکړي.

دامامانو په اتفاق سره دهغه سړي لپاره لمونځ کول روا دي چې دخپل امام دبدعت او فسق څخه خبر نه وي ، دجماعت دشروطو څخه داندي چې دامام دعقیدې څخه خبر وي او دا هم نشته چې امتحان ترې واخلې اووايي : ستا عقیده څه شی ده؟ بلکې په هغه چا پسې به لمونځ کوې چې حالت یې پټ وي که چیري یې په هغه مبتدع پسي لمونځ وکړ چې خپل دعوت ته بلنه کوي او یا په ښکاره سره فاسق او بدکاره وي خو هغه دفرض لمانځه امام وي چې پرته له ده څخه دلمو نځ کولو امکان نه وي لکه دجُمعي اواخترونو امام یا په حج دعرفات امام او داسې نور، نو دعامو سلفو او خلفاؤ په نزد به مقتدي لمونځ پسې کوي او چاچې په فاجر او بدکار امام پسې دجُمعي او جَمعي لمونځ ونکړنو دغه شخص دعامو علما ي کرامو په نزد بدعتي دي .

صحیح حکم دادی چې:

لمونځ به کوي او بیرته به یې نه راګرځوي ځکه چې صحابه کرامو به دجَمعې او جُمعې لمونځونه په ظالمواميرانو پسې ادا کول او بیا به یې نه راګرځول لکه څنګه چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما دحجاج بن یوسف پسې لمونځ کاوه اوبیا به یې نه راګرځاوه ، همدارنګه انس رضی الله عنه ، عبدالله بن مسعودرضی الله عنه او داسې نورو به دولید بن عقبه بن ابي معیط پسې لمونځ کاوه . او هغه به شراب څښل تردې چې یو ځل یې دسهار لمونځ څلور رکعته ادا کړ او بیایې وویل : - نور یې درته زیات کړم ، په صحیح سند سره راغلي چې کله عثمان رضی الله عنه کلا بند شو خلکو ته یوه کس لمونځ امامت وکړ نو یوکس د عثمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ته دعامو مسلمانانو امام یې او دغه سړي چې خلک

[106] منهاج السنة النبوية ج ۴ ص ۵۲۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ پسې کوي دفتنې امام دی عثمان رضی الله عنه وویل :-- ای وراره لمونځ دهغو غوره اعمالوڅخه دی ،چې خلک یې اداء کوي که ښه یې اداکړنو ښه یې ورسره ادا کړه او که یې سم ادا نکړ ته یې دبدی څخه لیري شه تر دې چې ویې ویل :کله چې دمقتدي نه دجَمعې او جُمعې لمونځونه (د فاجر امیر په امامت باندې) پاتې کیږي نودلته پرته د بدعتي څخه بل څوک لمونځ نه پریږدي کوم چې دصحابه کرامو سره مخالف دي ، (بلکې باید لمونځ اداء شي) .

او همدارنګه که چیرې امام دمشرانو لخواټاکل شوی وي اوپه ده پسې دلمونځ په پریښودو کې څه شرعي ګټه هم نه وي نو دلته به لمونځ نه پریښودل کیږي بلکه په ده پسي لمونځ کول بهتر او غوره دي ، که چیري څوک پدي سره ونه توانیږي چې دامامت داسې څوک واړندي نکړي چې هغه دیو منکر او بدکار ښکاره کوونکی وي نو په ده واجب دي چې دغه کار تر سره کړي مګر که چیرې بل چا ټاکلی وي او نشي کولای چې دامامت څخه یې منع کړي او یایي دامامت څخه منع په ډیر لوي زیان او ضرر له هغه منکر او بدیڅخه منځ ته راځي چې ښکاره کوي یي نوپدي صورت کي دوړي فتني دفع کول په لویي فتني سره او یا دلږ زیان دفع کول په لوي زیان سره جواز نلري ، ځکه چي شرایع او الهي قوانین دګټو دحاصلیدو په خاطر راغلي . نو دجَمعې او جُمعې دله منځه تلل ډیره لویه فتنه تر هغې ده چې پدې دواړو جَمعه او جُمعه کې په فاجر او بد کاره امام پسې اقتدا وشي په ځانګړې ډول که چیرې دده په وروسته کیدو سره فجوراو بدي هم نشي لري کولی نو دشرعي مصلحت تعطیل کول پرته دهغه فتني له دفع کولو څخه پخپل ځاي پاتي کیږي.[107]

ددوهمې فرعې جواب دادی چې :--دا پدې پورې ځانګړې ده چې ددې امیر ګناه جهاد ته زیان رسوي او خپل هدف لاسته نه راوړي لکه چې کوم امیر دالله جل جلاله ددښمنانو سردوستي کوي او یا هم دجهادي قضیې (مسأٔلي) سره خیانت کوي .

او پرته له کومې ګټې دمسلمانانو ضایع کیدوته هیڅ اهتمام نکوي او یا مسلمان جګړي ته د طواغیتو د یو طاغوت د تخت د ټنګښت او داسلام دکوم مخالف نظام دبقاء او جوړیدو لپاره واړندې کوي پدې هکله صحیح خبره داده چې : ددادول امیرانو سره او دهغوی تر امرلاندي جهادنه کړل کیږي ځکه چې دوي دامارت دشرعي رنګ دموخې او هدف سر مخالفت وکړ .[108]

---

[107] ،،،ص 422- 423 . 101 - شرح العقیده الطحاویة ص

[108] - تفسیر قرطبي ج 1 ص 272 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله علما ی کرامو دهغه امیر چې بدي یې خپل ځان ته رسي او دهغه امیر چې دبدی زیان یې ټولو مسلمانانو ته رسیږي توپیر بیان کړی دی. [109] دغه بیان مخکې تیر شو والحمد الله رب العالمین .

دمسلمان امیرپه واړندي دولس دندي او مسولیتونه :

په ولس باندي ددغه امیر سره په لنډډول لاندې دندي او مسولیتونه واجب او لازمي دي دامیر خیره اوریدل او دګناه څخه پرته دهغه پیروی کول ، او دامیر په زیاتیو صبر کول اګر دولس ځینې حقوق ورنکړي ، ده ته دعا کول ، دده ترلارښوونې لاندي جهاد کول ، ده ته دزکات ورکول ، دشرعي ادب په نظرکې نیولو سره ورته نصیحت کول.

لومړي دنده :--دامیرخبره اوریدل اودګناه څخه پرته یې اطاعت کول .

دمشرانو او امیرانو خبرې ته غوږ ایښودل او پرته له ګناه څخه یې اطاعت کول عبادت دی چې یو مسلمان یدې کې دالله جل جلاله څخه ثواب غواړي ځکه ددوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی دهغوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی، هغوي ته غوږ ایښودل او نیکي کې یې اطاعت کول دمسلمانانو تر منځ دیووالي او وحدت دمهمو اسبابو او لاملو نو څخه دی ځکه ددوی په اطاعت کې د هغو اراوو او نظریاتو چې اختلاف ته لمن وهي، په نتیجه کې دمسلمانانو دتیت پرک کیدو او ددوی دقوت ، دبدبې دله منځه وړلو او اختلاف اچولو لپاره کاروي یوقوي ګوزار او غاښ ماتوونکی ځواب دی ، له همدې امله دټولو مسلمانانو لپاره دیو امام تا کل دمسلمانانو تر منځ اختلاف،خپل منځي شخړې او تیتوالی ختموي شرعي امرته په غوږ ایښودو سره یوائې او په اطاعت سره هم یوائې او دداوړو(غوږ ایښودلو ، او اطاعیت کولو) په هکله یو ځای امرراغلی دی : کوم چې یوازې داوریدلو او غوږ نیولو امرراغلی دادی چې الله جل جلاله خپلو مومنو بندګانو ته په خطاب کې فرمایلي : وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾. [110]

ژباړه :- او وویریږی تاسې له الله او په دروغو قسم مه کوئ او واورئ تاسې د الله احکام د زړو په غوږونو سره ، او الله نه ښيی سمه صافه لاره (د خیر او جنت) قوم فاسقانو ته .

---

[109] - مغني او شرح کبیر ج 1 ص 371-372 .

[110] - سورت المائده آیت ۱۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا داچې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي او هغه څه چې پند ترې اخلئ ویې منئ . او پدې کې دالله جل جلاله دامرتابعداري وکړئ په هغه سره عمل وکړئ او هغه ته ورسیږئ الله جل جلاله فرمايلي :

وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾[111]

ژباړه :- او واورئ تاسې (حق د زړه په غوږو) او شته دی لپاره د کافرانو دردناک عذاب (ددوزخ) .

معنا دا چې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي اوپه تاسو لوستل کیږي دالله جل جلاله دکتاب څخه په هغه کې فکر وکړئ او ځانونه پرې وپوهوئ په اوریدلوسره امرداطاعت او منلوپه معنی سره دي نه یوازې ادراک اوحس ترې هدف دي او له دې څخه دالله جل جلاله قول دی چې :-- الله جل جلاله دثناء ویونکي، ثناء اوصفت وارویده ، یعني ويي مانه او قبول يې کړو او هم دا قول دشاعر دی چې ویلي يې دي :

الله جل جلاله ته مي دومره زیاته دعا وکړه تردې چې وویردم - چې الله جل جلاله به زماخبرې نه اوري .

یعني : زمادعاء به نه قبلوي ،

دکعب بن عجرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویل يې دي :-- موږ ته پیغمبر صلی الله علیه وسلم راووت او موږ نهه، څلور ،یاپنځه کسان وو اوویې ویل : - واروئ آیا تاسو وارویده بیشکه زما څخه وروسته به امیران راځي څوک چې ورغلل او دهغوی ددروغو تصدیق يې وکړو اوله دوی سره يې په ظلم کولو کې مرسته وکړه هغه زمادپیروانو څخه ندی او نه هم زه دهغوی لپاره پیغمبریم اونه به ماته حوض کوثر ته راځي او څوک چې هغوی سره داخل نشي او له هغوی سره دهغوی په ظلم کولو کې مرسته ونکړي او ددرواغو تصدیق يې هم ونکړي هغه زما امتي دی او زه دهغه لپاره پیغمبریم او ما ته به حوض کوثر ته راځي .

دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه اوامام ترمذي رحمت الله علیه روایت کړیدی اوویلي يې دي :- حدیث صحیح او غریب دی او همدارنګه امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی اوویلي يې دي : دا حدیث دامام مسلم رحمت الله علیه دصحیح په شرح کې دی، امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه روایت کړي ندی...د ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه فرمايلي دي :-- اي خلکو واروئ : ځانونه ښه وپوهوئ

---

111 - سورت بقره آیت ۱۰۴ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعلم حاصل کړئ بيشکه دالله جل جلاله داسې بندګان دي چې نه پيغمبران دي اونه شهيدان له دوی سره پيغمبران او شهيدان پدې کې غبطه(سيالي) کوي اوددوی په شان دمنازلو هيله مند به وي ځکه چې ددوی منزلې او نږديکت له الله جل جلاله سر ډير دی .

دا حديث اوړددی ، داحديث ټولوامامانولکه : امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه،امام عبدالله بن المبارک رحمت الله عليه په زهد کتاب کې په همدې ډول روايت کړيدی او سنديي جيد دی ، دلته يوه فايده ده چې ان شاالله دآياتونواو نبوي احاديثو پخوانی فايده پرې بشپړيږي او هغه داچې : اوريدل دوه ډوله دی ، عقل هم دوه ډوله دی ، او هدايت هم دوه ډوله دی، ددې ويش په هکله دلايل شته . الله جل جلاله دکفارو لپاره داوريدو،عقل او هدايت يو ډول ثابت کړيدی او له دوی څخه يې هغه بل ډول دسمع (اوريدو) عقل او هدايت نفې کړيدی.

لومړی ډول يې چې:

ورته ثابت کړيدی پدې شرط چې په دوی حجت او دليل قائم شي اودا پدې پورې اړه لري چې دحجت په معنی وپوهيږي اوپدې وپوهيږي چې په صحيح ډول څه شی ترې مراد او مقصددی.

دوهم ډول :-

کوم چې دکفارو څخه نفي شوی او دلارموندونکومومنانو لپاره ثابت شوی دادحجت قبليدل ،په هغه ايمان راوړل هغې ته غاړه ايښودل او ګټه ترې اخستل دي .

ددې تفصيل دادی چې :

اوريدل په دوه ډوله دي : - لومړی نوع يې دادراک اوريدل دي دا هغه نوع ده چې الله جل جلاله کفارولپاره پخپل دغه سپيڅلي فرمان کې ثابته کړيده چې : قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ)) [112]

ژباړه :- ويې ويل (جهودانو) اوريدلې ده موږ (ستا خبره) او ندي منلي موږ (ستا حکم) او ورڅښلې شوې وه په زړونو ددوی کې (مينه د) خوسي .

دهمدې په څيرالله جل جلاله دغه قول دی چې فرمايي: وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ[113]

---

[112] - سورت بقره آيت ٩٣.
[113] سورت النساء آيت ۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او وايي دغه(جهودان) واوريدل موږ (وينا ستا) او ونه مانه موږ (حکم ستا) او (وايي جهودان) واوره (ته) .

اوپدې قول دالله جل جلاله کې چې فرمايي : ((وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ)) [114]

ژباړه :- اومه کيږئ تاسې (ای مؤمنانو) په شان دهغو کسانو چې وايي ، واوريده موږ حال داچې دوی نه آوري (ګټور واوريدلوسره) .

او پدې قول کې الله جل جلاله فرمايلي دي :-- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ ﴾

ژباړه :- اوکله چې ولوستل شي پدوی باندې آياتونه زموږ نو وايي دوی په تحقيق واوريده موږ(دغه کلام) که وغواړو موږ نوخامخا و به وايو موږ هم په مثل دده ندی دغه (کلام) مګرخودی ددروغو ليکل (اوباطل احوال) د پخوانيو.

او همدارنګه دالله جل جلاله قول دی چې : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ﴿6﴾

ژباړه: اوکه يوتن له مشرکانوڅخه امن (پناه) وغواړي له تا (له قتله) نو پناه ورکړه ته ! هغه ته څو چې واوري کلام د الله .

اوهمدارنګه دالله جل جلاله داقول دی : - يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ﴿8﴾ [115]

ژباړه :- چې اوري آياتونه دالله چې لوستلی کيږي په هغه باندې بيا ټينګتيا کوي په غرور سره لکه چې هغه ندي اوريدلي هغه.

---

[114] سورت انفال آيت ٢١.
[115] سورت الجاثية آيت ٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور آياتونه چې دکفارو لپاره اوريدل په کې ثابتوي او په همغه وخت کې دزړونواوريدل نفي کوي همدادوهمه نوع ده چې : دقبول والي ، منلو ، هدايت او ګټي اخستلو لپاره اوريدل،الله جل جلاله دکفارو څخه نفي کړيدي داد الله جل جلاله عدل دی چې پدې آيت شريف کې يې فرمايلي دي : وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ(23) [116]

ژباړه : اوکه معلوم وی الله ته په دوی کې څه خير،نو توفيق داوريدو به يې ورکړی وه اوکه اوروليې وی دوی ته نو خامخابه ګرزيدلی وو دوی ته او دوی مخ اړوونکي دي .

او پدې قول دالله جل جلاله کې راغلي دي: وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [117]

ژبا ړه :-اومه کيږی تاسې په شان د هغو کسانو چې ويې ويل : چې واوريدل موږ او حال داچې هغوی نه اوري .

او پدې قول دالله جل جلاله کې چې دا اوريدل يې د کفاروا‌و سيدونکو څخه نفی کړی ده رب العزت جل جلاله فرمايلي دي : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿10﴾ [118] ژبا ړه : -او وبه وايي که چيرې وی موږ چې اوريدلي مو،يا موږ دعقل نه کار اخستلی نو نه به وه موږ په ملګرو د اور کې .

نو الله جل جلاله ددوی لپاره دغوږ اوريدل ثابت کړل چې هغه ادراک دی پدې قول دالله جل جلاله کې چې: قَالُوا سَمِعْنَا [119]سورة انفال ايت \٢١ .

ژباړه : -دوی به ويل موږ واوريدل .

او تري نفي يې کړه سمع (اوريدل) دقبول والي اومنلو کوم چې دوی ته ګټه رسوي پدې قول دالله (جل جلاله کې چې : وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [120]

---

116 سورت انفال آيت ٢٣ .

117سورت انفال آيت ٢١.

118سورت ملک آيت ١٠.

- سورت انفال آيت 21 .120

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او دوی نه اوري .

او قول دالله جل جلاله چې: (لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ)﴿10﴾ [121]

ژباړه:- كه موږ اوريدل كړی شوی .

اوهمدارنګه كوم چې دالله جل جلاله په فرمان كې راغلي دي :- وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ .... ﴿25﴾ [122]

ژباړه :- او بعضې ددوی نه،هغه څوک دي ، چې غوږ نيسي ، تاته ، او اچولي دي موږ،په ، زړونوددوی باندې ،پردې ، چې پوه (نه) شې پدې .

عقل په دوه ډوله دی :

لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد اوعكس دی

په همغه سره انسان مكلف ګرځي اوپه هغه سره مكلف دمعنى په پوهيدلو سره توانيږي . همداعقل الله جل جلاله دكفاروپاره ثابت كړيدی او الله جل جلاله دابيان كړي چې كفارو ته كوم خطاب كيږي په هغه پوهيږي ، الله جل جلاله فرمايلي دي : أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [123]

ژباړه :- آيا تاسو اميد لرئ ،چې ايمان به راوړی دوی، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه،يوه ډله،ددوی نه،چې اوريدو به يي،كلام د الله ،بيابه يی ،بدلولو هغه كلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهيدل .

يعني الله جل جلاله ددوي لپاره اوريدل ثابت كړل چې: يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ [124]

- سورت ملک آيت 10 . [121]
- سورت انعام آيت 25 . [122]
- سورت بقره آيت 75 . [123]
- همدغه مصدر . [124]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه- چې اوريدو به يي ، کلام د الله.

اودوی يي په معنا پوه کړل لکه چې: أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [125]

ژباړه :آيا تاسو اميد لرى ،چې ايمان به راوړى دوى، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه ، يوه ډله ، ددوى نه ، چې اوريدو به يي ، کلام د الله ،بيابه يى ، بدلولو هغه کلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوى پوهيدل .

يعني : دوى ګټه ترې وانخسته او مستفيد ترې نشول.

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره

هغه پوهه چې دې خطاب دقبلولو اودهغې دمنلو او دګټې اخستلو سره لازمي ده همدغه الله جل جلاله پدې قول کې دکفاروڅخه نفي کړي ده چې : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴿10﴾ [126]

ژباړه :-او وبه وايي هغوى ، که چيرې وى موږ،چې اوريدلي مو، ياد عقل نه موکار اخستلاى ، نونه به وى موږ، په ملګرو داور کې .

همدارنګه دالله جل جلاله پدې قول کې چې دکفارو څرنګوالى او وصف بيانوي فرمايي :- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ - [127]

ژباړه :- کاڼه دي ، ګونګيان دي ، ړانده دي ، نو دوى ، نه پوهيږي په خبره .

همدارنګه پدې قول کې چې:- أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴿44﴾ [128]

ژباړه :- آياګومان کوې ته ، چې بيشکه ډير خلک ددوى ، (ګڼي) اورې خبره ، ياد عقل نه کاراخلي ، نه دي دوى ، مګر دي ، په شان دځناورو.

---

[125] - سورت بقره آيت 75 .
[126] - سورت ملک آيت 10 .
[127] - سورت بقره آيت 171.
[128] - سورت الفرقان آيت 44 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور آیاتونه چې دکفارو دناپوهی بیان په کې شوی دی په یقیني ډول الله جل جلاله خبر ورکړی چې ددوی څخه یي دا عقل پدې باندې اخستی چې دوی دحق دمنلو څخه مخ ګرځولی نو دایي جزااوعقاب دی لکه چې: الله جل جلاله فرما یلي دي :- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿57﴾ [129]-

ژبا ړه :- او څوک دي ، ډیر ظالم ، د هغه چانه ، چې نصیحت وکړی شي هغه ته ، په ذریعه د آیاتونو، درب خپل ، نو هغه مخ واړوو د هغې نه ، او هیرشوترې ، هغه انجام، چې مخکې یي لیږلی دی ، لاسونه دهغه ، بیشکه موږ، اچولی دی ، په زړونو دهغوی باندې ، پردې چې پوه شي په هغې ، او په غوږونو د هغوی کې ، دروندوالی دی ، او که چیرې ، ته راوبولې هغوی ، هدایت ته ،نوهرګیز به هدایت ونه مومي ، پدې حالت کې ، همیشه .

یعني :الله جل جلاله بیان کړی چې دغه مهر لګول ددوی په زړونو او غوږونو باندې ددې له امله دي چې دقران کریم دآیاتونو دتدبر اوپند اخستنې څخه یې مخ ګرځولی نودا ددوي لپاره عذاب او جزا ده

هدایت په دوه ډوله دی :--

لومړي ډول : -دښودني او دلالت هدایت دی :

همدالله جل جلاله دکفارو لپاره پدې مبارک آیت کې ثابت کړیدي لکه چې فرمايي :- وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى ...﴿17﴾ [130]

ژباړه :- او هرچې ثمودیان دي ، پس نیغه لار موورښودلې ده ، هغوی ته ، پس غوره کړل هغوی ، بندول د سترګو ، په ځای د کتلو لارې ته .

همدارنګه الله جل جلاله په دغه مبارک آیت کې دانسان له پلوه فرمایلي دي :- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿3﴾- [131]

ژباړه :- بیشکه،ښودلي موږ ده ته،لاره، که شاکر کیږې ، اوکه کفرکوونکی (ناشکره)کیږي .

لکه پدې مبارک آیت کې چې فرمایلي دي :- وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿7﴾ [132]-

---

[129] - سورت الکهف آیت 57 .
[130] - سورت فصلت آیت 17.
[131] - سورت الانسان آیت 3 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اودپاره دهرقوم لارښودونکی مقرردی .

او داسې نور آياتو نه شته چې پدې معنی سره راغلي دي چي : داهغه هدايت دی چې الله جل جلاله پري ثمودیانو، ټولو پیریانو او نسا نانو ته، کافرانو او مومنانو ته يي پري هدايت کړيدی ځکه چې الله جل جلاله دوي ته دطاعاتو او ګناهونو لارښوونه وکړه او هغه څه يي ورته وښود چې الله جل جلاله پري راضي کيږي او هغه څه چې پري په قهرکيږي .

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت :

دغه هدايت الله جل جلاله د کفارو څخه نفي کړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ [133]-

ژباړه :- بيشکه ته چې يي ، نشي ښودلی لارته ، هغه چاته ، چې خوښوې يي ته ، ولکن الله ، ښائي ، هغه چاته ، چې غواړي يي هغه ، او هغه ، ښه عالم دی په هدايت موندونکو باندې .

او پدې قول دالله جل جلاله کي چې فرمايي :- لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء...... ﴿272﴾ [134]

ژباړه :- نشته ، په تاباندې ذمه واري د هدايت کولو هغوی ته ، لکن الله هدايت کوي ، هغه چاته چې وغواړي .

نو الله جل جلاله دابيان کړي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم دلارښووني او ارشاد په هدايت مکلف دي ځکه چې فرمايي :- وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿52﴾ [135]

ژباړه :- اوبيشکه ته،خامخا هدايت کوې،لارې نيغې ته .

دقبول او منلو په هدايت سره مکلف ندي او بس ، لکه څنګه چې دالله جل جلاله پدې قول کې راغلي :- أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿43﴾ [136]

ژباړه :- آيانوته به ، لاروښايې، ړندوته، اګرکه وي هغوی ، چې هيڅ نه ويني .

او همدارنګه دالله جل جلاله پدې فرمان کې چې :- وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ﴿53﴾ [137]

---

[132] - سورت الرعد آيت 7 .
[133] -سورت القصص آيت 56 .
[134] - سورت البقره آيت 272 .
[135] - سورت الشوراى آيت 52 .
[136] - سورت يونس آيت 43 .
[137] - سورت الروم آيت 53 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- اونه يې ته،لارښودونکی،ړندوته،دګمراهی دهغوی نه .

او داسي نور چي پدې معنی سره راغلي دي . کوم چې دالله جل جلاله دکفارو لپاره دحس او ادراک داوریدلو دمعنی دپوهیدلو دارشاد دښووني څخه دا ټول په کفارو ددلیل او حجت قایمیدو له لوازمو او ضروریاتو څخه دي ، نوځنګه به دهغه چاسره حساب وکړل شي چې په یوه سبب داسبابو نه په خطاب پوه نشي اوله دوی څخه یې دوهم ډول دهدایت چې په قبول والي او منلو پوري اړه لري نفې کړیدی اودا هغه هدایت دی چې الله جل جلاله یې په مومنو او پرهیزګارو بندګانو باندې احسان کړی اوورکړې یې دي لکه څنګه چې فرمايي:- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿51﴾[138]

ژباړه :- بيشکه،ده خبره،د مؤمنانو،کله چې، را وبللی شي،الله او رسول دهغه ته،چې فيصله وکړي رسول،په منځ دهغوی کې ، دا چې ووايي ، چې واوري د موږه او ومنو موږ حکم ، او داخلک چې دي ، همدوی ، خلاصی موندونکي دي .

او الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ ﴿17﴾[139]

ژباړه :- او هغه خلک،چې نيغه لاره موندلې ده ، زيات کړل هغوی لره الله ، په لحاظ دهدايت سره، او وريي کړه هغوی ته ، تقوی دحصې دهغوی.

دغه هدايت دتوفيق ورکولو او مرسته په نيکی سره او دهغه ورته اسانيدل او په نفسونو کې دهغه جوړيدل او خوندي کيدلو څخه عبارت دی ، امر په طاعت سره له دې څخه دالله جل جلاله دافرمان دی چې :- أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ)[140]

ژباړه :- حکم ومنئ دالله،او حکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم ، ستاسونه .

دا په قران کريم کې زيات ذکر شويدي:--الله جل جلاله داوريدلو امر او دطاعت امر يو ځای ذکر کړيدی لکه دالله جل جلاله پدې قول کې چې : وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ﴿16﴾ [141]

ژباړه :- او آوری خبره او حکم ومنئ ، او مال خرڅ کړئ ، دا بهتره ده ، د پاره د نفسونو ستاسو.

داطاعت حقيقت دامر منل او هغه ته غاړه ايښودل دي لکه ګناه چې ضد او عکس ده هغه دامر مخالفت او دهغه ردول دي .

- سورت النور آيت 51 . [138]
- سورت محمد آيت 17 . [139]
- سورت النساء آيت 59 . [140]
- سورت التغابن آيت 16 . [141]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دآیت معنی او تفسیر دادی :-- یعني : هغه څه واوری چې تا سو ته پند درکول کیږي او دهغه څه اطاعت وکړی چې تاسو ته یي دکیدو امر کیږي دکوم شي څخه چې تاسو منع کیږی ځانونه ترې وساتی.

مقاتل رحمت الله علیه فرمایي :- اسمعوا : یعني په خاموشی سره هغه څه واوری چې په تاسو دالله جل جلاله د کتاب څخه نازلیږي او همدغه اصل دی په سماع اواریدلو کې . واطیعوا : یعني . دالله جل جلاله درسول اطاعت وکړی په هغه څه کې چې تاسو ته امر کوي اویاهم تاسو ترې منع کوي ، ویل کیږي چې : واسمعوا : یعني راشی هغه څه ته چې اوری یي، په اوریدلو باندې یي تعېیر پدې سره کړی چې همدغه یي ګټه ده .او کوم چې په اطاعت داولي الامر (مشر) پورې مربوط دي په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي :-- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ ﴿59﴾[142]

ژباړه :- ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی ،حکم ومنۍ دالله ، اوحکم ومنۍ درسول،او دخاوندانو دحکم،ستاسونه .

دالله جل جلاله پدې فرمان کې فکر وکړه چې واطیعو الله واطیعو الرسول واولي الامرمنکم)) څنګه یي وویل چې تاسو درسول صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او دا سې یي ونه ویل داولي الامراطاعت وکړی بلکه تاسو یي په هغه څه کې اطاعت وکړی چې هغه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت دی . او فعل یي بیا درسول دلفظ سره تکرار کړ ځکه چاچې درسول الله صلی الله علیه وسلم اطا عت وکړ هغه دالله جل جلاله اطاعت وکړ ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دالله داطاعت څخه پرته دبل چاداطاعت امر نه کوي بلکه هغه صلی الله علیه وسلم پدې کې معصوم او پاک دی مګر اولي الامر کله ناکله دالله جل جلاله دامر څخه پرته دبل چا په اطاعت باندې هم امر کوي نودده دغه امر نه منل کیږي مګر یوازې هغه امر چې دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم دی منل کیږي .

داولي الا مر څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله یي اطاعت واجب کړی دی لکه والیان او علماء کرام دا دسلفواو خلفو څخه دمفسرینو ،فقها ؤ اوداسي نورو قول دی .[143]

په یقیني ډول الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې داولي الامر په اطاعت سره چې علماء کرام او مشران (پاچایان) دي امر کړیدی او دغه اطاعت الله جل جلاله پدې سره چې دمسلمانانو څخه (منکم) دی

- سورت النساء آیت 59 .[142]
- شرح صحیح مسلم للنووی ج 12 ص 464-465، تفسیر ابن کثیر ج1 ص 445 .[143]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقید کړیدی له همدې امله علما کرامو هغه اولي الا مر ذکر کړیدي چې داطاعت او امر منلو امر کوي نه هغه پاچان چې امر په منکر او منع د نیکی څخه کوي او دا کار حرام ګڼي او نه هغه پاچایان چې خلک په ډیر شدت داوسپني اواور په زور دوسلي په قوت سره کفر ته اړوي دوی هغه کسان ندي چې په هر وخت کې يي اطاعت واجب دی داولي الامر څخه مطلب هغه با عمله علما کرام دي چې په نیکی سره امر کوي اوله بدی څخه خلک منع کوي اوبل هغه رښتيني پاچان دي چې دالله جل جلاله اود رسول صلی الله علیه وسلم دامر سره سم عمل کوي، په نیکی سره امراو له بدي څخه خلک منع کوي مګر هغه فاسق تيرې کوونکې اوظالم انسانان په خلکو حاکمان نشي مقرريدی او اصلا دغه کارروانددی چې دخلکو مشران شي ، پدي هکله الله جل جلاله فرمايي :- لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [144]

ژباړه :- نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

پدې اړه دمسلمانانو پوهان متفق دي ، دغه فاسق او ظالم حاکمان اوددوي په خير دنورو اطاعت نشي کيدای ځکه چې پيغمبرصلی الله عليه فرمايلي دي :-- دمخلوق اطاعت دالله جل جلاله په معصيت او ګناه کولو کې نشته .

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي :-- جابر بن عبدالله رضی الله عنه ، ابن عباس رضی الله عنه،مجاهد،عطاء،حسن بصري اوابوالعاليه رحمت الله عليهم اجمعين ويلي دي :-- اولو الا مر،اهل القرآن،علماء،فقهاؤ ته ويل کيږي . همدا د امام مالک رحمت الله عليه نظر دی په همدې دول امام ضحاک رحمت الله عليه هم ويلي د ي چې داولو الأمر څخه مطلب فقهاء او ديني علماءدي اودامام مجاهد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې مطلب تري علماء او فقهاء دي : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ....﴿59﴾ [145]

ژباړه :- نوبيا که،ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوی هغه ، الله ته او رسول ته .

يعني دشخړې په وخت کي خپله پريکړه دالله جل جلاله او نبي کريم صلی الله عليه وسلم مبارکو سنتو ته وړاندي کړي او حاکمانو ته هيڅ شي مه وړاندي کوي .

[144] - سورت البقره آيت 124 .
[145] - سورت النساء آيت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :--داولو الامر څخه مطلب علماء فقها ء او دالله جل جلاله اطاعت کوونکي بندګان دي کوم چې خلکو ته دین ورزده کوي او هغوی ته په نیکی سره امراو اوله بدي څخه یي منع کوي الله جل جلاله په خلکو باندې ددوی اطاعت واجب کړیدی دحضرت ابوهریره رضی الله عنه، میمون بن مهران رحمت الله علیه اومقا تل رحمت الله علیه اوکلبي څخه روایت دی چې داولو الا مر څخه مطلب : دجهادي ګروپونو مجاهدین دي،سهل بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي :خلک به تر هغه پوري ښه او په خیر وي چي دخلیفه او علماءکرامو عزت کوي خوکله چي دغه دواړو ته په سپکه سترګه وګوري دنیا او آخرت به یي خراب شي پدي اړه .[146]

په ظاهره خو، والله اعلم داسې ښکاري چې دغه اطاعت دټولو امیرانو اوعلماؤ لپاره دی ، ځکه چې پدې نوم کې ټول شامل دي ځکه چې دلښکر و او نظامي ګروپونو سمبالښت ددښمن دجګړې مشري کول، اوعلماءکرام د اسلامي شریعت ساتنه کوي اوخلکو ته روا او ناروا ښيي نو الله جل جلاله خلکو ته دهغوی داطاعت او دخبري منلو امر کړی ترڅو چې امیران او پاچایان عدل وکړي او علماء کرام په خپلو دندو کې امانت کار ، پخپل دین پوره ټینګ ، عادل او خوښ کړی شوي خلک دي ځکه چې امام شوکاني رحمت الله علیه ددي مبارک آیت په تفسیر کې فرمایلي دي : (اولو لامر) امامان پاچایان او قاضیان دي اوهر هغه څوک چې ولایت او مشري یي شرعي ښه ولري نه طاغوتي او ظالمانه مشري. [147]

هلته په مبارک آیت کې یوه باریکه نکته شته چې الله جل جلاله پدي مبارک آیت کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [148] بیا پدي آیت کې دیته اشاره ده چې د الله جل جلاله اطاعت مستقل او د پیغبرصلی الله علیه وسلم اطاعت ځانته دی او دااطاعت یي بیا په اولي الا مر کې دوهم ځل تکرار نکړ پدې کې دااشاره ده چې پدې حاکمانو کې به داسې څوک هم وي چې اطا عت او تابعداري یي واجب نه وي بیايي داپدې قول دالله جل جلاله کې بیان کړل چې ((فان تنازعتم في شي)) یعني که چیرې موجګړه وکړه په کوم شي کې یعني : که چیري یي په حق اوعدل سره عمل ونکړنوتاسو یي اطاعت مه کوی اوهغه څه چې تاسو اودوی یي په اړه اختلاف لری دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم پریکړې ته وړاندې کړی.[149]

- تفسیر قرطبی ج 5 ص 362 . [146]
- فتح القدیر ج 1 ص 481 . [147]
- سورت النساء آیت 59 . [148]
- فتتح الباری ج 13 ص 112 . [149]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول لازم دي تر څو یې چې په معصیت او دالله جل جلاله په نافرمانی امر نه وي کړی، او که په ګناه سره امر وکړ بیایي نه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه، اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوهمدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څخه په مرفوع ډول روایت دی :- چاچې زمااطاعت وکړ په یقیني ډول هغه دالله جل جلاله اطا عت وکړو اوچاچې زما نافرماني وکړه په یقیني دول یي دالله جل جلاله نافرماني وکړه اوچاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ اوچاچې دامیرنافرماني وکړه هغه په یقیني ډول زما نافرماني وکړه بیشکه امام (امیر) ډال دی چې دهغه ترشا ددښمن سره جګړه کیږي او په همده باندې ځان ساتل کیږي که چیري یي دالله جل جلاله په تقوی اونیکي سره امر وکړ او پخپلو کړوکې یي عدل اختیار کړ ده ته پدې سره ثواب دی اوکه یي بل څه وویل نو پده باندې دهغې جزا ده. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړیدی او دده په څیر یي دابوهریره رضی الله علیه عنه څخه روایت کړیدی.

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:

 او دادهغه عمومي مفهوم څخه چې پدې حدیث کې منځته راغلي او هغه داقول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی : چاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول یي زما اطاعت وکړ او چاچې دامیر نا فرماني وکړه په یقیني ډول هغه زما نافرماني وکړه دادهر امیر په اړه ده چې په شرعي ډول یي امارت تر لاسه کړی وي له همدې امله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي:-- چاچې زما دامیر ا طاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ او دامام مسلم رحمت الله علیه په روایت کې راغلي (چاچې دامیر اطاعت وکړ) ددواړو لفظونو یوې معنی ته راګرځیدل ممکن دي ځکه هر یوچې په حق سره امر کوي او پخپله پریکړه کې عدل کوي هغه شرعي امر دی ځکه چې دی دشریعت او دشارع دامر سره سم چاري پر مخ بیایي . همدغه په دواړو حالاتو کې شریک ځواب دی چې تایید یي کوي دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی :- بیشکه هغه زما اطاعت وکړ یعني په هغه څه عمل وکړي چې ما ورته روا کړیدي او دستوریي ورته ورکړی تردې چې ویي ویل :- په حدیث کې دامیرانو دامر وجوب راغلی پدې شرط چې په معصیت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه باندې امر ورته ونکړې ددوی دامر دمنلو حکمت دادی چې دمسلمانانو وحدت وساتل شي ځکه چې په افتراق او تيتوالي کې فتنه او فساد دی.[150]

پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :-- تاسې يې خبره واروی او اطاعت يې وکړی اګر که په تاسې يو حبشي سړی هم امير وټاکل شي . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی، يعني مسؤول وګرځول شي ځکه چې دامارت مسأله عامه ده دساري په ډول ديوښار مسوول او يا داچې په څه خاص امامت وګومارل شي لکه: دلمانځه امامت يا خراج ټولولو مسؤليت او سمدلاسه جګړې کول ځکه چې د خلفاء راشدينو په وخت کې داسې کسان هم وه . چې په يو وخت کې دا دري واړه دندې ورکول کيدې يابه ځينو ته بعضې وظيفې سپارل کيدې .

امام مسلم رحمت الله عليه د أبوذر رضی الله عنه څخه روايت کوي چې فرمايلی يې دي : زما خوږ دوست پيغمبر صلی الله عليه ماته وصيت کړی چې زه خبره واروم او اطاعت وکړم ، خپل مشر اګر که هغه حبشي مريی ، پزه او غوږونه يې پرې شوي هم وی ، داحديث په همدې لفظ امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام حاکم رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ديحيی بن حصين څخه روايت کړيدی هغه وايي چې :-- مامې دخپلې نيا څخه اوريدلي چې ويل يې ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې دحجة الوداع په خطبه کې يې فرمايلي دي :-اګر که په تاسو يوسړي وټاکل شي چې تاسې دالله جل جلاله دکتاب سره سم رهبري کوي . يعني تاسي يی اطاعت وکړی.دغه حديث په همدې لفظ سره امام احمد رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی اوامام حاکم رحمت الله عليه پخپل مستدرک کې په غلطی سره ذکرکړی . اوحديث په صحيح امام مسلم کې موجوددی اوداقول دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دی چې :- که سريي دمميزيه ځيرهم و ي. يعني تاسې به يې اطاعت کوی علمای کراموددې په اړه ويلي دي : ويل کيږي چې پدې سره يی دسرمشابهت دوړوکوالي له کبله ورکړ، اودا په حبشه کې معروف اومشهوردي ويل کيږي چې دهغه دتوروالي له کبله يي مشابه کړی ، او همدارنګه ويل کيږي چې دويښتانو دوړوکوالي او غونډوالي له امله يی مشابهت ورکړي، پدې

---

[150] - فتح الباری ج 13 ص 112.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره يي پدي دليل نيولى چې که پاچايان ظلم هم وکړي بايد په ضد يي پاڅون ونشي ځکه چې زياتره وخت پاڅون دحاکمانو دظلم څخه دلوېې فتني سبب کيږي .[151]

دحضرت أبو هريره رضى الله عنه څخه روايت شويدى چې :- پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- تاسوته په دريو څيزونو امرکوم اوله دريو څيزونو مو منع کوم تاسو ته امرکوم چې دالله جل جلاله عبادت وکړى او دهغه سره شريک مه نيسى او دالله جل جلاله په رسى منګولې ولګوى او اختلاف مه کوى غوږ ونيسي او اطاعت يې وکړى دهغه امير چې الله جل جلاله په تاسو مقرر کړيدى ، دا حديث امام ابن حبان رحمت الله عليه پخپله صحيح او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء نومي کتاب کې روايت کړى اوسند يي صحيح دى . د علي رضى الله عنه څخه روايت دى چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم دمجاهدينو ګروپ وليږه پدوى يي دانصاروڅخه يو کس امير وټاکه امر يي ورته وکړچي دخپل اميراطاعت به کوى امير په قهر شو اوورته يې وويل آيا تاسو ته پيغمبرصلى الله عليه وسلم امر ندى کړى چې زما اطاعت به کوى دوى ورته وويل هو : هغه وويل ماته لرګي راغونډ کړى هغوى لرګي راټول کړل بيايي وويل : اوربل کړى هغوى اور بل کړ امير يي وويل : اورته ورننوځى دوى دورداخلدو قصدوکړ ځينوې ځيني نورکلک ونيول اووېې ويل : موږ پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته داورڅخه وروتښتيدو ترڅو دوى په همدې کش مکش کې وه ، چې اور مړشو او دامير غوسه سړه شوه دغه قيصه پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته وروسيده هغه مبارک وفرمايل : - که چيرې اورته ننوتلي واى نو دقيامت تروڅې پورې به بيرته نړې وتلي نه واى اطاعت په نيک کار کې دى . دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابواعوانه رحمت الله عليه،ابويعلي ،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه دعلي رضى الله عنه څخه روايت کړيدى.

دعبدالله بن مسعود رضى الله عنه څخه روايت دى چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- په مسلمان سړي باندې دخپل امير خبره اوريدل او اطاعت کول دي که يي خوښه وي يعني تر هغې پورې چې په ګناه ورته امر ونکړي که چيرې په ګناه ورته امر وکړي بيايي نه دخبري اوريدل شته او نه اطاعت . ددي حديث شرح مخکي تيره شوې ده .

- فتح البارى ج 13 ص 122 .[151]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په تا باندي امیر ته غوږ نیول ، اطاعت کول په سختی ، آسانی ، خوښی ، ناخوښی ټولو حالاتو کې لازم دي یعني : هغه ته غوږ نیول او اطاعت يي اګر که امیرانو ته مال اودنیوي څیزونه خاص کړي شي او تاسو ته خپل حقوق هم در نکړي او دابن عمر رضی الله علیه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په مسلمان سړي باندې امیر ته غوږ نیول اواطاعت کول دي په هغه څه کې چې خوښ يي وي اوکه خوښ يي نه وي مګر کله چې په ګناه باندې امر ورته وکړل شي بیا يي اطاعت نشته که يي په ګناه ورته امر وکړ بیا يي خبره اوریدل او اطاعت کول نشته . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدي .

دجنا ده ابن أبي أمیه څخه روایت دی وایي :- موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته دېوښتنې لپاره ورغلو موږ ورته وویل : الله جل جلاله دجوړ کړه موږ ته یوحدیث ووایه چې الله جل جلاله يی درته ګټور کړي او ترې مستفید شو چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه د اوریدلی وي هغه وویل :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم موږ ته دعوت راکړ موږ بیعت ورسره وکړ ده وویل :- کوم شروط چې په موږ يي کیښودل دا وه ، چې موږ ورسره دامیر خبره اوریدل اودهغه اطاعت د خوښی اوناخوښی په حالت کې .

په یوروایت کې راځي :

د خوښی،ناخوښی په سختی اوآسانی کې اوپه هغه دنیايي حقوقو کې چې زموږ څخه يي اخستي وي او چې څوک دامارت وړوي دهغه سره به جګړه نه کوو . ويي ویل :-((الا ان ترواکفر بواحا عند کم من الله فیه برهان)) .

ژباړه :-- کله چې تاسو یو څرګند کفر ترې ووینی چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي .

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوبل روايت کې څه زياتوالی هم شته چې : ووايو ، ياودريږو په حقه سره پدې ډول چې دالله جل جلاله درضا لپاره دملامت کوونکي دملامتيا څخه ونه ويريږو . دا قول يي ((المنشط والمكره)) ، المنشط : دنشاط اوخوښۍ وخت چې دالله جل جلاله اوامر په کې عملي شي اوهمدارنګه د تکليف او ناخوښۍ په وخت کې .

امام ابن التين رحمت الله عليه ويلي دي : - ظاهرا داسې ده چې دسستۍ او تکليف وخت، دغه معنی هغه روايت تائيد وي چې امام احمد رحمت الله عليه ذکر کړيدی وايي (په تکړه والي او سستۍ کې)

امام طيبي رحمت الله عليه وايي :-- موږ په طاعت اوعبادت کولو کې په دواړو حالتوکې لکه سختي اوآساني ، تکليف او راحت و له دې څخه يي ځکه په مفاعلت سره تعبيروکړ چې مطلب يي ترې مبالغه اواجازه غوښتل دي .ځکه چې ده دوی ته داجر او ثواب ، دقيامت په ورځ دشفاعت وعده ده ،که دوی پخپله وعده وفا وکړي ،دا دامام احمد رحمت الله عليه په مسند کې زيات دی چې :-- اګر که تاوليدل چې په امارت کې ورسره حق هم لري ، لکه چې وايي :- دهيڅا دملامتيا څخه نه ويريږو پدې کې دمنکر تغيير دهر هغه کس دنده ده چې توان يي لري بيا که دبدی په تغير کولو کې يواځې هغه ملامتيا چې ضرر او زيان نلري نوبيا واجب دي چې دغه بدي په لاس سره لرې کړي که ددې توان نلري نوبيا به يي په ژبه سره لرې کړي اوکه ددې توان هم نلري نوبيا به يي په زړه کې ورسره کرکه ساتي لکه څنکه چې دکفارو په ضد جهاد کول واجب دي تردې چې دالله جل جلاله دين بريالی شي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- دالله جل جلاله په لاره کې حق جهاد وکړي ، همدارنګه دټولوخلکو چې دحق سره عناد کوي جهاد کول واجب دي تردې چې په هغه چا برياليتوب ترلاسه کړي چې پرې وتوانيږي .

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي :- چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : چاچې دخپل امير څخه کوم بدشی (تکليف) وليده نوصبر دې وکړي نودی ديوې لويشتې په اندازه دډلې څخه لرې اوجلا شو، نه مړکيږي مګر دجاهليت په مرګ سره مري.داحيث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابواعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

او همدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څه روايت دی چې ده دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايلي يي دي :-چاچې خپل لاس دامير داطاعت څخه وويست دقيامت په ورځ به دالله جل جلاله سره پداسې حال کې مخامخ شي چې هيڅ دليل به نلري ، څوک چې پداسې حال کې مړشي چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړه کې يي بيعت نه وي نودجاهليت په مرګ به مړکيږي. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه ،امام ابواعوانه رحمت الله عليه،اوامام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعبدالرحمن بن عبدرب الکعبة رحمت الله عليه څخه روايت دی ده ويلي چي :- زه جومات ته ننوتم اوهلته عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه دکعبې په سيوري کې ناست وه او خلک ترې چاپيروو زه ورته راغلم اوورته کيناستم ويي ويل :- موږ دپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په يوسفرکې ملګري وويوځای کې مو واړول چايي خپل غشي جوړول او چايي خپل ځانونه تيارول پدې وخت کې درسول الله صلی الله عليه وسلم جارچي غږ وکړ لمونځ تياردی، موږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورټول شوو اوهغه وفرمايل :-- زما نه مخکې کوم نبي ندی تير شوی مګرپده باندې داحق اوواجب وه چې خپل امت ته خير اونيکي ورونيي اوله شراوبدی څخه يي وويروي ،د اسلامي امت خير اوعافيت يی په اول کې ګرځولی دی او په آخر کې به بلا او مصيبت پرې راشي اوداسې کارونه به منځته راځي چې بدبه يي بولي اوداسې فتنې به منځته راځي چې يوه دبلې په نسبت وړه اوکوچنی وي مومن بنده به وايي دغه زما لپاره هلاکت اوتباهي ده بيابه دافتنه له منځه ځي بيابه بله فتنه راځي،اومومن بنده به وايي همدغه ده همدغه ده که څوک داخوښوي چې داور څخه لرې شي اوجنت ته ننوځي نو پداسې حال کې د مرګ ورته راشي چې په الله جل جلاله اوداخرت په ورځ ايمان لري او خلکوته د په هغه ډول راشي چې خپل ځان ته يي ورتلل خوښوي اوچاچې دامام سره بيعت وکړ اولاس يي ورکړ اودخپل زړه ميوه اوخوړه يي ورکړه دخپل توان په اندازه يي دورکړي که چيري بل امام اوامير راشي غواړي چې واک ترې واخلي نوددغه بل غاړه دووهي يعني ويي د وژني دی وايي :-- زه ورنږدې شوم اوورته ومې ويل :- دالله جل جلاله په ذات درڅخه پوښتنه کوم .آيا تادرسول الله صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي ده خپل لاسونه وموښل اوويي ويل :- غوږونو مي اوريدلي اوزړه مي حفظ کړي اوساتلي دي ماورته وويل : دغه ستا دتره ځوی معاويه رضی الله عنه موږ ته امرکوي چې خپل مالونه پخپلو منځونو کې په ناحقه وخورو اوخپل ځانونه ووژنو اوالله جل جلاله فرمايلي دي: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿29﴾ [152]

---

[152] ـ سورت النساء آيت ۲۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-ای هغو کسانو، چې ایمان مو راوړی دی،مه خورئ تاسو،مالونه دیو بل،په خپل منځ، په ناجائزه طریقه،پرته ددې نه،چې وي،سوداګري ، په رضامندی سره،ستاسو دطرفه،اومه قتلوی ځانونه خپل ، بیشکه الله دی په تاسو باندې ، مهربانه.

یوساعت چوپ شو بیایي وویل : کله چې دالله جل جلاله اطاعت یي کوو او دالله جل جلاله نافرمانی په وخت کې یي ته هم نافرماني کوه. داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی : - چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- ستاسو دغوره اوښو امامانو څخه هغه څوک دي چې مینه ورسره لری اودوی له تاسې سره مینه لري اودعا درته کوي اوتاسې هم ورته دعا کوی .

او ستاسې بدترین امامان هغه دي چې کرکه ورڅخه لری اودوی له تاسې سره کرکه لري او بدېرې وايي اودوی پرتاسو بدوايي، وویل شو اي دالله جل جلاله رسوله ! آیا په توره یي لرې نکړو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل :- ترهغه وخته یي مه لرې کوی ترڅو یي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه اوکله موچې دخپلو امیرانو څخه کوم بدشی ولیدل نوعمل اوکړنه یي بده وبولی اوخپل لاس داطاعت څخه مه باسی، داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

داقول : خیارأئمتکم، پدې حدیث کې :

۱- دامامانو سره دمینې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعیت دلیل دی :

کوم امام اومشر چې خپل ولس ته ګران وي اودوی ته محبوب وي دوی ته دعا کوونکي وي اودوی هم ورته دعا کوي نودادغوره اوښومشرانوڅخه دي او دچا څخه خپل ولې کرکه لري اوڅوک چې خپل ولس هم کرکه ترې لري ولس ته بد رد وایي اوولس هم ورته بدرد وایي نو دغه امام اومشر ددوی دبدواو شریروخلکو له ډلې څخه دي داځکه چې که ده عدل کړی وای او ولس ته یي ښه خطاب کړی وایي ولس به یي اطاعت اوپیروي کړې وای اوسرونه به یي ورته ښکته کړي وه اوصفت اوستاینه به یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وه کله چې همدغه دعدل اوانصاف لامل دي اوښي خبري اوخطاب يي ورته کولی همداد مېني،اطاعت اوستاينې سبب کيده نودغه امير به دښو اوغوره اميرانو څخه وه اوکله چې همدي ولس ته دظلم او ښکنځلو په سبب دهغوی دناخوښی اوبدوويلو لامل جوړيږي نوبيشکه دبدترينو امامانواومشرانو څخه ګڼل کيږي .

دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :

اګرکه دولس دځينو کسانو ځينې حقوق ورنکړي دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- چاچې دخپل امير څخه څه بدوليدل صبردوکړي ځکه څوک چې دپاچا داطاعت څخه ديوي لويشتي په اندازه ووت دجاهليت په مرګ مړشو . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه اوامام احمد رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن مسعودرضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه زما څخه وروسته به هرڅوک خپل ځان ته په نورو غوره والی ورکوي اوداسې څيزونه به وي چې بدبي ګڼي صحابه کرامو وويل :- اي دالله رسوله که زموږ څخه څوک دغه وخت ته ورسيدل موږته څه امر کوي ؟پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل :کوم حق چې پرتاسودی ادايي کړی اوکوم چې ستاسو حق دی دالله جل جلاله څخه يي وغواړی . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ښايي دپيغمبر صلی الله عليه وسلم امر دولس لپاره داميرانو خبروته دغوږ نيولواودهغوي اطاعت کولو کې وي اګرکه دځينو وګړوحقوق هم نه ورکوي اويا هم ځينې دنيوي ګټې او متاع خپلوځانونو ته ځانګړې کوي دا چې لږ زيان اوضرر وګالي ځکه چې يقينا دولس زيان ددوی دحقوقودنه ورکولو ياخپلو ځانونو ته دنيوي مال اومتاع ساتل تر هغه ډير لږدي چې داميرانوپه ضد پاڅون را منځته شي اوپه درشل کي يي اختلاف،تيتوالی اوستونزي رامنځته شي .

ځينې خلک په يوشي داستبداد ګومان کوي خو هغه په اصل کې داسې نه وي له همدې کبله پيغمبرصلی الله عليه وسلم دلته په اطاعت کولو امرکړی ترڅو هغه ټولې لارې چې داسلامي ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمزوري او دامير نافرمانئ ته رسيږي بندې شي تردې چې هيڅوک دپاڅون لاملونه اواسباب بهانه ونه ګرځوي ددې مثال هغه دی چې امام بخاری رحمت الله عليه داسيدبن حضير رضی الله عنه څخه روايت کړی چې يو سړی پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته راغئ اوورته يي وويل :- اي دالله رسوله !فلانئ سړی دې مقررکړی اومانه مقرروې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : زما څخه وروسته به يوړ بل غوره والئ ووينئ په هغه کار صبر وکړئ تردې چې ماته راشئ . ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرح کې ويلي دي :-دوظيفې غوښتنې په اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم په خوب کې دا مير پټ والئ دی چې ويي فرمايل :- زما ورسته به يو پر بل برتري او غوره والئ ووينئ .هدف يي داووچې هغه سړئ د ګومان لرې کړي چې هغه بل ته بهتري پرې ورکړي کوم يي چې مقرر کړيدئ دايي ورته په ډاګه کړه چې داکارزما په زمانه کې ناشونئ دی اوهغه شخص يي په ذاتي لحاظ سره انتخاب کړی ندی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطر يي ټاکلی دی او ددنيوي ګټولپاره ټاکل به دده څخه وروسته وختو کې ترسره کيږي اودا امريي ورته وکړ چې بيا په هغه وخت کې صبر کوئ . [153]

.علقمه بن وائل الحضرمي رحمت الله عليه دخپل پلار څخه روايت کوي هغه ويلي چې سلمه بن يزيدالجعفی رضی الله عنه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه وپوښتل اوورته ويي ويل :-اي دالله جل جلاله رسوله ! که په موږ داسي چارواکي وټاکل شي چې خپل حق غواړو او موږ ته حق نه راکوي دڅه کولو امر راته کوي ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم مخ تري تاوکړ، بيا يي وپوښتل ، هغه مخ ترې تاوکړ، بيا يي په دوهم يا په دريم ځل وپوښتل ، اشعث بن قيس رضی الله عنه راکش کړ، اوورته ويي ويل : تاسو يي خبره واروئ اواطاعت يي وکړئ، بيشکه پردوی باندې يي دخپل عمل باردی اوپرتاسو دخپل عمل باردی. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام ابواعوانه رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ام سلمه رضی الله عنها دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت کړی چې فرمايلي يی دي :- يقينا پرتاسي به داسي اميران او چارواکي ټاکل کيږي چې ځينې کارونه به يی ښه وي او ځينې نور به يی بد ګڼې چاچې بدوګاڼه بيشکه خپله غاړه يي خلاصه کړه او چاچې انکاروکړ دالله جل جلاله دعذاب څخه وژغورل شو،مګرهغه څوک چې ددوی په کړنه راضي شول اودهغوی متابعت يي وکړ دهغوی په ګناه

[153] ـ فتح الباری ج ١٣ ص ٨ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته شول صحابه ؤ رضی الله عنهم وویل :- آیا جګړه ورسره نه کوو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترڅو یې چې لمونځونه کول . دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه او امام ابوادود رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه، امام ابویعلی رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی، کوم احایت چې دامیر لپاره داوریدلو او اطاعت کولو وجوب افاده کوي په دوه بندونو سره بند شوي دي او هغه دا چې :-

لو مړي :- دامیرلخوا په ګناه باندې امرکول .

۲:-- دمامور (ولس) لخوا توانمندي دلومړي بند په هکله چې په ګناه سره امر کول دي ډیردلایل مو وړاندې کړل چې نچوړېې دادی . دالله جل جلاله په نافرمانۍ کې دمخلوق اطاعت نشته له دې څخه دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

په مسلمان سړي باندې دخپل امیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په هر حالت کې چې خوښه یې او کنه لازم دي تردې چې امر یې په ګناه نه وي ورته کړی که چیرې یې په ګناه سره ورته امر وکړ، بیانه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت شته ، دامیر په ناوړه کارونو صبرکول سره ددې چې نصیحت ورته وکړي امر په نیکی ورته وکړي او دبدی څخه یې منع کړي همداکار پدې حالت کې واجب دی ،او رښتیني لارښوونه کومه چې دریدنه او تأمل ورته لازم دی دتیرشوو دلایلوترمنځ جمع ده لکه څرنګه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-چاچې دخپل امیرنه داسې څه ولیدل چې بدیې ګڼل باید صبروکړي،او صحابه کرامو دنبي کریم صلی الله علیه وسلم سره پدې بیعت وکړ چې حق به وایي اودملامت کوونکي دملامتیا څخه به نه ویریږي دغه ټول دلایل په هغه څه دلالت کوي اودا دپیغمبرصلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ښکاري چې :- مګر کله چې تاسې دامیر څخه ښکاره کفروویني چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي او همدارنګه دالله جل جلاله ددې مبارک فرمان غوښتونکي چې فرمایي :- وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

ژباړه :- او مدد کوئ،د یوبل سره په نیکی کې،او په تقوی کې،او مه کوی مدد د یو بل سره په ګناه،او په زیاتي کې،او وویریږی د الله نه،بیشکه الله ، ډیر سخت دی په عذاب کې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم :- دولس له پلوه توانمندي : ددې څخه دا مطلب دی چې ولس دامير په هغه اطاعت سره نه مجبوريږي چې په وس او توان کې يې نه وي دتولو شرعي احکامو څرخيدل په توان پوري تړاو لري الله جل جلاله هېڅوک پدې نه مجبوروي چې وس يې نلري او هيڅ انسان پدې سره نه مکلفوي چې دهغه دکولو توان نلري الله جل جلاله فرمايلي :- لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا .... ﴿286﴾ [154]

ژباړه :- نه ورکوي تکليف الله ، هيچاته مګر ، دهغه د وس مطابق .

پدې پاندي دالله جل جلاله دا فرمان کوي چې :- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴿16﴾ [155]

ژباړه :- پس ووېرېږئ د الله نه ، ترڅو چې طاقت کيږي ستاسو .

.او دا قول دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دی چې :- په هغه چې تاسې ته امر کوم هغه څه ترسره کړی چې توان يې لری. داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام شافعي رحمت الله عليه، او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

استطاعت (توانمندي) :

يوداسې کار دی چې په نشت يې الله جل جلاله ښه پوهيږي که کوم بنده دالله جل جلاله په عبادت کې ناغيږي اوسستي کوي پدې دعوی سره چې زما په وس کې نشته الله جل جلاله پدې باندې ورسره حساب کوي اوکه بنده پخپله خبره کې دروغژن وي الله جل جلاله ښه پرې پوهيږي او جزا به ورکوي .

پدې باندي هغه حديث شريف چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روايت کړی ښه دلالت کوي چې فرمايي : موږ به چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په سمع او طاعت بيعت کاوه هغه مبارک به راته فرمايل :- په هغه څه چې ستاسو په توان کې وي .داحديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه اوامام مالک رحمت الله عليه روايت کړيدی .

---

154 ـ سورت البقرة آيت ۲۸۶ .

155 ـ سورت التغابن آيت ۱۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دجرير بن عبدالله رضی الله عنه څخه روايت دی چي ويل يي :- ماد پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په سمع (اوريدلو) او طاعت سره بيعت وکړنو زه يی پدې وپوهولم چې :- په هغه څه سره چې زما په توان کې وي اودهرمسلمان لپاره په نصيحت کولو باندې.

داحديث امام بخاري رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه او امام ابن مندة رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن دينار رحمت الله عليه څخه روايت دی وايي :- کله چې خلکو دعبدالمالک بن مروان سره بيعت وکړ عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته وليکل :-دعبدالله بن عمرلخوا عبدالملک بن مروان اميرالمؤمنين ته :- زه پدې اعتراف کوم چې داميرالمؤمنين عبدالملک سمع او اطاعت به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله عليه وسلم دسنتو سره سم دخپل وس مطابق پلي کوم او زما زامنو هم پدې اعتراف وکړ. داا ثرامام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح اوادب مفرد او امام بيهقي رحمت الله عليه په سننو کې روايت کړيدی.

ښايي دپيغمبرصلی الله عليه وسلم داميرانو لپاره په سمع اوطاعت باندې په امرکولو کې سره ددې چې دځينوخلکو حقونه هم نه ورکوي اودنيوي ګټي يې هم خپلو ځانونو ته ځانګړې کړې وي داحکمت دی چې دلږ زيان اوضررتحمل وکړی شي ځکه چې دولس زيان دهغوی دحقوقو په نه ورکولو اوياهم کوم زيانونه اوستونزې چې بياوروسته منځته راځي لکه اختلاف او تفرقه ډير لږ دی سره ددې چې کله داستبداد ګومان وکړی شي خوهغه استبداد نه وي نو دپيغمبرصلی الله عليه وسلم امر پدې ځای کې دمشکلاتو دمخ نيوي په خاطر دی، ترڅو چې هيڅوک داميرداطاعت څخه دسرتاووني بهانه ونه لټوي،ددې مثال لکه څنګه چې پخوا مورداسيد بن حضير رضی الله عنه څخه يادونه وکړه چې يوسړی پيغمبرصلی الله عليه ته راغی اوورته ويي ويل :- اي دالله جل جلاله رسوله ! فلاني ته دکارورکړاو ماته يي نه راکوي ؟پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : زردی چې زما څخه وروسته ديو په بل غوره والی ووينی نوصبر وکړئ ترڅو چې ماته راشئ

ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي :- دوظيفې دغوښتنې دجواب ورکولو علت پدې قول سره چې زماڅخه وروسته به يوپربل غوره والی ووينئ دامطلب دی چې دهغه دا ګومان لرې کړي چې هغه بل شخص يي تاکلی دی نودايي ورته وښودل چې دغه کار دده په مبارکه زمانه کې منځته نه راځي او ټاکل شوی شخص يي دهغه دذاتي ځانګړتيا له کبله ندی ټاکلی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطريي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومارلی دی او ددنیوي ګټولپاره غوره والی دده دوخت څخه وروسته منځته راځي اوده ته یي دداسې وخت په راتللو دصبر کولو توصیه وکړه .[156]

دسمعې اواطاعت دوجوب ددلایلو لنډیز:-

۱:- دامیر اطاعت په خوښي ،ناخوښي،

تکلیف،او راحت ټولو حالاتو کې واجب دی دانه چې یواځې په خوښۍ اوآسانۍ کې واجب وي بلکې باید وویل شي چې حقیقي ازموینه داطاعت په ربښتینوالي کې یواځې په هغه حالت کې رامنځته کیږي چې په انساني نفس سخت تماميږي او بدیي ګڼي ټول یي دخوښی په حالاتو کې اطاعت کوي په آسانه اعمالو اوکوم چې دنږدي او زرګټي لرونکي او نفس ته ګران وي اطاعت او پیروي یي کیږي مګر په ناخوښي حالاتو اوهغه اعمالو کي چې نفس یي نه غواړي پداسې حالت کې یي یواځې صادق او ربښتیني خلک اطاعت کوي ،امکان لري چې وویل شي دتکلیف په وخت کې اطاعت دمؤمن او منافق تر منځ دمحک حیثیت لري کوم چې زیاتره وخت یي دخوښي دحالت نه دناخوښی په صورت کې اطاعت کوي اودلیل یي دالله جل جلاله دا سپیڅلئ فرمان دی چې فرمایي : لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَّتَّبَعُوكَ وَلَكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿42﴾ [157]

ژباړه :- که چیرې وي ، فائده، نږدي ، اوسفر ، درمیانه ، نوخامخا به پیروي کړي وه دوئ ستا لیکن ، لرې شو ، په دوئ باندې ، مزل ، او زرده چې قسمونه به خوري دوئ ، په الله ، که چیرې طاقت وي زموږ ، نو خامخا به وتلي وو موږ ، تاسوسره ، هلاک کوي دوی ، ځانونه خپل ، او الله پوهیږي ، چې دوئ ، دروغژن دي .

دغه منافقان یواځې دخوښی اوراحت په وخت کې اطاعت کوي بیاپه دروغو بهاني جوړوي چې داطاعت څخه ووځي پدې سره دالله جل جلاله دافرمان دلیل دي چې فرمایي : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿81﴾ [158]

---

[156] ـ فتتح الباری ج ۱۳ص ۸

[157] ـ سورت توبه آیت ۴۲.

[158] ـ سورت توبه آیت ۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-خوشحاله شو ل پاتي شوي خلک ، په کيناستلو خپلو سره ، په ملګرتيا نه کولو ، د رسول دالله ، او بد ګڼلوهغوی ، چې جهاد وکړي ، په مالونو خپلو سره ، او نفسونو خپلو سره ، په لاره د الله کې ، او وويل هغوی مه وځۍ ، په ګرمۍ کې ، ورته ، او وايه ، اور ددوزخ ، زيات سخت دی ، په لحاظ دګرمۍ سره ، کاش ، چې وي دوی ، چې پوهيدلۍ .

چاچې دخوښۍ او راحت په وخت کې اطاعت وکړ اود تکليف په وخت کې کيناست په ده کې دخپل ناستي په اندازه نفاق شته ،دالله جل جلاله څخه دخپلو ځانونو اوټولو مجاهدينو لپاره دنفاق اودهغه دخاصيتونو څخه دخلاصون اوژغورنې دعاکوو.

زما مجاهد وروره :-

تا ته داسلامي لښکر دسپاهيانو داطاعت څو بيلګې چې دخپلو اميرانويي کړي واړندې کوم .

کله چې ابوبکر رضی الله عنه وغوښتل شام ته لښکر وليږي پدې وخت کې عمروبن العاص رضی الله عنه دوليد بن عقبه سره يو ځای دقضاعة قبيلې دزکات راټولو لپاره ليږلی وه هغه ته يي وليکل او شام ته يي وليږلو امريی ورته وکړ اوويي ويل :- مابيرته هغه وظيفې ته راوګرځولې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل ته پرې ټاکلی وې اوبيايي بله درته ويلي وه ، ماهغه وظيفه درته غوره وګڼله چې تاته په دنيااو آخرت کې ګټوره ده مګر که هغه وظيفه چې په کې يي تاته ډيره ګرانه وي نوبيااختيارلرې، عمروبن العاص رضی الله عنه ورته وليکل :- زه داسلام دغشو څخه يو غشی يم اوته دالله جل جلاله بنده دهغه ويشتونکۍ اوراټولوونکی يي نوته هغه سخت او دخطر ځای وګوره اوماپرې فيرکړه وليد بن عقبه ته يي هم داسې وليکل اوپه همدې ډول يي جواب ورکړ.[159]

کله چې عمر رضی الله عنه خلافت ته ورسيد خالد بن وليد رضی الله عنه يي دلښکر دقوماندانی نه منفک کړ او ابوعبيده بن جراح رضی الله عنه ته يي وليکل : - لونګی يي دسر څخه ښکته کړه او مال يي دوه ځايه کړ ، امام ابن کثيررحمت الله عليه وايي :- ابوعبيده رضی الله عنه يي مال داسې دوه ځايه کړ چې يوه څپلی يي واخسته او بله يي ورته پريښوده . خالد رضی الله عنه به ويل :- داميرالمؤمنين خبره اورم او دهغه اطاعت کوم .[160]

۲:- دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت لازم دی :

---

159 ـ الاکتفاء بماتضمنه من مغازی رسول الله والخلفاءج ۳ ص ۱۴۱، البداية والنهاية لابن کثيرج ۷ ص ۲-۳ .
160 ـ البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۸-۱۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګرکه امیرځینې شرعي غلطی هم وکړي ، ته به يي دالله جل جلاله په اطاعت کې پیروي اواطاعت کوي اوکه يي غلطي وکړه بیا به يي پیروي نه کوې دشرعي ادب سره سم به په نیکی امرورته کوي اوله بدی څخه به يي منع کوي لکه څنګه چې په راتلونکي کې يي ان شاالله بیان راځي ددې څخه مطلب دادی چې :-

دامیرڅخه دځینو غلطیو سروهل ددې دلیل نشي کیدی چې په ضد يي پاڅون وشي اویاهم دواک څخه يي دګوښه کیدو هڅه وشي ځکه هر انسان دخطاء سره مخ دی نوهغه به څوک وي چې هیڅکله يی بدي نه وي کړي اویا هم داسې به څوک وي چې یواځې نیکي يي کړیوي بلکې صحیح اوسمه خبره داده چې کله دالله جل جلاله اطاعت کوي ته يي هم اطاعت وکړه اوکله چې دالله جل جلاله نا فرماني کوي بیايي اطاعت مه کوه امر په نیکی ورته کوه اود بدی څخه يي منع کوه .

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم د امیرانوڅخه ځینې داسې خطاګانې شوې دي ځینې هغه وي کله چې خالد بن ولید رضی الله عنه د بنوجذیمه قبیلې دبندیانو دوژلوامروکړ،عبدالله بن عمررضی الله عنهما او ملګرویي داامر ونه مانه اوکله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې خبر شوویي فرمایل :- اې الله جل جلاله زه دخالد دکړني اوعمل څخه بري او پاک یم دايي دوه ځله وویل . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په – (اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهورد – په باب کې اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوسره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالد منفک نکړاو په غزاګانو کې به يي مقرراوه او مسلمانانو هم د موته په غزا کې ددریو امیرانو دشهادت څخه وروسته چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم تاکلئ وه مقررکړ .

٣:- دامیراطاعت واجب دی :

اګرکه دځینو خلکو حق ترې ګرځوي اویا هم څه دنیوي مال اومتاع خپل ځان ته پریږدي ددې تفصیل وړاندې شوی دی .

٤:- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول حق اولازم دی :

اګر که امیرد نسب او حسب له پلوه ښکته اوخوار وي،یايي ظاهري بڼه بده او یايي عمرکم وي مګر امارت ته په شرعي طریقه یاد خلیفه په امراو یاهم داتباعو په پیروی اواطاعت سره واک ته رسیدلی وي پدې ټولو حالاتو کې يي پیروي لازمي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥:- او هغه څه چې دامیر په اطاعت کې داخلیږي دادي .

په اجتهادي څيزونو کې دامير دنظر متابعت لکه د لمانځه لندول یادهغه بشپړول اویا دالمانځه یوځای کول اویا یي نه کول اوکه چیرې امیر په فقهي مسایلو کې څه کمزورتیا ولري نوباید په هغوسختو مسایلو کې دهغو علماکرامو څخه پوښتنه وکړي چې په دربار کې شتون لري دامیر درایي اونظر منلو دلیل دالله جل جلاله دا فرمان دی چې: - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾]النساء: 59 [161]

ژباړه :- ای هغو کسانو ، چې ایمان مو راوړئ دی، حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو دحکم ستاسو نه ، نو بیا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته ، که يئ تاسو ، چې ایمان لرئ ، په الله ، او په ورځ دآخرت ، دا کار ، غوره دی ، او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

امام ابن ابي العز رحمت الله علیه دعقیده طحا ویه په شرح کي ویلي دي :-- دالله جل جلاله دکتاب قران کریم،نبوي احادیثو او سلفو صالحو په اجماع سره دلالت کوي چې دامیردلمانځه امام (مشر) دجګړې دامیر دزکات ټولولو دمامور اطاعت به په اجتهادي مسایلو کې کړل کیږي،امیر به په اجتهادي مسایلو کې دخپلو پیروانو پیروي نه کوي بلکې په دوی باندې لازم دي چې په داډول مسایلو کې دامیر اطاعت وکړی او خپل نظریات دامیر رایي او نظر ته پریږدي ځکه چې دوحدت،یووالي ګټي اودتیت والي او اختلاف زیانونه دداسې وړوکو مسایلو په نسبت ډیري لویي دي . [162].

امام نافع رحمت الله علیه دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړی چې ویلي یي دي :- پیغمبرصلی الله علیه وسلم په منی کې دوه رکعته لمونځ وکړ ، ابوبکر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ ، وروسته دابوبکر رضی الله عنه څخه عمر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ، عثمان رضی الله عنه هم دخلافت په لومړي سرکې دوه رکعته لمونځ وکړ بیا عثمان رضی الله عنه څلور رکعته لمونځ وکړ،نوعبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې دامام سره لمونځ کاوه څلور رکعته به یي اداء کول او که یواځې به یي کاوه نو دوه رکعته لمونځ به یي اداء کاوه. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم

---

[161] -سورت النساء آیت 59.

[162] - شرح العقیده الطحاویة ص 422.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام دارمي رحمت الله علیه،امام ابويعلی رحمت الله علیه ،امام طبراني رحمت الله علیه،او امام ابواعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه ددغه حدیث سره ډیر نیږدې دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت کړیدی دعبدالرحمن بن یزید رحمت الله علیه څخه روایت دی چې ویل یې :-عمثان رضی الله عنه موږ ته په منی کې څلور رکعته لمونځ راکړ،دا خبره عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ته وویل شوه هغه ددې درجوع غوښتنه وکړه بیایې وویل : مادپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په منی کي دوه رکعته لمونځ ادا کړي،او ابوبکر رضی الله عنه سره په منی کې دوه رکعته لمونځ اداء کړي او عمر رضی الله عنه سره مې په منی کې دوه رکعته لمونځ اداء کړی،کاشکې زما په نصیب دڅلورو قبول شویو رکعتونو شي،داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام ابويعلی رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی.

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلې دې : ابن مسعود رضی الله عنه ځکه درجوع غوښتنه وکړه چې دده په وړاندې دغوره والي او بهتروالي مخالفت وشو، همداقول دامام أبوداود رحمت الله علیه روایت تائید وي چې :- ابن مسعور رضی الله عنه څلوررکعته لمونځ اداء کړ،هغه ته وویل شو : عثمان رضی الله عنه دی ملامت کاوه او پخپله یې څلوررکعته لمونځ وکړ هغه وفرمایل : مخالفت بددی، دامام بیهقي رحمت الله علیه په روایت کې راغلي دي : زه مخالفت بد ګڼم.[163]

دلته صحابه کرامو رضی الله عنه دعمل پیروي چې په منی کې دلمانځه پوره کول دي، دضعیف او مرجوح دلیل په نظر کې نیولو سره ترسره کړ،او بهتره عمل چې هغه دلمانځه قصر (کوتاه کول وه)داختلاف دلاملونو دمخنیوي لپاره پریښود لکه چې وړاندې ابن مسعود رضی الله عنه وویل : - یقینا عثمان رضی الله عنه دلمانځه په پشپړولو کې تاویل کوونکی وه .

---

[163] - فتح الباری ج 2 ص 465 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دامام په اطاعت کې هغه ته دمباحو کارونو سپارل او کوم څیزونه چې دجګړې او جنګي تکتیک پورې اړه لري دامیر رایې او دهغه تد بیرته سپارل کیږي ترڅو دامت اراء او نظرونه ونه ویشل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي :- وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ ... ﴿83﴾ [164]

ژباړه:- اوکه رسولي وي دوی دغه خبر ، رسول ته او ذمه وارو کسانو ته ، د دوی نه .

ددي مثال داسې دي لکه چې د عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت شوی چې دذات السلاسل په غزا کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم عمرو رضی الله عنه امیر و تاکه نوده خلکوته امر وکړ چې :- خلک به تردري ورځو اورونه نه بلوي،عمرو رضی الله عنه وایي : خلکو ابوبکر رضی الله عنه ته وویل : چې زموږ سره خبرې وکړئ نو بیا ابوبکر رضی الله عنه عمرو رضی الله عنه ته راغی، عمرو رضی الله عنه وایي : ته خلکو ماته رالیږلی یی نو هیڅوک باید اور بل نکړي که چا داکار وکړ نوزه به یی په همغه بل کړي اورکې وغورځوم ،

، بیا صحابه کرام ددښمن سره مخامخ شول دښمن ته یې ماتي ورکړه، بیا هم عمرو رضی الله عنه چاته اجازه ورنکړه چې په دښمن پسې لاړ شي او تعیقب یې کړي کله چې صحابه کرام پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راستانه شول ټوله کیسه یې ورته وکړه او دعمرو رضی الله عنه څخه یې ګیله او شکایت ورته وکړ،عمرو رضی الله عنه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل :- اې دالله جل جلاله رسوله! دوی لږ وه ماښه ونه ګڼله چې دښمن تعیقب کړي او له دې څخه وویریدم چې دوی لږ دي نو عطف او شفقت مې پري وکړ .

پیغمبر صلی الله علیه وسلم دده داکار وستایه،په یو روایت کې راغلي دي چې عمرو رضی الله عنه وویل :- دوی مې داور بلولو څخه پدې خاطر منع کړل چې دښمن یې لږوالی ونه ویني، دذات السلاسل دغزا حدیث دعمروبن العاص رضی الله عنه امارت او کومې پیښې چې پدې غزا کې رامنځته شوې دي ، امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابواود رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام طبري رحمت الله علیه په خپل تاریخ کې امام نسايي رحمت الله علیه په فضایل الصحابه او امام ذهبي په سیر اعلام النبلاء کې په تفصیل او لنډیز سره روایت کړیدی.

---

[164] - سورت النساء آیت 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیر په اطاعت کې دا هم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې دندې څخه ونه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه دامیر داجازي پرته لاړنشي اوهیڅکله داجازي څخه پرته هغه کارونکړي چې ورته معین شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [165]

ژباړه :- بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په یو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

- دامیر په اطاعت کې داهم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې وظیفې څخه مخ و نه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه د امیر داجازې پرته لاړ نشي او هیڅکله د اجازې څخه پرته هغه کار ونکړي چې ورته معینه شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمایی :- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [166]

ژباړه : بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په یو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امام بخاری رحمت الله علیه پدي مبارک آیت باندې دامیر څخه دعسکرو داجازې دغوښتلو په وجوب دلیل نیسي اووایي :- دامیر څخه دعسکر داجازي غوښتلو باب،دغه مبارک آیت يي ذکر کړیدی بیایي دجابر رضی الله عنه هغه حدیث راوړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په غزا کې شریک وه ، جابر بن عبدالله رضی الله عنه وایي :- ماوویل: اي دالله رسوله ! ما نوی واده کړی ماته اجازه راکړه نوماته یی اجازه وکړه اودخلکو څخه تر مخه مدینې منورې ته راورسیدم . [167]

له همدې امله ابن قدامه رحمت الله علیه ویلي دي :- دحیواناتولپاره دوښوکولو یالرکیو راټولولو اوداسې نورو څیزونو لپاره به دامیر داجازې څخه پرته هیڅ سر باز نه وځي ځکه چې الله جل جلاله

- سورت النور آیت 62 . [165]
- سورت النور آیت 62 . [166]
- فتح الباری ج 6 ص 121 . [167]

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي دي: - إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [168]

ژباړه :- بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امير دخلکو په حالت او ددښمن په حال اودهغه په مورچو،سنګرونو په لړيوالي نړديوالي باندې ډير ښه پوه او خبروي،ځکه چې که کوم سرباز دمجاهد دامير داجازې څخه پرته لاړشي ښايي ددښمن په کمين کې ولويږي او ياهم دکوم نظامي ګروپ سره مخامخ شي او امير دنورو مجاهدينو سره لاړ شي او دی پاتي شي چې دابه يي دهلاکت او تباهی سبب وګرځي. [169]

پدې هم وپوهيدو چې داحد په غزاکې دمسلمانانو د ناکامی سبب هم دامير داجازې څخه پرته د غشو وشتونکو دخپلو سنګرونو پريښودل وه اوامير يي هم نبي کريم صلی الله عليه وسلم وه کله يي چې دوی ته وفرمايل :- که چيرې تاسو وليدو چې مرغانو يوړو هم په همدې ځای به پاتي کيږئ او که ومولیدل چې دښمن دناکامی سره مخ کړو او پښو يي لاندې کړو هم پخپلو ځايونو کې پاتې کيږی تردې چې څوک درولیږم .دغه روايت دغزاګانو دمصادروڅخه پرته امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روات کړيدی .

نو کله چي دوی وليدل دښمن ماته وخوړه خپل سنګرونه يي پريښودل او غنيمتونو پسې په ډيره تيزی ورغلل نو دښمن يي تر شا راتاوشو تردې چې هغوی مسلمانانو ته ورسيدل چي ټوله فضاء غم او تکليف شو ، نو دهيڅا لپاره مناسب ندي چې دامير اجازې ته په کمه سترګه وګوري ترڅو عام نظام او جوړښت زيانمن نشي .

مهمه فايده :-

هغه شرعي مسايل چې دحاکم اوامير په حکم کې داخليږي شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- که چيرې اسلامي امت دکوم قراني آيت يا نبوي حديث يا دکومې خبرې يا طلبي حکم په اړه پخپل

- سورت النور آيت 62 . [168]
- المغني لابن قدامه ج 9 ص 176 . [169]

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې شخړه وکړي نودیوه قول صحت اودبل فساد یواځې دحاکم په حکم سره نه ثابتږي بلکې حکم یې په معینو کارونو پلی کیږي په عا مو ځیزونو کې، اودامت په منځ کې دشخړو او جنجالي مسایلو په اړه دامیر دنده داده چې یاټول امت دقران کریم اونبوي احادیثو دسلفو صالحو داتفاقي کړنلارې سره سم پر مخ بوځي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : - فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ .... ﴿59﴾ [170]

ژباړه :- نو بیا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته .

کله یې چې دهغوی دخبرودنه پوهیدو په سبب شخړه وکړه او امیر دداسې خلکو څخه وه چې حق یې پیژندلای شوه او هغه څه ورته په ډاګه شو ل چې په قران کریم اونبوي احادیثو کې شته خلک ددهغه پیروی ته راوبولي .

مګر که چیرې بدعت ظاهراو واضح وي عام خلک پدې پوهیدل چې داداسلامي شریعت مخالف دي لکه دخوارجو،روافضو،قدریه ؤ او جهمیه ؤ بدعت شو،نوپدې حالت کې په امیر ددې بدعت له منځه وړل لازم دي ځکه چې هر څوک پرې پوهیږي لکه هغه څوک چې فحشاء، دشرابو څښل او دلمانځه ترک کول اوداسې نورحلال و بولي نوپه امیر ددې بدی له منځه وړل لازم دي خوددې سره سره بدعتیانو دځینو ځایونو اووختونو زیاته یادونه کوي چې ددوی دډیر یادښت په سبب دجاهلانو او ناپوهو خلکو په اند دعلماءکرامو اواهل سنتو دخبرو سره یوشان شي تردې چې پداسې حالت کې په امیر باندې شک او اشتباه راشي نوپدې وخت کې داسې چاته ضرورت پیداکیږي چې دالله جل جلاله دحکم دښکاره کیدواوپه ډاګه کیدو ته متې راونغاړي .

مګر په جنجالي مسایلو کې دقران کریم او نبوي احادیثو ددلیل څخه پرته دامیر لخوا دیو قول ټینګ نیول او په هغه باندې ټینګار کول دمسلمانانو په اتفاق سره ناروادي پدې ډول مسألو کې دیو قول صحت او دبل قول فساد دامیر په امر سره نه ثابتیږي مګر که له ده سره داسې یودلیل موجودوي چې هغه ته رجوع اووګرځیدل واجبوي نوپدې صورت کي داقول دامارت څخه وړاندې اووروسته یو شان

[170] - سورت النساء آیت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو دامارت په وسيله کولای شي چې حق ووايي اوعلم خپور کړي چې پرته دامارت څخه ددې توان نلري،او دتوانمندی او کمزوری حالت داسې ندی لکه داستحقاق اودهغه دنشتوالي حالت.[171]

دولس دریمه دنده او مسؤولیت :-

امير ته دعا کول دهغه احترام ساتل او دشرعي ادب په نيولو سره هغه ته نصيحت کول :

دعائشي رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله جل جلاله چاچې زمادامت څه مشري په غاړه واخسته او په دوی يي سختي وکړه په ده هم تکليف او سختي راولې او چاچې زما دامت څه مشري په غاړه واخسته اوله دوی سره يي آساني وکړه ته هم پري آساني راولې . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه او پخواني نيکانو لکه فضيل بن عياض رحمت الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه به ويل: که زموږ کومه قبوله شوي دعا وي نو د امير لپاره به موکړي وې ، عبدالله بن امام احمد رحمت الله عليه په صيح سند سره په کتاب السنة کې ذکر کړي چي ابوبکر مروزي رحمت الله عليه ويلي دي چې : مادابو عبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه څخه اوريدلي چې: خليفه متوکل يي ياد کړاو وويل : په يقيني ډول دده لپاره دنيکی او روغتيا دعاکوم اوويل يی : که ده ته څه تکليف ورسي،يقينا چې ته به يی وګوري چې اسلام ته څه پيښيږي او څه پرې راځي ، فضيل بن عياض رحمت الله عليه وايي : دعادل امير مخ ته کتل عبادت دی .

د زيادبن کسيب عدوي رحمت الله عليه څخه روايت دی وايي : دابوبکرة سره دابن عامر تر منبر لاندې وم هغه خطبه ورکوله او نری جامې يي په تن وي ابو بلال وويل : زموږ امير ته وګوری چې دفاسقانو جامې يي اغوستي دي ابوبکرة رضی الله عنه وويل: غلئ شه ما دنبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يی : پاچا دځمکې پر مخ دالله جل جلاله سيوری دی چا چې دهغه قدر وکړ الله جل جلاله به يي قدر وکړي او چاچې دالله جل جلاله دپاچا اهانت وکړ الله جل جلاله به يي هم خوار او ذليل کړي . داحديث په مختلفو الفاظو سره امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه،او امام ابونعيم رحمت الله عليه روايت کړيدی، او امام ترمذي ويلي دي: داحديث حسن او غريب دی،امام الياني رحمت الله عليه حسن بللی دی، او امام هيثمي رحمت الله عليه ويلي دي : په سند کې يی سعد بن او يس دی، که چيري

- مجموع الفتاوی ج 3 ص 239-240 . [171]

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه عبسي وي نوامام ازدي رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، که چیرې بصري وي بیا امام ابن معین رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعیفانوکې یاد کړی دی. ښایی د ډیرو روایاتو له کبله حسن لغیره وي.

دعبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې معاذ رضی الله عنه ویلي دي :- موږ ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم دپنځوشیزونو په کلکه ویلي چاچې دهغه څخه ځینې یې تر سره کړل په الله جل جلاله دهغه ضمانت لازمي شو ،چاچې دمریض پوښتنه وکړه ،یادجنازې سره ووت ، یادالله جل جلاله په لاره کې د غزا لپاره ووت او یا یې هم امیر ته دهغه دعزت اوقدر کولو لپاره ورغئ یا پخپل کور کې کیناست ترڅوخلک دده له شره اودی دخلکو له شره په امان پاتې شي .داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام طبرانی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کې روایت کړی دی .

دابو بکرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چاچې دهغه چا عزت او قدر وکړ،الله جل جلاله به یې عزت اواحترام وکړی، الله جل جلاله به یې دقیامت به ورځ محترم او عزتمن وګرځوی ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی حاتم رحمت الله علیه او امام ابن ابی عاصم رحمت الله علیه روایت کړی ، سند یې صحیح دی .

او دابوموسی رضی الله عنه څخه روایت دی چې بیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دالله جل جلاله دتعظیم اولوئ څخه د سپین ږیری مسلمان دقرانکریم دحافظ،قاری،او مفسرعزت او احترام او دعادل پاچا قدر اوعزت کول دي . داحدیث د امام ابو داود رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه ، روایت کړی دی. پدې ډول چې نه په کې ډیرسختی کوونکی اونه مخ تری اړوونکی وي ، سهل بن عبدالله تستري رحمت الله علیه ویلی دي : ترهغه به خلک ښه او په خیر وی چې د پاچاو علماءکرامو عزت کوي کله یې چې دغه دواړو ته په درنه سترګه وکتل الله جل جلاله به یې دنیا او آخرت جوړ کړي او که یې ددې دواړو سپکاوئ وکړ الله جل جلاله به یې دنیا او آخرت خراب کړي . [172]

- تفسیر قرطبي ج 5 ص 362 .[172]

(c) ketabton.com: The Digital Library

- داميراو مشر سپکاوئ :

کله دهغه داوامرو په نه منلو او هغه ته په سپکه سترگه کتل اويا يې په تمسخر سره نيول ، او يا هم په پټه او ښکاره سره يې عيب بيانول او يايې داسې يو بدصفت بيانول چې دده په جسمي اويا اخلاقي اړخ پورې ارتباط ولري اودده بدي او سپکاوی ترې ښکاريږي،او يا هم دبل چا داسې ستاينه او صفت وشي چې اشارتاء ددغه امير بدي ترې څرگنديږي ، يا دنورو خلکوداميرپه ضد دسپکاوي او نا فرمانۍ په لور هڅول،په عام ډول دامير په سپکاوې کې ټول هغه څه دا خليږي چې دامير دبې عزتی او دهغه دعيبجن کيدو سره تړاو ولری ځکه چې پيغيمبر صلی الله عليه وسلم دامير داطاعت امر کړيدئ اگر که هغه حبشی غلام وي اوسريې دمميز په اندازه او يايې غوړونه او پوزه پرې شوې هم وي لکه څنګه چې مخکې ذکرشو،نوکه څوک دامير سپکوالي ته ملاوتړی الله جل جلاله به يې په دنيا کې خوار او ذليل اوپه آخرت کې به يې په عذاب اخته او دجنت څخه محروم کړي .

- داميرانو لپاره دنصيحت په اړه زموږ دخوږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه ډير احاديث ذکر شوي دي چې له هغې څخه يو دادی چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلی دی : دين نصيحت دی،صحابه کرامو وويل: اي دالله جل جلاله رسوله ! دچا لپاره نصيحت دی ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دالله جل جلاله ، دهغه دکتاب ، دهغه درسول ، دمسلمانو مشرانو او عامو مسلمانانو لپاره نصيحت دی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح،کتاب الايمان باب بيان ان الدين النصيحة کې روايت کړی دی،همدا رنگه امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کې په سر ليک کې راوړی دی ، همداسې امام احمد رحمت الله عليه، امام ابوداود رحمت الله عليه امام نسائی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابو عوانه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه په سنن کبری او اعتقادکې او امام شافعی رحمت الله عليه،او امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير کې د تميم داري رضی الله عنه څخه روايت کړی ، همدارنګه : امام احمد رحمت الله عليه،امام ترمذی رحمت الله عليه، امام نسايی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی عاصم رحمت الله عليه دابو هرير ة رضی الله عنه څخه ، امام دارمی رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنه څخه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه ،او امام طبرانی رحمت الله عليه دابن عباس رضی الله عنهما څخه، اوهمدارنګه امام طبرانی رحمت الله عليه دثوبان رضی الله عنه څخه پدې لفظ سره چې : نصيحت ددين اصل،اوچته څوکه او اساس دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : په دری ځیزونو سره دمسلمان زړه کې کینه او حسد نه راځي :

۱-یواځې دالله جل جلاله لپاره دیو عمل په کولو.

۲-دمشرانو لپاره په نصیحت کولو.

۳-دمسلمانانو په ډلې او جماعت پورې په منګلو کې ټینګولو سره،ځکه ددوی دعوت د شاته کسانو لپاره دی .

همدارنګه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله ستاسو لپاره درې ځیزونه خوښوي او درې ځیزونه درته بد بولي هغه چې تاسو ته یې خو ښوي دادي : چې دالله جل جلاله عبادت وکړئ او هغه سره څه شی شریک نکړی ، او دالله جل جلاله عبادت وکړئ او اختلاف ونکړئ او دالله جل جلاله په رسی ټول منګولې ټینګې کړی او اختلاف ونکړی او چې څوک الله جل جلاله درباندې مقررکړل هغه ته نصیحت وکړئ ، او دا درته بد بولي چې : وایی، دایی ویلی وه داوایی ، ډیرې پو ښتنې ، او بې ځایه مال مصرفول. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دار می رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله او امام طبرانی رحمت الله علیه روایت کړیدی.

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانانو دمشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یې پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم ځیزته یې چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یې پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یې وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[173]

- شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 . [173]

(c) ketabton.com: The Digital Library

- همدارنګه هغه څه چې د پاچایانو او نورو مسلمانانو لپاره په نصیحت کې شامليږي دادي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په تفسیر کې چې .... وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65)[174]

ژباړه :- او که چیرې تپوس وکړې ته ددوئ نه ، نو خامخا به وائي ، چې بیشکه ، وو موږ ، چې مشغولیدو موږ ، او لوبې کولې موږ او ورته ووایه ، آیا په الله پورې ، او په آیاتونو دهغه پورې ، او په رسول دهغه پورې ، وئ تاسو ، چې ټوکې مو کولې .

مفسرینو ویلی دي: دتبوک په غزاکې یو سړي وویل : موږ د ددې قاریانو په څیر داسې څوک ندي لیدلي چې یواځې خیټې مړوي په خوله دروغ وايي،او دجګړې په وخت کې ډارن وي،دروغ د وویل ته منافق یی اوخامخابه رسول الله صلی الله علیه وسلم ستا په خبر باندې خبروم،نو پدې یی پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبرکړ .[175]

داد تولو مسلمانانو او پاچایانو لپاره نصیحت دی او په هیڅ ډول غیبت حرام ندي .

امام بخاري رحمت الله علیه د زید بن ارقم رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې ویل یی : زه د خپل تره سره وم چې دعبد الله بن أبی بن سلول څخه مې واوریدل چې ویل یی : په هغه چاچې د رسول صلی الله علیه وسلم سره دي انفاق او خیرات مه ورکوئ ترڅو چې ترې لاړشي او دا تولی تیت شي ، او همدارنګه یې په ډیر ذلت سره ترې ایستل کیږي،نو داخبره مې خپل تره ته وکړه بیا مې تره رسول صلی الله علیه ته وکړه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم عبد الله بن أبی او دهغه ملګروته څوک ورولیږل نو هغوی قسم وکړ چې دا کار یې ندی کړی او داسې څه یې ندي ویلي،نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ددوی خبره رښتیا او زمایې دروغ وګڼله نو داسې غم راته ورسید چې ساری یې نه درلود او په کور کیناستم،نو الله جل جلاله دغه آیت شریف نازل کړ چې :

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (1) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (2) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ (3) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

---

[174] - سورت توبه آیت 65 .
[175] - الصارم المسلول لابن تیمیة ص 31-32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (5) سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (6) هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ (7) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ... [176]

ژباړه : - کله چې ، راشي تاته ، دا منافقان ، نو وايي ، موږ ګواهي کوو ، چې بيشکه ته ، خامخا رسول د الله يې او الله ، ښه پوهيږئ ، چې بيشکه، ته خامخا رسول د هغه يې ، او الله ګواهي کوي ، چې بيشکه دا منافقان خامخا دروغژن دي / جوړ کړي دي دوئ ، له قسمونوخپلو نه ، ډال ، پس منع کوي خلک ، دلارې دالله نه بيشکه دوی چې دي و ډير بد دي ، هغه عملونه چې ددوی ، چې کوي يې / داهر څه په سبب ددې چې دوی ، ايما ن رواړو ، بيا ، کفر وکړ دوئ ، پس مهر ووهلئ شو ، په زړونو ددوئ باندې نو اوس دوئ ، نه پوهيږي / اوکله چې ، ووينې ته دوی لره ، نو په تعجب کې به واچوي تالره جسمونه ددوئ ، او که خبرې کوي دوئ ، نو غوږ ږدئ ، خبرو ددوئ ته ، لکه چې دوئ لرګي دي ود رول شوي ديوال ته ، ګومان کوي دوئ ، هرآواز ، خلاف د خپل ځان ، همدوئ (پاخه) دښمنان دي ، خپل ځان وساته د دوئ نه ، هلاک د کړي دوئ لره الله ، کوم طرف ته ، دوئ بوتلل کيږي / اوکله چې وويل شي ، دوئ ته ، چې راشي ، چې ښښه وغواړي ، ستاسو دپاره ، رسول د الله نو تاو کړي دوئ ، سرونه خپل او وينې ته دوئ لره ، چې منع کيږي د راتلو نه ، او دوئ ، تکبر کوونکي دي / يو شان ده ، په حق د دوئ کې ،که ښښنه وغواړې ته (ای نبی صلی الله عليه وسلم) د پاره د دوئ ، او که ښښنه ونه غواړې د پاره د دوئ ، هرګز به ښښنه ونکړي الله ، دوئ ته ، بيشکه الله ، لار نه ښئ ، قوم ، فاسق ته / دا هم هغه خلک دي ، چې وايي ، چې خرچ مه کوئ ، په هغه چا باندې چې دالله درسول سره دي ، تردې پورې ، چې تيت شي ، او الله لره دي ، خزانې دآسمانونو ، او د ځمکې ، وليکن دا منافقان خلک ، نه پوهيږي .

نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ماته څوک راوليږل بيايې دغه آياتونه راته تلاوت کړل بيايې وفرمايل : الله جل جلاله ريښتينی کړې،داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په همدې ډول د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه راغلي دي چې فرمايلي يې دي : کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حنين د غزا غنيمتونه وويشل ، دانصارو څخه يو سړي وويل : پدې ويش سره

---

[176] - سورت المنافقون د 1- 7 آيت پورې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله جل جلاله رضاء مطلب نه وه ، نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته راغلم او خبر مې کړ.داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث په شرحه کې وایي : پدی حدیث کې دامیر او نورو نیکو خلکو دخبریدو روا والئ دی چې ددوی په اړه هغه څه وه نه ویل شي چې وړاو لایق ورسره نه وي ترڅوویونکئ له دې منع کړئ شي اوویی ویروي،او پدی کې دغیبت او چُغلی ذکر دی کوم چې د ابن مسعود رضی الله عنه په کړنه کې موجود وه او پیغمبرصلی الله علیه وسلم تری منع نکړ،ځکه چې د ابن مسعود رضی الله عنه موخه اوهدف دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصیحت او پدی خبره یې خبرول وه ، هغه څوک چې اسلام ښکاروي او منافقت پټوي د پیغمبر صلی الله علیه وسلم بدي بیانوي نو باید ځان ترې وساتئ ، دغه کارروا دی لکه څنګه چې دکفارو په ضد جاسوسي او خبرراوړ ل روا دې ترڅو دهغوی ددسیسو څخه ځانونه وژغوري . [177]

دفاطمې بنت قیس رضی الله عنها څخه روایت دی چې ویل یې : زه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورغلم او ماورته وویل ای دالله جل جلاله رسوله ! ابو الجهم او معاویه زما دنکاح غوښتنه وکړه پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : معاویه رضی الله عنه مسکین دی مال نه لري او ابو الجهم دخپلی اوږی نه امسانه ښکته کوی (وهل کوي): داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام نسایی رحمت الله علیه،امام أبوداود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطاء اوامام شافعی رحمت الله علیه په رساله نومي کتاب کې روایت کړیدی .

نوکله چې په یو دنیایی کار کې چې هغه دواده مسأله ده دیوې مسلمانې ښځې لپاره دنصیحت په ډول دغوښتونکو دعیبونو یادول رواکوي نو د اسلامی امت لپاره ددیني کار لپاره دضرورت په وخت کې دځینو عیبونو یادول روانه بولی ؟

خطیب بغدادی رحمت الله علیه ددغه حدیث شریف په شرحه کې ویلی دي : اوهغه غیبت چې الله جل جلاله پدې مبارک فرمان کې چې : وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُمْ ...﴿١٢﴾ [178]

ژباړه : - او غیبت د نه کوي ، ځینې ستاسو .

---

[177] - فتح الباری ج 10ص 512 .

[178] - سورت الحجرات آیت 12 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت شریف کې یې غیبت منع کړی دی او پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ډیر بدبللی چې وایی : اې هغه ډلې چې په ژبه یې ایمان راوړی او دایی زړه ته ندې ښکته شوې دمسلمانانو غیبت مه کوئ او دهغوی پټ څیزونه مه ښکاره کوی . دا حدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه،او امام ابویعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی. امام هیثمي رحمت الله علیه ویلی دي،رجال یې ثقات دي،او قضاعی رحمت الله علیه په مسندالشهاب او امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان اوامام طبرانی رحمت الله علیه په صریح السنه،امام أبوداود رحمت الله علیه په سننو کې دابو برزه أسلمي رضی الله عنه څخه روایت کړی دی اوویلی یی دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : اې هغی ډلی چی په ژبه مو ایمان راوړی او زړه ته موندی ننوتی دمسلمانانو غیبت مه کوی او دهغوی پټ رازونه مه ښکاره کوی ځکه چاچی دمسلمانانو ستر مات کړ الله جل جلاله به دده سترمات کړي او الله جل جلاله چې دچا سترمات کړي پخپل کو ر کې به یی سپک او شرمنده کړي ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه په حسن سند سره دبراءرضی الله عنه څخه روایت کړی د ی، دابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم منبر ته وخوت او په لوړ اواز یی وفرمایل : اې هغو خلکو چی په ژبو مو ایمان راوړی او زړونو ته مو ښکته شوی ندی مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی اونه دهغوی درازونو دښکاره والي یعنی: دخلا ګانو دبر بنډ توب هڅه کوی ځکه چاچې دمسلمان ورور درازلوڅوالي هڅه وکړه الله جل جلاله به دده راز ښکاره کړي کله چې الله جل جلاله دچا دراز ښکاره کیدواراده وکړي سپک او ذلیل به یی کړي اګر که دکور په منځ کی هم وي .

ابن عمررضی الله عنه کعبی شریفی ته وکتل اوویی ویل :څومره قدرمنه یی او څومره اوچت مقام لري ، یومؤمن دالله جل جلاله په وړاندې ستا څخه ډیرمحترم او قدرمن دی. داحدیث امام ترمذی رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کې روایت کړی دی مګرویلی یی دي چې : اې هغوخلکو چې یوازې په ژبه مسلمانان یاست او زړونوته موایمان ندی ښکته شوی ،مسلمانان مه آزاروی او عیبونه یی مه په ګوته کوی اوخطاګانی یی مه لټوی ، دمعاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایل یی : یقینا که دې د مسلمانانو پټ رازونه «خلاګانی» ښکاره کول وغوښتل،نو فاسد به یی کړي اویا نږدی دی چې فاسد یې کړي او په زړونو کې به یی کینه درته پیداشی ». داحدیث امام أبوداود رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کتاب کی روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې :

یوشخص د مسلمان وروړعیبونه بیانوي اوهدف یې دهغه مقام ښکته کول،سپکوالئ اوپه کم نظروړته کتل وي،پدې ډول چې دغه کار دنصیحت حکم ته نه راګرځي اونه هم دیني اړخ دالازموي چې خائن دامین ګرځولو اودفاسق دخبرقبلولواو دروغجن دګواهي اوریدلوڅخه دې ونه ویرول شي ، داچې یوه کلیمه دویونکی دحالت په توپیرسره دوه معناوې ولري چې په یوه حالت کې ګناه ګار او په بل حالت کې بیا ګناه ګار نه ښکاریږی .

دساری په ډول : ام المؤمنین عائشې رضی الله عنها یوه ښځه یاده کړه اوویې ویل: دغه ښځه ټیټه(قدیې وړوکی) دی،پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : غیبت یې دوکړ » . داحدیث شریف امام ابو داود رحمت الله علیه اوامام احمد رحمت الله علیه پخپل مسند،امام ابن ابی دنیا رحمت الله علیه دغیبت په کتاب او امام ترمذی رحمت الله علیه روایت کړی ویلی یې دي : داحدیث حسن او صحیح دی .

پخپل سند یې امام زهری رحمت الله علیه نه روایت کړی وایي ماته ابن ابی رهم غفاری ویلي چې ما دابورهم څخه اوریدلی دي . دي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دهغه صحابه ؤ څخه وه چې ترونه لاندې یې ورسره بیعت کړی وه . فرمایل یې : زه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره دتبوک په غزاکې وم بیا یې حدیث ووایه تردې چې ویې ویل : پیغمبرصلی الله علیه وسلم پیل وکړ و، زما څخه یې دبنو غفار قبیلې دهغو خلکو په اړه پوښته کوله چې دغزا څخه پاتې شوي وه ماخبرکړ، پیغمبرصلی الله علیه وسلم راڅخه پوښتنه کوله سپینو خلکو څه کول ؟ نوماورته دهغوی دغزاڅخه وروسته پاتې کیدو خبرورکړ نو ویې فرمایل: سرو او دکوڅیو والاؤ خلکو څه وکړل ؟ نو ماورته د هغوی د غزا څخه دوروسته والي خبرورکړ، بیایې وفرمایل : هغو تورو دوړو ویښتو څښتنانوڅه کول ؟ بیایې دحدیث شریف پاتی برخه ذکر کړه .

داحدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه په معجم کبیر اوامام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه په ادب مفرد کې ، امام معافری رحمت الله علیه په سیرت نبوی ، امام احمد بن عمر والشیبانی رحمت الله علیه په آحاد او مثاني کې روایت کړی ، امام هیثمی رحمت الله علیه ویلی دی : په دواړو سندونو کی دابورهم وراره دی چې زه یې نه پیژنم .

نودغه دواړه کلمې دقداو ونې په ټیټوالي کې کارول شوې دي چې لفظ یې یو اومعناوی یې بیلې دي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مقصد پیژندنه او څرګوالئ وه اودعایشی رضی الله عنها مطلب دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عیب او بدي بیانول وه .. دافک حدیث مشهور حدیث دی امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ترمذی رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام حاکم رحمت الله علیه،امام ابویعلی رضی الله عنه،امام طبرانی رحمت الله علیه او نورو روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددی په شرحه کی هم ویلی دی چې : ددی حدیث څخه دامسأله په لاس راځي چې : هغه څوک چې فسق او او شر په ښکاره ډول سرته رسوي نو هغه څه چې دده په غیاب کې یی بدي بیانیږي ، د مذموم غیب څخه ندی،علماء کرامو ویلي دي : غیبت د هرصحیح شرعي مقصد د حصول لپاره پدې ډول چې هغه ته له دې پرته رسیدل سخت وي رواو جائز دی لکه : د ظلم مخ نیوی ، د بدی او منکردله منځه وړلو لپاره مرسته غوښتل،د فتوی غوښتل،دمحاکمې دائرول،دشراو بدی څخه د چا ویرول،په همدې کې دراویانو او ګواهانو جرحه او بدي بیانول هم شامل دي ، خلیفه ته دهغه لاس لاندې خلکو د کړنې خبرورکول ، تردې چې ویی ویل : اوهمدارنګه چاچې یو فقیه او عالم ولیده چې بدعتي ته ورتله او یافاسق ته ورتله او له دې څخه ویریده چې پیروي یی ونکړي،نوپدې د هغوی بدي په ګوته کول روادي،او دهغو خلکوغیبت روادی چې په ډاګه سره فسق،ظلم اوبدعت کوي .[179]

امام غزالي رحمت الله علیه د هغه عذرونوپه اړه چې غیبت ورته روا کوي داسې ویلي دي : پدې پوه شه چې اسلامي شریعت کې دبل شخص د بدی بیانولو د روا والي لپاره هغه صحیح مقصد ته چې پرته له دې څخه رسیدل ورته ناشوني وی دغیبت کناه دفع کوي او هغه شپږ څیزونه دي .... تردې چې ویی ویل : څلورم څیز،د شرڅخه دمسلمان ویرول،که چیرې ولیدل شي چې یو فقیه او عالم شخص کوم مبتدع یا فاسق ته ورځي او له دې څخه وویریده چې دغه فسق او بدعت سرایت ورته ونکړي نو تاته روادي چې د مبتدع او فاسق بدعت او فسق ورته په ګوته کړې .[180]

امام نووي رحمت الله علیه په هغه باب کې چې ځینې غیبت کول روادي وایی: پده پوه شه چې غیبت د یو صحیح شرعي مطلب او مقصد لپاره چې له دې څخه پرته ورته رسیدل ناشونی وي روادی او هغه شپږ څیزونه دي :

---

[179] فتح الباری ج 10 ص 472 .
[180] - احیاء علوم الدین ج 3 ص 161-162 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : د خپل مظلومیت څرګندول،تردې چې ویی ویل : څلورم،مسلمانان د شر او فسادڅخه ویرول او هغوئ ته نصیحت کول دي،او له دې څخه یودادي چې که چیرې یو فقیه او عالم ولیدل شي چې یو بدعتي اوفاسق ته ورځي او له هغه څخه علم زده کوي او وویریده چې که دغه عالم ته به ترې زیان ورسي نوده ته دارواده چې د بدعتي حال ورته څرګند کړي او نصیحت ورته وکړي پدې شرط چې مقصد یی نصیحت کول وی .[181]

امام ابن القیم رحمت الله علیه دروا نصیحت او ناروا غیبت د توپیر په بیانولو کې ویلي دي :

د نصیحت او غیبت ترمنځ توپیر :

په نصیحت کې مطلب د بدعتي،فتنه اچوونکي،چلباز،او فاسد څخه ویرول دي تردې چې ویي ویل : کله چې غیبت د الله جل جلاله،رسو ل الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو بندګانو ته د نصیحت په ډول وي

نو دالله جل جلاله لپاره عبادت او د حسناتو له جملې څخه دي .[182]

پدې کې ان شاء الله کوم تعارض نشته چې موږ مخکې ذکر کړه چې امیرته د مسلمانانو په کتار کې د فاسد او فتنه باز سړي دشر اچولو خبر رسولو جواز یاد کړ ځکه چې دا د امیرانو او عامو مسلمانانو د نصیحت څخه ګڼل کیږي او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې حدیث شریف ترمنځ چې فرمایي : ماته کوم یو زما دصحابه ؤ څخه کومه خبره نه رسوي ، نو داخوښوم چې تاسو ته درووځم او زما سینه پاکه وي ، اوکوم احادیث چې دمسلمان دغیبت حراموالئ بیانوي،همدغه احادیث دي چې د مسلمان د غیبت حراموالی ثابتوي،همدغه اصل او اساس دی،مګرد ضرورت په اندازه اود دخالص نصیحت په توګه د غیبت کولو جواز مستثنی دی ، لکه څنګه چې وړاندې تیر شول او امام نووي رحمت الله علیه په ریاض الصالحین کې امیرانوته دخلکو دخبرولواو حالاتو دور وړلو څخه منع شوی وه که چیرې ورته اړتیا نه وي لکه د فساد او فتنې خپرول او په همدې سره یی باب هم ایښئ دی،اصل همدادی چې باید امیرانوته د خلکوخبرې نقل شي او له دې څخه دضرورت په وخت کې د خبرو وړل مستثنی دي ترڅو د لویې فتنې او فساد مخه ونیول شي او دفساد خپروونکو څیرې بربنډې شي .

-ریاض الصالحین 575 – 578.[181]

- کتاب روح د ابن القیم ص 322 .[182]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميرته په پټه سره نصيحت کول غوره دي :

امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی لکه څنګه چې وړاندې ذکر هم شول چې اسامه رضی الله عنه ته وويل شول : آيا دغه سړی يعني عثمان رضی الله عنه ته څه نه وايې،اسامه رضی الله عنه وفرمايل : ماداسې خبرې ورته وکړې چې دغه دروازه خلاصول نه غواړم چې لومړی يې زه خلاصه کړم ، پدې سره د عياض بن غنم رحمت الله عليه دا ډول دليل وړاندې کيږي چې:هشام بن حکيم رحمت الله عليه ته يې وويل :آياد پيغمبر صلی الله عليه وسلم دغه قول د اوريدلی ندی ؟ چې فرمايي : څوک چې غواړي امير يا دکومې رتبې والاته نصيحت وکړي بايد دا نصيحت په ښکاره ورته ونه وايي مګر ترلاس به يې نيسې يو آزاد ځای ته به يې بيايې که چيرې يې نصيحت ومانه نو ښه ترښه کوکه نه ، نو خپل مسوليت او دنده يې سرته ورسوله ، داحديث ابن ابی عاصم رحمت الله عليه پخپل کتاب السنة،باب کيفية نصيحة الرعية للولاة کې روايت کړی دی .

نور دلائل هم شته چې امير ته په ښکاره نصيحت کولو دلالت کوي لکه: هغه ښځه چې عمربن الخطاب رضی الله عنه ته يي د ښځو د مهرونو په اړه مراجعه وکړه او داکيسه علمای کرامو د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې : وآتيتم احداهن قنطارا ....آيت ۲۰ [183]

ژباړه : - حال داچې ورکړي وي تاسو ، يو د هغوئ ته ډير مال .

دی راوړې ده،امام ابن کثير رحمت الله عليه دغه واقعه قوي کړې ده او شيخ احمد شاکر رحمت الله عليه صحيح بللې ده،پدې اړه زيات دلائل موجوددي او همدارنګه دهغه چاپه هکله چې نصيحت ورته کړل بايد حالت يی په نظرکې ونيول شي تردې چې دانصيحت دلوئ فساد اوعظيمې فتنې مخه لامل نشي،هغه څوک بريالي دي چې الله جل جلاله هدايت ورته کړی دی او سمه لاره يې ورته ښودلې وي.

ترټولوغوره او ښه روايت هغه دی چې امام دارمی رحمت الله عليه پخپل سننو کې راوړی چې يوه ورځ سليمان بن عبدالملک مدينې منورې ته راغی او قصديی مکې مکرمې ته د تګ وه ، څو ورځې په مدينه منوره کې پاتې شو اووېې ويل : آياپه مدينه منوره کې داسې څوک شته چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعين څخه يی څوک ليدلي وي ، خلکو ورته وويل : ابو حازم رحمت الله عليه دی ، هغه ته يي څوک ورولیږل ،کله چې ورغی ، سليمان ورته وويل : دغه څه وضعيت او لرې والئ دی ؟ ابو حازم رحمت الله عليه ورته په ځواب کې وويل: اې امير المؤمنين !

---

[183] - سورت النساء آيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموړڅخه د څه بدي ولیده .... تردې چې سلیمان ورته وویل : موږولې مرګ بد ګڼو ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : تاسو دابده وګڼله چې دآبادی څخه خرابی ته لاړشی....... تردې چې سلیمان ورته وویل : زموږ دحالت په اړه څه وایی ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : اې امیر المؤمنین ! آیا بیابه مابښې ؟ سلیمان وویل : مګر داخویونصیحت چې ماته یې کوې ، ابوحازم رحمت الله علیه وویل : اې امیرالمؤمنین! ستاپلرونوخلک د تورې په زورسره رعیت او تابع کړل او دغه پاچاهي په زور سره دمسلمانانو د مشورې اودهغوی د رضاڅخه پرته ترلاسه کړې تردې چې زیات خلک یې ترې ووژل،نو په یقیني ډول ددې پاچاهی څخه لاړل ، که چیرې ته پوهیدلې چې دوی څه وویل او څه ورته وویل شول ؟ نو سلیمان د ناستوملګروڅخه یې یوه ورته وویل :اې ابوحازم ! ډیرې بدې خبرې د وکړې،ابو حازم وویل : دروغ د وویل په یقیني ډول الله جل جلاله د علمای کرامو څخه داوعده اخیستې ده چې خامخابه خلکوته حق بیانوي او هغه به نه پټوي،سلیمان وویل : نوموږبه څنګه خپل ځانونه اصلاح کړو؟ هغه وویل : امتیازات به پریږدی اودټولوسره به د ځوانمردی او یوشانته والي سلوک کوې ، سلیمان وویل : څنګه به وتوانیږوچې دغه کارته لاروموماوورته وسیږو؟ ابوحازم رحمت الله علیه وویل : حلال به اخلې او خپل مستحق ته به یې ورکوې .... تردې چې نصیحت یې پای ته ورساوه ، دغه نصیحت په بشپړه توګه په تفسیر قرطبي کې ذکر شوی دی .[184]

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاڅون :

په وړاندیني فصل کې د مسلمان عادل امیردندې اوصفات یادشوي کوم چې په ولس باندې یې اطاعت په ظلم باندې یې صبرکول،هغه ته دعاکول ، جهاد ته ورسره تلل،احترام یې کول .... اوداسې نورکارونه چې پرې لازم شوي دي..... ترآخرپورې.

پدې فصل کې به ان شاء الله هغه حالات ذکرکړوچې دغه امیردعدالت دحد څخه وځي اګرکه دغه وتل د فسق له سببه وي چې عدالت ته زیان رسوي اویاهم دکفرله سببه وي چې اصل عدالت ته زیان رسوي .

علماء کرام د هغه امیر دحکم په هکله چې فسق ترې وتلئ وي او عدالت ته یې زیان رسوي اختلاف لري خو پدې سره داسلام دحدودوڅخه نه وځي .

---

[184] - تفسیر قرطبي ج 1 ص 347- 349 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

1- يوې ډلې دهغه اميرپه ضد چې په مطلق ډول فاسق ياظالم وي ، د پاڅون کولوجوازورکړي ترڅوپه هغه دلائلوعمل وشي چې دامربالمعروف اونهی عن المنکرواجبيدل بيانوي اودظلم په مقابل کې چُپوالی حرام بولي، او هغه مبارک احاديث چې د الله جل جلاله داطاعت څخه پرته دبل چا دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت په کې نشته چې په څرګند ډول بيان شوی دی او ځينې احاديث مخکې هم يادشول او دلته به ان شاء الله هغه واضح دلائل دعلماؤ دمفصلودلائلوسره يوځای ذکر کړوچې دغه ډلې دامام د پاڅون په جوازترې اخستې .

2- بله ډله بيا دظالم او فاسق امير په ضد پاڅون په مطلق ډول حرام بولي ځکه چې بی ګناه وينې په کې توئيږي او فتنه راوړاليږي، اوله دې سببه چې دظالمواو فاسقواميرانودظلم په مقابل کې د صبر او زغم په اړه راغلي دي ، اوزياتره دلائل مخکې تير شوي ځکه زياتره هغه خلک چې ددې ډول ظالمواو فاسقو اميرانو په ضد يې پاڅون کړی پدې ندي توانيدلي چې موجوده بدی او منکرتغيرکړي اوحالات ښه لوري ته پرمخ بوځي ، دهمدې پاڅون په سبب ظالمواميرانودخلکوکورونه،مالونه او عزت يې پامال کړی ، چوراوچپاول يې ځانونوته روابللی دی .

3- دريمې ډلې يو وسط او ميانه نظر وړاندې کړی چې دابه ان شاء الله د شرعي دلائلوراټولوونکی او صحيح نظرڅښتن وي او هغه داچې : دظالمو اميرانوپه ضد پاڅون دعلماء کرامو،دخلکود مشرانو،دحکمت،پوهې او تجربې دڅښتنانوترڅيړنې لاندې نيول کيږي،که چيرې دهغو اميرانوپه ضدچې ظلم يې انتهاء ته رسيدلی وي اودپاڅون په صورت کې کومه فتنه اولوی فسادنه رامنځته کيږي تردې چې دظلم اوتجاوزپه مقابل کې صبروشي نو په مسلمانانوددغه ظلم دفع کول لازم دي او په ضدېې پاڅون واجبيږي،اوکه چيرې دپاڅون په درشل کې ددوی په آنداوپه زيات ګومان سره دهغه په ظلم سره د صبر کولو په عوض لوی فساد او عظيمه فتنه منځته راځي نوپدې صورت کې پاڅون جوازنلري داځکه چې دپاڅون په نتيجه کې داسې يوه فتنه رامنځته کيږي چې زيان يې عاموخلکوته رسيږي او داسې وضع منځته راځي چې دغه ظالم اميردټولوهغوپاڅون کوونکواوڅوک چې ورسره ذهناموافق وي،اوياپدې سره راضي وي اګرکه عملا په پاڅون کې ورسره شريک نه وي غچ او انتقام اخلي اوداددوولويوبدېواو شرپه صبرسرهدفع کول دي ځکه چې ددې ظالم په مقابل کې دصبرتکليف نسبتاًلږروي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنصوصودجَمعې اوراټولولوسره په هردليل باندې پخپل مناسب ځاى کې عمل کيدئ شي،نوپه هغو دلائلوسره عمل کيدئ شي داميردظلم په مقابل کې صبراوزغم لازموي نو په هغه نصوصوکې چې دزغم په کولوسره امرکوي ، اوددې په مقابل کې که پاڅون کوونکي په غالب ګومان سره د منکرپه تغيراودوضعې په ښه والي توانيږي نوبياپه همدې نصوصواو دلائلوعمل کړل کيږي.
پدې تفصيل او بيان سره چې پدې مسأله کې خنډله منځه ځي او دلائل سره غونډيږي پدې سره هيڅاته روا ندي چې ووايي په مطلق ډول صبر کول اوياهم انقلاب جوړول دحل لارده .
ځکه چې دهغه چاچې دظالمواميرانودظلم اوتيري په مقابل کې په مطلق ډول د صبرکولوپه نظردي پدې سره هغه ډيردلائل چې د ظالموولسواکانوپه مقابل کې دجهادامرکوي له منځه ځي،اوهمدارنګه څوک چې په مطلق ډول دهغوئ په مقابل کې پاڅون کول واجب بولي نو هغه دلائل له منځه ځي چې دظالمواميرانودظلم او تيري په مقابل کې د صبراو زغم امرکوي اګر که دغه ظالمواميرانو په شاووهل او مال يې ترې واخست بيابه هم انقلاب ته نه وردانګي کوي،ځينې دغه دلائل مو وړاندې ذکرکړيدي ، تفصيل ددواړونظرونوترمنځ وسط او برابر نظردی ... الله جل جلاله پرې ډيرښه پوهيږي .ځينوعلماء کرامودظالموپاچايانوپه مقابل کې پاڅون په مطلق ډول د منع کولوپه اړه اجماع نقل کړيده خودامنع پدې سره اخستل کيږي چې پدې پاڅون سره به مسلمانان په لويه فتنه او شرکې ولويږي اودجګړواو بې ځايه وينې تويدوڅخه به بل څه سوغات او تحفه رانه وړي سره ددې چې ځينوعلماء کرامودغه اجماع ماته کړی هم ده .

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :

لومړی نظر: ځينې علماء کرامو ويلي چې د توان په وخت کې د ظالمو پاچايانو په مقابل کې په مطلق ډول پاڅون کول روادي ، ځکه چې په ډيروشرعي دلائلو کې داثابت شوی چې د منکرتغيراو له منځه وړل واجب او دظالمواو فاسقوپه مقابل کې چپوالی اوسکوت حرام دی او الله جل جلاله هرهغه چاته سزاورکړې منکرته حاضرشي او هغه بد ونه بولي اګر که دا شخص د منکرکوونکی وي ، ياپدې عمل سره راضي او خوښ وي له دغه دلائلوڅخه دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرمايلي دي : وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿25﴾ [185]

ژباړه : - او ځان وساتئ دهغې فتنې نه ، چې نه رسيږي ، هغه کسانو ته ، چې ظلم يې کړئ وي ، ستاسو نه ، خاص ، او پوه شئ ، چې بيشکه الله ، سخت عذاب ورکوونکئ دی .

دغه آيت شريف پدې سره دليل دی چې دګناه او ظلم په سبب سزاورکول يواځې په فاعل پورې نه خلاصه کيږي بلکې هغه شخص ته هم سزا ورکيږي چې چُپ او غلی وي او ددې سره سره بياهم منکراو بدي له منځه نه وړي .

امام قرطبي رحمت الله عليه ددې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي چې زموږ علماء کراموويلي : کله چې فتنه عامه شي نو ټول هلاک کيږي اوداکار دګناهونودڅرګنديدودمنکرخپريدواودهغه دنه تغيريدوله امله رامنځته کيږي ...تردې چې وېې ويل : کله چې خلک منکر او بدي په څرګندډول ترسره کوي نوپه هرهغه چاچې دغه منکروينې فرض اولازم دي چې تغير ورکړی نودغه شخص ترې غلی‌شي ټول ګناه کار دي ځکه چې دغه کار پخپله کړنه او خپله خوښه کوي يقيناً الله جل جلاله پخپل حکم او حکمت سره د منکرکړونکی اوپه هغه سره راضي شخص يوشانته ګرځولی او په عذاب ورکولوکې يې سره سم کړي دي .[186]

امام ابن حجررحمت الله عليه د ابن عمر رضی الله عنهمادحديث په شرحه کې چې په مرفوع ډول يې روايت کړی دی وايي : کله چې الله جل جلاله په کوم قوم عذاب راولي نوټولوته رسيږي بيادقيامت په ورځ هرڅوک دخپل عمل او کړنې سره سم ژوندکيږي، داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابويعلی رحمت الله عليه ، اوامام خطيب رحمت الله عليه په تاريخ بغدادکې روايت کړی دی .

حافظ رحمت الله عليه وايي : له دې څخه دکافرانو اوظالمانو څخه تښتيدل رواکيږي ځکه چې له دوی سره اوسيدل خپل ځان په هلاکت او تباهی کې اچول دي ، پداسې حال کې چې له کفاروسره مرسته ونکړي اوددوی په کړنوسره راضي هم نه وي که له کفاروسره مرسته وکړي او پرې راضي شي نو دغه خلک هم له دې ډلې څخه شميرل کيږي

- سورت انفال آيت 25 .[185]
- احکام القران ابن العربی ج 2 ص 847 ، تفسير قرطبي ج 7 ص 374 .[186]

(c) ketabton.com: The Digital Library

،[187]

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې ویلې دي : الله جل جلاله مؤمنانوته امرکړی چې پخپلومنځونوکې په منکراوبدی خوښ نشي اوهغه ونه مني که داکاریی وکړنوالله جل جلاله به په دوی عام عذاب راولي اوهمدرنګه په یقینې ډول پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : کله چې خلکوظالم ولیداودهغه لاس یې دظلم څخه بند نکړنږدې وه چې الله جل جلاله دخپل لوري څخه په ټولوعذاب راولي ،

داحدیث شریف امام ابوداود ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی او سندیی صحیح دی .

دهغوبنی اسرائیلوپه کیسه کې چې دشنبې دورځې د کبانودښکارڅخه منع کړل شوي وه راغلي دي: چې الله جل جلاله هغه ډله چې ګناهکاران یې د خپلې سرکشی څخه منع کول وژغورله او نوروباندې یې خپل عذاب راوست الله جل جلاله فرمایلي دي : وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿163﴾ وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿164﴾ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿165﴾ فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿166﴾ [188]

ژباړه : - او تپوس وکړه دهغوئ نه ، د حال دکلي ، هغه کلي ، چې وو ، په غاړه ، د سمندر ، کله چې دحد نه واوړیدل هغوئ ، په ورځ دشنبې ، کله چې ، راتلل به هغوئ ته ، کبان دهغوئ ، په ورځ د شنبې دهغوئ ، د اوبو سرته ، او په هغه ورځ کې ، چې داخل به نه وو هغوئ په شنبې کې ، نو نه به راتلل هغوئ ته ، آزمایو موږ هغوئ ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله / او هرکله چې ، وویل یوې ډلې ، دهغوئ نه ، ولې ، نصیحت کوئ تاسو ، هغه قوم ته ، چې الله ، هلاک کوونکئ دهغوئ دی یا عذابوونکئ دهغوی دی ، په عذاب ،سخت سره ، او ویل هغوی ، دپاره دعذر

- فتح الباری ج 13 ص 61.[187]
- سورت الاعراف د 163- 166 آیاتونه .[188]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب ستاسو ته وښائی چې هغوئ ، ویریږي / پس کله چې ، هیرکړو هغوئ ، هغه ، چې نصیحت شوی هغوئ ته ، په هغې سره ، نو خلاص کړل موږه ، هغه کسان ، چې منع کول خلک ، دبدئ نه ، او ونیول موږ هغه کسان ، چې ظلم یې کړی وه ، په عذاب ، سخت سره ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله .

پدې مبارک آیت کې ذکرشوچې الله جل جلاله هغه خلک هلاک کړل چې دده دحدودواونواهیوڅخه یې تجاوزوکړېیزوګان او خنزیران یې کړل ، اوهغه ډله چې دغه ظالمان یې دبدی او ګناه څخه منع کول نجات ورکړاوویې ژغورل اوقرآن کریم ددریمې ډلې دانجام څخه چُپ پاتې شوی یاددوی دحقارت اوذلت له سببه لکه څنګه چې علماءکراموېوې ډلې هم داذکرکړی چې دغه خلک دګناهکارانوسره یوځای هلاک شول .[189]

کوم چې دغه معنی تائیدوي دنعمان بن بشیر رضی الله عنه حدیث شریف دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي : مثال دهغه چاچې د الله جل جلاله دحدودوپلې کوونکي وي او دهغه چاچې د الله جل جلاله د حدودو څخه مخ ګرځوونکي وي دهغوخلکوپه شان دي چې یوه کیښتۍترلاسه کړي ځینوته یې دپچې (قرعې) په واسطه پورتنۍبرخه او ځینې نوروته یې بیاښکتنۍ برخه ورسیږي نوهغه خلک چې د کیښتۍ په ښکته برخه کې وي کله چې اوبه راوړي نوپه پاسنیوخلکوتیریږي اوبیااوبه را اخلي نوداخلک وایي : که چیرې موږه خپله ښکتنۍ برخه کې سوری کړی وای اوبه به مواخستې اوپاسنیوخلکوته به موکوم تکلیف نه رساوه که چیرې داخلک پرېږدي ترڅوخپل عزم ترسره کړي نوټول به هلاک شي اوکه هغوی منع کړی اولاسونه یې ونیسي پخپله به هم نجات ومومي او ټول به دهلاکت څخه وژغورل شي .

داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی .

دحذیفه بن الیمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي : زما دپه هغه ذات سوګندوي چې زمانفس (روح) یې دهغه په بلاکیف لاس کې ده حتماًبه په معروف

---

[189] - تفسیر قرطبي ج 7 ص 290-292، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 408- 410 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونيکی‌سره امرکوي،اوخامخابه له بدی‌څخه منع کوي که داسې ونکړي نونږدې ده چې الله جل جلاله به دخپل لوري څخه پرتاسې عذاب راولیږي بیابه خامخادعاکوی‌اوهغه به درڅخه نه قبلیږي .[190]

داحديث شريف امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام بیهقی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی شیبه رحمت الله عليه،امام ابویعلی رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه اوامام بزاررحمت الله عليه روايت کړی دی ، اوامام ترمذي رحمت الله عليه ویلي دي : داحديث حسن دی .

په یقيني ډول الله جل جلاله امربالمعروف او نهی عن المنکر دمسلمانانو دخاصو او ځانګړو صفاتو او دا يې هغه لوی او عظیم صفت دی چې پدې سره دمنافقانو څخه جلاکیږي، ځکه چې الله جل جلاله دمؤمنانو په وصف او څرنګوالي کې فرمايلي دي : وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ....﴿71﴾ [191]

ژباړه : - او مومنان سړي ، او مومنانې ښځې ، ځيني ددوئ ، دوستان دي دځينو ، حکم کوي دوئ ، په نيکی سره ، او منع کوي ، د بدی نه .

اوالله جل جلاله دمنافقانوپه څرنګوالي اووصف کې فرمايلي دي : الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ .. ﴿67﴾ [192]

ژباړه : - منافقان سړي ، او منافقانې ښځې ، ځيني د دوئ ، د ځينو نه دي ، حکم کوي دوئ ، په بدی باندې ، او منع کوي ، د نيکی نه ، اومنع ساتي دوئ ، لاسونه خپل .

اوبیشکه الله جل جلاله بيان کړی چې د بني اسرائيلو دځينو زړونه يې په ځينو نورو باندې پدې سبب ووهل چې دوی امربالمعروف او نهی عن المنکرېې پريښودل په يقيني ډول الله جل جلاله فرمايلي دي : لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ [193]

ژباړه :- لعنت وويلئ شو ، په هغه کسانو ، چې د کفر لار يې خپله کړه ، د بنی اسرائيلو نه ، په ژ به د داؤد ، او دعيسي زوی د مريم ، دا ، پدې سبب وشو ، چې نافرمانې يې کړې وه او وه هغوئ چې زياتی

---

[190] - تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 593 .
[191] سورت توبه آیت 71 .
[192] - سورت توبه آیت 67 .
[193] - سورت مائده آیت 78،79.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع کړی وو / وه هغوئ چې نه به يې منع کول يو بل ، د هغه بد کار نه ، چې کاوه به هغوئ هغه ډېر بد وه ، هغه کار ، چې کاوه به هغوئ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامربالمعروف او نهی عن المنکر پريښودل دتوان په وخت کې دآخرت څخه وداندې په دنياکې دعذاب راتللو سبب ګرځولی دی ، که چيرې کوم انسان بل څوک د بدی اومنکر کولو په حالت کې وليدل اوپرته له کوم عذرڅخه يې دهغه منکرمخنيوی ونکړدمنکر دکوونکي سره به سم سيده عذاب ورته رسيږي .

دعدي بن عميررضی الله عنه څخه روايت دی وايي ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې : الله جل جلاله عام وګړي دخاصو خلکوپه سبب نه په غذابوي تردې چې پخپلو منځونو کې منکرپه ښکاره وګوری اودوی ددې منکر دتغير او له منځه وړلو توان هم لري ،ولې انکاريې نه کوي او له منځه يې نه وړي کله چې دا کار وکړي نو الله جل جلاله عام او خاص ټول په عذابوي .

داحديث شريف امام احمد پخپل مسند کې روايت کړی دی ، حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : سند يې حسن دی .

داحديث دامام ابوداؤدرحمت الله عليه سره دعدي رضی الله عنه دورورعرس بن عميره رضی الله عنه له احاديثوڅخه دی ، اوددې لپاره دامام احمد اونوروسره دحذيفه ،جريراونوروصحابه کرامورضی الله عنهم اجمعين څخه شواهد موجوددي، امام هيثمي رحمت الله عليه په مجمع الزوائد کې ويلي دي : داحديث امام احمد رحمت الله عليه له دوه لارو(سندونو) څخه او امام طبراني رحمت الله عليه هم روايت کړی دی پدې کې يوراوي نوم په ډاګه شوی نه دی (مجهول دی) او نورروات يې ثقه دي .

دابوسعيدخدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:چاچې له ستاسې څخه کوم منکراوبدڅيزوليدنوحتماًدهغه په لاس منع کړي اوکه په لاس سره يې منع کولای‌نشي بيادپه ژبه سره منع کړي اوکه په ژبه سره هم نشي کولای بيايې دپه زړه سره بد وګڼي او دادزړه مرتبه دايمان ډيره ښکته مرتبه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه دابوسعید خدری رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او همدارنګه امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام نسائی رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی.

دحضرت أم سلمة رضی الله عنها(دپیغمبرصلی الله علیه وسلم میرمن) څخه او هغې دپیغبمرصلی الله علیه څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي : پرتاسې به امیران او مشران مقرریږي چې ځینې اعمال او کړه یې ښه وي او ځینې نوربه بدوي چاچې ددوی دغه بد اعمال بد وګڼل دهغوی‌د ګناه اوبدی څخه په امان شو،اوچاچې وکولای شو ددوی‌دغه بداعمال په ژبه بد وبولي په یقیني ډول ددوئ سره د ګډون دګناه څخه سالم او په امن پاتې شو،مګرهغه څوک چې په زړه سره ددوئ په بدواعمالوراضي شول اوپدې کې یې ددوی پیروي وکړه نوهمدغه په ګناه کې ورسره شریک شو، صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې دالله رسوله !آیاله دوئ سره جګړه ونه کړو؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ترهغې جګړه ورسره مه کوئ ترڅوېې چې لمونځ قایم کاوه یعني : چاچې ددوئ دغه بد اعمال په زړه بد وګڼل اودهغوئ انکارېې په زړه سره وکړ.

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه ،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه اونورو روایت کړی دی.

اوهمدارنګه دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زردی چې داسې ولس مشران راشي چې ځینې کړه وړه به یې خوښوئ او ځینې نوربه یې بد ګڼئ چاچې دهغوی دمتابعت پرېښودوژغورل شو، اوچاچې ځان ترې پرډده کړدګناه څخه یې په امان پاتې شو،او څوک چې ورسره ګډ شوتباه شو . داحدیث شریف امام طبراني رحمت الله علیه ، او امام ابن ابی شیبه ر حمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړئ دی.

دغه دلیلونه اوکوم چې ددې په معنی سره راغلي دي هغوخلکودلیل پرې نیولئ دی چې په مطلق ډول دظالم امیر په ضدپاڅون واجب بولي .

له همدې امله ابومحمدابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : ټول اسلامي امت په اتفاق سره پرته له هیڅ یومخالف نه دامربالمعروف او نهی عن المنکرعمل واجب بولي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي : وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ [194]

ژباړه :-او ضرور د وي ، په تاسو کې ، يوه ډله ، چې رابولي (خلک) ، نيکۍ ته ، او حکم کوي ، د نيکۍ ، او منع کول کوي ، د بدۍ نه ، اود غصې خلک ، خاص هغوۍ ، خلاصۍ موندونکي دي .

بيااددې عظيم مسؤليت او دندې دکيفيت په اړه سره مختلف شول چې :

ځينې أهل سنت دپخوانيوصحابه کرامورضی الله عنهم اوله هغوۍ څخه راوروسته لکه : امام احمد ابن حنبل رحمت الله عليه اوداسې نورهم پدې نظر شول ، اوداد حضرت سعد بن أبی وقاص رضی الله عنه ، أسامة بن زيد رضی الله عنهما ، ابن عمر رضی الله عنهما، محمد بن مسلمه رضی الله عنه او نورپدې نظر دي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر څخه هدف ا وغرض يواځې په زړه سره دۍ او که وتوانيږي په ژبه سره يې هم کولای شي اوپه لاس سره د تورې دايستلواودوسلې دراخستلوڅخه پرته اصلاګيدۍ نشي ، همداداُبوبکرابن کيسان الاصم نظردۍ اوپدې سره ټول روافض هم دي دوۍ وايي : اګرکه ټول هم ووژل شي ، مګر دوۍ داکارپه هغه وخت کې کوي چې «ناطق» راښکاره شي نوکله چې ناطق ځرګندشي بيا دتورو ويستل واجبيږي اوکه نه نوبيا دکار نشي کيدی .

مګر اهل سنت پدې کې عثمان رضی الله عنه خپل پيشوا نيسي اوهغه صحابه کرام چې ذکر موکړل اوله دوۍ څخه هغه څوک چې پدې حالت ناسته ښه بولي مګر داهل سنتو څخه ددې نظرټول ښتنان دهغه اميرپه وړاندې دانظر لري عادل نه وي که چيرې امير عادل وي اوکوم فاسق يې په مقابل کې پاڅون وکړي نوبياامام په ملتياپرته له کوم اختلاف څخه دتوروايستل واجبيږي.

دعبد الله بن عمررضی الله عنهما څخه يې داروايت کړۍ چې دچادپوښتنې په ځواب کې يې وويل :زه نه پوهيږم چې باغي ډله کومه ده که پوهيدۍ نودهغې دوژلولپاره به نه ته او نه بل څوک راڅخه وړاندې شوي وای له همدې څخه پرته بل څه په دې صحابه کراموديل څه ګومان نشي کيدی.

دأهل سنتو ځينې ډلې ، ټول معتزله ، ټول خوارج اوزيديه پدې نظر دي چې دامربالمعروف او نهی عن المنکردپلي کيدولپاره دتورو ويستل واجب دي، په هغه صورت کې چې پرته له دې څخه په بل څه نه ترسره کيږي ، دوی ويلي دي : که چيرې دحق ښتنان يوه داسې ډله وي چې خپله دفاع کولای شي اودبرياليتوب څخه ناهيلي نه وي نوپدوی سره دغه کارفرضيږي، اوکه شميرېې لږوي چې ددوی

---

[194] - سورت آل عمران آيت 104 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکموالي اوناتوانی له سببه يې دبرياليتوب هيله نه کيده نوبيادصحابه کرامو : ام المؤمنين عائشی رضی الله عنها ، طلحه رضی الله عنه ، زبير رضی الله عنه او ټول هغه صحابه کرام چې له دوی سره وه اوهمدارنګه د معاويه رضی الله عنه، عمرو رضی الله عنه ، نعمان بن بشير رضی الله عنه اونورهغه صحابه کرام چې له دوی سره وه هم پدی نظردي چې بايدپدې حالت کې دمنکر تغيراوله منځه وړل يې په لاس سره ترسره نشي ، همدا دعلی رضی الله عنه او هغو صحابه کراموچې ورسره وه همدانظردی ، اوهمدارنګه دعبد الله بن زبير رضی الله عنه ، محمد ، حسن بن علی رضی الله عنه اونوروټولومهاجرينواو انصاروصحابه کراموچې په يوم الحرة کې موجودوه همدغه نظر لري .

اوداقول دهغوخلکوهم دئ چې د فاسق حجاج بن يوسف په ضد راپاڅيدلي وه او چاچې دپاڅون کوونکومرسته کړې وه ، له صحابه کراموڅخه : أنس بن مالک رضی الله عنه اوټول هغه قدرمن اشخاص چې يادموکړل اوهغه عزتمن تابعين لکه : عبدالرحمن بن أبی ليلی رحمت الله عليه، سعيدبن جبيررحمت الله عليه ، ابن البحتری الطائی رحمت الله عليه ،عطاء السلمی الازدي ، حسن بصري رحمت الله عليه ، مالک بن ديناررحمت الله عليه ، مسلم بن بشاررحمت الله عليه ، ابوالحوراءرحمت الله عليه ، شعبی رحمت الله عليه ، عبدالله بن غالب رحمت الله عليه ، عقبه بن عبد الغافررحمت الله عليه ، عقبه بن صهبان رحمت الله عليه ، ماهان ، مطرف بن مغيره بن شعبه رحمت الله عليه ، ابوالمعد رحمت الله عليه ، حنظله بن عبد الله رحمت الله عليه ، ابوالسح الهنائی رحمت الله عليه ، طلق بن حبيب رحمت الله عليه ، مطرف بن عبد الله بن سخيررحمت الله عليه ، نصربن انس رحمت الله عليه ، عطاء بن سائب رحمت الله عليه ، ابراهيم بن يزيد التيمی رحمت الله عليه ، ابوالحوساء رحمت الله عليه ، اوجبله بن زحر رحمت الله عليه اوداسې نور.

له دوئ څخه وروسته داتباع التابعينواونوروقدرمنوڅخه لکه : عبدالله بن عبد العزيزبن عبدالله بن عمررحمت الله عليه ، عبدالله بن عمر رحمت الله عليه ، محمدبن عجلان رحمت الله عليه اوهغه کسان چې دمحمد بن عبدالله بن حسن رحمت الله عليه ، هاشم بن بشر رحمت الله ، اومطررحمت الله عليه په ملتياسره يې پاڅون کړی وه اوهغه خلک چې دابراهيم بن عبدالله سره ويستل شوي وه ، اوداهغه نظر دی چې دفقهاؤ اقوال هم پرې دلالت کوي لکه : امام ابوحنيفه رحمت الله عليه ، حسن بن حيی رحمت الله عليه ، شريک رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه ، امام شافعی رحمت الله عليه ، داؤد رحمت الله عليه او ملګري يې ، دغه ټول اشخاص چې يادموکړل که پخواني دي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني ياپې پخپله فتوی کې ددې نظرويونکي دي اوياهم په عملي ډول دتورې په ويستلوسره يې دمنکردليدلوپه صورت کې دهغه دتغيرپه منظوروردانګلي دي

امام ابومحمد رحمت الله عليه ويلي دي : يادې شوې ډلې لومړی په احاديثو دليل نيولئ دی چې له هغه څخه : صحابه کرامو وويل : اې دالله جل جلاله رسوله ! آيا جګړه ورسره وکړو ، پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ، ترهغه چې لمونځونه يې قائمول .

په ځينو احاديثوکې راغلي دي چې : ترهغه جګړه ورسره مه کوئ چې ترڅومو پخپل منځ کې ډاګيز کفر ترې ليدلی نه وي چې په هغه کې د الله جل جلاله له پلوه دليل او حجت موجود نه وي .

او په ځينو نورو الفاظو کې بيا راغلي دي : چې په صبر کولو سره يې توصيه کوئ او واجب ئې بولئ ، او وايي اګر که يې يو له موږ څخه په شا وواهه او مال ئې ترې واخست .

او په ځينو رواياتو کې دي : که ويريدی چې د تورې برښنا د بيدار او ويښ نکړي ، نو په مخ د درخت تږته واچوه او ووايه زه غواړم چې زما او خپله ګناه د دواړه ترغاړه شي (پرتابارشي) او ددوزخيانو څخه شي .

په ځينو رواياتو کې دي : د الله جل جلاله وژل شوی بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

دغه حديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه دشهر بن حوشب او هغه له جندب بن سفيان څخه روايت کړئ دئ او دحديث شريف په آخر کې راغلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه .

او دخباب رضی الله عنه په حديث کې همداسې ذکر شوي او په کې زياته شوې چې : د الله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، او امام طبراني رحمت الله عليه دحماد بن سلمه رحمت الله عليه او هغه له علی بن زيد او هغه له ابو عثمان څخه او هغه له خالد بن عرفطه څخه پدې لفظ روايت کړئ چې : زردی چې ما څخه وروسته به فتنې پيښې او اختلاف به منځته راشي که دوکولای شوای چې د الله جل جلاله مقتول بنده شي نه قاتل ، نو داکار ترسره کړه . په سند کې علی بن زيد بن جدعان ضعيف دی، مګر ضعف يې جبيره شوی او د اعتماد وړ ګرځيدلئ دی ، دحذيفه رضی الله عنه د روايت په هکله حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : دحذيفه رضی الله عنه حديث شريف داسې دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د فتنو په هکله فرمايلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه حديث اصل دحذيفه رضی الله عنه څخه نشته ، اگر که امام الحرمين رحمت الله عليه په نهاية کتاب کې صحيح بللئ دئ ، مگر حافظ ابن صلاح رحمت الله عليه تعقيب کړئ او ويلي يې دي : په معتمدو کتابونو کې مې و نه موند ، بدې فن کې دامام الحرمين قول د اعتبار وړ ندئ .

په ځينې آثارو کې راغلي دي : دآدم عليه السلام د غوره زامنو څخه شه يعني قابيل او هابيل .

دغه حديث شريف امام احمد ر حمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه د سعد بن وقاص رضی الله عنه څخه روايت دی چې دعثمان رضی الله عنه د فتنې په مهال يې ويلي وه : پدې گواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په يقيني ډول چې وروسته به داسې حالت راشي چې ناست شخص به په هغه کې د ولاړ شخص څخه غوره او بهتر وي .

پدې حديث کې دي چې : که ماته کورته را ننوځي او خپل لاس راته زما د وژنې لپاره را اوږد کړي ، ويې ويل : دآدم عليه السلام د ځوی په څير شه ، امام احمد رحمت الله عليه د ابن عمر رضی الله عنهما د حديث شريف څخه پدې لفظ روايت کړی چې : ستاسو څخه د کوم يو له دې کړنې څخه نه منع کوي چې څوک يې د مرگ لپاره ورته راشي او د آدم عليه السلام د ځوی په څير عمل وکړي قاتل به په اورکې وي ، او مقتول به په جنت کې وي .

امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه د ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روايت کړی دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د فتنې په اړه فرمايلي دي : د فتنې په مهال خپلې ليندې او غشي مات کړئ او خپلې تورې په ډبرو ووهئ که چيرې ستاسې د کوم يو کورته څوک ورننوتل نو دآدم عليه السلام د غوره ځوئ عمل او کړنه ترسره کړئ ، داحديث شريف امام قشيري رحمت الله عليه صحيح بللئ دئ .[195]

اود الله جل جلاله پدې فرمان سره يې دليل نيولی دی چې : وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾ [196]

---

[195] - التلخيص الحبير ج 4 ص 84 .

[196] - سورت المائدة آيت 27 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : - او ولوله ، په دوئ باندې قصه ، د دواړو زامنو، د آدم عليه السلام ، په حقه سره کله چې وکړه دواړو ، قرباني ، نو قبوله کړی شوه د يو د دې دواړو نه ، او قبوله نکړی شوه د، دبل نه ، او ويل هغه (قابيل) ، چې خامخا به زه قتل کړم تا او ويل (هابيل) ، چې بيشکه ، قبلوي الله ، د پرهيز ګارانونه .

امام ابو محمد رحمت الله عليه ويلي دي : پدې ټولو دلائلو او څېړ نه کې چې په آخره اندازه مو څېړلي دي کوم حجت او دليل نلري ، کوم مو چې يو يو حديث دهغه د سند او معنی سره يو ځای ذکر کړي او دلته هم ان شاء الله يوه بشپړه فقره ذکر کوو او د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو . [197]

دامير لخوا د مال اخستلو او دشا وهلو په وخت کې صبر کولو امر په يقيني ډول په هغه صورت کې منځته راځي چې امام دغه واکې په حقه سره ترلاسه کړي وي ، پدې حالت کې په يقيني ډول په موږ باندې د امير په مقابل کې صبر کول فرض دي او که يې له دې څخه ممانعت وکړ ، بيايې د غاړې وهل هم لازم دي نو دغه شخص فاسق او د الله جل جلاله ګناه کاردی ، مګر که دغه په باطل سره وي نو د الله جل جلاله څخه پناه غواړو چې د الله جل جلاله رسول په باطل سره امرکوي ددې دليل د الله جل جلاله دا فرمان دی چې : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾ [198]

ژباړه :- اومدد کوئ د يو بل سره په نيکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د يو بل سره په ګناه ا وپه زياتې کې او و ويريږئ د الله نه بيشکه الله ډير سخت دی په عذاب کې .

په يقيني ډول پدې سره پوه يو چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم قول د الله جل جلاله د قول مخالف ندی ، الله جل جلاله فرمايي : وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿3﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿4﴾ [199]

ژباړه : .او نه خبرې کوي د خواهش نه / ندی دا قرآن مګر وحې ده .

اوالله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا ﴿82﴾ [200]

ژباړه : او که چيرته وې دا قرآن کې د طرفه د غير الله نه ، نو موندلي به وو دوی پدې کې اختلاف ډير .

---

[197] - الاتصال الى فهم معرفة الخصال وګورى ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه .
[198] - سورت المائده آيت 2 .
[199] - سورت النجم آيت 3، 4 .
[200] - سورت النساء آيت 82 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحیح خبرده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ټول اقوال د الله جل جلاله له پلوه را لیږل شوي دي وحی ده پدې کې هیڅ تعارض ، اختلاف او تناقض نشته ، که چیرې دا همداسې وي نو پرته له کوم شک څخه ټول مسلمانان پدې پوهیږي چې دمسلمان یاذمي مال په ناحقه سره اخستل یائې په ناحقه وهل ګناه ده ، تیری دی اوحرام دي . پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : بیشکه ستاسو وینې ، ستاسو مالونه او ستاسې پت حرام دی .

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دارمي رحمت الله علیه ، امام بزار رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

نوپدې شک نشته او هیڅ یو مسلمان هم پدې کې اختلاف نلري چې په ظلم د مسلمان مال اخستل او هغه وهل پداسې حال کې چې ددفع کیدو توان ئې هم ولري نو په څه سبب سره په ګناه او تیري باندې د ظالم مرستندوی شو ؟ دغه کار د قرآن کریم په نص سره حرام دی .

او کوم احادیث اود آدم علیه السلام د زامنو کیسه مو چې یاده کړه هیڅ کوم دلیل او حجت په کې نشته ، دآدم علیه السلام د زامنو کیسه زموږ د شریعت څخه پرته په بل شریعت کې ده ، الله جل جلاله فرمایلي دي : لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا .... ﴿48﴾ [201]

ژباړه :. مقرر کړې دي موږ دهر یو دپاره ستاسو نه یو شریعت او یوه لاره د عمل .

هغه شریعت چې زموږ څخه وړاندې دی دامطلب دی چې : هغه مخکیني احکام چې الله جل جلاله د تیرشوو امتونو لپاره رالیږلي وه او دعلماء کرامو ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې وړاندینی شریعت زموږشریعت دی خوچې دهغه د وجوب، صحت او منلود اعتراف لپاره څه راغلي دي او پدې کې هم اختلاف نشته چې مخکینی شریعت زموږ شریعت په هغه صورت کې ندی چې په مخالفت کې یې څه راغلي وي ، مګر دعلماء کرامو ترمنځ په هغه صورت کې اختلاف موجود دی چې د مخکینیوامتونولپاره شریعت راغلی وي ، خو زموږ په شریعت کې دهغه د صحت ، اعتبار اویا ابطال لپاره څه موجود نه وي یعني دهغه خبر له جملې څخه دی چې په اړه یې سکوت شوی وي ، مګر راجح قول دادی – والله اعلم . چې مخکینی شریعت زموږشریعت دی چې زموږ په شریعت کې هغه څه رانشي

---

[201] - سورت المائده آیت 48 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې داعتبار نشتوالی یې بیانوي ځکه چې دسکوت سره يې په هغه سره حکایت کول چې داقرار او اعتبار لرلو له جملې څخه ګڼل کېږي .[202]

- احادیث دادي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه صحیح روایت نقل شوی چې : چاچې ستاسو څخه کوم منکر او بدکارولید نو حتماً هغه باید په لاس سره ئې تغیر کړي او مخه يې ونیسي او که دلاس توان یې نه در لود بیاد دامنکر په ژبه سره بند کړي او که داوس يې هم نه درلود بیا د دغه منکر سره په زړه نفرت پیدا کړي او همدا ضعیفه مرتبه دایمان ده چې له دې څخه وروسته دایمان څه نه پاتې کیږي .

بل حدیث د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په صحیح ډول ثابت دی چې : د الله جل جلاله په نافرماني کولوکې اطاعت نشته بلکې اطاعت په طاعت کې ده .

په بل حدیث کې دي چې : یو ستاسې څخه د خبرې اوریدل او اطاعت ترهغه مهاله دی چې په ګناه یې امر ورته نه وي کړی که په ګناه یې امر ورته وکړ بیا نه د خبرې اوریدل شته او نه اطاعت .

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : څوک چې دخپل څخه د دفاع په صورت کې مړ شي شهید دئ او څوک چې دغصب شوي شي د حصول په سبب مړ شي شهید دی . داحدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی.

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خامخا به په نیکئ سره امرکوي او خامخا به له بدی څخه منع کوي او که دا کار ونه کړي نو یقیناً چې الله جل جلاله به مو له خپل پلو څخه ټول په عذاب کړي

.

نوددې مبارکو احادیثو ظاهري بڼه داسې ده چې ځینې د نورو معارض واقع شوي نو صحیح او سمه خبره داده چې یوه جمله د بلې ناسخه ده اوبل څه امکان نلري نو دا واجب دي چې وکتل شي کوم یې ناسخ دی نو وموندل چې هغه احادیث چې د جګړې څخه ممانعت کوي هغه د اصل (معهود) سره موافق او برابر دی کله چې دغه حالت پرته له کوم شک څخه د اسلام په لومړیو وختونو کې وه ، او دغه نور احادیث د اضافه حکم او شریعت په بڼه راغلي دي چې هغه جګړه ده او پدې کې هم کوم شک نشته ، نو د هغو احادیثو د معنی منسوخول اودحکم رفع کول یې صحیح وه کله چې پیغمبر

- پدې اړه : المستصفی دامام غزالی ص 132 اووروسته مخونه ، احکام دامام آمدي ج 2 ص 186 اووروسته مخونه ، شرح مسلم الثبوت ج 2 ص 184- 185 ، احکام دابن حزم ج 5 ص 724 ، تفسیر قرطبی ج 7 ص 28 ، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 63 ، فتح القدیر للشوکانی ج 2 ص 46 . [202]

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم پردې نورو احادیثو تلفظ وکړ اوداکار هم یقیني دی نوداکار ناشونی او حرام کاردی چې منسوخ احادیث واخستلئ شي او عمل پرې وشي او ناسخ پریښودئ شي ، یعني شک واخستل شي او یقین پریښودل شي او چاچې دعوی وکړه چې دغه یادشوي احادیث لومړی ناسخ وه او بیا منسوخ شول نودا باطله دعوی ده او پرهغه څه ودرید چې نه پرې پوهیږي او په الله جل جلاله پورې یې هغه څه وتړل چې ورته معلوم ندي او داکار ناروا اوحرام دی او که دا صحیح وي نو الله جل جلاله به دغه حکم ددلیل او حجت څخه خالي کړی نه وای چې په هغه کې به یی د منسوخ راګرځیدل دناسخ په بڼه ښودلی وای ځکه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایلي دي : تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ... ﴿89﴾ [203]

ژباړه : چې وضاحت کوونکی دی د پاره د هر څیز .

بل دلیل دادی چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ ...﴿9﴾ [204]

ژباړه : او که چیرې دوې ډلې د مومنانو نه و جنګیږي پس صلحه وکړئ په منځ دهغوئ دواړو کې پس که چیرې زیاتئ وکړ یو د دواړ و نه ، په بله ډله باندې پس جنګ کوئ تاسې دهغې ډلې سره چې هغه ز یاتئ کوي تر دې پورې چې واپس راشي حکم د الله ته .

پدې کې هیڅ یومسلمان اختلاف نلري چې دغه مبارک آیت چې د یاغي ډلې وژل په کې راغلئ محکم دی او منسوخ ندی نوداصحیح خبره ده چې همدغه آیت د هغه مبارکو احادیثو لپاره محکم دی نوکوم چې ددغه مبارک آیت سره موافق اوبرابر وي هغه ثابت ناسخ دی او کوم چې ددې آیت شریف مخالف وي هغه منسوخ دی او حکم یې پورته شوی او عمل نه پرې کیږي ، یوې ډلې دادعوی هم کړې چې دغه مبارک آیت او احادیث د غلو (ډاکوانو) په برخه کې راغلي نه دامیر او پاچا په هکله ، ددوی دغه دعوی یقیناً باطله ده ځکه چې دغه قول کوم دلیل او حجت نلري ، اوبل داچې په دغه احادیثوکې دعوی کوونکی عاجزوي له دې څخه چې ووایي : دغه احادیث د ځینې خلکوپه هکله راغلي او یاهم په خاص وخت کې ویلی شوي نو دعوی ددلیل څخه پرته نه صحیح کیږي او په دعوی سره د نصوصو خاص والی رواندی ځکه چې دا په الله جل جلاله باندې په ناپوهی سره څه تړل دی .

---

203 - سورت النحل آیت 89 .

204 - سورت الحجرات آیت 9 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی دی چې یو پوښتونکي دهغه چاپه هکله چې په ناحقه یې مال اخلي پوښتنه وکړه پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : مال د مه ورکوه ، هغه وویل : که ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : جګړه ورسره وکړه ، پوښتونکي وویل : که مې ووژلو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه به دوزخ ته ځي ، بیاهغه سړي وویل: که زه یې ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ته به جنت ته ځي .

لیکوال وایي : پدې لفظ سره مې داحدیث ونه موند ، مګر نور روایات په نورو الفاظو سره شته چې امام بخاري رحمت الله علیه په صحیح الجامع ، تاریخ کبیر او همداسې امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام دارقطني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

یاپې پدې معنی سره حدیث فرمایلئ دی، په صحیح حدیث کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مسلمان دبل مسلمان وروردی نه یې مال غلاکوي او نه ظلم پرې کوي ، اوهمدارنګه داثابت دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په زکات کې فرمایلي دي : چاچې خپل حق بللو او غوښتنه یې وکړه هغه ته دورکړل شي او چاچې په ناحقه دهغه غوښتنه وکړه نو نه د ورکول کیږي . داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه دأنس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت کړی چې کله یې بحرین ته لیږه نو ابوبکرالصدیق رضی الله عنه دغه لیک ورته ولیکه چې :

بسم الله الرحمن الرحیم ، دادزکات هغه حکم دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسلمانانو باندې دهغه د ملکیت په صورت کې فرض کړی دی الله جل جلاله خپل پیغمبر ته ددې امر کړی دی ، چاچې د مسلمانانو څخه ددې غوښتنه وکړه او هغه یې مستحق وه نو ورد کړل شي او چاچې دهغه څخه د زیات څه غوښتنه وکړه نه د ورکول کیږي. الحدیث .

همدازنګه دا حدیث امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه روایت کړی دی .

داصحیح حدیث دی چې د ثقاتو دلیارې څخه مو دأنس رضی الله عنه څخه هغه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه اوهغه بیا درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی ، داد هغه چا دا تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطلوي چې د مال څخه ددفاع په سبب جګړه کول يواځې په غلو او داړه مارانو پورې ځانګړې کوي ځکه چې غله زکات نه غواړي بلکې امير او پاچا يې غواړي نو يواځې په همده پورې تړاو نيسي که چيرې يې دخپل حق څخه زيات وغوښت نو تيرئ يې وکړ ، که چيرې د حق څښتنان يو موتئ وي نو باطل به هيڅکله قوت نه وه موندلی د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو.

اوکوم يې چې دعثمان رضی الله عنه د کړنې په ارتباط اعتراض کړی نو هغه هيڅکله نه پوهيده چې وژل کيږي به ، بلکې هغه د ليده چې يواځې به دکلابندی کردار ترسره کوي او دوی هم دهغه مبارک شهادت نه غوښت او د عادل امير لپاره دا تقاضانه وه بلکې دده ملتيا او دده ترقوماندې لاندې جګړه کول يې فرض بلل نو دوی دعثمان رضی الله عنه په پيښه کې هيڅ دليل نشته .

ځينوويلی: په پاڅون او انقلاب کې دحدودو څخه تيری ، دوينې توئيدل ، دمالونو لوټ کيدل ، بې پرده توب ، هرې سيمې ته ددوی لمن خپريدل ، نورو ددوی په ځواب کې وويل : هيڅکله داسې نده ځکه دهغه چالپاره چې په نيکئ امر کوي او له بدی څخه منع کوي دا جواز نلري چې څوک بې پردې کړي ياپه ناحقه دچا مال ته لاس واچوي ياهغه چاته ضررورسوي چې جګړه ورسره نه کوي ، نو کوم کار يې له دې څخه ترسره کړ ، نو ده هغه څه وکړل چې بايد مخه يې نيولې وای ، مګر د بدو او ناوړه خلکو له پلوه د عامه وګړو وژل يا دهغوی مالونه لوټول ياپې بې عزتي کول دا ټول هغه څه دي چې په خلکو دهغه تغير کول او له منځه يې وړل لازم دي .

اوهمدارنګه که سنګر له منځه وړل دهغه بدو پايلو له ويرې څخه وي اوياهم په نيکی سره امر کول ويره رامنځته کوي نوهمدغه بعينه د اشغالګرواو استعمارګرو په مقابل کې د جهاد په مخ کې خنډ دی اودا هيڅکله مسلمان نه وايي .

اوکه دا دعوی يی وکړه چې : پدې سره به عيسويان د ملسمانانو ښځې وينزې کړي اولادونه به يې غلامان کړي مالونه به يې چور او تالان کړي وينې به يې توئې کړي ، بی عفته او بې عزته به يې کړي ، خوددې ټولو سره سره مسلمانانو ترمنځ څه توپير نشته او داټول دالله جل جلاله په لارکې جهاد او قرآن کريم او نبوي احاديثوته دعوت او بلنه ده .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : دوی ته ويل کيږي چې دهغه پاچا په اړه څه وايي چې يهودان يې واکداران کړي او دنصاراوو څخه يې خپل لښکر جوړکړی او په مسلمانانو يې جزيه ايښې ده ، د مسلمانانو ماشومان د تورې لاندې حلالوي ، مسلمانې عفيفې ميرمنې يې بد لمنې او زناته راکش کړې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چیرې یې چې مسلمانان موندلي په غاړه یې ورته توره ایښې ده ترڅو یې میرمنې خپلې وینزې او ماشومان یې غلامان کړي او دهر څه چور او تالان یې ځان ته روا کړي ، خو ددې ټولو جرمونو او فجائعو سره سره بیاهم په ډاګه د مسلمانۍ اعلان کوي ، لمونځ قائموي ؟ که چیرې ووایې چې په مقابل کې یې پاڅون ناروا دی ، ورته ویل کیږي چې : دغه پاچا چې چیرته مسلمان موندلی وژلی یې دی آن تردې چې په ټولیز ډول یې په شهادت رسولي دي ، نودغه شخص پریښودی شي او په ضد یې پاڅون ونکړی شي نو حتماً په لازمي ډول به یواځې همدی او کفار ملکري به یې ورسره پاتې شي ، که چیرې دده دظلم او تیري په مقابل کې صبر روا بولي نو په بشپړه توګه یې د اسلام مخالفت وکړ او ترې ووتل ، په ضد یې باید پاڅون وشي او جګړه د ورسره وشي همدایې نظر دی .

موږ ورته وایو : که چیرې د مسلمانانو څخه نهه برخې ووژل یاداچې ټول یې ووژل یواځې یو یې ژوندی پریښود او مسلمانې میرمنې یې وینزې کړې او مالونه یې چور او تالان کړل نوکه چیرې یې په ضد باندې د پاڅون څخه ممانعت کوي اقوال یې پخپله یو دبل په ضد واقع کیږي او که یې په ضد پاڅون کولو ته جواز ورکوي ، نو یوه کوچنۍ پوښتنه ترې کوو او ترهغه ور پسې یو چې د یو مسلمان په وژنه او یا د مسلمانې میرمنې په وژنه یا د هغوی د مال په ناحقه اخستلو او یا دکوم انسان په ناحقه سره بې عزتي او بې عفتی په کولو سره یې ود روو نو که چیرې یې ددې څېزونو ترمنځ توپیر وښود اقوال یې پخپله یو دبل سره په ټکر کې راغلل او پرته له کوم دلیل او حجت څخه یې حکم وکړ او داکار ناروا دی او که چیرې پرته له توپیر څخه د پورتنیو ټولو جرائمو د له منځه وړل واجب و بلل حق ته راو ګرځیدل .

او دهغه چا څخه پوښتنه کوو چې ظالم او فاجر پاچا یې میرمن لور او خوی غصب کړی وي چې دوی خپل شهواني غوښتنې پرې اشباع کړي یایې پخپله د فحشا لپاره وکاروي آیا دغه شخص د خپل ځان میرمنې خوی او لور فحشا او فساد ته وړاندې کول امکان لري یا په دغه شخص د هغه چاپه مقابل کې چې ددغه څیز اراده لري دفاع او مقابله کول فرض دي ؟ که چیرې یې وویل : په باندې د خپل ځان اوکورنی فحشاته و ړاندې کول لازم دي نو ډیر لوی جرم او ګناه یې وکړه چې هیڅ یو مسلمان دانظر نلري .اوکه یې وویل : بلکې په ده باندې فرض دي چې ددغه ناروا مخه ونیسي او جګړه ورسره وکړي نو حق او سمې لارې ته راو ګرځیدل او همدا کار په ټولو مسلمانانو د ټولو مسلمانانو لپاره دهغوی دځان او مال په هکله لازم او ضروری دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې کوم ظلم او تیری پیښ شو اګر که ډیر لږ هم وي باید په اړه یې د امام سره خبرې وشي او دهغه څخه منع کړی شي ، که چیرې منع شو او حق ته راو ګرځیده د قصاص ورکولو ته یې په ځان او غړو کیښوده او دزنا، قذف (تور) او شرابو حد یې قائم کړ نو د هغه امیر منفکي او له منځه وړلو ته څه اړتیا نشته هغه د تیر په څیر امام او امیر دې لیرې کول یې روا ندي ، او که چیرې یې د خپلو دندو او مسؤلیتونو د پلي کیدو څخه مخ و ګرځاوه او حق ته یې رجوع ونکړه نو لیرې کول یې واجب دي او دداسې چا ټاکل چې د الله جل جلاله قوانین نافذوي لازم دي ، څکه چې الله جل جلاله فرمایلي دی : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ... ﴿2﴾ [205]

ژباړه : :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې.

دشرعي دندو او مسؤلیتونو د هیڅ څیز ضائع کول او هغه ته دعمل جامه نه اغوستل روا ندي ، اود الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړم . [206]

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام وټاکل شي بیا دبیعت کولو څخه وروسته فاسق شي نو جمهورو علماؤ ویلي دي : امامت یې له منځه ځي او د ظاهر او څرګند فسق په سبب د قدرت څخه ګوښه کیږي څکه دا ثابته خبرده چې امام د حدودو د پلې کولو او حقوقو د اخستلو ، د یتیمانو او لیونیانو د مالونو د ساتلو او د دوی د نورو حالاتو په نظر کې نیولو او هغوی ته د اهتمام کولو اوداسې نورو کارونو لپاره ټاکل کیږي نوکله چې دغه امیر فاسق وي دداسې کارونو د پرمخ بیولو او دهغو دپلې کولو څخه یې وکرځوي او مخه یې ونیسي .

که چیرې دا روا وبولو چې امیر فاسق دی او دغه فسق یې د هغو دندو او مسؤلیتونو چې دهغه پلي کیدو لپاره ټاکل کیږي مخنیوی کول ، آیا دا په لومړي سر کې مناسب نه بولي چې دا دامیر ددندو د پلي کیدو لپاره خنډ کیږي او دغه کارهم همداسې دی .

اونور ویلي دي : چې امیر تر هغه پورې د قدرت څخه نه ګوښه کیږي ترڅو کافر شوی نه وي اویا یې لمونځ نه وي ترک کړی او یاهم لمانځه ته یې دعوت نه وي پریښی اویاهم د شریعت څخه یې کوم څه

- سورت المائده آیت 2 . [205]
- الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابن حزم ج 4 ص 132- 135 . [206]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک کړي نه وي ، څکه چې دحضرت عباده رضی الله عنه په حديث کې راغلي دي : ترهغه اميرد قدرت څخه ليرې کيدی نشي چې دهغه څخه څرګند کفر وويني چې ستاسې په وړاندې دهغه په اړه د الله جل جلاله له لوري بشپړ دليل او حجت موجود وي .

دعوف بن مالک رضی الله عنه په حديث کې راغلي دي : نه ، ترهغه به دامير اطاعت کوی ترڅو ستاسې ترمنځ لمونځ قائموي ، اود حضرت ام سلمه رضی الله عنها په حديث کې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه روايت شوی چې : يقيناُ به پرتاسې اميران ټاکل کيږي چې ځينې افعال او کړه وړه به يې خوښوی او ځينې نور به بد بولی چاچې د هغوی بد افعال په زړه سره بد و بلل يقيناً غاړه يې خلاصه شوه او چاچې په زړه باندې د دوی بد افعال بد وبلل يقيناً دهغوی د ګناه څخه يې په امن شول مګر چاچې د دوی په بدو افعالو راضی شول او دهغوی متابعت يې وکړ (هغوی ګناه ګار شول) صحابه کرامو رضی الله عنهم وويل : اې د الله رسوله ! آيا له دوی سره جګړه نه کوو او نه يې وژنو ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ،ترهغه چې لمونځونه يې کول ، يعني چاچې په زړه بد ګڼل او په زړه يې دهغو انکار وکړ . [207]

امام قرطبي رحمت الله عليه وسلم د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه چې : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [208]

ژباړه : نه شامليږي وعده زما ظالمانو ته .

امام قرطبي رحمت الله عليه وايي امام ابن خويزمنداد رحمت الله عليه ويلي دي : هرهغه څوک چې ظالم وي ، پيغمبر ، خليفه ، امير ، مفتي او د لمانځه امام نشي ټاکل کيدی اوهر هغه روايات چې د شارع څخه يې روايت کوي نه منل کيږي اوپه احکامو کې يې ګواهي نه قبليږي تردې هغه د فسق په سبب د قدرت څخه نه ګوښه کيږي تردې چې أهل الحل والعقد شوری يې له قدرته ليرې کړي . [209]

امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : چې قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي : که چيرې په امير باندې کفر يا دشرعي احکامو تغيراوياهم بدعت واقع شي نو پدې صورت کې يې مشري ختمه او اطاعت يې نشته په مسلمانانوواجب دي چې په ضد يې پاڅون وکړي او قدرت واکې ترې واخلي او که امکان ولري په ځای يې بل امام وټاکي که چيرې دغه توان يواځې د يوې ډلې سره وي نود کافر امير په ضد پاڅون

- تفسير قرطبی ح 1 ص 186- 187 . [207]
- سورت البقرة آيت 124 . [208]
- تفسير قرطبي ج 2 ص 115- 116 . [209]

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول واجب دي اود بدعتي امیر په مقابل کې دغه کارنشته خوکه چیري دده په مقابل کې د بریالیتوب ګومان ولري نوبیا دا پاڅون هم واجبیږي ، اوکه چیرې یې ناتواني او ناکامي یقیني وي بیا پاڅون نه واجبیږي نو مسلمان باید له خپل هیواد او سیمې څخه بل ځای ته هجرت وکړي اودخپل دین دساتنې په خاطر لاړشي .

ویلې یې دي : دفاسق لپاره په لومړي سرکې امامت نه صحیح کیږي اوکه بیا وروسته فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه ګوښه کیدل یې واجب دي مګر که چیرې پدې کارسره فتنه او جګړه منځته راتلله بیاداکار نشته .

جمهورو اهل سنتو له فقهاء ، محدثینو، او متکلمینوڅخه ویلي دي : امیر دفسق ، ظلم ، اود حقوقوپه پامال کیدوسره د قدرت څخه نه لیرې کیږي او نه هم منفک کیږي او پدې کارسره یې په ضد پاڅون کول روا نه دي بلکې پدې اړه دراغلو احادیثو په رڼاکې یې ویرول او نصیحت کول واجب دي .

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي : پدې اړه ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی هم کړیده ، خو ځینو دا اجماع د حسن رضی الله عنه او ابن زبیر رضی الله عنه او دمدینې دخلکو پاڅونونه د بنو امیه ؤ په ضد ذکر کړی دي او همدارنګه د تابعینودیوې ډلې او داسلام دمبارک دین د لومړئ پیړئ نیکو او صالحو خلکو د ابن الاشعث په ملګرتیا د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول یاد کړي دي .

دغه وینکي داحدیث شریف چې وایي : موږبه دامامت د مستحقینوسره لانجه نه کوو .

پدې سره تأویل کوي چې داپه عادلوامامانو کې ویل شوي دی .

د جمهورو علماؤ داحجت او دلیل دی چې د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول صرف دهغه دفسق په سبب نه وه بلکې کله یې چې شرعي امور بدل او کفریې ښکاره کړ.

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي :ویل کیږي چې دغه اختلاف په لومړي سرکې موجود وه بیا دامیرانوپه ضد پاڅون کول په اجماع سره منع کړی شول ، والله اعلم [210]

امام اشعري رحمت الله علیه ویلي دي : چې دظالمانو امیرانو په ضد پاڅون کول دأهل سنتو دځینو علماؤ نظر دی .

- شرح صحیح مسلم ج 1 ص 468 .[210]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنتو څخه يوې ډلې ، خوارو ، معتزله ؤ ، زيديه ؤ او زياترو مرجئه ؤ دانظر دی چې دفاسق امام په مقابل کې پاڅون کول او دوسلې او زور کارول واجب دي .[211]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدي رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د ظالمانو اميرانو په اړه د علماء کرامو نظر دادی چې که د فتنې ، جنجال او ظلم څخه پرته يې ليرې کول ممکن وي نو ترسره کول يې واجب دي او که داکار امکان نلري بيا صبر کول واجب دي ، ځينې علماء څخه راغلي دي چې د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د چارو واکې ورکول روا ندي خو که چيرې په اول کې عادل وه بيا ظالم شو نو په ضدې د پاڅون کولو د جواز په اړه اختلاف لري ، خو صحيح خبره داده چې پاڅون رواندی ترڅو چې کافر شوی نه وي که کافر شو نوبيا يې په ضد پاڅيدل واجب دي .[212]

١- ځرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دی .

دا له دې څخه په ډاګه کيږي چې ابو اسحاق فزاري رحمت الله عليه دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه په هکله ويلي دي : آيا د الله جل جلاله څخه نه ويريدې چې دابراهيم بن عبد الله بن حسن سره د زما ورور پاڅون کولوته وهڅاوه هغه وويل : دا داسې وه لکه د بدر په ورځ چې وژل شوی وي ، زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما په اند دغه پاڅون وروکی بدر دی (يعني د ثواب له اړخه لکه چې د وړوکي بدر په غزا کې شرکت کړی وي .[213]

ابوبکر جصاص رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه مذهب د ظالمو اميرانو په وژلو کې مشهور او واضح دی .[214]

هغه څه چې خورا ځرګند او واضح دي چې د ظالمو اميرانو په ضد د پاڅون جواز د تابعينو څخه وروسته هم پخپل ځای پاتې مذهب دی لکه څنګه چې حافظ ابن کثير رحمت الله عليه د شهيد احمد بن نصر الخزاعي رحمت الله عليه په سوانحو کې ليکلي او وايي : دعلماؤ ، ديندارو ، د نيک عمل

- مقالات الاسلاميين ص 145 . [211]
- فتح الباری ج 13ص 8 . [212]
- شذرات الذهب د ابن عماد الحنبلی ج 1 ص 44 ، تاريخ بغداد ج 13ص 384 . [213]
- احکام القرآن للجصاص ج 1 ص 86 . [214]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو او په نیکی کې د هڅو کوونکو او د اهل سنتو امامانو څخه وه چې په نیکۍ به یې امر کاوه او له بدۍ څخه به یې خلک منع کول او دخلیفه واثق بالله په ضد یې قیام وکړ کوم چې قرآن کریم یې مخلوق باله ډیر زیات سخي سړۍ وه دخپل سرڅخه تیرشو .... تردې چې ویې ویل : امام غزالي رحمت الله علیه ویلي دي : په ظالم پاچا لازم دي چې د قدرت څخه لاس واخلي ځکه دا پاچا یا ګوښه شوی او یا یې ګوښه کول واجب ګرځیدلي او هغه په یقیني ډول پاچا ندی .[215]

امام ابن الوزیر رحمت الله علیه د حسین رضی الله عنه د قیام په هکله د فقهاؤ د خبرو په اړه ویلي دي : پدې مسأله کې د دوی د اتفاق ذکر دی چې دحسین رضی الله عنه کړنه یې دیزید سره د ابن الاشعث او ملګرو کړنه یې دحجاج په ضد ښه او غوره کار بللۍ دی ، خو زیاترو یې د پاڅون جواز دهغه چا په ضد ورکړی چې د یزید او حجاج په څیروي ، او ځینو یې بیا دهرظالم پاچا په ضد پاڅون روا بللۍ دی .

او همدارنګه امام ابن الوزیر رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد د پاڅون څخه د ممانعت نه هغه څوک مستثنی (ځانګړی) شوی دی چې ظلم یې آخری حد ته ورسیږي اوپه پاچاهۍ کې لویه فتنه رابره شي لکه یزید او حجاج بن یوسف او هیڅوک د نظر او امامت له څښتنانو څخه د داسې ظالمو امیرانو په خیر د امامت او واکدارۍ په ورکولو نه وایې .

د تیر شوو علماء کرامو د اقوالو څخه داسې څرګندیږي چې هلته یو دریم قول هم شته او هغه د قاضی عیاض رحمت الله علیه د خبرو په درشل کې چې ذکر شو ، او هم د ابن التین رحمت الله علیه قول چې د داؤدی رحمت الله علیه څخه یې نقل کړی وه او په همدې نظر سره امام ابن حزم رحمت الله علیه او امام قرطبي رحمت الله علیه او نور هم دي .

په همدې سره دلائل را ټولیږي او هغه پدې تفصیل سره چې که ګومان یې وه چې د منکر تغیر او برابروالی یې په توان کې وه ځکه چې پدې کې وینې توئیږي که داسې ګومان یې درلود چې د پاڅون په صورت کې هیڅکله د ظالم او فاسق پاچا په وړاندې د صبر کولو څخه زیات ضرر او زیان منځته نه راځي نو پاڅون کول واجبیږي او که داسې نه وه نو بیا پاڅون کول روا ندي ددې نظر تفصیل به ان شاء الله وروسته راشي .

---

[215] - احیاء علوم الدین ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قول :

زياتره علماء کرام پدې نظر دي چې بايد د ظالمو پاچايانو په مقابل کې پاڅون ونکړی شي ځکه چې ددې په پايله کې بيا د مسلمانانو وينې توئيږي په لويه آزموينه کې لويږي پاچايان خپل انتقام او بدل ترې اخلي کورونه او مالونه يې چور او تالان سره مخ کيږي .امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : د ظالمو پاچايانو په ضد پاڅون کول او دهغوئ وژل د مسلمانانو په اجماع سره حرام بلل شوی دي اګر که دغه اميران فاسق او ظالم هم وي . له دې معنی سره سم په څرګند ډول احاديث مو جود دي .

اهل سنت ټول پدې سره متفق دي چې پاچا په فسق سره د قدرت څخه نه ګوښه کيږي خو دفقهی په کتابونو کې زموږ د ځينې اصحابو په نزد پاچا په فسق سره د قدرت څخه ګوښه کيدی شي او همدارنګه دا نظر د معتزله ؤ څخه هم ذکر شوی نو ويونکی يې غلط شوی او دا د اجماع مخالف دي .

علماء کرامو ويلي دي : د قدرت څخه يې نه ګوښه کيدل او په ضد يې د پاڅون حرمت او نه روا کيدل پدې سره دي چې په درشل کې يې د فتنو ، بې ځايه وينې توئيدو او خپل منځي جګړو منځته راتلل دي نو د منځه تللو زيان يې ترپاته کيدو خورا زيات دی.[216]
شيخ ابو عمرو عبد الحکيم حسان وايي : کومه اجماع چې امام نووي رحمت الله عليه ذکر کړې ده د زياتو علماء کرامو په اند د ظالم پاچا په ضد د قيام په جواز ورکولو سره ماته شوې ده .
همدا امام ابن الوزير رحمت الله عليه بيان کړې وايي : له همدې څخه امام ابن حزم رحمت الله عليه په امام ابوبکر بن مجاهد رحمت الله عليه باندې رد کړی چې دظالمو اميرانو په ضد د قيام په حراموالي يې اجماع نقل کړی وه ، نو امام ابن حزم رحمت الله عليه دا اجماع صحيح ونه بلله او دليل يې د حسين بن علی رضی الله عنهما او ملګرو پاڅون يې د يزيد په مقابل کې او دابن الاشعث رحمت الله عليه او ملګرو پاڅون يې چې کبار تابعين او غوره مسلمانان په کې وه د حجاج بن يوسف په مقابل کې .... تردې چې ويې ويل : دغه مسأله قاضی عياض رحمت الله عليه ذکر کړی او دابن مجاهد رحمت الله عليه د اجماع دعوی يې هم په کې راوړې ده .

---

[216] - شرح صحيح مسلم ج 12ص 469 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی عیاض رحمت الله علیه ویلي دي : ځینو په ده باندې د اجماع ماتوالی پدې دلیل سره وښود چې حسین بن علی رضی الله عنه ، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه د مدینې منورې عامو مسلمانانو د بنو امیه په ضد قیامونه وکړل او همدارنګه د تابعینو څخه یوې ډلې او لومړئ پیړئ غوره ملسمانانو د ابن الاشعث په مشرئ د حجاج بن یوسف په مقابل کې ترسره کړ . [217]

دامام شافعی رحمت الله علیه د پیروانو په نزد د قیام او پاڅون کوونکو په هکله دوه مشهورې نظریې شته دي :

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : یقیناً تاسې به زما څخه وروسته به ځان خوښونه او هرڅه ځان ته غوره کول اوداسې نور کارونه ووینئ چې بد به یې بولئ .... أثرة : معنی داده چې : یو څوک د خپل ځان لپاره یو څه دنیوی مال او متاع ځانګړې کوي ، داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې : د الله جل جلاله څخه خپل حق وغواړئ . دامام سفیان ثوري رحمت الله علیه په روایت کې راغلي چې : د الله جل جلاله څخه هغه څه غواړي چې ستاسې دي . یعني چې تاسې ته خپل حق در وښئ او یاپې غوره عوض او بدل درکړي ، یعني نورښه او غوره امیران درته راولي ، دحضرت یزید بن سلمه جعفي رضی الله عنه په حدیث کې چې امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی راغلي دي : چې ده پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل : اې د الله جل جلاله رسوله ! که زموږ داسې امیران او مشران وي چې زموږ څخه خپل حقوق اخلي او زموږ حق نه راکوي او راڅخه ګرځوی یي آیا موږ جګړه ورسره وکړو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : نه ، جګړه مه ورسره کوئ په دوی باندې دهغه څه ملامتیا ده چې کړی یې دي او پرتاسو هم دخپلې کړنې مسولیت دی .

دامام اسماعیلي رحمت الله علیه د ابومسلم خولاني رحمت الله علیه په سند سره د ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه او هغه دعمر رضی الله عنه په مرفوع ډول روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ماته جبریل علیه السلام راغی ویې ویل : ستا امت ستا څخه وروسته په فتنه او ازمایښت کې لویدونکی دی ، ماورته وویل : دکوم لوري څخه ؟ هغه وویل : دهغوئ د مشرانو او قاریانو له پلوه ځکه چې مشران د خلکو حقوق ترې اخلي بیا خلک خپل حقوق غواړي نو پدې سره په فتنه او ازمیښت کې لویږي ، او قاریان ددغه مشرانو پیروي کوي ، ماورته وویل : نو څنګه به هغه

- الورض الباسم فی الذب عن سنة أبی القاسم د ابن الوزیر لیکنه ج 2 ص 34 . [217]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک سالم او بې زيانه پاتې شي چې له دوی څخه ژغورل شوي دي ؟ پيغبمر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دوی به دلاس په بندولو او صبر کولو سره وژغورل شي که چيرې دوی ته خپل حق ورکړل شي هغه اخلي او که يې له خپل حق څخه منع کړي هغه پريږدي .[218]

اوددې حديث شريف په شرحه کې : (چې چا دامير څخه څه بدعمل وليد نو صبر د وکړي) .

داقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې ځوک د پاچا داطاعت او پيروئ څخه ووتل ، او په دوهم روايت کې دي چې ځوک د جماعت او ډلې څخه خارج شول ، ابن ابی جمره رحمت الله عليه ويلي دي : د مفارقت څخه مطلب د بيعت د غوتې د خلاصيدلو په هکله هڅه کول دي کومه چې دهغه امير لپاره را منځته شوی وي اگر که دا ډير لږ ځيز هم وي نودهغه څخه يې د لوشتې په اندازه په کنايې ډول يادونه وکړه ځکه چې په دومره لږشي سره حساب کول په ناحقه د وينو توئيدلوته رسيږي .

اوداقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې (دجاهليت په مرگ ومړ) ، حافظ

ابن حجررحمت الله عليه وسلم ويلي دي : دامرگ داسې دی لکه د جاهليت د خلکو چې په لاروركي او ضلالت سره وه داسې امام يې نه درلود چې پيروي او اطاعت يې کيده ځکه چې دوی دانه پيژانده ، مطلب يې داندی چې کافر مرکيږي بلکې گناهگارمري ، ښايي چې تشبيه يې په ظاهره سره وي ، معنی يې داده چې د جاهليت د اهل څخه نه وي اويا داچې داد رتېې او کرکې په ځای کې راغلي او ظاهرېې ترې مطلب ندی . د بيغمبرصلی الله عليه وسلم مبارک قول په بل حديث کې دا تائيدوي چې دجاهليت څخه هدف شباهت دی اوهغه داچې (ځوک چې د مسلمانانو د ټولې څخه د يوې لوشتې په اندازه لرې شو لکه چې ده د خپلې غاړې څخه داسلام غاړئ وويسته .

داحديث شريف امام ترمذی رحمت الله عليه ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، د حارث اشعري رضی الله عنه له حديث څخه روايت کړی او صحيح يې بللی دی .

امام ابن بطال رحمت الله عليه : په حديث کې د امير او مشر په مقابل کې د پاڅون نه کولو دليل دی اگر که دا پاچا ظالم وي .

فقهاء پدې سره متفق دي چې د بريالي پاچا اطاعت او دهغه سره جهاد ته تلل واجب دي ځکه چې اطاعت يې له نافرمانئ څخه غوره دی ځکه چې په اطاعت اوپيروی کې يې د ناحقه وينې توئيدل او دفتنې غلي کيدل موجود دی ، دليل يې همدا حديث شريف او نور دلائل د تأئيد لپاره شته له دې

---

[218] - فتح البارى كتاب الفتن ج 13 ص 6 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه يې هيڅ ځيز مستثنی او ځانګړي کړي دي مګرکله چې د پاچاڅخه واضح کفروليدل شي نو بيايې اطاعت او پيروي جواز نلري او چې څوک وس لري په ضد يې جهاد کول واجب دی .[219]

دحضرت عبادة رضی الله عنه د دغه حديث « چې عندکم من الله برهان » په شرحه کې حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : چې پدې اړه دقرآن کريم آيت يا نبوي صحيح حديث کوم چې تأويل نه مني موجود وي ، يعني مطلب دا چې ترهغه مهاله يې په ضد پاځون روا نه دی ترڅو يې چې کړنو څه تأويل لرلو .

امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : دلته د کفر څخه مطلب ګناه ده اوحديث شريف معنی داده چې تاسې د خپلو مشرانو سره دهغوی په مشری کې جنجال مه کوی ، او په هغوی باندې اعتراض هم مه کوی ترهغه چې له دوی څخه يويقيني بد کارووينې کوم چې اسلامي شريعت داساساتوڅخه وي خو کله موچې دا ځيز ترې وليد بيايې بد وبولي او انتقاد پرې وکړي او چيرته چې ياست حق اورښتيا خبره وکړی .[220]

او نورو علماء کراموويلي دی : دلته له «اثم » څخه مطلب ګناه او کفردی په مشر او پاچاباندې ترهرهغه اعتراض او انتقاد نشي کيدی ترڅو چې په څرګند کفر کې واقع شي کوم چې دلته ښکاريږي د کفردروايت حمل کول په هغه صورت کې کيږي چې په قدرت او مشری کې وي ، په مشری کې ترهغه بد نه ګڼل ترڅو يې چې کفرنه وي کړی ، اود ګناه روايت د مشری څخه پرته په نور جنجال او منازعه سره اخستل کيږي که په مشری کې يې بده اغيزه ونلري نو دګناه په کولو سره بايد جنجال ورسره وشي پدې ډول چې دا بد عمل ته يې بايد د انتقاد ګوته ونيول شي او دسختی او تشدد څخه پرته حق ته يې رسيدل ترسره شي پدې سره چې ددغه کار توان ولري . والله أعلم .

امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدی رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د ظالمو پاچايانو په اړه د علماء کرامو د انظر دی که چيرې د ظلم او فتنې څخه پرته يې د ګوښه کيدو توان درلود نو داکار پرې واجب دی او که داسې نه وه نوبيا صبر کول پرې واجب دي ، ځينې علماء کرامو ويلي دي : دلومړي سر څخه د فاسق لپاره بيعت اخستل نشته ، مګر که چيرې لومړی عادل وه بيا يې

---

[219] - فتح الباری ج 13 ص 7 .
[220] - شرح صحيح مسلم ج 12 ص 469.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم پیل کړ نودده په مقابل کې د پاځون په اړه سره اختلاف لري خو صحیح قول دادی چې پاځون نشته ترهغه چې کافر شوی نه وي بیا یې په ضد پاځون کول واجبیږي .[221]

او ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : زما دامت هلاکت او تباهي به د قریشو د ماشومانو په لاسونو سره وي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وایي : امام ابن بطال رحمت الله علیه ویلي : همدارنګه په حدیث شریف کې لکه وړاندې چې ذکر شول دلیل دی چې د پاچا په مقابل کې اګر که ظالم هم وي پاځون کول نشته ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم أبوهریرة رضی الله عنه ته د هغو پاچایانو نومونه اودهغوی د پلرونو نومونه وروښودل خو په مقابل کې یې د پاځون کولو امرورته ونکړ سره ددې چې ددوی په لاسونو یې د اسلامی امت د هلاکت خبرهم ورکړ ځکه چې پاځون کول په هلاکت او تباهی کې ډیرسخت دی او ددوی د اطاعت څخه ددوی دبیخ کندنې ته ډیر نږدې دی ، نودوړوکې فتنې او دآسانه کار کړنې ته یې ترجیح او غوره والی ورکړ .[222]

دریم قول :

د توان اوقدرت په شتون کې د پاځون کولو جواز او روا والی دی او هغو چې د پاځون کوونکو بریالیتوب او دمنکر له منځه وړلو ګومان غالب وي ، د وینې توئیدو او داسې نورو کارونوسره سره چې ددغه ظالم او تیري کوونکي پاچا د له منځه وړلو او پرځای یې د عادل پاچا د تعین کولو او ټاکلو په مقابل کې منځ ته راځي . علماء کرام او دخلکو مشران دغه توانمندي او بریالیتوب ټاکي . ددغه نظر دلائل وړاندې د لومړني نظر په شرحه او بیان کې تیر شول پدې سره دلائل را ټولیږي . والله أعلم ، داد یو شمیر علماء کرامو نظر دی ددې د بیانولو لپاره د علماء کرامو اقوال په لاندې ډول سره ذکر کیږي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدي رحمت الله علیه څخه نقل کړی دی چې ویلي یې دي : کوم چې پدې اړه دعلماء کرامو نظر دی وایي : د ظالمو پاچایانو په هکله د پاځون مسأله داسې ده که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته یې د ګوښه کیدو توان لري نو ګوښه کول یې واجب دي ، اوکه یې توان نه درلود نوبیا صبر کول پرې واجبیږي .[223]

- فتح الباری ج 13 ص 8 .[221]
- فتح الباری ج 13 ص 11 ، شرح العقیده الطحاویه ج 1 ص 428- 430 .[222]
- فتح الباری ج 13 ص 8 ، نیل الاوطار ج 7ص 108 .[223]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام نووي رحمت الله عليه د امام قاضي عياض رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د لومړي سرڅخه د فاسق لپاره بيعت نه اخستل کيږي ، که چيرې وروسته خليفه فاسق شو نو ځينې علماء کرامو ويلي دي : ګوښه کول يې واجب دي ، مګرکه له دې امله جګړه او فتننه رامنځته کيده بيايې لرې کول نشته . [224]

امام ايجي رحمت الله عليه ويلي دي : د يو معقول لامل په سبب امت ته دامام ګوښه کيدل شته ، اګرکه دغه کار فتنې او جنجال ته هم ورسيږي نو پدې صورت کې به وړوکې فتنه اولږ زيان غوره کړای شي . [225]

له همدې سببه امام ابن عابدين رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې دعادل امام پيروي وشوه بيا دغه امام ظلم وکړ او فاسق شو نو پدې سره د قدرت څخه ګوښه کيدی نشي مګر پدې صورت کې د ګوښه کيدومستحق ګرځي چې د فتنې رامنځته کيدل حتمي نه وي .[226]

امام حرمين جويني رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې يوداسې شخص امام شي چې خلک يې پخپله خوښه پيروي کوي زياتره يې مني امرپه معروف او نهی له منکر څخه ترسره کوي او دمسلمانانو له اړخه د ورسپارل شوې دندې لپاره کفايت کوي او ددې لپاره يې کوتلي ګامونه اخستې وي نوپدې مشرۍ کې د پرمخ لاړشي ، الله جل جلاله به يې نصرت وکړي .[227]

دکافرولسمشرپه ضد پاڅون :

وړاندې موياد کړه چې مشربه ياکافر وي او ياهم مسلمان ، همدارنګه مخکې مو ذکرکړه چې د عادل مسلمان مشرپه وړاندې امت څه دندې او مسؤليتونه لري اودا موهم يادکړه چې که دغه پاچا په ښکاره فسق سره د هغه څه نه ووت چې د عدالت غوښتنه وه .

پدې مسأله کې به ان شاء الله د هغه پاچا حکم بيانوو چې د اسلام څخه وتلي وي که دا وتل هررنګ ولري لکه د اسلامی شريعت څخه پرته په وضعي قانون عمل کول ، ياد اسلامي شريعت بدلول ، يا د الله جل جلاله په دين اودهغه په احکامو پورې ملنډې وهل ، يا داسلام او مسلمانانو په ضد ددوی ددين په سبب جګړه تپل ، يا دسيکولر نظام رواج کول او دنورو باطلونظامونو لکه ديموکراسي

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 468 . [224]
- المواقف دامام ايجي ص 400. [225]
- حاشية ابن عابدين ج 1 ص 573 . [226]
- غياث الامم ص 277 . [227]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور خپرول او دوسلې په زور دهغو حفاظت کول ، یا دمسلمانانو په مقابل کې د کافرانوسره دوستي د هغوی مرسته او هغوی ته لاس ورکول او داسې نورډولونه چې په هغې سره د اسلامی امت څخه وځي .

الله جل جلاله د مشرانو په اطاعت امر کړی دی چې هغوی علماء کرام او پاچایان دی ، الله جل جلاله فرمایلي دي : إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً ﴿59﴾[228]

ژباړه : بیشکه الله حکم کوي تاسو ته چې و سپارئ تاسو امانتو نه د امانت خاوندانو ته او هرکله چې فیصله کوئ تاسو په منځ د خلکو کې نو فیصله کوئ په انصاف سره ، بیشکه الله ښه څیز دی هغه ، چې نصیحت کوي تاسې ته ، په هغې سره ، بیشکه الله ، دئ ، ښه اوریدونکئ او ښه لیدونکئ / اې هغه کسانو چې ایمان مو راو ړئ دی حکم ومنئ د الله ، او حکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو د حکم ستاسو نه ، نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته که یی تاسې چې ایمان لرئ ، په الله او په ورځ د آخرت دا کار غوره دی او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

علماء کرامو ویلي دي : لومړی مبارک آیت د پاچایانو په اړه نازل شوئ دی ، په دوی لازم دي چې امانتونه خپلو مستحقینوته وسپاري اوکله چې د خلکو ترمنځ پریکړه کوي باید په عدل او انصاف سره یې وکړي چې هغه قرآن کریم او نبوي احادیث دي ، اودوهم : مبارک آیت د لښکر او دولس د نورو ډلو په هکله نازل شوی پدوی لازم دي چې دخپل مشراطاعت او پیروي وکړي ، کوم چې دولس د غنیمتونو په ویش د هغوی د پریکړو او جهادي امورو او داسې نورو کارونو په اړه تصمیم نیسي او کارکوي تردې چې په ګناه امر ورته وکړي خوکله یې چې د الله جل جلاله د نافرمانئ ورته وویل بیا د الله جل جلاله په نافرمانئ کې د خلکو اطاعت نشته او که د خلکو او ولس ترمنځ په کوم واړه اویالوی څیزکې اختلاف پیدا شي بیا یې د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم احادیثو ته ور وړي او دهغو مطابق پرې فیصله وکړي .

---

[228] - سورت النساء آیت 58، 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښکاره خبرده چې کوم هغه پاچایان چې د الله جل جلاله د حکم په خلاف احکام صادروي او خلک د هغه باطلو قوانینو په منلو مجبوروي چې د الله جل جلاله دین سره په ټکر کې وي ، دغه حاکمان په هیڅ صورت کې مسلمانان ندي لکه څنګه چې مخکې یې دلائل ذکرشول نو ددوی اطاعت او پیروي واجب نده بلکې هرڅوک دخپل توان په اندازه باید د هغوی په مقابل کې جګړه وکړي اودا پري واجب دي .

له همدې سببه علماء کرمو ذکرکړي دي چې کوم مشران چې اطاعت کول یې واجب دي هغوی علماء ، فقهاء او هغه حاکمان دي چې د الله جل جلاله په اطاعت او پیروی سره امرکوي ، نه هغه کسان چې په منکر سره امر کوي د معروف له کولو څخه منع کوي او هغه حرام بولي او نه دهغو حاکمانو اطاعت شته چې خلک د وسلې په زورد اوسپنې او اور په کارولو سره کفرته بيايي نو دغسې حاکمان په هیڅ صورت سره هغه مشران نشي کیدی چې اطاعت او پیروي یې لازمیږي .

د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په هکله چې « وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه خلک فقهاء او دیني علماء دي .

عبد الله بن احمد رحمت الله علیه ویلي دي : د الله جل جلاله پیروان اوتابعداران هغه څوک دي چې خلکو ته ددین معناوې ورښئي اوهغوی ته په معروف او نیکی امرکوي اوله بدی څخه یې منع کوي نو الله جل جلاله په خپلو بندګانو د دوی اطاعت لازم کړی دی .

د جابر بن عبد الله رضی الله عنه څخه روایت دی چې دغه کسان فقهاء او علماء دي .

دعطاء رحمت الله علیه څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه کسان علماء او فقهاء دي او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اطاعت څخه مطلب د قرآن کریم او نبوي احادیثو پیروي او متابعت دی .

د میمون بن مهران رحمت الله علیه څخه راغلي دي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » ترڅو چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ژوندی وي اوکله چې وفات شي بیا خپله ستونزه دهغه سنتو ته وړاندې کوی .

مجاهد رحمت الله علیه ویلي دي : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » څخه مطلب علماء او فقهاء دي ، « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » څخه مطلب د الله جل جلاله کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارک حدیث دی او مشرانو ته هیڅ څیزمه وړاندې کوئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : جابر بن عبد الله رضی الله عنه او مجاهد رحمت الله علیه ویلي دي : د « أولو الأمر » څخه مطلب قاریان او عالمان دي همدغه دامام مالک رحمت الله علیه نظر هم دی ، په همدې ډول امام ضحاک رحمت الله علیه هم ویلي دي : چې مطلب ترې فقهاء او دیني علماء دي ، تردې چې امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : د میمون بن مهران ، مقاتل او کلبي څخه روایت دی چې د « أولو الأمر » څخه مطلب د جهادي ګروپونو قوماندانان دي .

سهل بن عبد الله التستري رحمت الله علیه ویلي دي : ترهغه به خلک په خیر او له فتنو څخه ژغورل شوي وي ترڅوچې د پاچایانو او علماؤ قدر او احترام کوي کله چې دغه کار وکړي نو الله جل جلاله به یې د آخرت او دنیا جوړه کړي او که دوی ته په سپکه سترګه وګوري آخرت او دنیا به یې خراب شي .[229]

امام ابوبکر جصاص رحمت الله علیه ویلي دي : د « أولی الأمر » په تفسیر کې علماء کرام اختلاف لري ، د جابر بن عبد الله رضی الله عنه او ابن عباس رضی الله عنهما څخه په یوه روایت کې راغلي ، اوهمدارنګه د حسن ، عطاء ، او مجاهد رحمت الله علیهم په نظر أولو الأمر فقهاء او علماء دي ، په بل روایت کې د عبد الله بن عباس او ابوهریرة رضی الله عنهما څخه راغلي دي چې : أولوالأمر د جهادي ګروپونو امیران دي ، داهم روا دي چې دآیت شریف څخه ټول مطلب دي ځکه چې دغه نوم کې ټول یادشوي کسان راځي ، ځکه چې امیران د لښکرو ، جهادي ګروپونو او دښمن د جګړې لپاره کارکوي او علماء کرام د اسلامي شریعت د ساتنې د روا او ناروا د بیانولو چارې په غاړه لري ، نو خلکو ته ددې امیرانو او مشرانو د اطاعت او دهغوی د امر منلو ویل تر هغه چې عدل کوي پداسې حال کې چې علماء کرام پخپله عادل او مراقبت والا ، پخپل دین باندې ټینګ په ورسپارل شوې دندې کې امانت کار او دا د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په څیر دی لکه چې الله جل جلاله فرمایي : « فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿43﴾» [230]

ژباړه :- نو تپوس وکړئ د عالمانو نه که یئ تاسو چې نه پوهیږئ .

ځینې خلک داهم وایي : دلته په ډاګه معلومیږي چې د « أولو الأمر» څخه مطلب امیران دي ځکه چې په عدل او انصاف سره امر ورېاندې تیر شو او دغه خطاب دهغه لپاره دی چې د احکامو د پلې کولو

[229] - تفسیر قرطبي ج 5 ص 362.، اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد ج 1 ص 72- 73 .

[230] - سورت النحل آیت 43 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار لري او هغه اميران او قاضيان دي بيا ورپسې د أولى الأمر د اطاعت امر پرې عطف شوی چې هغوی هغه اميران دي کوم چې په دوی باندې حکم او پريکړه کوي پداسې حال کې چې عادل وي او خلک ترې راضي او خوښ وي پدې کې ددې څخه ممانعت نشته چې د جهادي ګروپونو د اميرانو او علماء کرامو اطاعت وشي ځکه چې په عدل سره د فيصلې کولو د امرپه لومړۍ والې سره د اميرانو د اطاعت ځانګړتيا پرته له نورو څخه معلوميږي ترددې چې ويې ويل : د الله جل جلاله مبارک فرمان له دې څخه وروسته چې : « فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ ...﴿59﴾[231]

ژباړه :- نو بيا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته .

پدې سره دلالت کوي چې د أولى الامر څخه مطلب فقهاء دي ځکه چې الله جل جلاله ټولو خلکو ته د دوی د اطاعت امر کړی دی او أولى الامر ته يې حکم کړی چې د تنازع او جنجال مسأله د الله جل جلاله کتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته وړاندې کړه .

څوک چې عالم نه وي نو دغه مقام او منزلت نه لري ځکه چې جاهل د الله جل جلاله کتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته د فيصلې په وړاندې کولو او په پيښو باندې د قرآن کريم او نبوي احاديثو د دلائلو په وجوهاتو نه پوهيږي نو له دې څخه دا ثابته شوه چې د أولى الأمر څخه مطب علماء کرام دي .[232]

په يقيني ډول امام ابن کثير رحمت الله عليه ويلي دي: علي بن طلحه رحمت الله عليه د ابن عباس رضى الله عنه څخه نقل کوي چې (أولو الأمر) فقهاء او ديني علما دي.

همدارنګه مجاهد عطاء حسن بصري او ابو العاليه ويلي دي: (اولوالامر) علماء دي، خو په ظاهري ډول داسې څرګنديږي چې دغه مبارك آيت عام دی په ټولو اولولامر اميرانو او علماء تطبيقيږي [233]

امام نووي رحمت الله عليه د علماء کرامو څخه نقل کوي چې : د أولوالأمر : څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله يې اطاعت پرې واجب کړی وي لکه علماء او اميران داد مخکينيو او وروستيو مفسرينو فقهاو او نورو نظر څښتنانو رای ده.

- سورت النساء آيت 58، 59 . [231]
- احکام القرآن للجصاص ج 3 ص 177- 178 . [232]
- تفسير ابن کثير ج 1 ص 784 – 785 . [233]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم ویل کېږي چې : مطلب یې علماء دي او همدارنګه ویل کېږي چې : اولي الامر امیران او علماء کرام دي. [234]

له همدې امله امام شوکاني رحمت الله علیه ددې آیت په تفسیر کې ویلي دي: (اولي الامر: امامان، امیران او قاضیان دي او هر هغه څوك چې شرعي مشرتوب ولري نه طاغوتي مشري [235]

حافظ ابن حجررحمت الله علیه ویلي دي: امام طیبي ویلي د الله جل جلاله په دې فرمان کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ)[236] کې د فعل اعاده او تکرار دي ته اشاره ده چې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اطاعت مستقل دی او په اولي الامر کې دفعل اعاده نه ده ذکر کړې دادېته اشاره ده چې په اولي الامر کې به ځینې داسې خلك هم وي چې اطاعت او پیروي یې نه واجبېږي بیایې د الله جل جلاله په دې فرمان کې بیان کړ چې : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) لکه چې وویل شي که چېرې په حق سره عمل ونکړي نو اطاعت یې مه کوئ او خپلې منځي شخړې د الله جل جلاله او رسول صلی الله علیه وسلم حکم ته وړاندې کړئ [237]

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:

الله جل جلاله فرمایلي دي چې: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ) یعنې هغه مومنان چې د ایمان شرط په کې موجود وي ، په مبارك آیت کې د اسلامي شریعت څرګند حدد الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم د اطاعت او یوائې الله جل جلاله حاکم ګڼل او د خلکو لپاره د ابتداء څخه د تشریع او قانون ګرځول او د همدغه الله جل جلاله د لوري څخه د قانون او شریعت اخیستل او د هغه څه په اړه چې الله جل جلاله شرعی نص په کې رالېږلی او همدغه الله جل جلاله ته د هغه څه په هکله چې عقلونه او پوهه او نظر په کې اختلاف لري له هغه شي نه چې د الله جل جلاله له لوري د عامو اصولو د پلي کېدو په اړه یی کوم حکم نه وي په کې راغلی له هغه څه نه چې حکم په کې راغلی وي، حکم د الله جل جلاله اطاعت اصل ګرځوي او همدارنګه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي هم اصل او اساس ګرځوي، ستاسو څخه د اولي الامر اطاعت د الله جل جلاله او پیغمبر صلی الله علیه وسلم

- شرح صحیح مسلم ج 12 ص 464- 465 .، تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 445 . [234]
- فتح القدیر للشوکاني ج 1 ص 481 . [235]
- سورت النساء آیت 59 .[236]
- فتح الباری ج 13 ص 112 . [237]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اطاعت تابع دی تر څو دا وښيي او ثابت يې کړي چې د اميرانو اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبرصلی الله عليه وسلم داطاعت څخه اخيستل شوی وروسته له دې چې دوی په دې سره اعتراف وکړي چې ستاسو له جملې څخه دي، په ايمان او د هغه په شرط تړل شوي دي. [238]

يقيناً چې الله جل جلاله فرمايلې دي: وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا [239]

ژباړه: او له سره به ونه ګرځوي الله لپاره د کافرانو په مومنانو باندی هيڅ لاره د حجت او د بري.

د الله جل جلاله په دې مبارك فرمان كې چې: ولن يجعل) نفي د نهي په معنی سره ده، يعنې تاسو په مسلمانانو باندې د کافرانو لخوا کوم تسلط او لاره مه ګرځوی. له همدې امله علماء کرامو ويلي دي: د کافر لپاره د مسلمان غلام مريتوب نشته د اخستلو په وسيله ملکيت هم يوه لار ده نو ځکه يې روا والی نشته په دې سره پيمان نه تړل کيږي [240]

دا دهغه چا نظر دی چې وايي آيت شريف د دنيا او اخرت اړوندو څيزونوته شامل دی ځينې علماء بيا داوايي چې آيت شريف د آخرت په څېزونو پورې اړه لري.

علماء کرامو په دې اجماع کړې ده چې : په مسلمان باندې د کافر نه په واده او نه په نورو څېزونو کې اختيار او تسلط شته له همدې امله امام ابن منذز رحمت الله عليه ويلي دي: ټول هغه علماء کرام چې علم ترې اخيستل کيږي په دې سره اتفاق لري چې په هيڅ ډول د کافر لپاره په مسلمان باندې سرپرستي نشته. [241] .

دغه قول او هغه لويه لار او سرپرستي چې په مبارك آيت کې يې رد او نفي شوې داده چې دغه کافران د مسلمانانو په سرحاکمان او مشران وي همدغه کافران په مسلمانانو د وکړه او مکړه حکم جاري کوي ځکه چې مشر دخپلې خوښې د حکم په پلي کېدو سره په خلکو زوراچوي او څوك چې ددې امر مخالفت کوي هغوی ته تعذيب ورکول کيږي ، وايو څرګند او واضح حقيقت دی نو کله چې سپڅلی شريعت د نارينه مسلمان او مسلمانې ښځې د واده په اړه د کافر سرپرستې منع ګرځولې په داسې حال کې دا ديو مسلمان نارينه او مسلمانې ښځې ځانګړنې کار دی نوځنګه به د داسې يو لوی او عظيم کار مخه ونه نيسي چې هغه اسلامي خلافت او يا په کوم هېواد کې د زياترو مسلمانانو اسلامي امارت دی آيا دابه د يو مسلمان له ځانګړي کار څخه په منع کېدو زيات غوره او ارزښتناك نه وي.

- في ظلال القرآن ج 2 ص 690-691 . [238]
- سورت النساء آيت 141 . [239]
- تفسير قرطبي ج 5 ص 418 ، تفسير ابن كثير ج 1 ص 863 . [240]
- أحكام أهل الذمة لابن القيم ج 2 ص 414 . [241]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يقيني ډول صحابه كرامو دپيغمبرصلی الله عليه وسلم سره په دې بيعت و كړ چې د خپلو اميرانو به اطاعت كوي او خبره به يې اوري مګر كله چې د اسلام څخه په ظاهر،څرګند او ډاګيز كفر سره چې د الله جل جلاله په دين كې يې حكم معلوم وي خارج شي نو په دې مهال له دوی څخه وځي او دې ته كوم حق نه ثابتېږي او نه په دوی باندې كوم اطاعت او پيروي شته دغه پخوانی ثابته اجماع د علماؤ كرامو څخه نقل شوی او هيڅوك نشي كولای چې ددې اجماع په اړه ووايي چې ثبوت ته څه زيان ورسوي.

د جناده بن ابي اميه رحمت الله عليه څخه روايت دی چې موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته ورغلو او هغه مريض وه ورته ومو ويل الله جل جلاله د روغ كړه موږ ته يوڅه خبره وكړه چې الله جل جلاله يې درته ګټه ورسوي هغه مبارك وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم موږ اسلام ته راوبللو او موږ ورسره بيعت وكړ او ويې فرمايل په هغه څه كې چې بيعت يې را څخه واخيست: په رضا او ناخوښی، تكليف او راحت كې د امير خبره او ربدل او اطاعت يې كول او كه څه هم دغه اميران كوم څيز د د نيوي مال او متاع څخه د خپلو ځانونو لپاره خاص وګرځوي.

د امارت او مشرۍ د مستحق په وړاندې به جنجال نه كوو او مقابله به ورسره نه كوو تر څو چې ښكاره،څرګند او ډاګيز كفر ترې ووينی چې ستاسې سره د هغه په هكله د الله جل جلاله څخه په هغه كې دليل او ثبوت وي. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه روايت كړی او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه هم ذكر كړی دی.

بواح،: ښكاره او څرګند ته وويل كېږي.

امام نووي رحمت الله عليه د عباده رضی الله عنه د مخكيني حديث شريف په شرح كې ويلي دي: قاضي عياضي رحمت الله عليه ويلي دي: علماء كرام په دې سره متفق دي چې د كافر لپاره امامت نشته او بيعت نه ورته اخيستل كېږي او كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي نو د امارت څخه د عزل كړی شي.

او همدارنګه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم امير لمونځ پرېږدي او خلك هغه ته نه رابولي نو معزول دكړی شي.

او همدارنګه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي او يا شرعي احكامو ته تغير وركړي او يا مبتدع شي امارت او مشرۍ څخه ووت او اطاعت يې نشته ، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو واجب دي چې په ضد يې پاڅون وکړي او د قدرت څخه يې لرې کړي او که يې توان وي يو عادل امام يې د پرځای و دروي که چېرې دغه کار پر ته له يوې ډلې څخه بل چاته امکان نه لري نو په دوی واجب دی چې کافر امير د قدرت څخه لرې کړي. [242]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: فقهاء په دې سره متفق دي چې د غالب امير اطاعت او تر امر لاندې يې جهاد کول واجب دي او اطاعت يې له هغه څخه چې په ضد يې پاڅون وشي غوره دی. له دې څخه يواځې هغه څه مستثنی دي چې د امير څخه ښکاره کفر سر ووهي نو په دې مهال يې اطاعت نشته، بلکې د داسې امير په ضد په توان لرونکو جهاد واجب دی. [243]

او همدارنګه حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: امير د کفر په سبب په اجماع سره ګوښه کېږي نو په هر مسلمان واجب دي چې ددې لپاره را اوچت شي چاچې دغه کارته مټې را و نغښتې هغه ته ثواب او اجر دی او چاچې فريب او چالبازي وکړه ګناهکار شو او څوک چې ددغه کار څخه عاجز او بې وسه شو په هغه باندې ددغه ځای او ټاټوبي څخه هجرت کول واجب شو،[244] په دې اړه فتح الباري ج١٣\١٣٣ مخ وګورئ دغه اجماع ابن حجر له ابن التين څخه نقل کړې[245]

امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: ابن التين له داودي رحمت الله عليه څخه نقل کړي چې هغه ويلي دي : کوم نظر چې علما کرام يې د ظالمو اميرانو په هکله لري دادی چې: که چېرې د فتنې او ظلم کولو پرته يې د ګوښه کېدو توان لري نو ګوښه کېدل يې واجب دي او که نه بيا صبر کول واجب دي.

ځينې علماؤ ويلي چې : د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د بيعت اخيستل نشته خو که چېرې يو عادل امير وروسته ظالم شي نو په ضد يې پاڅون نشته ترڅو کافر شوی نه وي کله چې کافر شو بيا پاڅون واجب دی. [246]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې د امير څخه يوداسې څه ښکاره شي چې په دينې لحاظ عيبناک ترې ښکاره کېږي نو په اړه يې دوکتل شي که دايمان راوړلو څخه وروسته کافر شو نو

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 229 ، کتاب الامارة . 242
- فتح الباری ج 13 ص 5 او وروسته پاڼې ، نيل الاوطار ج 7 ص 198 ، 243
- فتح الباری ج 13 ص 133 ، 244
- فتح الباری ج 13 ص 116 . 245
- فتح الباری ج 13 ص 8 . 246

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامامت او مشرۍ څخه ووت په دې کې څه اشکال او سختي نشته ځکه چې د اسلامي امت څخه ووت وژل یې واجب شول.[247]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: کوم امیر چې داسلامي نظام څخه پرته یی دبل نظام او قانون د پیروۍ اجازه وکړه کوښه کېدل یې واجب شول او اطاعت یې حرام دی ځکه په داسې حالت کې دکفر د صفت ورکولو مستحق ګرځي.[248]

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: محمدصلی الله علیه وسلم د ټولوانسانانو او پیریانو دهدایت لپاره رالېږل شوی دی که چا داباور وکړ اوعقیده یې لرله چې یو چاته د محمدصلی الله علیه وسلم د شریعت څخه وتل او اطاعت نه کول روادي نو دغه کس کافر دی وژل یې واجب دي.[249]

دغه د قران کریم، نبوي احادیثو او د دیني امامانو اقوال په څرګند ډول ددې حکم ښکارندوی دی چې څوك د مشرانو او امیرانو څخه د الله جل جلاله د دین څخه ووزي په خلکو باندې یې اطاعت واجب نه دی بلکې په ضد یې پاڅون لازم دی او که پخپله قدرت پرې نرډي باید ګوښه کړی شي. په راتلونکو کرښو کې د ځینو علماؤ کرامو اقوال ذکر کوو چې چا دالله جل جلاله حکم پرېښود او یایې د الله جل جلاله د اجازې پرته نور وضعي قوانین جوړ کړل او یایې هم د خلکو ترمنځ د الله جل جلاله دحکم د پلي کولو څخه انکار وکړ.

امام ابن حزم رحمت الله علیه د هغه چاپه اړه یې د خلکو لپاره هغه قوانین جوړ وي کوم چې د الله جل جلاله په دین کې نشته وایي:

د قوانینو جوړول د څلورو وجو هاتو څخه خالي نه وي:

۱- یا لازمي فرض له منځه وړل لکه : ځینې لمونځونه، ځینې روژې ، ځینې زکاتونه ، ځینې ارکان حج یاد زنا څه اندازه حد کمول، او یا هم دقذف څه حد کمول یا ددې ټولو له منځه وړل .

۲- یا په کوم یادشوي شي کې زیاتوالی یا د نوي فرض منځ ته راوړل.

۳- یا د حرام څیز حلال ګڼل لکه د خنزیر غوښه، شراب څښل، د مردارو خوړل.

۴- یا د حلال څیز حرام ګڼل لکه د پسه غوښه او داسې نور هر یو ددې څخه چې څوك عقیده پرې ولري کافر او مشرك دی په یهودو او نصاری پورې تړل شوی او د هغوی څخه دي.

---

[247] - المعتمد فی اصول الدین لابی یعلی ص 234 .

[248] - الفتاوی المصریة لابن تیمیه ص 507 .

[249] - مجموع الفتاوی ج 3 ص 422 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرمسلمان دا فرض دي چې که هر څوك داسې ووينې چې د څلورو يا دشپږو امورو څخه په يو باندې عقيده ولري پرته د توبې له غوښتلو څخه يې ووژنئ او توبه يې قبوله نکړئ که توبه يې هم وکړه ، مال يې د مسلمانانو بيت المال ته وسپارئ ځکه چې د غه کس خپل دين بدل کړی يقيناً پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي جل جلاله چاچې خپل دين بدل کړی وي وبی وژنئ) [250]دغه حديث په احکام د ابن حزم ج ٦\ ١١٠ مخ او همدارنګه ٢\١١٧-١٠٩-٧٨-٧٧ او حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت کړی دی.

همدارنګه ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې څوك داسې عقيده ولري چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د مرګ څخه وروسته يو شخص کولای شي چې کوم حلال شيز حرام کړي او يا کوم حرام شيز حلال و ګرځوي او يا کوم حد واجب وګرځوي په داسې حال کې چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم ترمرګ وړاندې واجب شوي نه وي او يا داسې شريعت او قانون جوړ کړي چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په ژوند کې يې و جود نه در لود دغه شخص کافر او مشرك دی او مال يې حلال دی حکم يې د مرتد دی او هيڅ تو پير نه لري.[251]

امام ابن کثير رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ [252] وايي: الله جل جلاله دهغه چابدي بيانوي چې د الله جل جلاله دهغه حکم څخه سرغړاوی کوي چې ټول خير او نيکي يی په کې ده دټول شر او بدی څخه سرغړاوي کوي او دغه شخص د نورو نظرياتو، شخص او نفسياتي غوښتنو او دهغه اصطلاحاتو نه مخ اړوي چې پرته له کوم شرعي دليل څخه پرې استناد او تکيه کوي.

لکه څنګه چې د جاهليت په زمانه کې جاهلانو دخپلو نظرياتو او نفسياتي غوښتنو په بنا به يې په ګمراهی او ناپوهی سره فيصلې کولې، لکه تاتاريانو به چې خپل سياسي امور د چنګيزخان په لاس جوړشوي قانون په اساس فيصلې کولې چې دهغه کتاب څخه عبارت وه چې ديهوديت،نصرانيت اسلامي امت څخه اخيستل شوی وه او نور هم ورسره ګډ شوي وه او په دې کې ډېر داسې احکام وه چې صرف دده د نظر او نفسي غوښتنې زېږنده وه او بس په دې سره د غه وضعي قانون يې زامنو ته په يو اساسي قانون واو ښته پيروي او اطاعت به يې کاوه،دالله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلی

- احکام ابن حزم ج 6 ص 110 ، اوهمدارنګه ج 2 ص 117 ، 78 ، 77 ، [250]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 524 ، سورت النساء آياتونه : 151- 152 ، الاحکام ج 1 ص 73 . [251]
- سورت مائدة آيت 50 . [252]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه وسلم په نبوي سنتو به يې وړاندې کاوه چاچې داکار وکړ هغه کافر شو وژل يې واجب دي تر هغه چې د الله جل جلاله او د هغه د پيغمبرصلی الله علیه وسلم حکم ته بېرته راوګرځي په لږاو ډېر کې يواځې د الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دپرېکړې څخه پرته حکم و نه کړي.[253]

د الله جل جلاله دکتاب او دپيغمبرصلی الله علیه وسلم د سنتو څخه پرته بل چاته خپله فيصله وړل،شيخ حمدبن عتيق نجدی رحمت الله علیه د نواقض الاسلام د ذکر کولو په درشل کې ويلي دي :څوارلسم څيز چې داسلام ماتوونکی دی : د الله جل جلاله د کتاب او دپيغمبر صلی الله علیه وسلم دسنتوڅخه پرته بل چاته خپله فيصله وړل هم د ايمان د نواقضو څخه دی . شيخ حمد بن عتيق دحافظ ابن کثير رحمت الله علیه ددې قول په هکله چې د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه : أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ، کې راوړي ،وايي: ددې په څېر عام بانده چيان هم په دې کې واقع دي او ددوی په شان هغه کسان چې دخپلو پلرونو هغه قوانين چې مشرانو يې جوړ کړي او ډېر بد او ملعون موضوعات يې په کې ځای کړي چې د رفاقو قانون ورته ويل کېږي د الله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلی الله علیه وسلم په نبوي سنتو يې وړاندې کوي چاچې وضعي قانون په الهي قانون وړاندې کړ کافر دی وژل يې واجب دي تر څو چې پېرته د الله جل جلاله او د پيغمبرصلی الله علیه وسلم حکم او فيصلې ته را وګرځي [254]

د ابن تيميه رحمت الله علیه څخه د هغو تاتارينو په هکله پوښتنه وشوه چې يوپه بل پسې د شام په هېواد يرغل کوي اسلام ښکاره کوي خو ډېر شرعي احکام نه پلي کوي د دوی حکم څه دی او په ضدېې جګړه څه حکم لري؟

په ځواب کې يې ورته وويل: د الله جل جلاله لپاره دحمد او ثناء وي: هره ډله له دوی څخه او يا نور خلک چې داسلام ظاهرو احکامو کوم چې په تواتر سره راغلي وي مخ واړوي جګړه ورسره واجب ده تر دې چې اسلامي احکام په ځان و مني اګر که ددې تر څنګ په شهادتينو اقرار وکړي او ځينې شرعي احکام هم مني لکه څنګه چې ابوبکر صديق رضی الله عنه د زکات نه ورکوونکي ووژل.

- تفسير ابن كثير ج 2 ص 107 . [253]
- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراک .ص 214. [254]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې سره فقهاء کرام دعمررضی الله عنه د مناظرې څخه چې دابوبکر صدیق رضی الله عنه سره يې وکړه متفق شول او صحابه کرام هم د اسلامي حقوقو په اعادې سره متفق شول تر څو په قران کريم او نبوي احاديثو عمل وکړی شي.

او همدارنګه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په لسو طريقو باندې دخوارجو په اړه حديث شريف ثابت دی چې : خوارج بدترين دخلکو ظاهراً او باطناً جل جلاله سيرت او صورت) دي ددې سره چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: خپل لمونځونه به ددوی دلمونځونو په پرتله کم ګڼئ او خپلې روژې به د دوی د روژو په پرتله په لږ نظر وينئ. دغه حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه د ابو سعيدرضی الله عنه څخه روايت کړی. امام احمد رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه،اوامام أبوداود رحمت الله عليه،دعمران بن حصين رضی الله عنه)څخه روايت کړی دی،امام مسلم رحمت الله عليه،امام أبودادرحمت الله عليه دعلي رضی الله عنه څخه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

له دې څخه داښکاره شوه چې يواځې په اسلام باندې منګولې لګول او ځان مسلمان بلل او په ځان داسلامي احکامو له منلو پرته هغه له جګړې څخه نشي ژغورلی نو جګړه ورسره کول واجب ده تر څو ټول دين يواځې د الله جل جلاله لپاره شي او ترڅو فتنه ختمه شي نو کله چې دين دالله جل جلاله څخه پرته د بل چالپاره وي نو جګړه ورسره واجب ده.

نو هره ډله چې دځيني فرضو لکه لمونځونه، روژې، حج او يا دناحقه وينو،مالونو،شرابو، زنا، قمار او يا دخپلوانو د نکاح حراموالی ونه مانه او يا يې دکفارو په ضد جهاد کول او يا په اهلو کتابو جزيه مقررول او داسې نور واجبات او ديني فرايض او محرمات ونه مني هېچاته د هغې په انکار او پريښودو کې عذر نشته په کومو سره چې منکر او نه منونکي د وجوب يې کافر کېږي. نو هغه ډله چې يادشوي څېزونه نه مني جګړه يې په ضد روا ده اګر که په خوله اقرار هم پرې کوي په دې هکله څومره چې ماته معلومات دی د علماء تر منځ اختلاف نشته .[255]

---

[255] - مجموع الفتاوی ج 28 ص 502-503.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: هره ډله چې داسلام د ښکاره او متواتر کوم حکم د منلو څخه انکار وکړ ددیني علماؤ په اتفاق سره یې په ضد جګړه کول واجب دي اګرکه په شهادتینو باندې اعتراف هم کوي او په خوله سره یې وایي.

که چیرې یې په شهادتینو اعتراف وکړ او د پنځو لمونځونو دکولو څخه یې انکار وکړ په ضدیې جګړه کول واجب ده ترڅو چې لمونځ وکړي.

او که چیرې یې د زکات ورکولو څخه انکار وکړ جګړه ورسره واجب ده تر څو زکات ورکړي او همدارنګه که چیرې د رمضان د میاشتې د روژې نیولو او کعبې شریفې ته د حج کولو څخه انکار وکړي او دبدو کارونو دحراموالي، زنا، قمار، شرابو او داسې نورو حرامو کړل شوو څېزونو د حرمت څخه یې انکار وکړ او همدارنګه که چیرې د ناحقه وینو ، مالونو، ناموس عفت او داسې نورو څېزونو د حکم څخه چې په قران کریم او نبوي احادیثو سره ثابت دي انکار وکړي،او همدارنګه که چیرې په امر بالمعروف، نهي عن المنکر د کفارو په ضددجهاد کولو څخه تر هغه چې تسلیم شي او یا هم په ذلت سره جزیه ورکړي انکار وکړي، او همدارنګه هغه څوک چې دقرانکریم نبوي احادیثو اوسلفوصالحو،امامانو خلاف د بدعت ښکاره کوونکو په ضد جګړه هم واجب ده تر دې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل: الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ) [256]

ژباړه: وجنګیږی جل جلاله ای مومنانو) له دغو کفارو سره ترهغه پورې چې نشي پاتې فتنه جل جلاله فساد په ځمکه کې) او شي دین جل جلاله حکم) ټول خاص الله لره جل جلاله او نور ټول باطل ادیان ورک شي) .

که چیرې ځینې ددین د الله جل جلاله لپاره او ځینې نور پرته د الله جل جلاله څخه وي نو جګړه او جهاد واجب دی ترڅو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي. [257]

تېر شوي نصوص په دې دلالت کوي چې شرعي مسوولیت د عامو مسلمانانو په غاړه دا دی چې د کافر مشر په ضد پاڅون او هغه له قدرت څخه لرې کول او په ځای یې د مسلمان مشر ټاکل واجب

- سورت انفال آیت 39 . [256]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 510- 511 . [257]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حتمي دي كه څوك دا توان ولري پاڅون كول پرې حتمي دي او د الله جل جلاله په وړاندې يې لوی اجر دی.

او كه څوك دا توان نه لري چې د غه كافر مشر د قدرت څخه كوښه كړي نو شرعي دلايلو دا په ډاګه كړې چې په دې مهال د كافرمشر د كوښه كولو لپاره تياری اودحالاتو برابرول ترڅو دېتولو لورو څخه پاڅون ته لاره هواره شي دا هغه واجب دي چې هېڅكله له منځه نه ځي او الله جل جلاله هېڅوك د هغه د توان څخه د پاسه نه مكلفوي.

الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿60﴾ [258]

ژباړه: او تيارى جل جلاله ای مومنانو) لپاره د جل جلاله جنګ) ددغو جل جلاله ماتوونكو دعهد يا دمطلق كفارو) څومره چې توانيږي جل جلاله جمع كولی شي) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې ويروي تاسې په دغه جل جلاله قوت او تياري) سره دښمنان دالله او دښمنان ستاسې او نور كسان بې له دوی نه چې نه پيژنی تاسې هغوی الله عالم دی په جل جلاله عدالت د) هغوی او هرهغه څه چې نفقه كوي جل جلاله لګوی) تاسې له يوه شي په لاره د الله كې جل جلاله لپاره د ترقی د دين) پوره جل جلاله بدل دهغه) به در كړشي تاسې ته حال داچې پرتاسې به ظلم و نكړی شي جل جلاله د ثواب په لږوالي او دعذاب په ډيروالي) .

په دې مبارك آيت كې الله جل جلاله خپلو مؤمنو بندګانو ته دوسلو او جګړه ايزو ضروورياتو د برابرولو امر كوي چې دمشركانو او دالله جل جلاله د دښمنانو د مقابلې لپاره د جګړې څخه وړاندې د دښمن دوېرولو او دآسونو دتيارولو لپاره لازمي ده ځكه چې د جګړې څخه وړاندې تيارى په جګړه كې د ښه نيت ښكارندويي كوي او دتيارى نشتوالى د وروسته والي ښكارندويي كوي چې دادمنافقانو دصفاتوڅخه دي، لكه څنګه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ .... ﴿46﴾ [259]

- سورت انفال آيت 60 . [258]
- سورت توبه آيت 46 . [259]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که اراده وی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرو مرو تيار کړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزاته څه اسباب د تيارۍ ولکن نه وه غوره کړی الله پورته کيدل ددوی جل جلاله غزاته) .

داځکه چې دوی د جهاد د لپاره تياری نه وه نيولی او د جګړو لپاره یې څه ګټل او ناکام يې کړل بيا د ناکامانو سره يو ځای کښېناستل:

دلته اساسي توان او قوت د دښمن د مقابلې لپاره ټول هغه څه برابرول دي چې په جګړه ترې کار اخيستل کېږي خو په يقيني ډول پرته له شك څخه ايماني قوت ترما دي قوت وړاندې او مخکښې رول لوبولی شي، ځکه چې الله جل جلاله جل جلاله دسورت په لومړي سرکې دايمان د جوړښت دپيغمبرصلى الله عليه وسلم اطاعت او پيروي،داختلاف نشتوالي په دنيوي څيزونو باندې دمقابلې اوجنجال ختمول،بيايې د سورت په نيمايي کې د مادي تياری امر،او په دې مبارك ايت کې هم په مادي تياری امر کوي، الله جل جلاله جل په ډېرو اياتو نو کې عموماً په ايماني تياری امرکوي او له جګړې څخه وړاندې ورته په خاص ډول امر کوي الله جل جلاله په عام ډول په تقوی باندې د امر کولو په اړه فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿28﴾ [260]

ژباړه : ای مومنانو وويريږی تاسې له عذابه د الله او ايمان راوړی په رسول ددغه جل جلاله الله چې محمد دی) چې درکړي تاسې ته دوی حصې برخې له رحمته خپله او چې وګرځوي تاسې لره يوه رڼآ چې تلل په هغې سره جل جلاله پر صراط) او و ښې تاسې ته جل جلاله ګناهونه ستاسې) او الله ښه مغفرت کوونکی جل جلاله دخطيآتو) ډير رحم والادی جل جلاله په انعام د اجر او ثواب سره) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ .... ﴿103﴾ [261]

ژباړه: ای مومنانو وويريږی له الله نه په حق دويرې دده او مه مری مګر پداسې حال کې چې مومنان جل جلاله موحدان) ياست او منګولې ولګوی جل جلاله ای مومنانو) تاسې په رسی د الله جل جلاله چې قرآن دی) ټول او مه سره مختلف کيږی جل جلاله وروسته له اسلامه) .

او داسې نور ډېر آياتونه په قرانکريم کې ذکر شوي دي.

---

[260] - سورت الحديد آيت 28 .
[261] - سورت آل عمران آيت 103- 102 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایمان د صحت او جوړوالي امر د تقوی د اسبابو لټونه او منګولې پرې لړول دي د دې وضاحت چې د الله جل جلاله دلارې دمجاهدینو لویه وسله چې ځانونه پرې سنبالوي دالله جل جلاله دغه فرمان يې په اړه ذکر شوی چې فرمایی : جل جلاله إِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿47﴾ [262]

ژباړه: ای مومنانو کله چې مخامخ شی کوم فوځ جل جلاله ددښمن) سره جل جلاله چې جنګ درسره کوي نو ثابت قدم اوسی تاسې جل جلاله او مه تښتی) او یادوی تاسې الله جل جلاله ډیر جل جلاله په خوله او زړه) ښایی چې تاسې په مراد ورسیږی جل جلاله په بري سره په دښمن د ذکر په برکت) او حکم ومنی تاسې د الله او درسول ددغه الله) او مه کوی جګړه په خپلو منځونو جل جلاله په کارد جهاد کې) پس بې زړه به شی تاسې او ولاړ به شي باد دنصرت او قوت او جل جلاله دولت) ستاسې او صبر کوی جل جلاله په قتال اوسختیو،بیشکه الله له صابرانو سره دی په جنګ کې په نصرت او حاظت) او مه کیږی ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چې را ووتل له کورونو خپلو دپاره د فخر او ښودني خلکو ته شوکت دبدبه خپله) او اړوي دوی خلک) له لارې د الله جل جلاله څخه .

یقیناً الله جل جلاله خپلو مجاهدو بندګانو ته د صفونو د یوځای کېدو او دتولیو دمخامخ کېدو په مهال د ثابت او ټینګ درېدو او د الله جل جلاله دزیات ذکر او یادښت او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی او دالله جل جلاله په رسي د ټینګومنګلو لړولو دجنجال او اختلاف د پریښودلو کوم چې د ناکامی توان او طاقت د ختمېدو لامل ګرځي امرکوي. کوم چې په دې مبارك آیت کې يې امر را غلی د هغه قوي او کاري وسلې څخه دی چې مجاهدین خپل ځانونه پرې مسلح کوي او د ښمنان يې چې هر څومره مادي قوت او زور ولري داسې وسله نشي ترلاسه کولای که چېرې مجاهدین داسې وکړي نو الله جل جلاله ورسره دی له همدې امله الله جل جلاله خپل فرمان په دې مبارک آیت سره ختم کړی چې: **جل جلاله** إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ [263]

ژباړه : یعني الله جل جلاله د صابرانو ملګری دی.

- سورت انفال آیت : 45- 47 . [262]
- سورت بقره آیت 153 . [263]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له چاسره چې الله جل جلاله ملګری شي او بریالی یې کړي نو هېڅوک نشي پرې کامیاب بدی لکه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكِّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [264]

ژباړه: که مرسته وکړي له تاسې سره الله جل جلاله لکه چې په بدر کې یی وکړه) نونشته جل جلاله هیڅ) غالب پرتاسې باندې او که مرسته ونه فرمایی له تاسې سره جل جلاله الله چې په احد کې یی پریښودی) نو څوک دي هغه چې مرسته به وکړي له تاسې سره وروسته له هغه جل جلاله خذلان د الله جل جلاله لخوا) .

په جل جلاله الاکتفاء بما تضمنه من مغازي رسول الله و الخلفاء) کې راغلي دي:

ابو عبیده رضی الله عنه دجهاد صف برابرکړ دلومړي سرڅخه یې تر پایه پورې معاینه کاوه او کاته به یې د هر بیرغ او هر قدم سره به دربده او ویل به یې: ای دالله جل جلاله بندګانو د الله جل جلاله څخه نصرت او بریالیتوب په صبر سره وغواړئ ځکه چې الله جل جلاله دصابرانو ملګری دی، ای د الله جل جلاله بندګانو: زېری او بشارت د هغو کسانو لپاره دی چې ستاسو څخه شهید شي او څوک چې ژوندی پاتې شي دهغوی لپاره د نصرت اوغنیمت زېری دی، مګر خپل ځانونه په جګړه دغشو په ویشتلو د تورو په وهلو، د نېزو په کارولو د همزولو سره په مقابله کولو ټینګ او محکم کړئ. ځکه په الله جل جلاله سره سوګند کوم هغه څه چې دالله جل جلاله سره دي پرته د هغه داطاعت په سختو ځایونو او جګړه ایزو سنګرونو کې دهغه پروردګار درضا دغوښتنې څخه پرته لاس ته نه راځي.[265]

بېشکه الله جل جلاله دخپلو هغو دوستانو حالات بیان کړي چې د بدر په ورځ دخپلو د ښمنانو د مقابلې لپاره ووتل خوکله یې چې خپل لږ شمېر او کمه وسله ولیده،د دښمن د زیات شمېر اوښه تیاري په مقابل کې چې ټول له یوې مخې راوتلي وه نو په دې مهال مومنانو هغه عظیم قوت ته مخه کړه چې بل هېڅوک قوت یې مقابله نه شي کولای او په هغه دروازه یې منګلوې ټینګې کړې چې په لاس یې د اسمانونو او ځمکې پاچاهي ده او هغه ذات چې د مومنانو د دښمنانو د هلاکېدو اراده په یو لفظ دجل جلاله کن) یعنې شه ، سره وکړي نوالله جل جلاله دا کولی شي دحکم منع کوونکي یې نشته

- سورت آل عمران آیت 160 . [264]
- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله ...ج 3 ص [265]201

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د امر وروسته کوونکي يې نشته، په دې پو هېږو چې څه توان او طاقت نه لرو دوی څه توان او زور نه لري مګر کله چې په الله جل جلاله سره توکل و کړي او په صداقت سره الله جل جلاله ته مخ واړوي او دالله جل جلاله په وړاندې عاجزي ښکاره کړي نو الله جل جلاله د دوی دحالت بیان موږ ته کړي چې فرمايي : إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [266]

ژباړه: يادکړی هغه وخت چې استغاثه به کوله تاسې رب خپل ته نو الله ور ورسيده له پاره دجل جلاله فرياد) ستاسې چې بيشکه زه مرسته کوونکی يم له تاسې سره په زرو تنو له پرښتو څنې يوه په بله پسې راتلونکې .

يقيناً زموږ دپيغمبرصلی الله عليه وسلم او اصحابو کرامو حالت دبدر په ورځ همداسې وه کله يې چې د مشرکانو ځواك وليد لکه څنګه چې قران کريم يې انځور وړاندې کړی په ډېر تکبر او ځان ښودنې سره دمسلمانانو مقابلې ته راووتل د پلو،سورو او مشرانو څخه يې هېڅوك وروسته نشول بلکې ټول په يو مخ را ووتل ددې لپاره مقابلې ته راغلل چې دغه د اسلام مبارك دين بالکل له منځه يوسي مسلمانان ختم کړي خلك يې ياد کړي او هر وخت دغه وېره په مسلمانانو وتپي خوکله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم اوصحابه کرامو دکفارو مادي توان وليد چې دمقابلې توان يې نشته نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم خپلې سختې تکيه ګاه ته مخ وا ړاوه او هغه ځواکمن ذات ته يې هيله او اميد وکړ چې عادل دی او ټوله شپه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپل پروردګار په وړاندې په عاجزۍ، خوارۍ او خشوع سره ولاړوه دعا او زاري يې کوله تر څو چې سهار شو دصحابه کرامو زړونه پرې وسول ترديې چې جبريل جل عليه السلام) او ورسره پرښتې يې وليدې نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم زېری ورکړ خپلو صحابه کراموته يې بشارت ورکړ چې پرېښتې راغلې.[267]

له همدې امله امام بخاري رحمت الله عليه يو باب په دې نوم سره چې: د جګړې څخه وړاندې نيك عمل،په دې اړه يې دحضرت ابوالدرداء رضی الله عنه دغه قول راوړی چې: يقيناً تاسو د خپلو اعمالو په سبب جګړه کوی په دې کې دأبو الدرداء رضی الله عنه دغه ټکي ته اشاره ده چې د برياليتوب دلويو اسبابو او لاملونو څخه دجګړې نه وړاندې نيك عمل كول دي.

- سورت انفال آيت 9 . [266]
- الخصائص الکبری ج 1 ص 330.[267]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن القيم رحمت الله عليه د غه معنی پخپل کتاب قصيده نونيه کې راوړي وايي:

1- دغه داسې ده چې د الله جل جلاله دلښکر جګړه په اعمالو سره وي نه د زړه ورو ګرو پونو په زور سره.

2- زما دپه الله جل جلاله سره سوګند وي چې هېوادونه يې په ډېر ښت فتح کړي نه دي په داسې حال کې چې دښمن يې بې شماره ډېر وه .

3- همدارنګه زړونه يې په دې نظرياتو سره نه دې فتح کړي بلکې په علم او ايمان سره يی فتح کړي دي.

موږ ته قران کريم بيان کړي چې زموږ څخه وړاندې دمومنانو حالت هم همداسې وه يقيناً الله جل جلاله دبني اسرائيلو دحالت څخه بيان کوي کله يې چې د دښمن،زور،قوت زيات اوخپل شمېر او قوت لږ وليد الله جل جلاله فرمايی : وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . [268] .

ژباړه: اوکله چې راووتل جل جلاله مخامخ شول) دوی لپاره جل جلاله د جنګ) دجالوت او د لښکرو دده نو وويل دوی جل جلاله يعني مومنانو) ای زموږ ربه نازل جل جلاله راتوی) کړه پرموږ صبر او کلک کړه قدمونه زموږ جل جلاله په جنګ کې) او مرسته وکړه له موږ سره په قوم د کافرانو .

کله يې چې الله جل جلاله ته رجوع وکړه او دخپل مسکين توب او عاجزئ لاسونه يې د الله جل جلاله په وړاندې پورته کړل نو نتيجه يې ډېره زرېه جل جلاله فاء) سره چې ترتيب دتعقيب سره افاده کوي راغله فرمايي: فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ [269] .

ژباړه: نومات کړل مومنانودوی جل جلاله يعني کافران) په اذن جل جلاله حکم) د الله سره او مړ کړ داود جالوت لره او ورکړ ده ته جل جلاله يعنی داود ته) الله سلطنت او حکمت جل جلاله او نبووت وروسته له مرګه دطالوت او اسموئيل عليه السلام) او ويی ښودل ده ته له هغو شيانو چې اراده يی کوله .

قران کريم يې نه يادوي بلکې په دې پرېکنده نتيجه کې يې د مادي زور او قوت هېڅ اشاره نده کړې دا دخپلو مجاهدو بندګانو لپاره يو تنبيه ده چې په الله جل جلاله باندې توکل په رښتيا سره همدغه

- سورت بقره آيت 250 . [268]
- سورت بقره آيت 251. [269]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذات اقدس ته ځان سپارنه او په مخ کې یې عاجزي کول او د الله جل جلاله په لار کې د جهاد ریښتینی نیت کول همدغه مخ په وړاندې وسله په ټولو جنګونو اوجګړو کې پرېکنده وسله ده. دهغو جامع آیاتونو څخه چې د دښمن سره د مقابلې نه وړاندې د تقوی او اطاعت د وسلې کارولو اهمیت او ارزښت بیانوي او دا چې ددغې وسلې اغېز ډېر لوی دی او بې له شکه د نصرت او بریالیتوب د رامنځ ته کېدو لامل دی الله جل جلاله فرمايي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ . [270]

ژباړه: ای مومنانو که مددګاري وکړی تاسې له جل جلاله دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړيجل جلاله الله) له تاسې سره جل جلاله په غلبه پردښمن) او ثابت کړي قدمونه ستاسې جل جلاله په ځای د جنګ) .

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ . [271]

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه جل جلاله الله) ته بیشکه چې الله خامخا قوي جل جلاله د خپلو احکامو په تنفیذولوکې) ډیر زورور دی جل جلاله په هرڅه) .

یقیناً الله جل جلاله یې بریالیتوب په هغه څه پورې درولي چې څوك د الله جل جلاله دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصرت کړی وي او دالله جل جلاله د دین نصرت کوي او دا د بریالیتوب په راتلوکې دشرط په بڼه دی او ان شاءالله تعالی په راتلونکي مبحث کې به یې په تفصیل سره دغه ځانګه د تیاری په هغه بحث کې وڅېړو چې هغه آدابو پورې اړه لري چې باید دالله جل جلاله دلارې مجاهدین ځان پرې سنبال کړي چې دا د بریالیتوب په ګټلو کې ډېر مهم او ارزښتناك دی. موږ وینو چې د بندګانو څخه د نصرت او بریالیتوب د وروسته والي اصلي او اساسي سبب او لامل دادی چې دالله جل جلاله او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم په حق کې کوتاهي او دخپلو ورونو په برخه کې دهغوی دحقوقو نه مراعات کول دي، ځکه چې دالله جل جلاله سنت او لاره په خلکو کې تېره شوې او هېڅکله نه بدلېږي هغه داچې ګناه او کوتاهي د جګړې او جهاد څخه د وروسته والي لامل ګرځي دامیر پیروي او زیار ایستل دبریالیتوب او کامیابی سبب دی، دغه لار او طریقه نه وروسته کېږي او نه تغیر مومي آن تر

- سورت محمد آیت 7 . [270]
- سورت حج آیت 40 . [271]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو په وړاندې هم پلې شوي او له دوی سره موجود وه.

کله چې ځینې صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامر په اجتهادي ډول مخالفت وښود داحد په غزا کې یې اجتهاداً امر ونه مانه نو د مشرکانو غشي او نېزې پس له هغه ورته ورسېدې چې د ورځې په اول کې مسلمان غالب وه له همدې سببه راشد خلیفه عمر بن الخطاب رضی الله عنه سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه یی دغه ټکي ته متوجه کړ او ویې فرمایل: یقیناً تاسې خپل دښمن د الله جل جلاله داطاعت او پیروي په سبب او دښمن مو د هغه د نافرمانی په سبب ورسره جګړه کوي که چېرې تاسې او هغوی په ګناه کې سره برابر شوي نو پرتاسو غالبېږي بیاپې ورته وفرمایل: دغه ټکی د تاپه دوکه کې ونه غورځوي چې تاته د د پیغمبرصلی الله علیه وسلم صحابي او ماما ویل کېږي.

د الله جل جلاله اوکوم چا تر منځ پرته د هغه داطاعت او پیروي څخه بل کوم سبب نشته دخلکو اصل او کم اصل دالله جل جلاله په وړاندې سره برابر دی الله جل جلاله یې رب او پالونکی دی او دوی یې بندګان دي یو تر بل د اخري خاتمې په ښه والي غوراوی دی او هغه څه چې د الله سره دي د هغه په پیروي سره موندل کېږي. [272] .

که موږ وغواړو چې اسلامي خلافت منځته راشي اوپه دښمن باندې غالب او بریالي شو نو د مادي اسبابو څخه وړاندې باید الله جل جلاله په حق کې د کوتاهۍ او ګناه جبیره وشي او حتماً باید دتقوی او پرهېزګاری اسباب و لټول شي تر دې چې د الله جل جلاله څخه څه و غواړو او دعاورته وکړو الله جل جلاله یې د قبوله کړي الله جل جلاله ښه پوهېږي.

امام طبري رحمت الله علیه د اعداد او تیاري دآیت شریف په تفسیر کې ویلي دي: الله جل جلاله فرمایلي دي : ددې خلکو لپاره چې پخپل رب کافران شوي او ستاسو او دوی ترمنځ عهد او پیمان هم شته کله چې د دوی د خیانت او غدر څخه ووېرېدی نو تیاری ورته ونیسی، او په الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم ایمان راوړونکو. جل جلاله مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) وایي: څومره چې توان یې لری دآلاتو څخه یی ورته تیارکړئ چې ستاسو لپاره د دوی په مقابل کې یو قوت او ځواك وي لکه وسله، آسونه، جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) وایي: تاسې په دې تیاری سره د الله جل

- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله و الخلفاء ج 4 ص 158 . [272]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلاله او خپل دښمنان جل جلاله له مشرکانو څخه) وېروي دغه اثر امام طبري رحمت الله علیه پخپل سند سره راوړي دي.

د علي الهمداني رحمت الله علیه څخه راغلي چې ده دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په داسې حالت کې اورېدلي چې په منبرباندې ناست وه اوویل یې: الله جل جلاله فرمایلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ)[273] خبر دار اوسئ چې قوت دغشی ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت د غشی ویشتل دي درې ځلې یې وویل.داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام أبوداد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله عیه روایت کړی دی.

د عکرمة رضی الله عنه څخه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه یې مطلب نر آسونه دي او دجل جلاله رباط الخیل) څخه یې مطلب ښځې آسونه دي.

در جاء بن ابي سلمه رحمت الله علیه څخه روایت دی چې ویلي یې دي یو سړی په مکه مکرمه کې دمجاهد رحمت الله علیه سره یو ځای شو او د مجاهد رحمت الله علیه سره جوالونه جل جلاله بوجی) وي ده وویل چې مجاهد رحمت الله علیه وفرمایل: دغه توانایي ده او مجاهد رحمت الله علیه دجهاد لپاره ځان تیاراوه او د سدي رحمت الله علیه څخه روایت دی چې جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه مطلب وسله ده او دا فرمان درب العالمین دی چې: جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) نو دعبدالله بن عباس رضی الله عنهما څخه راغلي چې ویلي یې دي: مطلب داچې پدې قوت سره دالله جل جلاله او ستاسې دښمنان پرې سپکوي تر دې چې وېې ویل: ابن زید رحمت الله علیه د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه ویلي دي چې : جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ): دغه ډله منافقان دي تاسې نه پرې پوهېږی ځکه چې ستاسې سره دي او په خوله وایي لااله الا الله او ستاسې ترڅنګ جنګېږي نورو علماو ویلي چې دا دپیریانو څخه یوه ډله ده، ابوجعفررحمت الله علیه ویلي دي: صحیح قول په دې کې دادی چې وویل شي: الله جل جلاله مومنانو ته دجهاد کولو تیاری دجنګې وسلو برابرول او دهغه څه برابرول چې د الله جل جلاله د دښمنانو او د دوی د دښمنانو چې مشرکان دي لکه وسله، لنده، دآسونو تنظیمول او داسې نور او همدارنګه باید وویل شي چې دا دلیل کېدای نشي چې دقوت او توانمندی څخه مطلب د توانایي د معناګانو څخه یوه

- سورت انفال آیت 60 . [273]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکته معنی ده په داسې حال کې چې الله جل جلاله د هغو په ټولو عامو معناوو سره امر کړی دی، که چېرې کوم ویونکی ووایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څرګنده کړې چې له دغه عام والي څخه یې مطلب دغه ځانګړ تیا ده چې فرمایي: الاان القوة الرمي) په دې خبردار اوسئ چې توانایي دلندی ویشتل دي. په ځواب کې یې ویل کېږي: اګر که په حدیث شریف کې دا ذکر شوي وي نو دا ترې مطلب نشي څرګندېدای چې د خیر څخه هدف یواځې دغشي ویشتل دي پرته د توانایی دنورو معناګانو څخه ځکه چې دغشي ویشتل دتوانایی دمعنا ګانو څخه یوه معنی ده ځکه چې په حدیث شریف کې ویل شوي دي خبر دار چې قوت او توانایي د غشي ویشتل دي او دا یې نه دي ویلي چې نوره توانایي نشته او دتوانایی څخه توره، لینده، نېزه او هر هغه څه چې د مشرکانو په وژنه کې ترې کار اخیستل کېږي لکه د غشي ویشتل یا ددې څخه ښه وسله چې دکفارو په سپکوالي او ذلت کې ترې کار واخیستل شي. [274]

امام قرطبي رحمت الله علیه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې : جل جلاله وَأَعِدُّواْلهم) ویلي دي: الله جل جلاله مومنانو ته امر کوي چې د دښمنانو د مقابلې لپاره قوت او توانایي تر لاسه کړئ خو په دې یې زور راوړئ چې باید لومړی دتقوی په لباس ځان سنګار کړي که الله جل جلاله غوښتي وي نو کفار به یې په خبرو او یا هم په مخونو یې د یوموټي خاورې په شیندلو سره ناکام کړي وای لکه چې رسول صلی الله علیه وسلم همداسې وکړل مګر الله جل جلاله غواړي چې ځینې خلك په ځینې نوروسره د مخکیني علم او پلي شوي پرېکړې په اساس امتحان کړي کله چې دیو ملګري لپاره نیکی او دیو دښمن لپاره بدی برابروي داهم په تیاری نیولو کې شامل دي، غشي

ابن عباس رضی الله عنهما وایي: تیاری دلته وسله او روپۍ دي ، په صحیح امام مسلم کې دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایي: ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې هغه په منبرناست وه فرمایل یې: جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) په دې خبردار شئ چې قوت دغشي ویشتل دي خبردار شئ قوت دغشي ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت دغشي ویشتل دی.

یو بل حدیث شریف د عقبه جل جلاله رضی الله عنه) څخه روایت دی چې فرمایي: ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې فرمایل یې: زر دی چې الله جل جلاله په تاسو ډېرې سیمې فتح کړي الله جل جلاله ستاسو لپاره بس دی ، نو یو ستاسې څخه دناتوانه او عاجز نه کېږي چې په

---

[274] - تفسیر طبري ج 10 ص 32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو عشو لوبې وکړئ دا حديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابوعوانه رحمت الله عليه،او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په بل حديث شريف کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: په هر څيز چې يوځوك لوبې كوي باطل او ناحق دی مګر دغشي ويشتل،خپل آس ته تمرين ورکول او دخپلې مېرمنې سره ساعت تېرول دا درې څېزونه صحيح او حق دي.

دا حديث شريف امام ترمذي رحمت الله عليه،امام آبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړی او صحيح يې بللی او همدارنګه امام احمدرحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن حيان رحمت الله عليه او امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی.

ددې حديث شريف معنی داده : الله جل جلاله ښه پوهېږي هر هغه څېز چې سړی پرې لوبې کوي خو دا نه اوس او نه به په راتلونکي کې څه ګټه ولري نو دا کار باطل او ناروا دی او مخ ګرځول ترې غوره دي، دغه درې څېزونه اګر که پرې لوبې کېږي او ذهن پرې تازه کېږي خو دا حق دی چې په هغه څه پورې تړل دي چې ګټه لري ځکه د غشي ويشتل او آس تربيه کول دا ټول هغه څيزونه دي چې په جګړه کې مرسته کوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کول ښايي هغه څه ته واوړي چې زوی يې تولد شي چې بيا به الله جل جلاله په يو والي مني او د همغه ذات عبادت به کوي له همدې امله دغه درې څيزونه حق او صحيح دي دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روايت دی چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه يې ذکر کړی چې: الله جل جلاله درې کسان په يو غشي جنت ته داخلوي: جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي،او ويشتونکی يې .

دا حديث شريف امام أبوداود رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه په دې لفظ سره روايت کړی چې: په جوړولو کې يې دالله جل جلاله څخه خير او اجر غواړي، همدا حديث د امام نسايي رحمت الله عليه سره دخالد بن يزيد رضی الله عنه په روايت سره ذکر شوی او امام نسايي رحمت الله عليه وايي: حسن بن اسماعيل بن مجالد خبر راکړی چې عيسی بن يونس دعبدالرحمن بن يزيد جابر څخه روايت کړی او ويلي يې دي چې ماته أبوسلام دمشقي ويلي چې خالد بن يزيدجهني ويلي عقبه بن عامر زما تر څنګ تېرېده ويې ويل ای خالده راځئ چې لاړ شو غشي وولو يوه ورځ له دوی څخه وروسته شوم بيايې وويل ای خالده: راشه چې د هغه څه نه دخبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم چې رسول صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي نو زه راغلم بیاېې وویل چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي باندې درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه اجر غواړي، د هغه ویشتونکی اولینده یې،غشی وولئ په آسونو سواره شئ، چې غشي وولئ ماته ډېرګران دي تر هغه چې په آسونو سواره شي، لوبې یواځې په درې څېزونو کې دي یو سړی د خپل آس تربیه کول ا و دخپلې مېرمنې سره لوبې کول، پخپل غشي او لیندی سره ویشتل چاچې دغشي ویشتل د هغې د زده کړې څخه وروسته پرېښودل چې مخ ترې وګرځوي نو دانعمت دې ناشکري او کفران یې وکړ. بیایې وویل: په هغه نعمت یې ناشکري وکړه. خالد بن یزید یواځې امام ابن حبان رحمت الله علیه توثیق کړی ، کله چې سنن دامام أبوداد رحمت الله علیه ته مراجعه وکړې نو دخالد بن یزید څخه یې روایت کړی وه ویل یې: سعید بن منصور خبر راکړی چې عبدالله بن مبارك راته ویلي چې عبدالرحمن بن یزید بن جابر راته ویلي چې: ابو سلام راته ویلي چې خالد بن زید او هغه دعقبه بن عامر څخه روایت کړی ویلي یې دي چې ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: الله جل جلاله په یو غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو سره یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او د هغه ویشتونکی او لینده یی،غشی وولي آو په اسونو سواره شي چې غشي وولي دا ماته ډېر غوره دی له دې چې په آسونو سواره شي،نشته لوبې مګر په درې څېزونوکې: یوسړی خپل آس ته تمرین ورکوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کوي په خپل غشي او لیندې سره ویشتل کوي چاچې د غشي ویشتل وروسته ترزده کړې هېرکړل او مخ یې ترې وګرځاوه دا د الله جل جلاله نعمت دی چې پرې یې ښود او یایې دهغه ناشکري وکړه په زیات ګومان سره کوم چې په سنن نسایي کې راغلي غلط دی او صحیح یی خالد بن زید دی.

همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه دغه حدیث له څلورو طریقو څخه روایت کړی چې په درې واړه سندونو کې دخالد بن زید څخه او څلورم سند یې دعبدالله بن ازرق څخه روایت شوی،امام مناوي رحمت الله علیه په فیض القدیر کې ویلي دي: امام احمد رحمت الله علیه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت کړی په سند کې یې خالد بن زید دی ابن قطان رحمت الله علیه ویلي دي : هغه مجهول الحال دی دهمدې سببه حدیث نه صحیح کېږي.[275]

- فیض القدیر ج 2 ص 299. [275]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن ماجه رحمت الله دا حدیث د بلې لارې د عبدالله بن زید بن أزرق رحمت الله علیه څخه روایت کړی او وایي یې دي: امام ابو بکر بن ابي شیبه رحمت الله علیه را ته ویلي چې یزید بن هارون رحمت الله علیه را ته ویلي دي چې هشام الدستوایي رحمت الله علیه خبر کړي یو دیحیی بن أبي کثیر څخه له ابوسلام هغه له عبدالله بن ازرق څخه او هغه له عقبه بن عامر جهني او هغه له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: یقیناً الله جل جلاله په یوه غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او ویشتونکی یې او مرسته ورسره کوونکی یې .

او همدا رنګه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: غشی وولئ او سورلي وکړئ او چې غشی وولئ ماته ډېر غوره دی له دې څخه چې په آسونو سواره شئ هرهغه څه چې مسلمان پرې لوبې کوي باطل دي مګر ویشتل یې د غشي او دخپل آس تمرین یې او دخپلې مېرمنې سره لوبې دا درې څیزونه حق او صحیح دي. عبدالله پرته له امام حبان رحمت الله علیه څخه بل چانه دي توثیق کړی او همدا رنګه دغه حدیث شریف امام دارمي رحمت الله علیه د عبدالله بن زید الأزرق له لارې روایت کړی دی .

د الله جل جلاله دغه مبارك فرمان چې: وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ) امام حسن، امام عمرو بن دینار اوامام ابو حیوة رحمت الله علیهم اجمعین ویلي چې: ومن رُبُط الخیل) د راء او باء په ضمي جل جلاله پیښ) سره جمع د رباط لکه کتاب او کُتُب،امام ابوحاتم رحمت الله علیه دامام ابن زید رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې: رباط) د آسونو څخه پنځه او له هغه څخه زیاتو ته وایي او تولی یې دجل جلاله ربط) دی دا هغه دی چې یوله بل سره تړل کېږي دا د دښمن په وړاندې دآسونو تړلوته وایی . شاعر ویلي دي:

الله جل جلاله دآسونو د تړلو امرد دښمن په وړاندې کړی
په جګړه کې چې ښکه الله جل جلاله ښه بریالی کوونکی دی

مکحول بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي:

تاسو ما په دې ملامتوی چې د دښمن په وړاندې آسونه برابروم او ساتم یې
او الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ددې کار امرکړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسونو د ساتلو ډېر لوی فضیلت او اوچت مقام دی دعروة البارقي رحمت الله علیه او یا آسونه دجهاد لپاره تیار ولاړ وه مستحب او ښې یې ښځې اسپې دي.

حضرت عکرمه رحمت الله علیه او نورو امامانو ویلي چې : همدا صحیح نظر دی ځکه چې د اسپې خېټه خزانه ده او شایي فخر او ویاړ دی او همدا رنګه د جبریل جل جلاله علیه السلام) سورلی اسپه وه، امامانو جل جلاله علیهم السلام) دأبو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: اسونه درې ډوله دي یو د سړي لپاره اجر یو ډول آس د سړي لپاره د الله جل جلاله د عذاب څخه ساتنه او بل دسړي لپاره عذاب وي...: دا حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی، په دې کې دآس د اسپې څخه څه ځانګړتیا او امتیاز نشته، دښه آس ډېر اجر او زیاته ګټه ده، د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې کومه غاړه جل جلاله الرقاب) غوره دی؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: دکومې چې قیمت زیات او د خپل څښتن په وړاندې ارزښتناکه او قیمتي وي. په دې لفظ سره امام بخاری رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی او امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه امام ابن حبان رحمت الله علیه د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه په دې لفظ روایت کړی چې: د کومې غاړې خلاصول ډېر غوره دي پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپل اهل په وړاندې چې ډېر غوره او ښه وي او د قیمت په لحاظ اوچته وي .

او امام نسایي رحمت الله علیه دابووهب الحشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی چې ده لره صحبت هم شته ویلي یې دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي: تاسو دپیغمبرانو نومونه کېږدی او الله جل جلاله ته غوره نومونه عبدالله او عبدالرحمن دی دجهاد لپاره آسونه تیار کړی په تندیو او شاوو یې لاسونه کش کړی په کافرانو پسې یې وزغلوی د مسلمانانو دفاع پرې وکړئ دخپل منځي انتقام لپاره یې مه کاروئ. او تاسو باید هغه آسونه خپل ځان ته غوره کړئ چې رنګ یې د توراو سره ترمنځ وي په تندي کې یې سپین رنګ وي او پښې یې هم سپین رنګ ولري. او یا هم تك سور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی وي او یا هم تك تور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی موجود وي. دا حدیث

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف امام ابو داود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او ابو یعلي ابو وهب الجشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی او ابو وهب صحابي دی.

او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه دابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: بهترین د آسونو تك تور کوم چې دتندي په وسط کې یې لږ سپینوالی او په پاسنۍ شونډه کې یې هم سپین والی موجود وي، بیا هغه آس دی چې د تندي په منځنۍ برخه کې یې سپین والی وي، پښې یې تر ښنګرو سپینې وي او دغه سپین والی یې تر زنګنونو جل جلاله رکبتینو) پورې نه وي بیا که چیرې تك تور آس نه وي نو بیا سوربخن تور په یاد شوو ځانګړتیا وو سره غوره دی. دغه حدیث امام ابوداودرحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او ابن ماجه روایت کړی دی. او همدارنګه امام دارمي رحمت الله علیه دحضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې یو سړي وویل: ای دالله رسوله: غواړم چې یوآس په بیه واخلم نو کوم یو واخلم؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: تك تور چې په پاسینۍ شونډه کې یې سپین والی موجود وي او مخکینۍ پښې یې هم ترښنګرو سپینې وي او پښې یې تر ورنونو پورې سپینې وي او یا هم سور بخن په همدې ورته والي سره یې واخله غنیمت به هم ترلاسه کړې او ځان به هم وژغورې، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به جل جلاله شکال) آس نه خوښاوه، شکال: هغه آس ته وایې چې درې پښې یې سپینې او څلومه یې سپین والي ونه لري.

دغه حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابوداودرحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه ټولو دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړي .

که چیرې وویل شي چې دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ [276].

ژباړه : او تیاروی جل جلاله ای مومنانو) لپاره جل جلاله د جنګ) ددغو جل جلاله عهد ماتوونکو یا مطلق کفارو) څومره چې توانیږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو او ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) .

- سورت انفال آیت 60 . [276]

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفایت کوي نو دغشو ویشتلو او آسونو تیارولو ځانګړی یادښت ته څه اړتیاوه؟ ویل کېږي چې : کله چې آسونه دجګړې اصلي او بنسټیزه وسیله ده دکومو په تندیو کې چې خیر او نیکي لیکله شوې وي،دا یوه ډېره محکمه او قوي وسیله،او ټینګ سنګرونه دي په همدې سره مجاهدین دجګړې په ډګر کې تاوېږي او په سختو او خطرناکو حالاتو کې ګرځي را ګرځي، نو له همدې کبله دقدرت او احترام په سبب یې یاد کړي. دعزت په سبب الله جل جلاله دهغو په ګردونو سوګند یادکړی او فرمایلي یې دي:

جل جلاله وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا) [277] سورت العادیات. ایت اول .

ژباړه: قسم دی دآسو نو په ځغلېدونکیو چې آواز ایستونکي دي له سینو څخه آواز پورته کول له ګېډوڅخه .

کله چې غشي دجګړې د بریالیتوب او دښمن ته د غاښ ماتوونکو وسلو څخه دی او ځاني تلفاتو ورکولو ته ډېر نږدې او غوره وسله ده نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم په ځانګړي ډول یاد کړي او زیاته پاملرنه یې ورته ورکړې ددې په ډول په قران کریم کې د جبریل او میکائیل جل جلاله علیه السلام) مثال او داسې نور مثالونه هم ذکر شوي دي.

او دا مبارك فرمان چې الله جل جلاله فرمایلی دی : جل جلاله تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم) [278]

ژباړه: چې تاسې وېروی په دې سره د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې خپل دښمنان له یهودو، قریشو او د عربو نور کافران، جل جلاله وَآخَرينَ مِن دونِهِم) یعني: د امام سدي رحمت الله علیه په قول سره فارسیان او رومیان تري مطلب دي، ځینې وایي: مطلب تري پیریان دي همدا قول امام طبري رحمت الله علیه هم غوره کړی دی، ځینې وایي: په دې سره ټول هغه اشخاص مقصد دي چې دښمني یې نه پېژني، دا قول د امام سهیلي رحمت الله علیه دی. ځینې وایي: دوی بنو قریظه دي، ځینې وایي: دوی پیریان دي. ځینې وایي: نور خوك دي.

دا مناسب نه دي چې ددوی په هکله څه وویل شي ځکه چې اللهجل جلاله جل جلاله فرمایلي دي:

جل جلاله واخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم) [279]

ژباړه: او نور کسان یی له دوی نه چې نه پيژنې تاسي هغوی الله عالم دی ، په جل جلاله عداوت د) هغوی .

---

[277] - سورت العادیات آیت 1 .
[278] - سورت انفال آیت 60.
[279] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو څنګه چې يو څوك په دې علم لرلو د عوى كوي مګر كوم چې صحيح حديث د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په دې اړه راغلی او هغه دا چې : په دې آيت شريف كې راغلی چې دوی پيريان دي، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: بېشكه شيطان هغه چاته د مرض او خفګان باعث نه كېږي چې په هغه كور كې ښه او غوره آس موجود وي.

دغه حديث شريف حارث بن ابي اسامه د ابن المليكي او هغه د خپل پلار او بيا خپل نيكه څخه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم نه روايت كړی دی ، عبدالباقي بن قانع په معجم الصحابه كې د عمروبن عريب المليكي او هغه د خپل پلار او بيا يې د خپل نيكه څخه روايت كړی دی. آس ته يې ځكه عتيق وايه چې دا د هر عيب څخه پاك وي. روايت دی چې: پيريان هغه كور ته نه داخلېږي چې په هغه كې آس وي او پيريان د آس د شنانې څخه تښتي.[280]

وروسته تر هغه چې امام جصاص رحمت الله عليه په احكام القرآن كې د جل جلاله رمی جل جلاله غشی ويشتلو) او د هغه دزده كړې په فضيلت كې او د هغه د نه پرېښودو په اړه احاديث ذكركړل وېې ويل: ددې حديث شريف مطلب چې : خبردار چې زور او قوت په غشي وشتلو كې دی، دادهغو عمده او اساسي وسلو څخه دی چې برابر ول يې د دښمن د مقابلې لپاره واجب او لازم دي، داد دې نفې نه كوي چې نورې وسلې د قوت او زور له ډلې نه دي بلكه دا عام لفظ دی چې ټول هغه څېزونه چې د دښمن د مقابلې او جګړې لپاره كار ول كېږي ورته شامل دي او همدارنګه نورې ډول ډول وسلې او جنګي آلات په دې كې شامل دي.

په خپل سند سره يې د حكم بن عمير رضی الله عنه څخه روايت كړی هغه ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر كړی وه چې په جهاد كې به خپل نوكان نه پرې كوو او فرمايلي يې دي چې: په نوكانو كې زور او قوت دی .

داحاديثو په مستندو كتابو نوكې مي ونه موند، ابن قدامه رحمت الله عليه ويلي دي: امام احمدرحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه ويلي: خپل نوكان اوږده كړی ځكه چې دا د دښمن ټپي كيدو ته ضرور دي اود دښمن په سيمه كې وسله ده ، امام احمدرحمت الله عليه ويلي: ددښمن په سيمه كې نوكانو ته اړتياشته، ايا ديته نه ګوری كله چې غوټه خلاصوی او يا كوم څيز ته اړتيا وي نو كه نوكان ونه لری خپله اړتيا پوره كولی نه شی.

---

[280] - تفسير قرطبی ج 8 ص 38 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم بن عمیررضی الله عنه څخه يې روايت کړی چې: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر کاوه چې په جهاد کې خپل نوکان پرې نه کړو ځکه چې زور او قوت په نوکانو کې دی .[281]

دا په دې دلالت کوي چې کوم شی چې د دښمن د مقابلې لپاره اړين وي او مجاهدينو ته ځواک وربښي هغو ته د تياری او برابری امر کړل کيږي، الله جل جلاله فرمايلي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً) [282].

ژباړه :او که اراده وي ددوی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرومرو تيارکړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزا ته څه اسباب د تياری .

الله جل جلاله بد پرې ويلي ځکه چې دوی د دښمن په مقابل کې تياری او د مقابلې څخه وړاندې يې ورتګ پرېښی وي. [283] .

د شيخ الاسلام ابن تيمية رحمت الله عليه څخه د غشي ويشتلو او د هغې د زده کړې دفضيلت او د هغه و عيد په اړه چې چاغشي ويشتل زده کړل او بيا يې پرېښودل، د غشي ويشتلو ، په نېزه وهلو او په توره باندې وهلو ترمنځ په فضيلت او غوره والي کې توپير چې کوم يو ډېر غوره دی نو ده رحمت الله عليه جواب ورکړ چې: الحمد الله رب العالمين: د الله جل جلاله په لار کې د غشي ويشتل او د الله جل جلاله په لار کې د نېزې کارول او د الله جل جلاله په لار کې د تورې وهل دا ټول هغه شيزونه دي چې الله جل جلاله او دهغه پيغمبرصلی الله عليه وسلم يې امر کړی دی او يقيناً الله جل جلاله دغه درې واړه ذکر کړی، په يقيني ډول الله جل جلاله دا درې واړه ذکر کړي او فرمايلي يې دي: جل جلاله فَإذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) [284].

ژباړه: نو کله چې مخامخ شوی جل جلاله په جنګ کې) له جل جلاله هغو کسانو) سره چې کافران شوي دي نو ووهي ، وهل د ورمېږو جل جلاله دهغو) تر هغه پورې چې ښه ډېر مو ووژل دوی او پرې غالب شوي نو جل جلاله وتړئ دوی)، بيا سخت محکم کړئ تړل، جل جلاله د دوی چې درڅخه خلاص نشي)، پس بيا يا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته جل جلاله له بندي کولو او تړلو يې)، او يا تاسو فديه کړی دوی فديه کول جل جلاله په عوض يې مال واخلی يا مسلمانان بنديان را

- مغنی د ابن قدامه ج 9 ص 467 . [281]
- سورت توبه آيت 46 . [282]
- احکام القرآن للجصاص ج 4 ص 253 . [283]
- سورت محمد آيت 4 . [284]

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص کړئ) جل جلاله جنګ ورسره کوئ)، تر هغه پورې چې کېږدي جل جلاله جنګیالیان د) جنګ وسلې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) [285]

ژباړه: نو ووهئ تاسې جل جلاله سرونه ددې کافرانو) دپاسه، د ورمېږونو، او ووهئ تاسې له دغو جل جلاله کفارو څخه هر هربند) او ټولې ګوتې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ) [286]سروت مائده آیت ۹۴.

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی جل جلاله یعنې ای مؤمنانو) خامخا ازمویي تاسې هر ومرو الله جل جلاله په یوه شي له ښکاره جل جلاله په وخت د احترام کې) چې رسېږي جل جلاله ځینو د) هغو ته لاسونه ستاسې جل جلاله چې واړه دي) او جل جلاله ځینو د هغو ته) نېزې ستاسې جل جلاله چې غټ دي دغه ازمیښت کوي).

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ وَمِن رِباطِ الخَيلِ تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم وَآخَرينَ مِن دونِهِم) [287]

ژباړه: او تیاروی جل جلاله ای مؤمنانو) لپاره جل جلاله دجنګ) د دغو جل جلاله ماتوونکو د عهد یا د مطلق کفارو) څومره چې توانېږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې وېروي تاسې په دغه جل جلاله دقوت او تیاری) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې، او نور کسان، بې له دوی نه.

امام مسلم رحمت الله علیه پخپل صحیح او دنورو احادیثو په کتابونو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې په منبر باندې یې د غه آیت شریف تلاوت کړو او ویې فرمایل: خبر دار اوسی چې په یقیني ډول قوت د غشي ویشتل دي، خبردار اوسی چې یقیناً زور د غشي ویشتل دي، خبردار اوسئ چې یقیناً زور او قوت د غشي ویشتل دي.

- سورت انفال آیت 12 . [285]
- سورت مائدة آیت 94 . [286]
- سورت انفال آیت 60 . [287]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیح کتاب کې له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابت دي چې فرمایلي یې دي: غشی وولئ په آسونو سواره شئ او که په غشي ویشتل وکړئ ماته تر هغه خوښ دی چې په آسونو سواره شي او چاچې په لینده د غشي ویشتل یاد او زده کړل بیا یې هېر کړل زما له امت څخه نه دی.

امام مسلم رحمت الله علیه په دي لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل زده کړه بیا یې پرېښوده زما له امت څخه نه دی یا یقیناً گناه کار شو .

امام ابو داود رحمت الله علیه دحضرت خالد بن زید رضی الله عنه او هغه دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دي لفظ سره روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه دمخ اړولو په سبب پرېښودل نو دایقیناً یو نعمت دی چې پرېښی یې دی او یا هم ددغه نعمت ناشکري یې کړې ده، امام ابن ماجه رحمت الله علیه د ابن لهیعه او هغه د عثمان بن نعیم الرعیني رحمت الله علیه او هغه دمغیره بن نهیك رحمت الله علیه څخه روایت کړی چې د دعقبه بن عامر الجهني رضی الله عنه څخه اورېدلي چې ویلي یې دي : ماد پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: چاچې د غشي ویشتل زده کړل او بیا یې پرېښودل یقیناً زما نافرماني یې وکړه، امام احمد رحمت الله علیه دخالد بن زید او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه له لارې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: چاچې دغشي ویشتل زده کړل بیا یې هېر کړل وروسته تر هغې چې یاد یې کړل نو دا یو نعمت دی چې کفران او ناشکري یې کړېده . اوهمدارنگه امام احمد رحمت الله علیه دعبدالله الازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه پن عامر الجهني رضی الله عنه څخه پدي لفظ روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل د زده کړې څخه وروسته هېر کړل په یقیني ډول یې د هغه ذات ناشکري وکړه چې ورښودلې یې وه.

او همدارنگه امام الدارمي رحمت الله علیه دعبدالله بن زیدالازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دي لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل په یقیني ډول یې دهغه ذات کفران او ناشکري وکړه چې ورښودلي یې وه.

په یو روایت کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل نو دا یونعمت دی چې ناشکري یې وکړه، د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: هره لوبه چې انسان یې کوي باطله ده مګر د غشي ویشتل او خپل آس ته تمرین ورکول او د خپلې مېرمنې سره ساعت تیري کول دغه ټول څېزونه صحیح او حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. او همدارنګه پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: زرده چې ستاسو لپاره به فراخه سيمې فتح شي او الله جل جلاله ستاسې لپاره بس او کافي دی. نه عاجز کېږي يو ستاسې څخه تر دې چې په خپلو غشو لوبې وکړی، امام مکحول رحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه د شام خلکو ته وليکل چې خپلو اولادونو ته د غشي ويشتل او د آسونو سورېدل ورووښئ، په صحيح امام بخاری کې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په مبارک حديث کې راغلي دي چې فرمايلي يې دي: ای د اسماعيل اولادې غشي ووله ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه.

دغه حديث امام بخاری رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی، او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: غشي ووله ای د اسماعيل جل جلاله عليه السلام) اولادې ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه) .

پيغمبرصلی الله عليه وسلم دبنو اسلم د قبيلې دخوتنو سره تېرېده چې غشي يې ويشتل نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای داسماعيلجل جلاله عليه السلام) ځامنو! غشي ووله ځکه چې ستاسو پلار غشي ويشتونکی وه، غشي ووله زه دفلاني ځامنو سره ملګری يم نو يوې ډلې خپل لاسونه د ويشتلو څخه ونيول پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ولې غشي نه ولی؟ دوی په ځواب کې وويل: موږ به څنګه غشي وولو او ته ورسره يې؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: غشي ووله زه ستاسو ټولو سره يم سعدبن ابي وقاص رضی الله عنه وويل : پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپلې چانټې څخه ماته غشي راويستل يعني داحددغزا په ورځ يې خپله چانټه را پرانيستله او ويې فرمايل: زما مور او پلار د درڅخه جار شي غشی ووله.

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی دی.

علي رضی الله عنه ويلي دي: ما پيغمبرصلی الله عليه وسلم داسې نه دی ليدلی چې خپله مور او پلار يې د يو ځای چاته ياد کړی وي پرته له سعدرضی الله عنه نه چې يوازې هغه ته به يې ويل: ای سعده! غشی ووله زما پلار او مور د درڅخه جارشي. انس رضی الله عنه ويلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: د ابوطلحه غږ په سنګر کې تر سلو کسانو غوره دی.

په دې لفظ سره امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په استيعاب کتاب کې ياد کړی او امام نووي رحمت الله عليه په تهذيب الاسماء کې راوړی او ابو بکر محمد بن عبدالغني البغدادي رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه په تفیید نومي کتاب کې په دې لفظ یاد کړی چې : په لښکر کې د ابو طلحه غږ تر یوې ډلې غوره دی. په دې اړه [288] .

کله به چې په لښکر کې وه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په مخکې به په ګونډو شو او خپله چانټه به یې پرانیستله او ویل به یې: زه ستا څخه جار او قربان شم زما مخ دستا دمخ پرده او ډال شي، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به ورته دتورې، غشي او لیندی شکل غوره کاوه، دسنتو په کتابونو کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: چاچې دالله جل جلاله په لار کې غشی ګوزار کړکه دښمن ته ورسېداو خپل هدف یې وویشت او یاهم ونه رسید ویشتونکی ته دغلام د ازادېدو هومره ثواب دی.

دغه حدیث شریف امام نسایي رحمت الله علیه روایت کړی دی او همدا رنګه یې په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د الله جل جلاله په لار کې یو غشی ګوزار کړ دښمن ته ورسېد هدف یې وویشت او یا هم خطا شو،ده ته د یو غلام د ازادېدو هومره ثواب دی. اوهمدارنګه امام ابن ماجه رحمت الله علیه دغه حدیث روایت کړی دی او امام احمد رحمت الله علیه په دې لفظ سره چې: هر هغه شخص چې د الله جل جلاله په لار کې یې غشی ګوزار کړ هدف ته ونه رسید او یا هم ورسید ده ته دومره ثواب دی لکه د حضرت اسماعیل جل جلاله علیه السلام) د اولادې څخه یې کوم غلام او یاونیزه ازاده کړې وي، او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه پرته له ښایي څخه په دغه لفظ سره روایت کړی چې: چاچې کوم غشی د الله جل جلاله په لار کې ګوزار کړ نو دومره ثواب یې دی لکه کوم غلام یې چې آزاد کړی وي امام ترمذي رحمت الله علیه وایي: دغه حدیث صحیح دی .

د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې خیر او نیکي غواړي، ویشتونکی یې، او د هغه برابر وونکی چې د دوی مرسته یې کړې وي. ځکه چې د غه د جهاد کړنې او اعمال دي او جهاد هغه غوره عمل دی چې انسان یې ترسره کوي. دا دحج او نورو نفلي عباداتو څخه غوره دی... تر دې چې ویې ویل: له همدې امله د جهاد په سنګرونو کې اوسېدل د مکې او مدینې تر اوسېدلو غوره او بهتر دي په سنګرونوکې د نېزې او غشي کارول او په هغې تمرین کول د نفلي عبادت څخه غوره دي.

---

[288] - تقیید ج 1 ص 416.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیحینو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې فرمایلي یې دي: په یقیني ډول په جنت کې سل درجې دی چې دهرو دوو درجو تر منځ دومره مسافه ده لکه د ځمکې څخه تر اسمان پورې ، دا الله جل جلاله د خپلې لارې مجاهدینو ته ځانګړې کړې دي.

دغه ټول عملونه چې یاد کړل شول د هر یوه لپاره خپل مناسب ځای دی چې د بل څخه په کې غوره والی لري.

توره د دښمن د یو ځای کېدو په وخت کې او نېزه ددښمن د نږدې کېدو په مهال ، لنده د دښمن دلرې کېدو په مهال او یا هم په هغه وخت کې چې پرده موجوده وي لکه سیند او یا جنګي کلا او داسې نورو ځایونو کې کارول کېږي.

کوم عمل چې د دښمن د نابودی لپاره ډېر اغېزمن او د مسلمانانو لپاره ډېر ګټور وي همغه غوره او بهتره دی دا کار د دښمن دحالاتو او دمجاهدینو دحالاتو د اختلاف په سبب مختلف او ځانګړې حالات لري کله د غشي ویشتل ډېر ګټور وي او کله هم د نېزې وهل ډېر ګټور وي دا هغه څیزونه دي چې غازیان پرې ښه پوهېږي [289]

- مجموع الفتاوی ج 18 ص 8-12.[289]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې جل جلاله ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة) امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: کله چې داسې وه او همدی ددوی په کمښت او له بشپړی مرتبې څخه په ټيټوالي يې دلالت و کړ نو له همدې امله درې ګوني احکام پرې مرتب شول:

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت کې هيڅ ونډه نشته

لکه چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم په صحيح امام مسلم کې د بريده رضی الله عنه په روايت شوي حديث شريف کې فرمايلي دي: بيا دوی را وبوله چې دخپلوکورونو څخه دمهاجرينو کورونو ته راشي او په دې يې خبر کړه که دوی دا کار وکړ نو هغه حقوق ورکول کېږي کوم چې په مهاجرينو اچول شوي دي که چېرې يې له دې کار څخه سر غړونه وکړه نو بيايې په دې خبر کړه چې د بانډه چې مسلمانانو په څېر به وي په دوی به د الله جل جلاله هغه فرمان پلی کېږي چې په نورو مومنانو به وي دوی ته به په فئ او غنيمت کې څه ونډه نه وي مګر په هغه وخت کې دوی ته برخه ورکول کېږي چې د مسلمانانو سره يو ځای جهاد وکړي.

دوهم: د بانډه چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلېږي

ځکه په دې کې تهمت منځ ته راځي دېته امام ابوحنيفه رحمت الله عليه جواز ورکړی او ويلي يې دي: په دې کې د هر تهمت مراعات نه کېږي او دده په وړاندې ټول مسمانان عادلان دي. امام شافعي رحمت الله عليه جواز ورکړی په دې شرط چې د ګواهي ورکوونکی به عادل او خلك به ترې راضي او خوښ وي همدا نظر صحيح دی ځکه چې همدا مسأله مو په سورت بقره کې بيان کړې وه.
اللهجل جلاله جل جلاله اعراب جل جلاله بانډه چيان) دلته په درې صفتونو سره يادکړي چې يو يې: کفر او نفاق دی ، دوهم يې: کوم څه چې خيرات کوي دا سې ګڼي لکه قرض او پور او د دې انتظار کوي چې تاسو ته به کوم تکليف او ناکامي ورسي.

دريم صفت يې دادی چې: په الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ايمان لري او هغه څه چې د الله جل جلاله او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم يه وړاندي يی خيرات کوي عبادت يی شمېري نو هغه څوك چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصفت ولري نو ډېره لرې ده چې ګواهي يې ونه منل شي او ددوهم او لومړي صفت والاوو سره يې وصلول باطل دي او دريم دا چې د ښاري خلکو لپاره يې امامت ځکه منع دی چې په سنتو نه پوهېږي او د جمعې لمونځونه نه کوي، امام ابو مجلز رحمت الله عليه د بانډه چې امامت بدګڼلی او مکروه يې بللی دی امام مالك رحمت الله عليه ويلي دي: امامت دنه کوي اګر که بانډه چې قاري هم وي ، امام سفيان ثوري رحمت الله عليه امام شافعی رحمت الله عليه امام اسحق رحمت الله عليه او أهل الرای ويلی دي : د بانډه چې پسې لمونځ کول روا دی او دا قول امام ابن المنذر رحمت الله عليه هم غوره کړی خو په دې شرط چې د لمانځه حدود قايم کړي .[290]

امام شوکاني رحمت الله عليه ددې مبارك آيت په برخه کې چې: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً) په هکله وايي: که چېرې پخپله دعوی کې ريښتيني وي او ته يې په دې خبرولای چې ستاسره جهاد کوي مګر له دوی سره د جهاد لوازم او ضروري ځيزونه نه وه نو د جهاد اړينو ځيزونو تيارول او لاس ته راوړل به يې د جهاد څخه وړاندې نه وای پرېښې لکه چې مومنان دجهاد تياری نيسي نو معنی دا چې دوی جهاد ته تلل او د غزا لپاره تياری يې اصلاً نه غوښت.

تياری: هغه څه ته وايي چې يو مجاهد ورته اړتيا لري لکه وسله، سورلي، او خوراکي ځيزونه.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنبِعَاثَهُم) يعنی الله جل جلاله ددوی تلل جهاد ته ښه نه ګڼل، نو جهاد ته له تللو څخه پاتې شول.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وقيل اقعدو امع القاعدين) ويل کېږي چې ددې قول ويونکي شيطان وه چې دوی ته به يې وسواس وراچوه داسې هم ويل کېږي: ځينو به ځينې نوروته پخپل منځ داسې ويل، داسې هم ويل کېږي: دا قول پيغمبرصلی الله عليه وسلم دوی ته د غصې او قهر په حالت کې ووايه.

داسې هم ويل کېږي چې : دا دذلت او سپکاوي څخه عبارت دی يعنی الله جل جلاله ددوی په زړونو کې د جهاد څخه وروسته والی وروغورځاوه چې دا کار دوی ته ذلت او سپکاوی دی.

---

[290] - تفسير قرطبي ج 8 ص 232.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مبارك لفظ چې جل جلاله مع القاعدين) يعنې د معذورو وګړو لکه ړندو، مريضانو، ښځو او ماشومانو سره کيناستل په دې کې د دوی بدي، سپکوالی او کموالی داسې ښئي چې هېڅ پټوالی په کې نشته.[291]

امام آلوسي رحمت الله عليه ددې مبارك آيت چې جل جلاله و أعدوالهم) په هکله وايي: دا د ټولو مومنانو لپاره خطاب دی ځکه چې د کفارو په مقابل کې تياری د ټولو ګډه دنده ده معنی دا چې د هغو چا لپاره چې عهد او وعده يې ماته کړې د جګړې تياری و نيسي او د مقابلې لپاره يې ځانونه آماده او تيار کړي لکه څنګه چې دا دمبارك آيت د سياق غوښتنه ده، يا په مطلق ډول د کفارو د جګړې لپاره تياری دی همدا نظر غوره او بهتر دی لکه څنګه چې د آيت راتلونکی يې غوښتنه او تقاضا لري، او دا جې جل جلاله ماستطعتم من قوة) معنی دا چې هر هغه څه چې په هر ډول له هغه څخه په جګړه کې ګټه اخيستل کېږي، د قوت اطلاق يې د مبالغې له وجې پرې وکړ دا يې ځکه ذکر کړ چې د بدر په غزوه کې يې تياری نه درلود نو خبرداری يې ورکړ چې له پوره تياری پرته په هر وخت کې برياليتوب منځ ته نه راځي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د قوت تفسير د وسلو په انواعو شوی دی، عکرمه رضی الله عنه ويلي: قوت: جنګي کلاګانې او د پټېدو ځايونو ته ويل کېږي، په يو بل روايت کې د عکرمه رحمت الله عليه څخه راغلي چې د **قوت** څخه مطلب نرآسونه دي. وروسته تر هغه چې د غشي ويشتلو په اړه يې احاديث شريف ذکرکړل وېې ويل: په دې پوهېږی چې نن ورځ په غشي ويشتلو سره د دښمن اصلي هدف نه ويشتل کېږي ځکه چې دوی کلاشنکوپونه او توپونه کاروي ددوی نوو وسلو د غشو استعمال څه ګټه نه لري که د دوی په څېر وسله ونه کارول شي هلاکوونکی مرض به عام شي، دمسلمانانو شړل به زيات شي، مسلمانان به بې زړه او کمزوري شي په نړۍ به د کفارو او بې لارو سلطنت او واکمني راشي، کوم چې زما نظر دی ،الله جل جلاله ډېر ښه پوهېږي. دغه مقابله په مسلمانو واکمنو او ددين په مرسته کوونکو ده، ښايي د هغه غشو ويشتلو فضيلت او بهتري داوسني غشو ويشتل ثابتوي ځکه چې هغه ددې په ځای دريېري ترڅو داسلام داصل او اساس څخه دفاع وکړي، زه دا نه وينم چې يو داعي به ويشتلو ته ضرورت نه لري مګر دغه ويشتل به يې جنت ته ان شاءالله دبرياليتوب سبب وګرځي او دا لرې نه ده چې دغه ويشتل به د الله جل جلاله په دې عموم

-فتح القدير ج 2 ص 366 . [291]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارك فرمان کې چې جل جلاله واعدوالهم ما استطعتم من قوه....) کې شامل شي ... تر اخره قوله پورې يې الله جل جلاله د پرې رحم وکړي.[292]

کله چې مسلمانان د مستقيم جنګ او جګړې څخه عاجز شي نو د وسلې او ضروري آلاتو د حتمي او لازمي پوره کېدو په اړه شيخ الاسلام ابن تيمه رحمت الله عليه وايي: لکه څنګه چې دجهاد تياري لپاره دقوت او آسونو د برابرى په هلکه کله چې د کېدلو څخه يې عاجز وي نو هر هغه څه چې پرته له هغه څخه واجب نه بشپړيږي نو هغه هم واجب دي.[293]

بېشکه ايماني برابرښت جل جلاله ايماني تربيه) واجبه او د برياليتوب اساسي عنصر ګڼل کېږي، او ګناه په ناکامی کې يو واضح او څرګند اثر لري او د ځينې غړو ګناه او د الله جل جلاله نا فرماني کله هم ټول لښکر ته زيان رسوي مګر دا صحيح ده چې وويل شي چې ددغه تياري په سبب بايد جهاد وروسته شي؟ هغه ځواب چې شرعي نصوص او اوسنی وضع پرې د لالت کوي دادی: چې کله جهاد فرض عين شي نو د ايماني تربيې د پوره کېدو لپاره يې وروسته کېدل نشته او يا هم چې کله دښمن د مسلمانانو په کوم هېواد يا سيمه يرغل وکړي، يا کفار پرې تېرى وکړي او هلته په خلکو غير شرعي جل جلاله وضعي) قانون چلوي اوس د ټولو يا زياترو اسلامي هېوادونو همدا حالت دی، په دې ډول جهاد د فرض عين دی د ايماني تربيې د بشپړېدو لپاره يې وروسته والی ناروا دی، د دې ډول فرض عين جهاد وروسته کېدل ديو لوی فساد او زيان منځ ته راتللو سبب ګرځي.

ايا هلته له دې څخه لويه فتنه بله هم شته چې کفارو د اسلامي هېوادونو مرکزونه تر خپلې ولکې لاندې راوستلي پر دوی باندې کفري وضعي قوانين پلې کوي د مسلمانانو په منحرف او بې لارې کېدوکې بې حده هڅې کوي ترڅو يې په مختلفو لارو او فريبنده وسيلو سره د خپل دين نه وګرځوي ګمراه يې کړې او اسلامي هېوادونه د هغوی دښمنانو ته په دې ډول و سپاري چې ټوله شتمني يې لوټ ، فساد او بې لارې په کې خپره کړي نو هغه څوك چې ددې کفارو په مقابل کې د جهاد د ورسته کېدو په نظر دي تر څو دمجاهدينو تربيه بشپړه شي نو ددوی دا نظر د هغو عامو دلايلو مخالف دی کوم چې د جهاد د وجوب، دوام او ترقيامته پورې د هغه په استمرار او اوږدېدو باندې دلالت کوي.

- روح المعانی ج 2 ص 110.[292]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 259 .[293]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نظر څښتن په دې نه پوهېږي چې كفار د مومنانو په مقابل کې هغې پورې جګړه كوي چې د خپل دين څخه يې وګرځوي او هېڅكله دجهاد تربيه وركوونكو ته دا فرصت او موقع نه پرېږدي چې د خپل فكر سره سم مجاهدين وروزي زموږ اوسنی وضع ددې خبرې غوره ګواه ده. ځكه دغه مجرمان دخپلو ټولو تشويقي او ويره خپراوي وسيلو په درلودلو سره كومې چې د زياتې اغېزې ،خبري رسنيو او مادي وسيلو په شتون سره كولای شي چې په عامو وګړو اغېز وكړي په دې ډول كوم كسان چې د تربيې په نوم ورسره يو ځای شي او يو قدم وړاندې لاړ شي نو په حقيقت کې مجاهدين څو قدمه وروسته راولي او نتيجه ډېره ښكاره او څرګنده ده او هغه دډېرو خلكو د توري او مال تر اغېزې لاندې ددين ضايع كېدل او له منځه تلل دي د الله جل جلاله څومره ريښتينی فرمان دی چې وايي: جل جلاله وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ.....) [294]

ژباړه : اوهمېشه به وي دوی جل جلاله كافران) چې جنګ به كوي دوی له تاسې سره ترهغه پورې چې بيرته وګرځوي دوی تاسې له دينه ستاسې كه يې لاس ورسېږي جل جلاله او موقع و مومي) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي چې: جل جلاله وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ..) [295]

ژباړه : او هيڅكله به راضي نشي له تانه جل جلاله ای محمده) يهودان او نه نصرانيان ترهغه پورې چې متابعت وكړې ته ددين ددوی .

همدا رنګه دغه كافران هېڅكله هم د صالحې او نيكې تربيې كومه وسيله نه پرېږدي تر دې چې د هغه په وړاندې خنډونه پيدا كړي او يا يې هم د خپل معنوی مفهوم څخه داسې خالي كړي چې يواځې نوم او شكل يې پرته له كومې ګټې او معنی څخه پاتې شي له همدې امله الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَولا دَفعُ اللَّهِ النّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَواتٌ وَمَساجِدُ يُذكَرُ فيهَا اسمُ اللَّهِ كَثيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزيزٌ ﴿40﴾) [296]

ژباړه : كه چېرې نه وای دفع كول د الله خلكوسره څېنې ددوی لره په ځېنو نورو باندې خامخا نړولې شوې به وې تكيې او مدرسې او عبادتخانې او مسجدونه چې يادولی شي په هغو کې نوم د الله ډېر او

---

[294] - سورت بقره آيت 217 .
[295] - سورت بقره آيت 120 .
[296] - سورة حج آيت 40 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخامرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چي مرسته ورکوي جل جلاله دين د) دغه الله ته بيشکه چي الله خامخا قوي د خپلو احکامو په تنفيذولوکي) ډير زور والادی په هرچا).

که چيرې الله جل جلاله کافران د خپلې لارې په مجاهدينو دفع کړي نه وای نو د الله جل جلاله د عبادت لپاره به کوم نيك او سپڅلی ځای پاتې نه وه.

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: که چيرې الله جل جلاله خپلو پيغمبرانو او عامو مسلمانانو ته ددښمنانو(کافرانو) وژل نه وی رواکړي نو مشرکانو به اسلامي نړۍ تر خپلې ولکې لاندې راوستې وی اودعبادت هغه ځايونه به يې له عبادت کولو څخه خالي او تش کړي وای چې د ټولو آسماني دينونو مشرانو ښوولي دي، مګر دا کافران يې دفع کړل او مخه يې ونيوله جهاد يې پرې واجب کړ ترڅو ديندراه خلك دعبادت کولو لپاره موقع ومومي، جهاد په ټولو امتونو کې يو پخوانی امر او فرمان دی په همدې سره شرائع جوړ شوي او ټول دعبادت او پرستش ذوات پرې را غونډ شوي، لکه چې ويې ويل: د جهاد کولو اجازه دارنګه ورکړشوه چې مومنان دغزا وکړي ، بيا دغه امر او فرمان په دې قول سره نورهم زور ومومند چې جل جلاله وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) [297]

معنی دا چې که چيرې غزا او جهاد نه وای نو حق به مغلوب کړی شوی وای، کوم چې نصاری او صابئين جهاد بدبولي داېې د مذهب سره مخالف نظر دی ځکه که چيرې غزا نه وی نو هغه دين به له منځه تللی وی چې دفاع ترې کوي او همدارنګه دغه مواضع کومې چې وړاندې ددوی د تحريف ، تبديل او منسوخ کېدونه ددې معنی لپاره ذکر شوی دی ، معنی دا چې که د جهاد په وسيله ددې کفارو مقابله نه وی نو د موسی عليه السلام په زمانه کې به کليسا وې نړېدلې وای او د عيسي عليه السلام په زمانه کې به صومعی او بيعي جل جلاله چې دواړه د عبادت ځايونه دي) نړېدلي وای اودمحمدصلی الله عليه وسلم په زمانه کې به جوماتونه له منځه تللی وای امام ابن عطيه رحمت الله عليه ويلي دي: ددې مبارك آيت په تفسير کې همدغه صحيح نظر ويلی شوی دی.[298]

ددې مبارك آيت د معنی په څېر د الله جل جلاله دغه فرمان دی چې: وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ . [299] .

---

[297] - سورت بقره آيت 251 .

[298] - تفسير قرطبی ج 12 ص 70 ، تفسير بيضاوی ج 4 ص 129 ، فتح القديرج 3ص 157، زاد المسير ج 1 ص 300 .

[299] - سورت بقره آيت 251.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او كه چيرې نه واى دفع جل جلاله منع) كول د الله جل جلاله خلكولره ځينو ددوى لره په ځينو نوروسره نو خامخا به خرابه شوې وه ځمكه د هيواد په ظلم سره و ليكن الله جل جلاله څښتن د فضل جل جلاله احسان) دى په خلكوباندې جل جلاله نو ځينې په ځينو نورو سره له فساد څخه منع كوي) .

په دې معنى چې الله جل جلاله كافران په مومنانو او ظالمان په مظلومانو سره ، مفسدان په نيكانو سره دفع كوي او مخنيوى يې كوي كه داسې نه واى نو كافران او مفسدان به غالب شوي واى ځمكه به يې د خباثت او فساد څخه ډكه كړې واى او مومنانو او نيكانو به نه د الله جل جلاله عبادت كړى واى او نه به يې د اسلام سپېڅلى دين ته دعوت تر سره كړى واى.[300]

له همدې امله امام ابن القيم رحمت الله عليه مجاهدين په دې ډول ستايلي دي:

يقيناً چې خپل نفسونه يې د الله جل جلاله په مينه د هغه ددين په دفاع او نصرت، او د لااله الاالله په اوچت والي او د هغه د دښمنانو په مخنيوي كې يې وبايلل، دوى دهر هغه چا دعملونو په اجر كې چې پخپلو توروېې ساتنه كوي اگر كه پخپلو كورونو كې شپه تېره هم كړي ورسره شريك دى او ددې مجاهدينو لپاره دهغو عابدانو د عبادت په څېر اجر دى چې د دوى د جهاد او فتوحاتو په سبب يې كوي ځكه چې همدغه مجاهدين يې يواځينى سبب دى او شارع متسبب د بشپړ فاعل په مقام كې په ثواب او عذاب كې يو شانته ذكر كړى دى. له همدې امله د نيكى بلونكي او د بدى بلونكي د هر يوه لپاره هغه دكړنې په سبب د هغوى د پيروانو په څېر ثواب او عذاب دى .[301]

دا يو څرگند حقيقت دى چې ايماني چمتووالى د ژوند په ټولو مرحلو او وختو نو كې ترسره كېږي كه دا دجهاد په پيل يا د جهاد په درشل او يا هم وروسته مرحله كې وي ځكه چې الله جل جلاله خپل پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته دعبادت په دوام او استمرار تر هغې امر كړى چې مرگ ورته راشي الله جل جلاله فرمايي: وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ)[302]

ژباړه: او عبادت كوه د رب خپل ترهغه پورې چې راشي تاته يقين جل جلاله يعني مرگ) .

- تفسير قرطبي ج 3 ص 260 ، ابن كثير ج2 ص 633 ، ابو السعود ج 1 ص 265 مخونه وگورى .[300]
- طريق الهجرتين ص 335 .[301]
- سورت الحجر آيت 99 .[302]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تربيې دغورو انواعو څخه هغه ډول ده چې دجهاد په اوږدوکې تر سره کېږي په خلکو باندې الله جل جلاله ته نږديکت غالبېږي او ددې حالت څارنه ځانګړې خونه لري داځکه چې د نفسونو وژل ورته ډېر نږدې او د سر په سترګو يې ويني.

بېشکه دپيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينې د مخالفت پېښې د هغو خلکو له اړخه رامنځته شوې چې جهاد ته ورسره تللي وه په دوی کې مشران او عادي مجاهدين شامل وه چې د دوی د لوړ مقام او اوچتې مرتبې سره سره بيا هم پيغمبرصلی الله عليه وسلم جهاد ونه دراوه تر څو ددې خلکو تربيه بشپړه کړي او همدارنګه څوك يې د خپل لښکر څخه ونه شړل بلکه دوی امر په معروف او نهې له منکر څخه د دوی دحالاتو او کړنې سره سم تر سره کوله، دا يو معلوم او مشهور حقيقت دی چې چاپې سيرت لوستلی وي. زه يې هم د دې پند يو اړخ يادوم چې د حضرت عبدالله بن عمررضی الله عنه څخه روايت دی چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم خالدبن وليدرضی الله عنه بنوجذيمه ته ورولېږه دوی د جل جلاله أسلمنا) يعنې موږ اسلام راوړی، لفظ اسلام يی نشو تلفظ کولای نو ويل يې: موږ ددين نه وتلي يو، موږ د دين نه وتلي يو، نو خالدرضی الله عنه ددوی په وژلو او بندي کولو پيل وکړ، زموږ هر يو ملګري ته يې يو بندي ورکړ، بيا يې زموږ هر يو ملګري ته د خپل بندي د وژلو امر وکړ نو ما ورته وويل زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې خپل بندي به ونه وژنم او هيڅ يو ملګری به زما هم خپل بندي ونه وژني نو دا واقعه مو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ذکر کړه هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای الله جل جلاله زه له هغه کړنې چې خالد بن وليد تر سره کړې بېزاريم. داېې دوه ځله تکرار کړه. [303]

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه په باب اذا قضي الحاکم بجور او خلاف اهل العلم فهو رد او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه امام نسايي رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

نو خالد رضی الله عنه داسې يو عمل و کړ چې دغه خلك يی ووژل او حال داچې هغوی مسلمانان شوي وه له همدې امله پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددوی ديت او هغه مالونه يې چې تلف شوي وه ورولېږل حتی د سپي کودنجل جلاله لوښی) يې ورولېږه.

---

[303] - صحيح البخاری ، باب اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهو رد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقصد داچې پیغمبرصلی الله علیه وسلم حضرت خالد رضی الله عنه یی نه منفك کړ او نه یې دلښکر څخه وویست او نه یې ددې کړنې په سبب جهاد معطل کړ، بلکې هغه څه چې شرعاً وربانديې وه لکه د دیت ورکول او د حضرت خالدرضی الله عنه دغه کړنه او عمل یی بد وباله.[304]

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم یوه سریه جل جلاله نظامي ګروپ) ولیږلو چې یو انصاري یی پرې امیر وټاکه او دوی ته یې امر وکړ چې د خپل امیر اطاعت کوي نو دغه انصاري په قهر شو او ورته وېې ویل: آآتاسو ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم زما د اطاعت امر ندی کړی؟ دوی ورته وویل: هو، هغه ورته وویل: یقیناً دا زما قصد دی چې لرګی را غونډکړی اوربل کړی او بیا ځانونه په کې ورواچوی، نو صحابه کرامو لرګي راټول کړل اور یې بل کړ کله یې چې د ورغورځېدو قصد وکړ یو بل ته یې کتل، ځینو ویل: موږ د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څکه اطاعت و کړ چې د اور څخه وتښتو آیا اوس په کې ورننوځو دوی په همدې کې وه چې د اور لمبې غلې شوې او غصه یې کښېناسته، نو دا واقعه یې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته یاده کړه پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: که چېرې ور ننوتلي وای نو هېڅکله به بیا ترې وتلي نه وای یقیناً اطاعت په نیکی او معروف کې دی. دا حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه، امام مسلم رحمت الله علیه ، امام أبوداودرحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه او امم ابو یعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی.

بېشکه د غه امیر دوی ته د اور ننوتلو امر وکړ په یقیني ډول دغه کار ګناه او په ناحقه سره د ځان وژل دي خو ددې سره سره پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهاد د درېدلو امر ونه کړ او نه یې له لښکر څخه ویستل تر څو جهادي تربیه بشپړه کړي او نه یې هم ددې خلکو په څېر خبرې وکړې.

د عبدالله بن عمرورضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي: د پیغمبرصلی الله علیه وسلم سره یو کس اوسېدو چې جل جلاله کرکره) نومېده مړ شو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: جل جلاله هغه په اورکې دی) خلك لاړل چې وېې ګوري حالت یې و ګوري نو یو ډول لباس لکه د چپنې په شان یې پرته له اجازې په پټه سره اخیستی وه . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه، امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

---

[304] - تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 536 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کس پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مسلمانانو په غنیمتونو امین ټاکلی وه مګر نفس او شیطان یې په بدی سره ورته امر وکړ او دغه لباس یې په پټه سره واخیست، پیغمبرصلی الله علیه وسلم خبر ورکړ چې د جهنم په اور کې به یې اغوستی وي، خو سره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهادي تربیې د بشپړېدو له امله جهاد نه دی درولی تر څو مجاهدین دا تشته ډکه کړي او نه یې هم د ځینې مجاهدینو د نافرمانی او ګناه له کبله خلك د جهاد څخه منع کړي دي.

په یوه غزا کې اسامة بن زید رضی الله عنهما یو کس د لااله الاالله کلیمې ویلو څخه وروسته وواژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه کار په ډېره سختۍ سره و غندلو، حضرت اسامةرضی الله عنه په دې کار باندې ډېر زیات پښیمانه شو، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې کار څخه وروسته هم حضرت اسامه رضی الله عنه د جهاد کولو څخه منع نه کړ بلکې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د وفات څخه وړاندې د هغه لښکر مشر او امیر هم وټاکل شو چې پخپله پیغمبرصلی الله علیه وسلم د کفارو د مقابلې لپاره چمتو کړی وه.

د حضرت أسامة بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی وایي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم حرقې ته ولیږلو سهار کفارو ته ورغللو او پرې غالب شوو ما او یو انصاري په یو کس پسې شوو کله موچې لاندې کړ ویې ویل: لااله الاالله ، انصاري لاس ونیو ولې ما په نېزه وواهه تر څو چې ومې واژه، کله چې له جهاد څخه را وګرځېدو، پیغمبرصلی الله علیه وسلم پرې خبرشو او ویې فرمایل: آی اسامه وروسته تر هغه چې لااله الاالله یې وویل تا و واژه، ماوویل: په همدې باندې یی خپل ځان ژغوره، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم تر هغه پورې دا لفظ تکراراوه چې ما دا هیله وکړه کاش له دې ورځې وړاندې مسلمان شوی نه وای. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

د ځینې صحابه کرامو څخه پرته له دې ځینې غلطی شوې مګر پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې په سبب د جهاد کولو څخه نه دي منع کړي او نه یې په ټولنېز ډول جهاد دروولی تر دې چې د مجاهدینو د جهادي تر بیې له بشپړېدو څخه متأکد او یقیني شي بلکې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغه څه چې لیدلي یې دي او یا ورته رسېدلي دي په کلکه مخالفت کړی او د هر ې خبر ې یې د هغه مناسب غبرګون ښودلی دی، دا د هغه څه چې پېښ شوي دي د تبصرې او شننې پرته وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن ابي مليکه څخه په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه کې روايت شوى چې ويلي يې دي: نږدې وه چې د نبوي امت غوره شخصيتونه جل جلاله ابوبکر، او عمر) رضى الله عنهما هلاك شوي واى کله چې د بني تميم وفد راغى دوى دواړو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په حضور کې غږونه اوچت کړل يوه داقرع بن حابس چې د بنو مجاشع د قبيلې څخه وه ، اوبل د يو بل شخص جل جلاله نافع رحمت الله عليه وايي: نوم يې را څخه هېرشوى) د تعين کېدو اشاره وکړه، ابوبکررضی الله عنه عمررضی الله عنه ته وويل: ستا زما د مخالفت څخه پرته بل مطلب نه وه، عمررضى الله عنه وويل: زما مطلب ستا مخالفت نه دى، په دې هکله يې غږونه اوچت شول نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: جل جلاله يا ايهاالذين آمنو الاترفعوا اصواتکم) دغه حديث شريف په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه باب: لاترفعوا اصواتکم فوق صوت النبي) الايه کې ذکر شوى او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه روايت کړى چې ويلي يې دي: ماته عبدالله بن زبيررضى الله عنه وويل: چې: اقرع بن حابس پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راغى، ابوبکررضی الله عنه وويل: يارسول الله! دخپل قوم مشر يې وټاکه، عمررضی الله عنه وويل: يارسول الله! مشري مه ورکوه، د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په وړاندې يې خبرې وکړې تردې چې غږونه يې جګ شول ابوبکررضی الله عنه عمررضی الله عنه ته وويل: ستا زما دمخالفت څخه پرته بل مقصد نه وه، عمررضى الله عنه وويل: ما ستا مخالفت نه غوښت. راوي وايي: له دې وروسته دغه آيت شريف نازل شو چې:جل جلاله لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ)[305] راوي وايي: له دې وروسته به چې کله عمر رضى الله عنه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په وړاندې خبرې کولې په داسې ډول به وې چې هېڅ به نه اورېدلې کېدې تر دې چې دپوهاوي لپاره به يې بيا پوښتنه ترې کوله، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: ابن زبير يې خپل نيکه ابوبکررضی الله عنه ياد نکړ، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث حسن او غريب دى ، ځينو دغه حديث د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه په مرسل ډول روايت کړى دى او عبدالله بن زبير يې په کې نه دى ذکر کړى ،

أبوعمرو عبد الحکيم حسان وايي: په کوم لفظ يې چې دلته روايت کړى هغه دامام بخاري رحمت الله دى .

---

[305] - سورت الحجرات آيت 2 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل الاحدب د معرور څخه روايت كوي وايي: د ابوذررضی الله عنه په اوږه مې يوه ليك داره جامه او د مريي په اوږه مې يې هم يوه ليك داره جامه وليده، ما وويل: كه ددغه ترې اخيستې وی او اغوستې د دوي نو بشپړه جوړه به شوې وای او مريي ته به دبله جامه وركړې وی ابوذر رضی الله عنه وويل: زما او د دغه سړي تر منځ خبرې وې او مور يې اعجمی وه ما يې د مور په هكله څه بدې خبرې وكړې، دامې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يادكړل هغه مبارك راته وفرمايل: ايافلاني شخص ته د ښكنځل و كړل، ما وويل: هو، بيايې و فرمايل: مورته يې د ښكنځل او بد وويل، ما وويل: هو، بيا يې وفرمايل: په تاكې اوس هم د جاهليت اغېزه شته ما وويل: په دې مهال هم چې عمر مې زيات شوی او زوړ شوی يم وېې فرمايل: هو، دوی ستاسو ورونه دي الله جل جلاله ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي دي ،دچا تر لاس لاندې چې الله جل جلاله خپل ورور وګرځوي نو دهغه څه نه چې خوري يې بايد خوراك وركړي او د هغه خه نه چې اغوندي يې بايد لباس وركړي او د خپل وس څخه زيات بايد كار پرې ونه كړي او كه چېرې يې په زيات كار وګوماري بايد پخپله مرسته ورسره وكړي.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه په كتاب الايمان باب: المعاصي من أمر الجاهلية ولايكفر صاحبها الا بالشرك كې روايت كړی او همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابو داود رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه ، اوامام بزار رحمت الله عليه يوبل ته په نږدې الفاظو سره د حضرت أبوذررضی الله عنه څخه روايت كړی دی.

ددې حديث ځينې اړخونه د افك په واقعه كې ذكر شوي دي د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی وايي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم به چې كله سفر ته د تللو اراده وكړه نو د خپلو ميرمنو تر منځ به يې پچه جل جلاله قرعه) اچوله د هرې يوې به چې پچه وختله همغه به ورسره تلله، نو زموږ ترمنځ يې هم په يوه غزاكې پچه واچوله او زما نوم وخوت او تر هغه وروسته چې د حجاب جل جلاله پردې) آيت نازل شو ورسره ووتلم، په كجاوه كې يی وړلم او په هغه كې به يې كوزولم سفر مو پيل كړ تر دې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم د غزا څخه فارغ شو او بېرته راوګرځېد مدينې منورې ته رانږدې شو، د شپې د سفر غږ وشو، زه جګه شوم چې كله مې دسفر غږ واورېد دلښكر څخه وړاندې تېره شوم كله چې دقضاء حاجت څخه فارغه شوم بېرته لښكر ته راوګرځېدم غاړې ته مې لاس كړ چې غاړكۍ مې كومه چې د يمنۍ وړو دانوڅخه جوړه شوې وه شلېدلې وه بېرته وګرځېدم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله غاړه کې وموم په دې سره ځند شوم نو هغه کسان چې زما کجاوه به یې پورته کوله راغلل او کجاوه یې په اوښ بارکړه او زما هغه اوښ یې روان کړ چې زما کجاوه یې وړله دوی ګومان کاوه چې زه په کې یم په هغه زمانه کې ښځې سپکې او ډنګرې وې غوښې یې نه وې اخیستې ځکه چې د طعام څخه به یې یوازې یوه کاشوغه کتغ خوړلو، نو له همدې کبله هغه کسان چې زما کجاوه یې پورته کوله داسې فکر ونه کړ چې زه په کې نشته یم زه وړوکې نجلی وم اوښ یې روان کړ تر دې چې رضی الله عنها وویل: هغه شخص چې دغه بهتان یې ووایه عبدالله بن ابي بن سلول وه مدینې منورې ته راغلو بشپړه یوه میاشت مې الله جل جلاله ته شکایت وکړ د بهتان ویونکو د پوچو خبروڅخه زما په موجوده تکلیف یې شك کاوه او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه مې هغه نرمي نه لیدله کومه به مې چې د مرض په مهال ترې لیدله بلکې کوتې ته به راتلو او سلام به یې اچوه او بیا به یې فرمایل: څنګه یې، په هیڅ باندې نه پوهېدم تر هغه چې ددې بهتان نه پاکه شوم، یو ځلې زه دام مسطح سره قضاء حاجت لپاره لاړو هلته به یوازې یوه شپه بله شپه تللو او دا هغه مهال وه چې د کورونو سره نږدې مو احاطه نه وه جوړه کړې د لومړنیو عربو په څېر مو په صحرا او تفریح ګاه کې ژوند کاوه، نو زه اوام مسطح بنت ابي رهم رواني وو د هغه په جامه کې پښه بنده شوه او ولوېده هغې وویل: مسطح د هلاك شي ما ورته وویل: ډېره بده خبره د وکړه ایا هغه چاته بدوایي کوم چې د بدر په غزا کې ګډون کړی، هغې وویل: ای هوښیارې آیا هغه څه د نه دي او ریدلي چې ویلي یې دي، بیا د بهتان ویونکو په باطلو خبرو خبره کړم نو مرض مې نور هم لازیات شو تر دې چې وېې ویل: یوه ورځ پیغمبرصلی الله علیه وسلم په منبر پاڅېد او وېې فرمایل: عبدالله بن ابي بن سلول ماته تکلیف راکوي او ناحقه خبرې کوي نو بیا یې وفرمایل: څوك د هغه شخص ضرر راڅخه دفع کوي چې شر یې زما تر اهل او کور پورې رسېدلی زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې د خپل اهل په هکله پرته له خیر څخه بل څه را ته معلوم نه دي او داسې څوك یې ښودلي چې په هغه کې هم له خیر څخه بل څه نه وینم او زما څخه پرته زما کور ته ننوځي، سعد بن معاذرضی الله عنه پاڅېد وېې ویل: یا رسول الله! زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زه به یې شر در څخه دفع کړم که د اوس له قبیلې څخه وي سر به یې ووهم او که چېرې زموږ د ورونو خزرج له قبیلې څخه وي ته امر وکړه هغه به پلی کړو، سعد بن عباده رضی الله عنه دخزرج قبیلې مشر پاڅېد مخکې ډېر نیك سړی وه مګر قومیت اغېز پرې وکړ وېې ویل: دروغ دوویل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې نه به یې ووژنې او نه به دا توان ولرې، په دې مهال اسیدبن حضیررضی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه پاڅيد او ويې ويل: دروغ د وويل زما دپه الله جل جلاله سوګند وي چې هرو مرو به يې ووژنو ته منافق يې د منافقينو دفاع کوې دواړه قبيلې اوس او خزرج سره پاڅېدل تر دې چې د جنجال قصد يې وکړ او پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر باندې وه پيغمبرصلی الله عليه وسلم د منبر څخه راکوز شو غلي يې کړل تر دې چې چپ شول اوعايشې ام المومنين رضی الله عنها وويل: تر دې چې په پيغمبرصلی الله عليه وسلم وحی نازله شوه نو هغه غم او تکليف چې وړاندې به ورته رسيده اوس هم ورته ورسيد تر دې چې د مرغلرو په څېر به د ږمې د وريځو په سخته يخنی کې خولې پرې راتللې کله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددې تکليف څخه راووت خندل يې نو لومړنی لفظ چې دمبارکې خولې څخه يې راغی داوه: ای عايشې د الله جل جلاله شکر وکړه چې د تهمت څخه يې پاکه کړې، مور مې راته وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته پاڅېږه ما ورته وويل: نه هېڅکله به ورته جګه نشم او يوازې د الله جل جلاله دغه مبارك آيت نازل کړ چې: إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ [306]

ژباړه: - بيشکه هغه کسان چې راغلل په دروغو سره هغه يوه ډله ده ستاسو نه .

کله چې الله جل جلاله دغه آيتونه زما په پاکوالي کې نازل کړل ، ابوبکر رضی الله عنه چې مسطح بن اثاثه ته يې دخپلولی له امله مصرف او خرڅ ورکاوه وويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې وروسته تر دې چې د عايشې رضی الله عنها په هکله ناحقه خبرې وکړې هيڅ شی ورنکړم نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ [307]

ژباړه: - او نه خوري قسم خاوندان د فضل ستاسو نه ، ا و خاوندان د فراخۍ دې خبرې ته ، چې وکړي هغوئ خاوند د خپلولۍ ته اومسکينانو ته اوهجرت کوونکو ته په لاره د الله کې او په کار ده چې معافې وکړي او مخ واړوي آيا نه خښوئ تاسو چې ښښنه وکړي الله تاسو ته ، او الله ښښونکئ مهربانه دی .

د غه واقعه په تفصيل سره امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام حبان رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړي دی.

- سورت نور آيت 11 . 306
- سورت نور آيت 22 . 307

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې صحابه کرام په زنا او ځينې نور د غلا په ګناهونو ككړ شوي چې په دې دواړو حد واجبېږي، د حضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی ويلي يې دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او هغه صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف درلود جګ غږ يې وکړ ويې ويل: ای د الله رسوله! مازناکړې ده، پيغمبرصلی الله عليه وسلم مخ تر ې وګرځاوه، بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مخ مبارك هغه اړخ ته ورتاو شو چې مخکې يې ترې بل لوري ته اړولې وه ويې ويل: ای د الله رسوله! ما زنا کړې ده پيغمبرصلی الله عليه وسلم بيا مخ ترې وګرځاوه بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ هغه اړخ ته راغی چې مخکې يې ترې اړولې وه کله يې چې پخپل ځان څلور ځله ګواهي وويله پيغمبرصلی الله عليه وسلم را وغوښت او ورته وې فرمايل: اياته ليونی يې؟ هغه وويل: نه ای د الله رسوله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: واده د کړی دی هغه وويل: هو، يا رسول الله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دی بوځی او په تيږو يې ووژنی جل جلاله سنګسار) يې کړی. ابن شهاب رحمت الله عليه وايي: ماته هغه شخص ويلي چې د جابررضی الله عنه څخه يې اوريدلې وه : زه د هغه کسانو په ډله کې وم چې دغه شخص يې سنګسار کړ نو موږ په مصلی کې په تيږو وواژه.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام بخاری رحمت الله عليه په دې لفظ سره د أبوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ويلي يې دي: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره د خيبر په غزا کې ګډون وکړ يو شخص ته يې وويل چې دغه د اور د ښتنانو څخه دی خو کله چې جګړه پيل شوه نوموړي شخص سخته جګړه وکړه او بيا مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دغه شخص جهنم ته لاړ، وايي چې نږدې ځينې خلکو شك وکړ، دوی په همدې کې وه چې وويل شول نو موړی پخپله مړشو بلکې سخت ټپي شو کله چې شپه شوه د ټپ تاب يې را نه وړ او صبر يې ونه کړ نو خپل ځان يې پخپله وواژه پيغمبرصلی الله عليه وسلم له همدې واقعې خبر ورکړ، بيا يې وفرمايل: الله اکبر زه په دې ګواهي ورکوم چې زه د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول يم بيا يې بلال رضی الله عنه ته امر وکړ چې خلکو ته آواز وکړه چې: جنت ته يوازې مسلمان شخص دا خيلېږي او يقيناً الله جل جلاله دغه دين د فاجر شخص په وسيله نصرت او غلبه ورپه برخه کوي حاشيه ختمه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عبدالله بن صفوان يې د خپل پلار صفوان څخه روايت کوي چې هغه په جومات کې خپل څادر ته ډډه وهلې ويده وه چې يو چاپې دسر څخه دغه څا در واخيست نو دغه غل يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راوست پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه د لاس پرې کولو امر وکړ، صفوان رضی الله عنه وويل: يارسول الله د لاس پرې کول يې نه غواړم دغه څادر خيرات ورکوم پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: يعني وړاندې له دې څخه کېده اما کله د چې راوست اوس يې د پرېښيدو هېڅ امکان نشته.

دغه حديث امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

د عروه بن زبيررضی الله عنه څخه روايت دی چې يوې ښځې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې د مکې مکرمې د فتحې په درشل غلاوکړه نو قوم او ټبرېي سخت وارخطا شو اسامه بن زيد ته يې زاری ګانې پيل کړې تر څو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته د دوی سپارش وکړي عروه رضی الله عنه وايي: کله چې حضرت اسامه رضی الله عنه په دې اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وويل نو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ رنګ واوښت او وېې فرمايل: ايا دالله جل جلاله دحدودو څخه د يو حد په اړه ماته سپارش کوئ، اسامه رضی الله عنه وايي: يارسول الله ماته بخښنه وغواړه کله چې شپه شوه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخلکو په منځ کې پاڅېده او پخپله خطبه کې يې د الله جل جلاله د ثنا او صفت بيان وکړ بيا يې وفرمايل: امابعد: يقيناً ستاسو خخه ړومبني خلك په دې سره هلاك او تباه شول چې کله به کوم عزتمن او قدرمن شخص غلاوکړه پرته له جزا څخه به يې پرېښود او کله به چې کوم کمزوري شخص غلا په کې وکړه نو بيا به يې حد پرې جاري کاوه زما دپه هغه ذات چې محمدصلی الله عليه وسلم نفس يې په لاس جل جلاله بلاکيف) کې دی. که چېرې فاطمه د محمدصلی الله عليه وسلم لور غلا وکړي نو زه به يې لاس پرې کړم.

يعنې که زما خپله لور هم دا جرم وکړي نو زه به د الله جل جلاله حد پرې جاري او لاس به يې پرې کړم، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه ښځې د لاس پرې کېدو امر وکړ او لاس يې پرې قطع کړ وروسته دغه ښځې توبه ويسته او خپل عمل يې صحيح کړ او واده يې هم وکړ، عائشه رضی الله عنها وايي: بيا به زموږ کره راتلله او اړتيا به مې يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وړاندې کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه، مسلم، امام ترمذي رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړی دی.

ایماني تربیه د جهاد په درشل کې پرمخ بیول کېږي او دهغې لپاره جهاد نه وروسته کېږي، دا یواځې د بنده په مرګ سره پای ته رسېږي، او څوک چې وايي د جهادي تربیې په نه بشپړېدو سره باید جهاد وروسته شي دا په مکمل ډول د جهاد بندیدوته مفضي کېږي یعني د جهاد د بندېدو باعث او لامل جوړېږي، کله چې په قرون فاضله یعني په نیکو پېړیو کې داسې حالات او واقعات منځ ته راغلي نو دا وروستني به له هغوی څخه غوره او یا هم له ګناهونو څخه پاك او معصوم وي او بېشکه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: په تاسې به داسې وخت نه راځي مګر وروستني به له ړو مبني څخه بدوي تر دې چې د خپل پروردګار سره ملاقي او هغه جل جلاله ته به ورشي.

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه روایت کړی او بشپړ یې داسې دی چې: د زبیر بن عدي رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې موږ أنس بن مالك رضی الله عنه ته راغلو او د حاجیانو د کړنو څخه مو ورته شکایت او ګیله وکړه هغه وویل: صبر وکړئ بېشکه په تاسې باندې داسې زمانه نه راځي مګر وروستنی زمانه به تر ړومبنۍ څخه بده او خرابه وي تر دې چې خپل پروردګار ته ورشي، دغه حدیث مې ستاسې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلی دی.

په مسلمانانو لازم دي چې د ناتوانئ له امله مستقیماً جهاد نشي کولای نو باید تیاری ورته ونیسي تر دې چې د کافرو پاچایانو د مقابلې لپاره لازمه توانمندي و مومي داسې نه لکه ځینې د جهادي فریضې څخه ناست خلك چې باطلې او ناروالارې ورته لټوي بیا قانوني او وروا نوم ورته اخلي لکه طاغوتي پارلماني مجالسوته ننوتل ، کوم چې پرته د الله جل جلاله د قانون څخه خلکو قوانین جوړوي، مخکې موهم وویل چې دا په اصل کې د الله څخه پرته باطل خدایان او الهة دي.

کوم تیارئ چې الله جل جلاله دهغه په چمتووالي امر کړئ دئ دخلکو تدریب، چمتووالی، په ایماني تربیې، نیك عمل، زړورتیا، قرباني ځان تیریدنې، د امیر د امر منل او د هغه تابعداري کول دي او همدارنګه په دې کې دوسلې تیاری او لازم نظامي پروګرامونه جوړول دي دغه ټول کارونه یواځې او یواځې تجربه لرونکي مجاهدین تعین وي نه د جهاد څخه ناست او بهانه لټوونکي خلك .

و الله اعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې لس بجې او اته دويشت دقيقې 2006 ميلادی کال .

و الحمدلله الذين بنعمته ثم الصالحات اللهم تقبله منی فی صالحی الاعمال يوم لاينفع مال و لابنون الامن أتی الله بقلب سليم.

خاتمه

ددغه مهم بحث په پشپړيدو سره لاندې ټکي د يادولو وړدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-حدیث « الأئمة من قریش » صحیح دی ، ځکه چې طرق او اسانید يې زيات او روات يې ډير دي ، او زياتو محققينو صحیح کړی دی ، ددې حدیث په معنی سره په صحیحینو کې هم نور احادیث راغلي دي .

۲ – په حدیث کې د امامت څخه مطلب خلافت دی .

۳- جمهورو علماؤ په امامت کې قرشي توب شرط ګرځولی دی مګر ډیرو محدثینو ددغه شرط څخه تنازل کړی دی .

۴- په هغه وخت کې د سیاسي او طائفي حالاتو له وجهې زياتره أهل السنة قرشي توب شرط بللی دی .

۵ – د حدیث رواتو قریشو ته د امامت حق ورکړی ، مګر دا حق په تقوی ، عدل ، او اصلاح پورې مقید دی او داسې نور شروط هم شته .

۶- کله چې د قریشو څخه قوت ، غلبه او مشري له منځه لاړه بیا دغه شرط هم ضرور و نه بلل شو.

۷- د قرشي توب شرط پدې معنی سره دی چې امامت په دوی کې محصور ندی ، بلکې د قرشي او غیر قرشي دواړه امامت روا دی .

۸ – قرشي توب د کمال او افضلیت شرط دی نه د جوړ والي او صحت شرط .

او همدارنګه د امام نصبول د هغه اتفاقي او اختلافي شرطونه ، دامام دندې ، د ولس دندې دامام په وړاندې ، د جګړې لپاره تیاری ، د جګړې وسایل ، د امیر اطاعت او په اخیر کې د امام نووي رحمت الله نصیحت نامه وړاندې کړی ده .

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانو مشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[308]

والسلام

اخځلیکونو فهرست

1-القرآن الکریم .

- شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 . [308]

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.-الاتصال الى فهم معرفة الخصال ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . لكتاب: أرشيف ملتقى أهل الحديث تم تحميله في: المحرم 1432 هـ = ديسمبر 2010 م هذا الجزء يضم: المنتدى الشرعي العام.

3- الإحكام في أصول الأحكام (ط. الآفاق الجديدة(المؤلف: علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي أبو محمدالناشر: دار الآفاق الجديدةسنة النشر: 1403 - 1983رقم الطبعة: 2طبعة محققة على مخطوطتين ومقابلة على النسخة التي حققها الشيخ أحمد شاكرتقديم: إحسان عباس تصوير دار الآفاق الجديدة - بيروتتاريخ إضافته: 15 / 10 / 2008

4- أحكام القرآن (ابن العربي(المؤلف: أبو بكر بن العربي المالكيالمحقق: محمد عبد القادر عطا ، الناشر: دار الكتب العلميةسنة النشر: 1424 -رقم الطبعة: 3

5- أحكام القرآن المؤلف: أحمد بن علي الرازي الجصاص أبو بكرالمحقق: محمد صادق قمحاوي ، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - مؤسسة التاريخ العربي سنة النشر: 1412 – 1992 ، تاريخ إضافته: 18 / 07 / 201

6- أحكام أهل الذمة (ط. رمادي (المؤلف :ابن قيم الجوزية؛ محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد الزرعي الدمشقي، أبو عبد الله، شمس الدين المحقق: يوسف بن أحمد البكري أبو براء - أحمد بن توفيق العاروري أبو أحمد الناشر: رمادي للنشر – الدما مسنة النشر: 1418 - 1997 .

7- الاحكام فى اصول الاحكام لعلى بن محمد الآمدى / دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع بيرون لبنان عام 1424 ق .

8-الأحكام السلطانية ، الماوردي ، أبو الحسن علي بن محمد بن حبيب : (القاهرة : 1966م) .

9- إحياء علوم الدين المؤلف: أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (ت ٥٠٥هـ(الناشر: دار المعرفة – بيروت .

10- أسد الغابة في معرفة الصحابة المؤلف: أبو الحسن علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبد الكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الأثير (ت ٦٣٠هـ(لمحقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجو د ، الناشر: دار الكتب العلمية الطبعة: الأولى سنة النشر: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

11-الإسلام وأوضاعنا السياسية ، للشهيد عبد القادر عوده ، (القاهرة : المختار الإسلامي ، ط3 ، 1398هـ/1978م) .

12- أصول الدين المؤلف: جمال الدين أحمد بن محمد بن سعيد الغزنوي الحنفي (ت ٥٩٣هـ(المحقق: الدكتور عمر وفيق الداعوق الناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت – لبنان لطبعة: الأولى، ١٤١٩ – ١٩٩٨.

13- اضواء البيان أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن المؤلف : محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكني الشنقيطي (المتوفى : ١٣٩٣هـ(الناشر : دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع بيروت – لبنان عام النشر : ١٤١٥ هـ - ١٩٩٥ مـ.

14-اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد (السنة) ، المؤلف: أبو عبد الرحمن عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل الشيبانيّ البغدادي (ت ٢٩٠هـ(،المحقق: د. محمد بن سعيد بن سالم القحطاني الناشر: دار ابن القيم – الدمام ، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

15-الاكتفاء، بما تضمنه من مغازي رسول الله والثلاثة الخلفاء ،لأبي الربيع سليمان بن موسى الكلاعي الأندلسي (565-634هـ) تحقيق دكتور محمد كمال الدين عز الدين علي ، طبعة عالم الكتب.

16- البداية والنهاية ، المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(الناشر: مطبعة السعادة – القاهرة.،وصَوّرتها: دار الفكر - بيروت .

17- بدايع السلك فى طبايع الملك لأبى عبد الله الأزرق ، تحقيق على سامى النشار ، الناشر : الدار العربيه للموسوعات ، تاريخ النشر 2006 ميلادي .

18- تاريخ بغداد تاريخ بغداد ،المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (ت ٤٦٣هـ(،المحقق: الدكتور بشار عواد معروف الناشر: دار الغرب الإسلامي - بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ- ٢٠٠٢ م .

19- تفسير القرآن العظيم المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(المحقق: محمد حسين شمس الدين ، الناشر: دار الكتب العلمية، منشورات محمد علي بيضون – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٩ هـ.

20- تفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم المؤلف: أبو السعود العمادي محمد بن محمد بن مصطفى (ت ٩٨٢هـ(الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

21- تفسير بيضاوى = أنوار التنزيل وأسرار التأويل المؤلف: ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي البيضاوي (ت ٦٨٥هـ(المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٨ هـ.
22- تفسير پښتو (تفسير عقماني) د شيخ الهند او شيخ الاسلام شبير احمد عثماني ګډ تأليف د مجمع الملک فهد چاپ مدينه منوره .
23: تفسير طبري : جامع البيان في تأويل القرآنالمؤلف :محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (المتوفى: 310هـ(المحقق :أحمد محمد شاكرالناشر :مؤسسة الرسالةالطبعة :الأولى، 1420 هـ - 2000 م
24- تفسير قرطبى= الجامع لأحكام القرآن المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش الناشر: دار الكتب المصرية – القاهرة الطبعة: الثانية، ١٣٨٤ هـ - ١٩٦٤ م.
25- تلخيص الحبير في أحاديث الرافعي الكبير ، ، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني : تحقيق : السيد عبد الله هاشم اليماني المدني ، (المدينة المنورة : 1384هـ/1964/) .
26- تهذيب الرياسة وترتيب السياسة المؤلف: أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن القَلْعي الشافعي (ت ٦٣٠هـ(المحقق: إبراهيم يوسف مصطفى عجو الناشر: مكتبة المنار - الأردن الزرقاء الطبعة: الأولى.
27- الجامع الصغير = صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(مع الكتاب: أحكام محمد ناصر الدين الألباني ، هذا الكتاب الإلكتروني، يمثل جميع أحاديث الجامع الصغير وزيادته للسيوطي، مع حكم الشيخ ناصر من صحيح أو ضعيف الجامع الصغير.
28 - حاشية ابن عابدين = حاشية رد المحتار، على الدر المختار: شرح تنوير الأبصار ، المؤلف: محمد أمين، الشهير بابن عابدين [ت ١٢٥٢ هـ[، الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر ، الطبعة: الثانية ١٣٨٦ هـ= ١٩٦٦ م ، عدد الأجزاء: ٦
وصَوّرَتْها: دار الفكر - بيروت [ولهم طبعةٌ أخرى أعادوا فيها صف الكتاب بحرف جديد؛ فلْيُتنبه[
تنبيه: تم وضع «الدر المختار» للحصكفي بأعلى الصفحات، يليه مفصولا بفاصل: «حاشية ابن عابدين» عليه.
29- الخصائص الكبرى ،المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

30- روح المعانيفي تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ،المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي (ت ١٢٧٠هـ(،المحقق: علي عبد الباري عطية ،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت لبنان .،الطبعة: الأولى، ١٤١٥ هـ.
31- الروح في الكلام على أرواح الأموات والأحياء بالدلائل من الكتاب والسنة ، المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية بيروت .
32- الرَّوضُ البَاسمُ في الذّبِّ عَنْ سُنَّةِ أبي القَاسِم - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وعليه حواشٍ لجماعةٍ من العلماء منهم الأمير الصّنعاني(المؤلف: ابن الوزير، محمد بن إبراهيم بن علي بن المرتضى بن المفضل الحسني القاسمي، أبو عبد الله، عز الدين، من آل الوزير (ت ٨٤٠هـ(تقديم: فضيلة الشيخ العلامة بكر بن عبد الله أبو زيد اعتنى به: علي بن محمد العمران الناشر: دار عالم الفوائد للنشر والتوزيع .
33- رياض الصالحين المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف النووي (ت ٦٧٦هـ(المحقق: شعيب الأرنؤوط الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت، لبنان الطبعة: الثالثة، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
34- زاد المسير في علم التفسير المؤلف: جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (ت ٥٩٧هـ(المحقق: عبد الرزاق المهدي الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت الطبعة: الأولى - ١٤٢٢ هـ.
35- سبل السلام شرح بلوغ المرام المؤلف: محمد بن إسماعيل الأمير اليمني الصنعاني (١١٨٢ هـ(تحقيق: عصام الصبابطي - عماد السيد الناشر: دار الحديث - القاهرة، مصر الطبعة: الخامسة، ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
36- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني [ت ١٤٢٠ هـ[الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى للطبعة الجديدة (١٤١٢ هـ = ١٩٩٢ م) - (١٤٢٥ هـ(.
37- سنن الترمذي المؤلف: محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، الترمذي، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ(تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاكر (جـ ١، ٢(ومحمد فؤاد عبد الباقي (جـ ٣(وإبراهيم عطوة عوض المدرس في الأزهر الشريف (جـ ٤، ٥(الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي – مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٥ هـ - ١٩٧٥ م .
38- السنن الكبرى المؤلف: أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي (ت ٣٠٣ هـ(حققه وخرج أحاديثه: حسن عبد المنعم شلبي بمساعدة مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة(أشرف عليه: شعيب الأرناؤوط قدم له: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر: مؤسسة الرسالة – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠١ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39- السياسة الشرعية المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢٨هـ(الناشر: وزارة الشئون الإسلامية والأوقاف والدعوة والإرشاد - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى، ١٤١٨هـ

40- شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى .

41- شذرات الذهب في أخبار من ذهب المؤلف: عبد الحي بن أحمد بن محمد ابن العماد العَكري الحنبلي، أبو الفلاح (ت ١٠٨٩هـ(حققه: محمود الأرناؤوط خرج أحاديثه: عبد القادر الأرناؤوط الناشر: دار ابن كثير، دمشق – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

42- شرح العقيدة الطحاوية [لابن أبي العز الحنفي (ت ٧٩٢ هـ](حققها وراجعها: جماعة من العلماء خرج أحاديثها: ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، الطبعة التاسعة ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م ثم أعاد طبعها بنفس ترقيم الصفحات: دار السلام بالقاهرة ١٤٢٦، وأوقاف قطر ١٤٣٥.

43- صحيح مسلم بشرح النووي ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط2 ، 1392هـ) .

44- الصارم المسلول على شاتم الرسول المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢هـ(المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد الناشر: الحرس الوطني السعودي، المملكة العربية السعودية.

45- صحيح البخاري المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي تحقيق: جماعة من العلماء الطبعة: السلطانية، بالمطبعة الكبرى الأميرية، ببولاق مصر، ١٣١١ هـ، بأمر السلطان عبد الحميد الثاني ثم صَوّرها بعنايته: د. محمد زهير الناصر، وطبعها الطبعة الأولى ١٤٢٢ هـ لدى دار طوق النجاة - بيروت، مع إثراء الهوامش بترقيم الأحاديث لمحمد فؤاد عبد الباقي، والإحالة لبعض المراجع المهمة.

46- صحيح الترغيب والترهيب للمنذري ، (صحيح الترغيب الألباني ، محمد ناصر الدين :) (بيروت : مكتبة المعارف للنشر والتوزيع ، ط1 ، 1421هـ) .

47- صحيح الجامع الصغير وزياداته المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري الألباني (ت ١٤٢٠هـ(الناشر: المكتب الإسلامي.

48- صحيح سنن أبي داود المؤلف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني (ت ١٤٢٠ هـ(الناشر: مؤسسة غراس للنشر والتوزيع، الكويت الطبعة: الأولى، ١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م.

49- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) .

50- ضعيف الترغيب والترهيب المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م عدد الأجزاء: ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

51- طريق الهجرتين وباب السعادتين المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١ هـ(الناشر: الدار السلفية، القاهرة، مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.

52- غياث الأمم في التياث الظلم المؤلف: عبد الملك بن عبد الله بن يوسف بن محمد الجويني، أبو المعالي، ركن الدين، الملقب بإمام الحرمين (ت ٤٧٨هـ(المحقق: عبد العظيم الديب الناشر: مكتبة إمام الحرمين الطبعة: الثانية، ١٤٠١هـ.

53- الفتاوى المصرية = مختصر الفتاوى المصرية لابن تيمية المؤلف: بدر الدين أبو عبد الله، محمد بن علي الحنبلي البعلي (ت ٧٧٧ هـ(أشرف على تصحيحه: عبد المجيد سليم (مفتي الديار المصرية ورئيس لجنة الفتوى بالأزهر(شارك في تحقيقه وقام على طباعته: محمد حامد الفقي، بمطبعته السنة المحمدية (وصَوّرتْها دار الكتب العلمية وغيرها(عدد الصفحات: ٦٥١.

54- فتح الباري شرح صحيح البخاري ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي و محب الدين الخطيب ، (بيروت : دار المعرفة ، 1379هـ) .

55- فتح القدير المؤلف: محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني (ت ١٢٥٠هـ(الناشر: دار ابن كثير، دار الكلم الطيب - دمشق، بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٤ هـ.

56- الفصل في الملل والأهواء والنحل المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ت ٤٥٦هـ(الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.

57- في ظلال القرآنالمؤلف: سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى: 1385 هـ)الناشر: دار الشروق - بيروت- القاهرةالطبعة: السابعة عشر - 1412..

58- فيض القدير شرح الجامع الصغير المؤلف: زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي القاهري (ت ١٠٣١هـ(الناشر: المكتبة التجارية الكبرى – مصر الطبعة: الأولى، ١٣٥٦.

59- كشف اللثام شرح عمدة الأحكام المؤلف: شمس الدين، أبو العون محمد بن أحمد بن سالم السفاريني الحنبلي (ت ١١٨٨ هـ(اعتنى به تحقيقا وضبطا وتخريجا: نور الدين طالب الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية - الكويت، دار النوادر – سوريا الطبعة: الأولى، ١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م.

60- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال المؤلف: علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي (ت ٩٧٥هـ(المحقق: بكري حياني - صفوة السقا الناشر: مؤسسة الرسالة الطبعة: الطبعة الخامسة، ١٤٠١هـ/١٩٨١م.

61- مجموع الفتاوى المؤلف: شيخ الإسلام أحمد بن تيمية جمع وترتيب: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم رحمه الله وساعده: ابنه محمد وفقه الله الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - المدينة المنورة – السعودية عام النشر: ١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

62- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .
63- المحلى.لابن حزم ، أبو محمد بن أحمد بن سعيد : ، (القاهرة : المطبعة المنيرية ، 1351هـ) .
64- المستدرك على الصحيحين الحاكم ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله النيسابوري ،تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا ، (بيروت : دار الكتب العلمية ، ط1 ، 1411هـ/1990م) .

65- المستصفى من علم الأصول المؤلف محمد بن محمد بن محمد الغزالى حجة الاسلام / ت : حمزه بن زهير الحافظ ، الناشر : شركة المدينة المنورة للطباعة .

65- مسند أبي يعلى أبو يعلى، أحمد بن علي بن المثنى، تحقيق : حسين سليم أسد ، (دمشق : دار المأمون للتراث ،ط1 ، 1404هـ/1984م) .
66- مسند امام احمد مسند الشاميين ابن حنبل ، أحمد بن حنبل الشيباني، (مصر : مؤسسة قرطبة) .

67- مشكاة المصابيح المؤلف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي المحقق: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت الطبعة: الثالثة، ١٩٨٥.
68- المعتمد في أصول الفقه المؤلف: أبو الحسين محمد بن علي الطيب البَصْري المعتزلي (ت ٤٣٦ هـ - ١٠٤٤ م(قدم له وضبطه: خليل الميس (مدير أزهر لبنان(الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
69- المعجم الصغير، للطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب:تحقيق: محمد شكور محمود، (بيروت/عمان: المكتب الإسلامي/دار عمار، ط1، 1405هـ/1985م) .
70- المعجم الكبير للامام للطبراني ، تحقيق : حمدي بن عبد المجيد السلفي ، (الموصل : مكتبة العلوم والحكم ، ط2 ، 1404هـ/1983م) .
71- مغني و شرح كبير = الشرح الكبير على متن المقنع مطبوع مع المغني(المؤلف: شمس الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن أبي عمر محمد بن أحمد بن قدامة المقدسي (ت ٦٨٢ هـ(أشرف على طباعته: محمد رشيد رضا صاحب المنار عام النشر: ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣تصوير: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، بيروت.
72-مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين المؤلف: أبو الحسن الأشعري ت ٣٢٤هـ(عنى بتصحيحه: هلموت ريتر الناشر: دار فرانز شتايز، بمدينة فيسبادن (ألمانيا(الطبعة: الثالثة، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
73-مقدمة ابن خلدون ابن خلدون ، عبد الرحمن : ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط3) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

74-منار السبيل في شرح الدليل المؤلف: ابن ضويان، إبراهيم بن محمد بن سالم (ت ١٣٥٣هـ) المحقق: زهير الشاويش الناشر: المكتب الإسلامي الطبعة: السابعة ١٤٠٩ هـ-١٩٨٩م

75-.منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم إسماعيل ، يحيى : ، (مصر : دار الوفاء ، ط1 ، 1406هـ/1986م) .

76-المواقف المؤلف : عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي الناشر : دار الجيل - بيروت الطبعة الأولى ، 1997تحقيق : د.عبد الرحمن عميرة.

77- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار (ط. الأفكار) المؤلف : الشوكاني؛ محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني المحقق: رائد بن صبري بن أبي علف الناشر: بيت الأفكار الدولية.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library